

ČASOPIS
MAĆICY SERBSKEJE

1924.

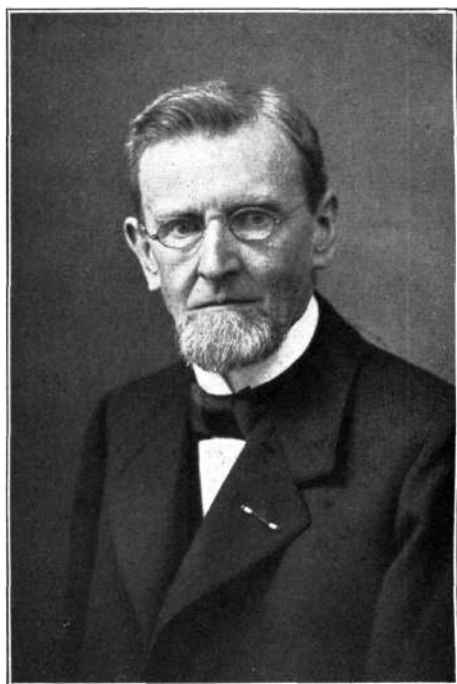
Redaktor :
prof. dr. Ernst Muka,
gymn. konrektor na wotp.

Lětnik LXXVII.

(Cyleho rjada čislo 145 a 146.)

Budyšin.
Z nakładom Maćicy Serbskeje.

Arnošt Krygař

řarař w Porřicach

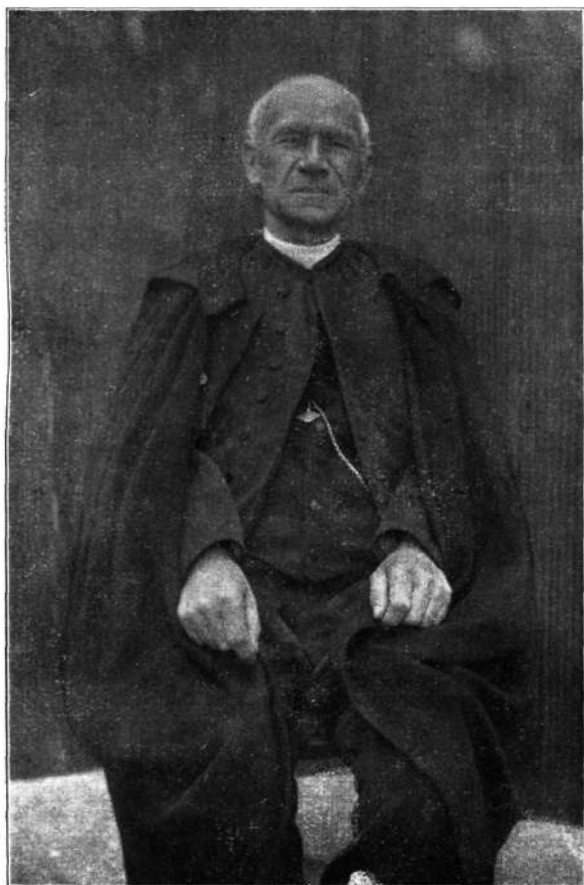
* 18. 8. 1847 w Porřicach. † 24. 12. 1923 w Budyřinje
posledni staw wulcy zasluźbneje serbskeje swójby

† Dr. Jan Grólmus.

† Korla Křížan.

† Gustav Kubaš.

ČASOPIS
MAČICY SERBSKEJE

1924.

Redaktor:

prof. dr. Ernst Muka,
gymn. konrektor na wotp.

Lětnik LXXVII.

(Cyleho rjada čisto 145 a 146.)

Budyšin.

Z nakladom Mačicy Serbskeje.

Dr. Jan Pětr Jordan

jeho

žiwjenje a skutkowanje

Přinošk k stawiznam serbskeho narodneho
wozrodženja, tež wozrodženja Slowjanstwa
a slowjanskeje wzajomnosće

Prěni dźěl: hač do kónca lěta 1847

Spisal

Dr. phil. Herman Šleca

Jako doktorsku dissertaciju serbski zapodał filosofiskej fakulće
českeje university karloweje w Praze

Předspomnjenje.

Hačrunjež tónle spis wobsah našeho „Časopisa“ wulcy jara přesahuje a do tutoho jenoho létnika so cyty zaměšćić njemóže, smy jón tola na wospjetne naležne žadanje knjeza spisačela skónónje do njeho přijěć dyrbjgli a, dokelž je to doktoratna disertacija, jón we nastupánju wěcy a rěče njepřeměnjeny cyle po přepodatem rukopisu wočišćeli.

Redakcija Čas. M. S.

Motto:

Jenož jedno njebudže možno — mje poněmčić!
(Jordan w lišće Hancy 6. VI. 1846.)

K zawodej.

Hdyž něhdy w zymje 1919/20 jako studowacy filosofije na českej universiće Karlowej a w Narodnym Museju w Prazy pytach za někajkim zawostajenstwom Arnošta Smolerja, sčini mje tamniši přeni bibliothekar k. dr. Wolf přeni keďzbliweho na dra. J. P. Jordana. Njeznajach tehdom tuteho wulkeho Serba skoro ani po mjenje, štož drje móžu přispomnié jako powšitkowny kharakteristikum. Bórzy na to wšak čitach runje wudatu knihu dra Jos. Páty: „Z českeho listowanja J. E. Smolerja“, z kotrejež čerpach přenje nadrobniše powučenje a rozhlad w stawiznach našeho narodneho wozrodženja w štyrcetych lětach zańdženého lětstotka. Běše mi z nastorkom, zaběrać so dale a bliže z tutej najraznišej dobu našeje bližšeje zańdženosće a tu zasy wosebje z Jordanom, kotryž běše hižo moju keďzbliwosć sputał a za kotrehož skutkowanje a wuznam namakach tež w mjenowanej kniży mnoho pokiwow a maćizny. K. dr. Wolf běše mi zasy při pytanju za Jordanowymi wěcami w Museju a ze wšelakimi pokiwami jara přečelnje k rukomaj. W nekrologu na Jordana, kotryž spisa Adolf Černý do „Zlateje Prahi“ 1881, poskići so mi přenje — a do teje doby jeničke — zwisowace, woběrnije wohódnosćenje Jordana. Mjenowani knježa maju tak swój zaslužbny podźěl při nastaću tuteho džěla.

Čim bóle so z maćiznu zaběrach, čim bóle mje putaše tuta njewšědnje zajimawa a wažna postawa.

Běše wšak to dosć woběčny nadawk, kiž běch na so wzał. Rady a pomocy njenamakach skoro žadnje wyše hižo naspomnjeneje. We Łužicy nichtó ničo njewjědžeše a nihdže ničo njebě. Ani w Archiwje Maćicy Serbskeje, njenamakach wyše někotrych Jordanowych spisow a wobeju jeho přenjeju časopisow ničo wažnišeho. Tež njemóžach dostać samo mjeńšeho powučjenja wo Jordanu tež pola staršich spisowacelow.

Dołho slědžach za Jordanowymi potomnikami, so na-džějo, zo tak namakam a zakhowam někajke wosobinske

jeho zawostajenstwo. Skónčnje wuslédžich po wšelakich wokołopučach w léće 1921 wnučku Jordanowu, Valeriju Jordanec, wučerku we Vukowaru w Serbiskej, džensa pódlá jejneho bratra Felixa Jordana w Běłohrodže bydlaceho, poslednjeho žiweho potomnika našeho Jordana. Ale wosud mi njehowješe: Mjez tym zo běše mój spěšnje napisany list Valeriji Jordanec hižo na puću, pohrjeba tuta we Debreczinu swoju četú Ludmilu Jordanec, poslednje žiwe hišće Jordanowe džěčo a spali po jeje poslednej woli wšelake jeje pisma, mjez nimi tež někotre walčki pismow wot nana.

Wyše Jordanowych listow někotrym čěskim wótčincam (15 listow Hancy, 4 Purkynjej, 6 Palackemu, 3 Havličkej, 1 Šemberje, khowanych w Pražskim Narodnem Museju, a někotrych dalšich, kotrychž namakanišćo w běhu džěła při składnosći hišće wozjewju, běch hač na dalše wobmjezowany na slědženje po Jordanowych čišćanych publikacijach.

Nimo dróbnjšich wuslědženjow poradzi so mi nalěčo 1922 wotkryć nowy wažny pokład w Pražskim Archiwu ministerstwa znutřkownych naležnosćow, wobsahowacy rjadu policajskich aktow, z kotrychž w tutem předležacem džěle wšelake naspomnju. Wosebiteje wažnosće nabudže tuta namakanka za pozdžiši džěl Jordanoweje biografije, dokelž nam wotkrywa zajimawe wěcy nam dotal zeyła njeznate. Za serbske literarne a narodne stawizny však tute nimaja wažnosće. Nazymu 1922 móžach swój material hišće wobohačić z někotrymi dalšimi zajimawymi policajskimi aktami, namakanymi we Wideńskich statnych archivach.

Na zakładže tajkeho materiala přikročich w zymje 1922/23 k zestajenju Jordanoweje biografije, kotrejež přěni tu předležacy džěl zapodach jako doktorsku dissertaciju, a to w serbskej rěči. To běch njemało hordy na swoju hewak jenož wšudže teptanu a ponižowanu serbsku maćerńu rěč, hdyž so mi na moje požadanje dowoli, zo směm swoje doktorske džěło w serbskej rěči wotedać.

Džěło spisach z hłownym zaměrom, zo bych podał specialny, připrawowacy přinošk k stawiznam našeho narodneho a literarneho wozrodženja w štyrcetych lětach zańdženého lětstotka, kotrež hakle móhl rjec wutwori zasy serbski narod, do toho časa poprawom wjacy njeexistowacy.

Nimamy hišće stawiznow tuteho našeho wozrodženja, nimamy zeyła hišće serbskich literarnych stawiznow. Adolf Černý drje poda powšitkowe přehladne džěła wo Łužicy, z kotrychž wosebje mjenuju: „Lužice a lužičtí Srbové“ a Stawizny serbskeho basnistwa“, tež hižo wšelake specielne přepytowanja wo stawiznach serbskeho wozrodženja, z ko-

trychž wuzběhuju nastawkaj: „Sto let lužického časopisectvi“ a „Prvni lužický časopis a jeho redaktor“. Ze serbskeje strony mamy so tu džakować wosebje k. A. Jenčej za mnoho připrawneho materiala, w nowšim času džěla wosebje prof. O. Wićaz na polu serbskeho ludoweho basnistwa¹⁾.

Za naš literarny a narodny postup je nětkole najnužniše požadanje, zo dostanjemy dokładne a žiwje předstajene literarne stawizny a tu zasy wosebje stawizny našeho wozrodženja, zo bychmy, spóznawsši naše bližše stawizny, z nich móhli čerpać ideje a powučjenja. A tu budže zasy najprjedy nuzne, wudypačrjekowske postawy přednich našich budžićelow, zo bychu stali plastiscy před nami a jich příklad nas pohonjał k džělu a woporej. Jedna so při tom najprjedy wo wulku dvojicu: Smolef a Jordan. Smolerjowu wobšěrnú biografiju slubi nam Ad. Černy hižo l. 1910. Bohužel ju hišće njedostachmy. Za to wobradži nam Dr. Jos. Páta ze svojim wudžělkom: „Z českeho listowanja J. E. Smolerja“ přenju specialnu studiju k žiwjenjoběhu tuteho najwjetšeho Serba a z tym k stawiznam našeho wozrodženja w štyrcetych lětach 19. lětstotka.

W předležacem džěle spytam so z druhim wulkowcom tutech lět. Džiwojo na hłowny swój zaměr, kładzech swoju kežžbliwosć wosebje na Jordanowe skutkowanje w Serbach. Tohodla wobdžělah jeho skutkowanje hač do l. 1842 dokładnje, tak daloko, kaž běše mi to při předležacem materialu móžno. Wo lipskej dobje to njemóžu w tej měrje prajić. Wosebje w nastupanju „Jahrbücher“ je nuzne hišće dokładniše přepytowanje, na čož w běhu džěla tež hišće pokažu. Skóněich tu podaty přeni džěl před lětom 1848. Zda so to być trochu nasylnje přetorhjenje, přetož l. 1848 znamjenja bjez dwěla wječh Jordanoweho zjawneho skutkowanja a je organiske dowjeršenje lipskeje doby w nastupanju Jordanowych wšosłowjanskich zaměrow. Tola tež předležace wotzamknjenje ma swoje woprawnjenje w maćiznje, džiwojmy-li na hłowny nadawk sebi postajeny a horjeka wuprajeny. Džělo wopřija Jordanowe skutkowanje tak daloko, hač ma tute někak wuznam a wliw na Serbow a serbske wozrodženje. Maja so jenož dodać někotre dozynki, wšak bjezwuznamne, dokelž wostachu bjez skutkowneho wothłósa. Je to wosebje přeprašenje Serbow na Słowjanski kongres 1848 a k wobdžělenju na džakownem pućowanju katolskich Słowjanow do Roma 1881.

¹⁾ Pátowe džělo: „Z českeho listowanja J. E. Smolerja“, kotrež mělo so tu sobu mjenować, hižo naspomnich.

Smoleř a Jordan stejítaj na započatku štyrcetých lět cyle pornjo sebi we svojich zaměrach a we svojim přícwanju na serbskim polu, a tola staj potom tak dospołnje wšelakaj we svojich wuspěchach. Přičina zdara zamyslow jedneho a dospołneho njezdara druheho na serbskim polu zaleži w powahomaj a žiwjenskich wotmyslach wobeju. Wo tom wšěm móže wšak so poslednje słowo hakle prajić, hač změjemy tež dokładnu biografiju wo Smolerju.

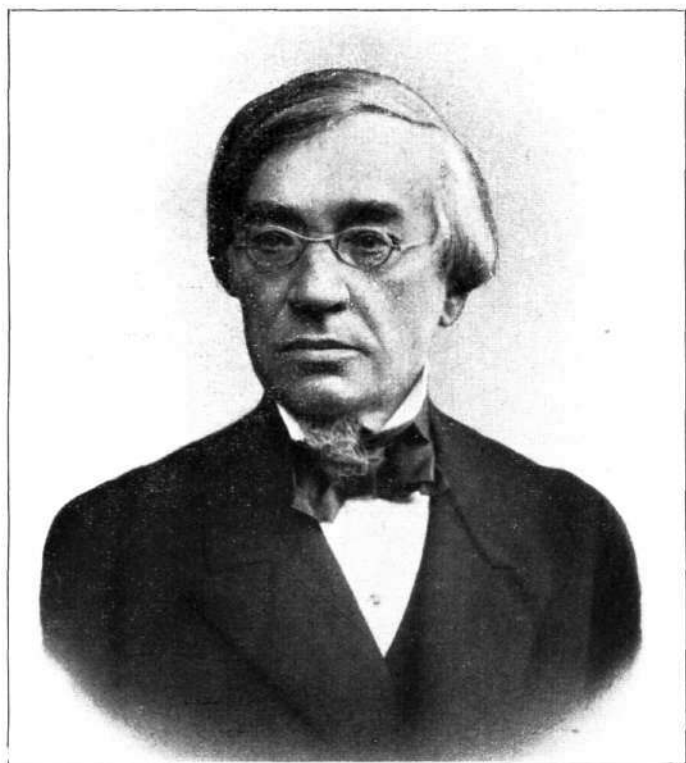
Jordana we Lužicy a tež druhdže skoro cyle zapomniehu.²⁾ Njeje sebi to zaslužil, kaž to slědowace džělo, na dosahace wašnje dopokazuje, hač runjež hišće dołho nje-wučerpa Jordanowe zaslužby wo Słowjanstwo a čłowjestwo. Nima wšak tuto zapomnjeće na Jordana swoju přičinu jenož w dalším wuwieću Jordanoweho žiwjenja a skutkowanja, ale tež w poměrach našeho dotalnego serbskeho kulturneho žiwjenja; lěpje prajeno: žiworjenja.

Jednaše so tu potajkim wo to, Jordana z čmy zapomnjeća wutorhnyć a k tutomu zaměrej jeho wobraz jasnje wobswětlić. Džěch při tom snadž často přejara do šěrokoće. Tola mějach z přičinow horjeka wopisanych za nuzne, zo njebych podať jenož wuslědky mi předležaceho materiala, ale zo bych po móžnosći dokumentam samym z krótka řečeć dať w zhusćenem a wubranem zestajenju, zo by tak wobraz był čím njeposředniši. Z tym budu tež skerje k rukomaj přichodnemu spisaćelej stawiznow našeho wozrodženja.

Tež Jordanowu dotal nahromadženu korrespondencu hromadže z druhimi wažnymi (nic jenož za serbske stawizny) dokumentami mam připrawjenu, zo bych ju w cyłku wudať, najlěpje w samsnem časopisu.

---

²⁾ Ze serbskeje strony je jeničcy M. Hórník na Jordana, jeho wuznam a zaslužby dokładnišo spominať.

Jan Pětr Jordan.

Jordanowa mlodosć a studije.

A. Jordanowa domowina.

W něžnohórkatej plódnej krajinje, kotraž so přilěha jako šěroke pasmo k Lužiskim horam, stražowacym Lužicu na juhu, leži nimale w juhozapadnem kuće džensnišeje rěčneje Lužicy mała wjeska Čěskecy. Je to něhdže 2 hodzinje zapadnje wot Budyšina blisko dróhi budyško-kamjencskeje, njedaloko Hodžija, jedneho z najstaršich křesćanskich srjedzišćow, džensa ewangelskeje farskeje wsy. Čěskecy pak słušeja hižo k małej katolskej kupje, kotraž so w Serbach wupřestrěwa mjez Budyšinom, Kamjencom a Kulowom. Je to zbožownje spokojna krajina, kotrejež plódne hona su zwjetša — tu wokolo Čěskec jenož — w rukach srěnich a mjeńšich serbskich burow, kotřiž tu na svojich wot wótcow a prawótcow namrětych statokach sydla, zrosćeni ze swojej rolu, kotruž lubuja a na kotrejež wisaja z dušu a ćelom runje kaž na starych wot wótcow namrětych počinkach, wašnjach, rěči. Jedne z małeje ličby srěnich kubłow w Čěskecach słušeše Jordanecom, kotřiž tam tehorunja hižo dołho sydlachu, z najmjeńša wot započatka 18. lst. 1749 narodzi so tam Mikławš, syn bura Jana Jordana. Swójba běše ewangelsko-lutherskeho wěrywuznača a słušeše tehodla cyrkwinsey do Hodžija, mjez tym zo wjetšina wobydlerjow přisłušeše ke katolskej cyrkwi, potajkim tehdom do Khrósćic. Syn Mikławša Jordana z mjenom tehorunja Mikławš, woženi so 1816 z rom. katolskej Marju rodž. Šoćic z Baćonja, a tak so sta, zo buchu džěći druheho Mikławša katolske křćene. Mikławš běše starostliwy a wobhladniwy hospodař, kotryž so woženiwši a dostawši kubło wot nana, tuto z někotrymi kupjemi powjetši. Tež běše zbudženy, samostatny, we swoim zmyslenju njewotwisny ćłowjek. Na to pokazuje hižo jeho žěntwa z katolskej holeu. Hišće w starobje pře-radźuje we svojich pismach wěstu wobrotnosć a wupisanosć.

15. małego różka 1818 narodzi so mandželskimaj synk Jan Pětr, přenje z třoch džěci (pozdzišo narodzi so hišće syn Mikławš a džowka Marja (?) Štō by sebi tehdom myslil, zo serbski burski hólčec stupi něhdy ze swojim wobrotnym pjerom na čolo cyłego slowjanstwa?! Khodžeše wěsće do Corneec do wjesneje šule. Wobdarjenosć wotewrjeneho pachola drje bórzy spóznachu. Jeho mać běše najskerje tež dobra katolička — a tak so sta, zo Pětra posłachu na šulu do Prahi, zo by, potomk stareje ewangelskeje swójby stał so z katolskim měšnikom.

Student w Prazy.

Kajke připrawy Pětr k studijam hižo doma dosta, wo tom nihdže ničo njenamakamy.³⁾ Zcyła přenje powěsće, kotrež móžach dotal wuslědźić, pokhadžeja z lěta 1831 a namakach je w aktach Łužiskeho seminara w Prazy a tamnišeho Małostronskeho gymnasia. Z nich zhonimy, zo 13-lětny Jordan přińdže nazymu 1831 do Prahi na studije a zo zastupi do rjadownje secunda gramatika Małostronskeho gymnasia. Wopytowaše jón jako khowanc tak mjenowaneho Łužiskeho seminara, kotryž wustaw založištaj Serbaj bratraj Šimonaj w l. 1706 za serbskich młodźencow, studowacych filosofiju a katolsku theologiju w Prazy. Słužeše nětko jenož k wukubłanju katolskich měšnikow za Łužicu.⁴⁾

Krótkte šulske zapiski powjedaju nam, kajki wurjadnje wobdarjeny a pilny student Jordan běše wot přenjeho hač do poslednjeho lěta. We wšěch rjadownjach měješe we wšěch předmjetach („Moribus, Doktrina Relegionis, Styloet linguae lat. studio, Mathesi, Geogr. et Hist., Literis Graecis“) znamku „eminens“. K tomu namakamy w rubrice „Adnotat“ poznamjenjeno:

- 1832: primo semestro: Septimus Eminentium,
secundo s.: Secundus Accendentium
1833: primo semestro: Quintus Eminentium,
secundo s.: Secundus Accedentium
1834: primo semestro: Quintus Eminentium
secundo s.: Primo tertio donatus

³⁾ Šulske knihi z Cornečanskeje šule z nastupacych lět su zničene. Tež na tachanstwje w Budyšinje njenamakachu so dotal žadne dokumenty wo Jordanu.

⁴⁾ Seminar so kónc l. 1922 předa — pječa z hospodařskich přičin. Z tym skónči so 200 lětna historija tuteho wustawa, kotryž měješe wulki wuznam za Serbow a hraje wažnu rólú w stawiznach serbskeho wozrodženja, k temu twori tež předležacy žiwjenjeběh Jordany — myslu — wažny přinošk. Hlej: Ad. Černý: Lužice a lužičti Srbové str. 68, dr. Jos. Páta: Lužice str. 30/31.

1835: primo semestro: Secundus Eminentium,
secundo s.: Premio secundo donatus

1836: primo semestro: Secundus Eminentium,
secundo s.: Premio secundo donatus.

Wotpožohi w léce 1836 maturitu móžemy rjec jako najlépši šuleř. Přenju premiju mjenujey dosta syn zemjana a wysokeho zastojnika. Při tom ujezarywaše wšak so jenož do šulskeho wuknjenja, ale namaka dosć časa k druhim privatnym studijam. Wosebitu wobdarjenosć pokazowaše we řečach. Z nimi so najradšo zaběraše, kaž nam pozdžišo raz sam wobswědči. Nawukny pódla lačanskeje a grekskeje řeče (w šuli) za sebje hišće francowsku a jendželsku řeč, je-li nic hišće dalje moderne řeče. Wot léta 1834 pak hižo z wliwom českeho wótčincea, bibliotekara Hanki, započa swoju kedžbliwosć wobročeč na słowjanske řeče, wosebje na swoju mačeřnu řeč, kotruž wobdžělowaše gramatisey a prawopisnje pod šěršim nuhlom drubich słowjanskich řečow, wosebje wězo českeje. Tehdom w l. 1835 započa Hankowy česki „Prawopis“ za serbšćinu wobdžělač.

Po gymnasiju wukhodži Jordan na pražskej universiće wobej obligatnej lětnikaj filosofije, nuzny to předschodzenk theologiskich studijow, kotrymž měješe so jako khowane seminara a po woli swojeju staršeju wěnowač. K tomu wšak potom njedónđe, kaž hnydom widžimy. Tež tute studie wotbu z najlépšimi znamkami, kaž spóznajemy ze „Cataloga über die philosophischen Obligat-Studien des I. u. II. Jahrganges an der kais.-königl. Universität Prag“, hdžež bu zapisany jako „wendischer Seminarist“. Tež tu dosta we wšech předmjetach (přeni lětnik wobsahowaše nabožinske wědomosće, filosofiju, matematiku, lačansku filologiju a přirodowědu; druhi lětnik tosame, jenož město matematiki physiku a město přirodowědy historiju) znamki: „sehr fleißig“ a „erste Klasse“ abo „erste Klasse mit Vorzug“.

Wotčinske wliwy pražske.

Jako „filosofa“ (t. r. studenta filosofiskich lětnikow) běše hižo pod wjedzenjom swojeho wučerja-přečela Hanki wurostł na wědomeho Serba a Słowjana, kiž wědomje džělaše a so wudospojnowaše w słowjanskich wědomosćach. Jordan je we wšem svojim džěle, počinanju a zmyslenju znajmjeńša hač hluboko do 40tych lét syn swojeho časa a wučome swojeho wučerja Hanki. To při kóždej jeho daljej kročeli hišće pytnjemy.

Hankowy wliw.

Hanka a Jordan — to je najwaźniši kapitl wšeho Jordano-weho wuwieća, kiž so pleće skoro do wšeho jeho skutkowanja 30tych a přěnich 40tych lět. Po swojim wučerju Dobrowskim zdžědži Hanka wótčinski nadawk, starać so wo serbskich młodźencow we Łužiskem seminaru a wuwučować jich we słowjanskich wědomosćach a zbudžować jich słowjanske wědomjo. Dobrowský běše sebi to wot njeho prał⁶⁾ a Hankowa wšosłowjanska duša tutón nadawk z radosću zapřimny a wutrajnje přewjedže po někotrych lět-džesatkach⁶⁾ Jeho zaslužby wo Serbowstwo su podobne tym, kotrež sebi dobuštaj Purkyňa a pozdžišo Čelakovský, kotraž zbudžowaštaj a wotčehnještaj J. E. Smolerja studowaceho we Wrótsławju k Serbej-Słowjanaj.⁷⁾ Tež Jordan pozdžišo — runje kaž Smolef — často džaknje wupraji (w listach Hancy a tež zjawnje), zo za wšo, štož je jako Serb a Słowjan, ma so džakować Hancy, swojemu wučerjej a přećelej.⁸⁾

Hižo wjacjy lět běše Hanka do Łužiskeho seminaru khodžił, hdyž tam nazymu 1831 přičeže nowy 13 lětny seminarist Pětr Jordan. Hanka drje bórzy spózna wurjadnu wobdarjenosć, čilosć a wjelestronski zajim młodeho Serba, a čim dale čim bóle so jemu wěnowaše a młodźenca, za nowej a nowej dušownej cyrobu žadaceho, wabješe k sebi a k słowjanskim wědomosćam a zajimam, hač so skónčnje cyle Hankowemu wjedženju a wuwučowanju dowěri. We wobkhadže z nim a pod jeho nawodom zezna so, z časom ze wšěmi hłownymi słowjanskimi rěčemi a wědomosćemi wo Słowjanach, tak daloko hač móžeše jemu Hanka być w tom z wučerjom. Z jeho posrědnistwom zezna so Jordan wěsće tež ze wšěmi čěskimi a słowjanskimi narodowcami, z kotrymiž Hanka wobkhadžowaše a kotřiž do jeho doma přikhadžachu. Štož běše něhdy Dobrowský Hancy, to po-

⁵⁾ Hlej: Lit. česka 19 stol. I, str. 759; Hanuš: Hanka Slovan.

⁶⁾ Hlej tež Hórnikowe liste Hancy, džakownje spominace na Hankowe wučerše a budžičelske skutkowanje mjez serbskimi seminaristami. Francov: Pisma 1202. Páta, listowanje. Neznámé listy H. Z. do čech ČMFL 1924.

⁷⁾ Hlej dr. Jos. Páta: Z čěskeho listowanja J. E. Smolerja. Budyšin 1919 (Skrótsina přichodnje: „Páta listowanje“)

⁸⁾ Tak w lišće Hancy 10. III. 1843: „Zo nihdy njezapomina, zo [Jordan] Wašej přikhiłnosći ma so džakować nimale za wšitko, štož je“ A 6. VII. 1846 samsnemu: „Wy jara derje wěsće, kak wjele džaka ja Wam dožny sym za Waše prawje wótčowske wzbudžowanje a popomhowanje mojemu słowjanskemu duchej a mojemu słowjanskemu prócowanju“. Dale: w swojej Gramaticy na kóncu předstwa a „Jahrbücher“ 1845 str. 210: „— mój přećel a dobroćel —“

dobnje Hanka Jordanej. Hanka drje njebě dokładny wědomc a njebě z někajkim pokračowarjom Dobrowskeho, ale z prawom mjenuje so jeho popularisator. Tež we swojim wliwu a skutkowanju na Jordana bě do wěsteje měry z popularisatorom Dobrowskeho. Njenańdzemy skororysa w Hankowem słowjanskem zmyslenju a činosći, kotryž njeby dostał někajki wothlós pola Jordana. We wšitkich Jordanowych projektach a předewzačach, samo we wašnju zmyslenja a skutkowanja pokazuje so nam jako Hankowy šuler. Hanka jako přeni z wědomych českich romantikow pokazowaše přeni zjawnje na wažnosć ludoweje poesije za wobrodženje narodnje wumělskeje poesije. Hižo zahe zaběraše so Jordan, kaž Hanka, ze zběranjom ludowych pěsnjow mjez swojim ludom. Zběrka serbskich ludowych pěsnjow běše jedne z přenich jeho dželow, z kotrymž na zjawnosć stupi. Wšo skutkowanje Hankowe jako šulerja Dobrowskeho je charakterisowane z jeho wšosłowjanskim zaměrom. Jordan njehołdowaše jenož tutemu wšosłowjanstwu, ale poswjeći a woprowaše jemu swoje žiwjenje.

Bychmy so dźiwali, njeby-li Hanka w swojim šulerju zbudził wosebity zajim wo prawopisne prašenja. Wono wučinja hłowny dypk jeho serbskeho programa. Pozdžišo jako „słowjanski konsul“ w Lipsku so wjele prócowaše wo wšosłowjanske pismo a prawopis a rozšěrješe mysličku wšosłowjanskeje pisomneje řeče. To su jenož někotre momenty, kotrež mjez druhimi („Jahrbücher“, řečnicy, słowniki) služachu tomu jednomu zaměrej, zbližić mjez sobu Słowjanstwo, je zjednočić a skručić. Hanka wukubłowaše svojeho šulerja k tomu, štož běše sam: k wšostronskemu slawistej, k praktiskemu Wšosłowjanej, z horliwej wšosłowjanskej wutrobu, kotraž so horješe ze zlétniwej wěru za tutym romantiskim zaměrom. Wobkedžbujemy na druhej stronje tež scěnowe strony Hankoweho wjedženja a powahi. Njemóžeše z nawodom zwjeršneho wědomostneho dželačerja Hanki wuroś k eksaktnemu wědomcej. To njeje Jordan ženje był, ale runje kaž jeho wučer běše předewšěm praktiski Słowjan a w tutom nastupanju přescěhny daloko svojeho staršeho přečela, haj we wěstych nastupanjach cyłu swoju dobu. Jako wšosłowjanski žurnalista, publicista, agitator, nakładowač, zcyła předewzač a organisator steješe tu jenički, njedoscěhnjeny, kaž z dalšeho hišće spóznamy. Jordan njeběše přerigerosneje powahi, ani hewak. Kak daloko běše to wuskutk Hankoweho wliwa abo přirodžena powaha, njehodži so tak wěsće prajić. Tola to je tak wěste, kaž

što, zo jeho njepohnuwachu někajke nizke wotpohlady, tež Hankowu průzdnu wšowobknježacu česčelakomnosť, myslu, podarmo pola njeho pytamy. Wšo předběraše za Slo-wjanstwo jeho pozběhnjenje a zesyljenje. K docpěću svojich wotpohladow běše jemu wšak něštožkuliz prawo.

Wuzke počahi mjez wučerjom a šulerjom w najwše-lakorišim nastupanju dopokažemy w slědujcem hišće při mnoho skladnosćach.

Druhe wliwy.

Wězo Hanka njeznamjenja jenički wliw a jeničke zório, z kotrehož so mlody Jordan nasrěba z wonym horliwym słowjanskim přeswědčenjom a wěru. Hanka, kaž hižo prajach, jeho wěsće znateho sčini z pražskimi wótčinskimi kruhami, a hibićiwý Jordan, so raz zbudziwši, tež wěsće sam so rozhladowaše a móžemy sebi myslić, zo njeběše njeznaty w narodnje wědomych čěskich studenskich kruhach za Slo-wjanstwo so horjacych. Wo tom, kaž zcyła wo Jordanowem wobkhadže w Praze (nimo Hanki) nimam wšak dotal zcyła žadnych podkladow, khiba jenož krótke přispomnjenje Jordana samoho w nastawku: „Was thut uns jetzt am meisten Noth“ w „Jahrbücher“ 1844, I, 8, hdžež rěčo wo ludowych knihach praji: „— Noch erinnere ich mich aus der Jugend, ein böhmisches Volksbuch mit besonderer Freude gelesen zu haben. Es war Zlatodol von Prof. Swoboda, wenn ich nicht irre. Ich hatte damals erst seit etwa einem Monate angefangen, das Böhmische zu lernen und war kaum im Stande, einige böhmische Volkslieder, besonders Čelakovsky's Übersetzungen einiger wendisch-serbischer Lieder (in den slaw. Volksliedern) zu verstehen, als mir mein Freund, Hr. Jos. Ritter von Peche in Prag, den Zlatodol zum Lesen empfahl und lieh. Die ersten Seiten verstand ich kaum und nur mit Mühe faßte ich den Inhalt auf, aber je unverdrossener ich weiter fortfuhr, je sorgsamer ich die czechischen Ausdrücke in meiner Muttersprache aufsuchte, desto schneller lernte ich alles verstehen und nur einzelne Wörter blieben mir dunkel —“. Jordan postupowaše po-tajkim při wuknjenju słowjanskich rěčow cyle praktiscey, započa čitać a pytaše zrozumić z pomocu swojeje maćef-neje rěče. Zo jeho tež praktiski Hanka k tajkej methodže nawjedowaše, je přirodne.

B. Jordanowe přinoški do „Ost und West“.

1837.

Literarnje wustupi Jordan přeni króc w pražskem ča-sopisu „Ost und West“ hnydom na započatku lěta 1837

w čisle 7, z wobšěrnym nastawkom „Etwas über die lausitzischen Serben oder Wenden“ (č. 7, 8, 11, 12). Njeje potajkim cyle prawje, štož piše Ad. Černý w Jordanowem nekrologu⁹⁾, zo započa swoju literarnu činnosć w čp. „Ost und West“ wustupiwiši z Lužiskeho seminara 1838, tež nic, zo pisaše tam hłownje wo svojich krajanach, kaž hnydom spoznajemy.

Wukhodziwiši gymnasium zapača młody 18 lětny Jordan intensivnišo džělać w serbskich a wězo druhich słowjanskich wěcach. W mjenowanym nastawku poda najprjedy krótku historiju a ethnografiju po Šafariku, kotrehož „Starožitnosće“ cituje. Potom so rozpisuje wo powazy Serbow a cituje Hórčanskeho nastawki w Provinzialblätter 1781—83, dale wo mythologiji, nałožkach, hudźbje: „Pěsnje wuznamjenja so z poetiskim zlětom. Wone su jara stare; to wobkruća jejich twar, rěč a wobsah. Někotre su jara rjane. Spodźiwne, zo někotre, wosebje w zynku (im Tone) so jara bliža Uhlandowym baladam.“

Njezapomni tež přispomnić, zo „Zhorjelske wučene towarstwo“ wupisa myto wo 50 tol. Pytnjemy, zo so wo tutón předmjet wosebje zajimowaše a so z nim zaběraše, wo čimž dale deleka hišće mnoho wjac. We wotstawku wo rěči, kiž je po prawom krótku historija jeje potłóčowanja a přenjeho narodneho wučučenja, přeradzi hišće dosć skeptiske mjenjeje wo přichodže swojeho naroda, hdyž tež jeho kónc tak blisko njewěšći, kaž so to powšitkownje tehdom stawaše. Praji: „Rěč wšak je pod tutymi tak wšelakorymi potłóčowanjami tak čěrpjela, zo drje za 2—300 lět nihtó wjac serbsku rěč njezaslyši.“ Na kóncu nastawka poda pěseň w němskim přeložku:

„Guten Abend, Frau Gevattrin,
kommt doch schnell einmal zu mir
meine Frau ist schwer erkranket —“

atd.¹⁰⁾ jako přikład (!), kak je so nowša poesija w Serbach rozwiła. Stara běše lěpša, přispomni prawje z džiwanjom na tutón přikład. Zejlerjowe pěsnje potajkim hišće njeznaješe, njeznaješe jeho: „Sym Serbow serbske holičo“ abo: „Zezady hunow w zahrodzi“, jeho: „Rjana Lužica, sprawna přecelna“ atd., njeznaješe je drje w Serbach nimo přenjeju tu mjenowaneju pěsnjow 1829 we formje lečaceho lópjena

⁹⁾ Zlatá Praha r. VIII. 1881, str. 415, 427, 435.

¹⁰⁾ Wot pastora Rud. Möhna-hlej mój nastawk w C. M. S. 1922, str. 54.

wozjewjenjeju¹¹⁾ zcyła nichtó, khiba někotři kandidači theologije, kiž rukopisnu nowinu lipskeho serbskeho towafstwa „Sorabije“ do rukow dostawachu a někotři z jeho bližšich přečelow. Na Jordana sameho ōakaše nadawk, zo by tym mužam, kiž mējachu swojemu drēmacemu ludej něšto prajié a přiwolač, wutewrił ert, zo bychu tež k ludej rěčeć móhli: periodisku čišćanu serbsku nowinu. Tola Zejlerjowe mjeno jemu hižo njebě cuze. Znaješe tola jeho gramatiku. Wobroči so tež w tutych lětach na njeho z listom, kotremuž z českeho přeloženu pėseň (z rukopisa kralodworskeho?) připołóži. Tola njedosta wot njeho wotmołwy a hač do l. 1840 drje jeho wosobinscy njezezna.¹²⁾

Jordan znaješe pak někotre spėwy Rudolfa Mőhna, fararja w Lubiju, wo kotremž K. A. Jeně praji (Č. M. S. 1873, str. 4), zo běše „hač do Sejlerjoweho wustupjenja najslawniši serbski poeta a w tutym nastupanju ideal za wšěch mlodych serbskich spėwarjow“. Horka mjenowamy wot Jordana citowany spėw je mjenujocy wěsće Mőhnowy spėw, kiž Jordan přija tež do swojeje zběrki ludowych pėsnjow,¹³⁾ kotruž w samsnej dobje přihotowaše.¹⁴⁾ Z Mőhnowych pėsnjow namakamy tam hišće „Žně“.

1838.

Po cylem lětniku 1837 časopisa „Ost und West“ pytamy wšak podarmo za někajkim dalšim Jordanowym nastawkom tež 1838. Hakle z čo. 56 tuteho lětnika (to běše w pražniku) namakach Jordanowu recensiju: „Polnische Literatur“. To běše kónc šulskeho lěta, hdyž běše filosofiju wotbył a běše so najskerje hižo rozsudžil, zo so do Serbskeho seminara wjaey njewróci. Myslu, zo „filosofej“ a khowancej Serbskeho seminara njeběše dowolene, zjawnje z literarnymi přinoškami wustupować. Nocheyše-li konfliktow, dyrbyeše to wostajić. Snadž tež tuta wokolnosć pospěši rozsud, ze seminara wustupić, hdyž běše tola hižo swoju dušu Słowjanstwu wotewrił a poswjećil. W zapisnych seminarnych knihach,

¹¹⁾ Zejler mjenujocy njewuda se swojich basnjow do wukhadženja Jordanoweje Jutnički (1842) w čišću ničó nimo mjenowaneho łopjena, „Přispěwa saksckemu kralej Antonej“ (1827 — hlej Zejlerjowe Zchromadne Spisy I, str 164) a „Žalospěwa“ (1828 — Zhr. Sp I, str. 29).

¹²⁾ Hlej Jordanowy list Smolerjej z 5 VIII. 1840, kotryž khowa Adolf Černý: „— KJ. Sejlerjej sym ja před někotrymi lětami list pišat, wo kotrymž bě Česka pėsnicka do Serbskeho pšefožena; — hale wot młowjenja sym ženi žadneho njedóstał —“.

¹³⁾ Hlej mój nastawk w Č. M. S. 1922, str. 54.

¹⁴⁾ Hlej str. 17 deleka.

hdžež je wot lěta 1832 jako stipendista zapisany, čitamy tež w lětniku 1838 poznamku: „Peter Jordan ist am 10. Oktober aus dem Seminare ausgetreten und gesonnen zu Prag mit Conditionen sich so lange fortzuhelfen, bis er eine Erziehungsstelle in einem adligen Hause erhält —“.

1839.

Čim husćišo wozjewi so Jordan potom w lětniku 1839 mjenowaneho časopisa. Z prjedawšeho a wosebjě ze sčěhwačnych přinoškow můžemy trochu wo tom sudzić, z čim so Jordan dale zaběraše. Njewostaju to wšitko njenaspomnjene, dokelž je to jenički material, kiž dotal mam za tutu dobu.

Skoro po cyłem lětniku wobstarowaše rubriku: „Neueste russische Literatur“, wot č. 52 tež „Polnische Literatur“, wotměnjejo so tu z časami z druhimi, mjez tym, zo recensije wo ruskich literarnych nowinkach podawaše jenož sam. Hnydom w přěnim přinošku č. 4 so hórši, zo słowjanske knihikupstwo w Němskej a w Prahy tak špatnje funguje, zo knihi jara pomału a čěžko přikhadžeja, zo poda tehodla cuzu recensiju ze „Sěwerneje Pčele“. Druhdže mjenuje jako žórło, z kotrehož čerpa: Astrachanski gubernialny wěstnik, date w Lwowje wukhadžaceho Slawianina, Naruszewiczowu Polsku historiju. Zo so wobšěrnje z ruskej a pólskej řeču a literaturu zaběraše, nic pak z južnosłowjanskej, wuswětli nam dospólnje jeho poměr k Hancy, pod kotrehož nawjedowanjom swoje slawistiske studije wukonješe, a kotrehož zajim so měrješe wosebjě na Rusku, tež na Pólsku. Studowaše cyle privatnje. Ani na wólne předmjety na uniwersiće, tež nic na přednoški wo čěskej řeči a literaturje a wo filosofiji njeje so tam zapisal.

1840.

W přichodnem lěće 1840 njeprinošowaše zasy zcyła ničo do „Ost und West“¹⁵⁾. Džělaše tehdom intensivnje na swojej serbskej gramaticy.¹⁶⁾

1841.

Hakle hdyž běše z njej hotowy — k nowemu lětu 1841 — přeloži do „Ost und West“ Gogolowu novellu: „Mejowu nóc“, „Nach dem Russischen des Gogol von J. P. Jordan“ (č. 28. = 6. haprleje 1836), tež: „Die Churule oder Bethäuser

¹⁵⁾ Za to namakamy w l. 1840 nastawkaj druhich Serbow: č. 34. „Serbische Literatur in der Lausitz“ podp. „B. K.“ to je pseudonymny podpis Mosaka Kłosopolskeho; č. 82: „Wendische Volkslieder“ K. S. (?)

¹⁶⁾ Tež přebywaše najskerje po cyłem lěće we Łužicy.

bei den Kalmücken. — Nach dem Russischen“; Potom namakamy tu hišće nastawk: „Geschichtlicher Überblick der lausitzisch-serbischen Orthographie“. (Je to štwórty § z jeho gramatiki z poznamku: „Als Probe aus der nächstens erscheinenden Grammatik der — atd. von J. P. Jordan, wodurch sich der unseren Lesern wohlbekannte, talent- und kenntnisreiche Verfasser ein großes Verdienst um seine Landsleute erwirbt.“ Podobne epiteta, wěšće z pjera redaktora tuteho časopisa, Rud. Glasera, čitamy w č. 104 (28. hodownika) samsneho lětnika w nastawku wot „R. G.“ (Rud. Glasera): „Eine neue wendisch-serbische Zeitschrift“ (to je: „Jutnička“). Jordan podawaše hač do meje lětnika 1841 zasy referaty wo pólskich literarnych nowinkach. Swědča wo wulkej wobhonitosći w pólskej literaturje a literarnych wobstejnosćach, kotruž měješe wot Hanki — abo dostawaše rozprawy direktnje wot Hanki? Swoje publicistiske skutkowanje w „Ost und West“ skónči podobnje kaž jo započá: z wobšěrnej rozprawy wo Łužicy w formje dopisa w č. 69 (27. aug. 1841): „Aus der Lausitz“ — bohaty to a zahorjenja poľny wobraz narodneho a literarneho žiwjenja, kajkiž so horliwemu Jordanej poskićeše, hdyž so w lěće 1841 domoj do Łužicy wróci.¹⁷⁾ Jedin posledni přinošk wot njeho namakach hišće w l. 1842, č. 85, 88, 90: „Altböhmische Manuskrpte in Budissin und Görlitz“ přeložene z Čas. Česk. Musea.¹⁸⁾

C. Jordanowe džěla na polu ludoweje poesije serbskeje a słowjanskeje.

Hižo w swojim přnim nastawku w „Ost und West“ rozpisa so Jordan tež z krótka w serbskej narodnej poesiji. Zo so z njej zaběraše, nježiwamy so pola Hankoweho šulerja.

Zběrka serbskich ludowych pěsnjow — wotedata Hornjoľuž. tow. wědomosćow.

W lěće 1836 wupisa Hornjoľužiske wědomostne towarstwo w Zhorjelcu myto 50 tol. na zběrku serbskich narodnych

¹⁷⁾ Nadrobněše wo nastawku pozdžišo.

¹⁸⁾ Pozdžišo přinošowaše wo Serbach do „Ost und West“ wjacj króc Jan Mužik: 1844, č. 67 (20. VIII.): „Aus der Lausitz“. (wo narodnych towarstwach a literarnem žiwjenju) a 1844 č. 73 (10. IX.): „Wendisch-serbische Literatur: Oberlausitzisch serbisch-Deutsches Wörterbuch.“ Nastawkaj njestejitaj na wjerchu lit. objektivnosće. Wosebjě druhi zda so měć tendencny zaměr, Jordana wuzběhować. Smolef tam jara krótko přiidže. Wróci so k tomu hišće pozdžišo.

pěsnjow. Myto powyši potom w lěće 1837 na 100 tol. Z předslowa sławneje Smolerjoweje zběrki serbskich pěsničkow běše dotal znate, zo so tež Jordan wo tuto myto ze zběrku přócowaše.

Slědźach w archivje mjenowaneho towařstwa za zběrkami samymi, tola podarmo. Jeje sekretar mi po dołhim pytanju zdžěli, zo tam na žadyn pad wjacny njejsu. Haupt a Smoleř, kotraž je potom při redigowanju mjenowaneje zběrki wužiwaštaj, nještaj je najskeerje do archiva wróćiloj. Ale namakachmy znajmjeńša akta, wupisanje tuteho myta nastupace¹⁹⁾, kotrež nam poskičeja dosć zajimaweho materiala k předhistorije Smolerjoweje zběrki pěsnjow powšitkownje²⁰⁾ a k Jordanowemu wobdźělenju wosebiće. W mjenowanych aktach namakamy mjez druhim tež dwaj listaj Jordanowaj pastorej Hauptej, sekretarej Wučeneho towařstwa, jedyn list Hauptowy Jordanej a posudženi zapodatych zběrkow wot našeho H. Zejlerja a pastora Körniga z Wojerec. Z aktow widźimy, zo běše 19 lětny Jordan přeni a jenički, kiž na přenje wupisanje woteda nalěčo 1837 zběrku něhdže 60 hornjołužiskich pěsnjow z motom „*Tis et; Anakreon*“. Wučene towařstwo z tutym wustědkom njespokojene, powyši myto na 100 tol. a podlějši termiju wo lěto (na 1. smažnika 1838.) Jordan woteda k přenjeje zběrcy nalěčo 1838 hišće „někotre hornjołužiske a wjacore delnjołužiske“ pěsnje. Připołożeny k tutej drugej posyły list z 22. rózowca 1838, bjez podpisma, khowa so w tutech aktach. Je wažny hižo z tym, zo je najstarši dotal mi znaty Jordanowy list, ale tež wosebje ze swojim wobsahom samym, kotryž nam trochu zběhnje zawěšk před zaměrami 20 lětneho Jordana. Čitamy tam, wězo němski²¹⁾: „— Mój jara wobmjezowany čas mi njedowoleše, moju cyłu zběrku hišće raz revidować a wotstronjeć zmylki mojih lońšich přeložkow. — A hdy by Wučene towařstwo zcyła snadź za wužitne měło, moju zběrku čišćeć dać, bych sebi tola zwažil, towařstwu scěhowace namjetować: Mam na mysl pućować w lětnych měsacach tuteho lěta (1838) po Łužicomaj, zo bych dokładnje zběrał ludowe pěsnje, bajki, powjedančka a pod, kaž je sebi lud spěwa a powěda. Z tym by so moja zběrka na kóždy pad jara

¹⁹⁾ „Akta, die Preisaufrage einer Sammlung wendische Volkslieder betreffend 1835–1838 incl. Ergangen von der Oberl. Ges. d. Wiss.“

²⁰⁾ Mjenowane „Akta —“ připrawich z přewodźacym nastawčkom do tuteho časopisa 1922 jako: „Přinošk k předstawiznam J. E. Smolerjowych serbskich „Pěsničkow“ 1841/43

²¹⁾ Hlej mój nastawk w Č. M. S. 1922, str. 44.

přisporila a wudospolnila. Tež zmóžni mi přesna znajomnosć (= „die genane Bekanntschaft“) najwážnišich wostatnych słowjanskich řečow, zeznać narodne spēwy tutych Słowjanow. Sym z tym hižo započal a tu khwilu mam pod rukomaj pěsnje Polakow, Małorusow a Rusinow. Namakach hižo pólske pěsnje, kotrež so jara runaja našim serbskim. Tež južnoserbske (hižo do němskeho přeložene), maja wjele podobneho z našimi. Dopokazać tutu přibuznosć, by bylo přijomne wědomostnemu swětej a wosebje Wašemu wysokočesćenemu towarštwu, kotrež tak spēchuje wšo dobre narodne a wědomostne. Bych rady tutón nadawk na so wzał z česćomnosću a lubosću k towarštwu, kaž tež zcyła k wědomosćam a rjanym wumělstwam. Wočakuju z njesćerpliwošću a najnutrnišim počesćowanjom wobzamknjenja wědomostneho towarštwu. Pisane 22. rózowniku 1838“.

Tu stoji před nami z jasnějšimi rysami 20lětny Jordan, drje hišće zapisany stud. filosofije, ale hižo cyle slawista, kaž so bórzy potom podpisowaše²². Dyrbimy woprawdže wobdźiwować wjelestronsku jeho džělawosć, wosebje hdyž připominamy, zo wukonješe swoje šulske studije z najlěpšimi wuspěchami. Zwjeseleše so wulkeje wobdarjenosće, kotraž so wjazaše z njesprócníwej pilnosću a hibićiwosću. Njesměmy zapomnić, zo přikhadžeše z wjesnych burskich wobstejnosćow a swoje wědomosće sebi hakle na šuli dobu. Tam běše sobu najlěpši w grekšćinje, a ľaćanšćinje, přiswoji sebi jako dorosěacy francowšćinu a jendželšćinu, wutworješe dale swoju njehajenu maćeřnu řeč, nawukny na jeje zakładze nadrobnje čěsku, tež trochu pólsku, rusku, snadź tež južnosłowjansku řeč, wuwučowany wšak běše w němćinje, kotruž tehodla najběžnišo wobknježeše, a w kotrejž je tež čas žiwjenja pisal jako wobrótny žurnalista. To by bylo 10 řečow hromadže! Při tom njeběše jednostronski řečný ženij, ale zaběraše so wjele, kaž nam pozdžišo jeho činitosć, tež hižo přinoški do „Ost u. West“ 1839, pokazuja, z historiju, wosebiće ze słowjanskej a ze Słowjanskej ethnografiju, ludowej poesiju a folkloristiku, za což je nam wony list ze swědkóm. Njezběraše jenož serbske ludowe pěsnje, ale přirunowaše je hižo z ludowej poesiju druhich Słowjanow. Dokładnje přewjedže to potom Šmolef w l. 1840^{23a}). Po či-

²²) Hlej druhi list Jordanowy Hauptej (= mój nastawk w Čas. Mać. Serb. str. 60.)

^{23a}) Hlej list Smolerjowy Purkynej z 11 hod. 1839 = Páta Listowanje str. 14.

tanju tuteho lista zda so mi, zo měješe w tutem času hižo swój žiwjenski plan, zo běše so hižo rozsudził, wopuścić wšědnu žiwjensku dróhu serbskeho studenta, khowanca Lužiskeho seminara w Prazy, a wěnować so najnjewěsćišemu a najwobćežnišemu tehdom połowanju słowjanskeho literata.

Z dalšich mjenowanych aktow, wosebje z wobeju posudžowanjow wučitamy wo Jordanowej zběrcy hišće sčěhowane: Hač do meje 1838 běše wotedał znajmjenša 66 hornjoserbskich pěsnjow (wěsćiša ličba njehodži so z aktow wučitać) a 15 delnjoserbskich pěsnjow. Tute su wěsće te „wjacore delnjoserbske pěsnje“, kiž hakle w rózowniku 1838 připósła k přenjeji posylcy. Njeběše je sam w Delnjeji Lužicy nazběrał, njeznaješe z cyła hišće delnjoserbski lud, kaž běše sam wuznał. To so měješe, kaž hižo wěmy, hakle w tutom léce (1838) stać. Snadž pokhadzachu tute jeho delnjoserbske pěsnje z džěla ze zběrki 11 delnjoserbskich pěsnjow podatych ze strony Čelakowskeho do Č. Č. M. 1830.^{23b)} Skoro cyłu swoju zběrku, z kotrejž konkurowaše 1838 wo myto Zhorjelskeho wuč. towařstwa ze zběrkomaj Markusowej — Smolerjowej a Hauptowej, kotrejž tući wotedachu w nalěcu 1838, běše nazběrał a zestajał hižo w léce 1836. To so njesmě zapomnić, přiruna-li so Jordanowa zběrka z tutymaj, kotrejž běštej wo mnoho dokładnišej wosebje Smolerjowa. Haupt zapoda 57 delnjoserbskich pěsnjow, Markus 75 delnjoserbskich a Smolef (pod Markusowym mjenom, n:c samostatnje) 48 hornjoserbskich pěsnjow. Štwórta zběrka 10 hornjoserbskich pěsnjow jara njekritických njeměješe žadneje hódnoće.²⁴⁾

Z Körnigoweje kritiki Jordanoweje zběrki wuzběhuju hišće tole: „Žadanju wuč. towařstwa wo najkrućišo a najdokładnišo wobdžěłany text džělo njewotpowěda, podawa zwjetša zlemki, na př. č. 3, 6, 8, 27, 30, 31, 38, 43, 48, 51, 53, 57, 58 atd.“ (Přirunaj pak Zejlerjowy powš. posudženje: „Přeležace zběrki wobsahuja nětko wšitke bóle abo mjenje zlemki a corrupowane spěwy“.) Štož zapósłał w dodawku w nastupanju variantow (wot tow. žadanych) praji, je překhudobne. Tež dyrhjał džiwjeć na starobu spěwow. w jeho zběrcy pak je stare a nowe wšo do hromady změšane (!) Tak je na př. č. 1 a 2 noweho, slědowace štaršeho pokhoda. 50 a 51 stej nowej, slědowace stare, 65 nowe 66 stare. W swobodnym přeložku je original po duchu a formje zwjetša wutřečił, posłowny přeložk (interlinearna

^{23b)} Hlej přispomn. 28 str. 20

²⁴⁾ Bližše hlej w mojím nastawku w Č. M. S.

versija) však njeje přeco dosć posłowny, tam a sem tež zmylkaty. — Slěduja příklady. — Zapóstarjowa zběrka naspěwow je překhuduška, najkhubodniša ta ze Delnjeje Łužicy. Z małeje ličby podateho wotpadnjetej hišće č. 11 a 13. Prěni je cyrkwinski naspěw: Božo, knježe teho swěta; posledni bjez dwěla němski ludowy naspěw. — Na poslednjeje stronje w 7^{1/2} rjadach nahromadžene přispomjenki njemóžeja plaćić jako zawod wo serbskej ludowej poesiji. — Na tehurunja žadany přidawk parablów, prajow (Sagen) přisłowow a zwěrjacych bajkow (Fabeln) njeje zcyła džiwał. — Jordan přispomni na kóncu swojeho džěła, zo nadawk, zezběrać hišće zakhowanu serbsku ludowu poesiju, hodži so dokładnje přewjesć jenož, hdyž so wjele mocow k džělu zjednoći.

Zejlerjowe posudžowanje, na kotremž je Körnigowe we hłownych rysach widžomnje wotwisne, přeradzi nam, kak mištrscy a dokładnje wobknježeše naš basnik tutu mačiznu na zakładže dołholětneho studowanja, zběranja, po cylej Łužicy. Cyle wěsće a kruće lokalisuje zběrki sebi njeznatych autorow a njebychmy-li ze zjawnych dopisow mjez Hauptom a zapodawarjami zběrkow, w aktach zakhowanych, autorow zběrkow znali, móhli z tuteho lokalisowanja na zběrarjow hódać. Wo Smolerjowej zběrcy 48 hornjoserbskich pěsnjow na př. praji, zo je zběrana we Łazowskej wokolinje a horje hač k wokolinje Budyšina. Wo Jordanowej zběrcy přispomni, zo wjetša ličba jeje pěsnjow pokhadža z katolskich serbskich stron, wot Hornjeho Wuježda a Wotrowa hač dele k Wojerecam. Přizamknu hišće, štož Zejler specielnje wo Jordanowej zběrcy přispomni, tak zo mamy potom wšo hłowne hromadže, štož móžemy džensa wo tutej Jordanowej zběrcy serbskich pěsnjow nawědzić: „Prěnje pismo, (Jordanowe) wobsahuje drje po ličbje wjacj hornjołužiskich ludowych pěsnjow, hač druhe pismo (Smolerjowe), ale w nastupanju tekstoweje prawosće a dospołnosće přetrjechi je bjez dwěla 48 hl. pěsnjow druheje zběrki, hdžež su pěsnje wobeju zběrkow tesame. Plaći to tež wo naspěwach. — Specielnje mam w přěnjeje zběrcy scěhowace přispomnić: Pěseň č. 1 kězina der Kindtaufschmaus. Tutón spěw njeje poprawom ludowa pěseň, ale napodobjenje jeli nie přeložk němskeho Grüssst Gevatter meine Liese atd. wot něhdušeho k. p. primar. Möhnna w Lubiju. (To je najskerje samsna, kiž poda na kóncu přěnjeho nastawka w „Ost und West.“ (Hlej str. 7). Jordan potajkim wědžeše, zo njeje ludowa, ale „nowa“ a tola ju do zběrki

priwza. 18 lětny zběračel potajkim njeměješe dosć kritiske stejnišćo, kiž kruće rozeznawa woprawdžitu ludowu poesiju wot wumělskeje). Wot samsneho je tež č. 7 žně a hišće wjacj druhich spěwow, kotrež tu w zběrcy hišće pobrachuja.²⁵⁾ Č. 3 Aria (eine Legende) njeje cyła. Č. 4 Hojbjef. Zda so być přeložk z němskeho abo pokhadža znajmjeńša z pjera wučeneho nowšeho časa. Njeruna so hewašemu ludowemu spěwej. Č. 5 a 10 stej jedyn a samsny spěw. Č. 6 jara njedospolny. Č. 9 Hointwer, za jeger, napodobnjene słowo (! ?), č. 11 njeje cyła pěseň, ale z druhim naměšana. Č. 17 Nocnik. Zlemki, kotrež slušeja k č. 9. Č. 14 Peršćeň, pomnik k pěśni: Ja pak tam stejach (ma być: štipach) na horach etc. kiž holca praji. Wšo po němskej pěśni. W č. 15 Klóšter je ranity — rund přeložene, ranity, a, e rěka pak tola viereckig, kantig. Č. 17 Sy-li lubka moja je na započatku druha pěseň a na kóncu zaso druha. Č. 40 a 41 slušetej hromadže, tehorunja č. 50—51. Č. 52 wjele prawiše, pobrachuje ale tež wjele. Č. 56 na kóncu kaž z „Prawizna“ napisana pěseň: čeje da konje šturmuja. — Č. 57 nima raz serbskeje ludoweje pěsnje, ale je napodobnjenje abo přeloženje z němskeho. Naspěw „Přišel je z Mišna jedyn Pan“ je wopačny. Skhilila so Jědlenka ma druhí naspěw, hač tu poznamjenjeny. —“

Na zakładže Zejlerjoweho a Körnigoweho posudžowanja a namjetow njeprizwoli. Wučene towarstwo žadnej zběrcy poľne wustajene myto, ale jenož accessity a to na Markusowu — Smolerjowu a Hauptowu po 30 tol., na Jordanowu 20 tol. Jordan, kaž je znate, accessit přija a z tym swoju zběrku towarstwu přewostaji (a Smolef a Haupt ju pozdžišo při redakciji serbskich „Pjesničkow“ sobu přirunaštaj)²⁶⁾ nic pak Markus a Smolef.

Z wotedaćom swojeje zběrki Zhorjelskemu towarstwu wšak so Jordanowe džěło w serbskich ludowych pěsnjach a z cyła slowjanskej poesiji njeskónči. Na jeho namjet (w citowanem lišće str. 13—14.) Wučenemu towarstwu drje tuto zcyła njereagowaše. Njeznaješe dotal anonymneho zapósłalca, a wědomostne wotpohlady a skónčnje tola tež srědky towarstwa w tom zaměru tež tak daloko njesahachu.

²⁵⁾ Ad. Černy w svojich „Stawiznach basnistwa lužiskich Serbow —“ Budyšin 1910 str. 6 ma za njewěste, hač „Křičizna“, „žně“ (wobě w Jordanowej zběrcy) a „kwalba burstwa“ čišćane w Budyšinje wokoło lěta 1843 na jenotiwych łopjenjach, pokhadžeju wot syna Rudolfa M. abo hižo wot nana Jurija M. Horne Zejlerjowe swědkowstwo potajkim za přenjeho rěči.

²⁶⁾ Dalše čitaj w mojím nastawku Č. M. S. 1922 str. 43—44.

Zajim towařstwa wo wěc wukhadžeše hłownje wot Haupta. Jemu, kiž tutón list dósta, tež wěsće na Jordanowem namjeće ničo njezaležeše. Džěše jemu tola hłownje wo to, zo by so něhdy jako wudawař serbskich pěsnjow blyšćil a so zcyła konkurentow boješe.²⁷⁾ Hač a kak daloko Jordan w swojim lišće wozjewjene zběranje pěsnjow atd. w tutom léće přewjedže, wo tym nimamy žadnych direktnych dokumentow. Tola zběraše a zaběraše so z nimi dale.

Jordan a Doucha

Tu zasunjemy najlěpje epizodu tež z jeho pěsničkami zwisowacu, drje mjenje wuznamnu za Jordana sameho, čím bóle wšak powšitkownje za naše serbsko-česke počahi. Jordan zezna so w léće 1839 w kupjelach Liebwerda²⁸⁾ z Fr. Douchu. (Pódlanscy přispomaju tu hnydom, zo Jordan tež w přichodnem léće 1840 w kupjelach přebywaše, tónkróc w Johannisbrunu, z wotkal pisaše přeni zakhowany list Hancy. Jordan njewjeseleše so w tutych lětach kruteje čelneje strowosće. Běše to wěsće jenož scěh toho, zo přewjele duchownje džělaše a při swojej njespróciwej pilnosći na swoje čelne derjeměće zapominaše. Zo woprawdže dla khorosće w kupjelach přebywaše, doswědči nam indirektnje druhi Jordanowy list, pisany Smolerjej 29. XII 1840, w kotrehož registach čitamy;²⁹⁾ — Jordan mi piše, zo je zaso we Prazy a strowy — „10. nalětnika, 1843 piše Jordan Hancy: „ — Ja chorował sem celu zimu, i unor cely ležel sem w posteli —“) Doucha piše sam wo swojim zetkanju so z Jordanom w nastawku: „Lužické narodní pjsně“ w Č. Č. M. 1840 III. 215—231: „ — Loňského roku w Liebwertských lázných bylo mně blžje se seznamiti tež s jednjm ze horliwých mladých Slowanů Lužických, panem J. P. Jordánem, kterýž mně zdělil w rukopisech některé své práce směřující k rozjicení a šíření národnosti Lužičanůw gakěž gsau geho Lužicko-serbské mluwnice (pro Něwce), w nž analogický dle českého zlepšený prawopis zaweden, pak některé drobné snůžky ku přehledu literatury lužicko-serbské, a hojna zbjerka pjsnj národnjeh, z kteréž mně pjsně i zde kladené w opisu byl darował. —“ Doucha wočišća tu sydom pěsnjow:

²⁷⁾ přir. jeho list Zejlerjej z l. 1838 — hlej mój nastawk w Č. M. S. 1922 str. 43.

²⁸⁾ Hlej J. Páta: z českého listownja J. C. Smolerjowa str. 37.

²⁹⁾ List sam njeje zakhowany, ale wučah, kotryž sebi Smolef swědomiče činješe. — Je we wobsedźenstwje Ad. Černeho.

Doucha wozjewi zběrku s. lud. pěsnjow wot Jordana.

1. Hólčik přeni raz zakłapa.
2. Hnał je wowčef swoje wowcki won.
3. Předal je hólčik konje a wóz.
4. Šta je Hilšička trawu žnječ.
5. Wosrjedža Čornocho Wujezda.
6. Wuńdž won, moje holičo.
7. Sy-li moja lubka mi stajnje swěrna.

To je přenja čišćana zběrka serbskich ludowych pěsnjow wot Serba pokhadžaca, hewak přenja čišćana zběrka hornjoserbskich lud. pěsnjow.³⁰⁾ Wo Douchowych w nastawku podatych prawopisnych přispomjenkach w slědowacej kapitoli.

Wuznam zetkanja woběju za Serbow.

Tute Jordanowe zetkanje z Douchu je nimo měry wuznamne za Serbow a za česko-serbsku wzajomnosć. Hižo ze swojimi nastawkami w „Ost und West“ běše Jordan Serbam puč rubał do swěta, wosebje českeho. Tu poradži so jemu dobyć swojemu serbskemu narodej wuznamneho a swěrneho přecela, kiž z pjerom poča džělač k wuspěchej małego serbskeho naroda“ — piše Jos. Páta wo tutom zetkanju we swoim „Listowanju“ na str. 27; a dale; „Jordan powědaše jemu wo lužiskich Serbach a wo svojich džělach, wo svojich zběrkach serbskich pěsni, wo přihotowanej řečnicy — a Douchu dospołnje za serbsku wěc doby —. Jeho blizkemu počahej k Jordanej mamy so džakowač, zo Doucha hnydom přeni króč tak wuspěšnje a z tak jasnym rozhladom w serbskej wěcy wustupi. A njewobmjezowa so jenož na jenički nastawk. Nawopak — wosta swojemu serbskemu zajimanju swěrnny, tež hdyž Jordan z Prahi woteńdže.“ A cyle sprawnje přispomni samsny na str. 90, „zo je Doucha ze swojimi džěłami w tom wotrjedže jako přeni rozšěrjał woprawdžitu českoserbsku wzajomnosć —. Jordan drje jemu k tomu da nastork, ale Smolef jemu poskići trěbnu maćiznu“. Hač je Jordan Douše hišće potom žanu maćiznu poskićował, we jeju dalších počahach wosobinskih abo pisomnych, wo tom nimamy dotal žanych dalších podkladow. Douchowe dalše rozprawy wo Serbach

³⁰⁾ Přenja serbska je hižo naspomnjena zběrka delnjoserbskich pěsnjow, kiž Kuchařski nahromadži a Čelakowski wótčišća w Čas. Čes. Mus. 1880, str. 376: „Prostonárodní písně Slovanů z Lužici Dolní.“

su pak ze swědkom znajmjenska toho, zo keďzbliwje scěho-
waše a derje znaješe Jordanowe skutkowanje a zaslužby
wo serbsku literaturu a narodne wozrodženje, po zdaću lěpje
hač jeho krajenjo a sobuprócowarjo. K tomu wróćimy
so pozdžišo hišće raz.

Jordan a Smolef. Přenje počahi. (hlej dale 34—39).

W l. 1840 wobroći so Jordan na Smolerja z listom ze
započatka žnjeńca, na kotryž hišće z druhich přičin dale
delka spomniny, hdžež čitamy: „Twoje serbske pěsnički
drje njesu hišće wudate, ja je njewěm. Kak by to było,
dy bychmój mój dwaj naj pěsnički hromadže wudałoj? Pod
mjenom Smolerj ha Jordan? To by był ewangelski ha
podjanski pisarj whromadže, kajki krasny přikład za naš
cyły lud!“ — Jordan wšak přińdže ze svojim namjetom hižo
pozdže. Hačrunjež Markus a Smolef 1838 accessit wotpo-
kazaštaj, poradži so Hauptej tola hižo nalěčo 1839 Smolerja
k sebi zwabić, zo so z nim k wudaću Pěsnjow zjednoći,³¹⁾
čehož je so pozdžišo kał. Što Jordanej na jeho namjet
wotmolwi, njewěmy. Je jara wobžaromne a škoda, zo so
njenamakaštaj k tutemu hromadnemu džětu hižo w zmysłu,
tu w citowanych Jordanowych rjadkach wuprafenem. Tež
by Jordan ze svojimi wobšěrnimi řečnymi kaž tež folklori-
stiskimi wědomoscemi wjele wjacj pomhać móhl hač Haupt,
kiž ani serbski njerozumješe³²⁾ a tak ani němski přeložk
njeje sam wukonjał, ale jenož z pomocu třecích wosobow
wobstarał. Jenož poslednje wutočenje němskeho teksta je
jeho džělo. Znamjenja to woprawdže njewobličomnu škodu
za zbudženje a znowanatwarjenje serbskeje narodnosće, zo
so tutaj jenak genialnaj a horliwaj Serbaj njenamakaštaj
k wužšemu hromadnemu džětu, ja njeměnju jenož w tutem
padže, ale zcyła za žiwjenje, zo so njenamakaštej k wuzkej,
trajacej, přecelnej dvojicy w svojim tak energiskim, wo-
prawdže genialnem a woporniwem prócowanju. Smolef a
Jordan — přiřunanje jeju skutkowanje a powahow, jeju
wosobinskih počahow a poměra: to budže sebi wužadcwać
wosebity kapitl w hišće napisomnej historiji našeho narod-
neho a literarneho wozrodženja, kapitl wšak to dosć wob-
čěžny, w kotremž njebudže tak lóhko prajić rozsudne słowo
a podać dospołne wujasnjenje we wšělakich prašenjach,

³¹⁾ Přir. N. Lausitzisches Magazin 1839, II. 157 str: Haupt: Proben aus einer Sammlung wendischer Volkslieder.

³²⁾ Hlej Smolerjowy listu Douše z 6. okt. 1841. — Páta Listowanje str. 39.

znajmješa při dotal znatem jara rědkim materialu.⁸³⁾ K poměrej mjez Jordanom a Smolerjom wšak so při skladnosći wjacyrkóe wróćimy.

Njedźiwajcy toho, zo so ze Smolerjom k wudaću pěsnjow zjednočić njemóžeše, so wo Smolerjowe pěsnje přecelnje staraše, kaž z jeho nastawka „Aus der Lausitz“ w „Ost u. West“ 1841 widžimy, wosebje tež z přispomnjenki w jeho listu Purkynji 22. XII. 41. z Lipska: „— Smoleře prosim pozdravit vde mně i vde wšěch Srbu. Pjesnički se tisknu rychle, měl sem už 22 arch w correktuře.“

Serbske Pěsnički

Jordan prócowawaše so tež na druhe wašnje wo wudaće swojich pěsnjow. Na kóncu přenjeho swojeho zakhowaneho lista Hancy z 6. žnjeńca 1840 piše⁸⁴⁾ „— Mit den Volksliedern ist es noch Nichts gewisses; nirgends will sich ein Verleger dazu finden. Vielleicht wird es doch gehen. —“ A namaka jeho w léće 1841, hdyž wuda: Serbske pěsnički žezberane a Serbskim hólcam a hólcam Iswěselenju wudate wot Čzejskóhlanškich Wišžazej Pétra. Wudychiće 1841. (Pola Wellere).⁸⁵⁾ Běše drje to jenož mała njenahladna knižka maleho oktawa, wobsahujaca 9 lud. pěsnjow a jednu „nowu pěseň wot jedneho Boršćana“ (= Zejlerja), wšo bjez naspěwow. Ale kajki rozdžěl k dotalnym serbskim knižkam, wobsahowacym jenož nabožne khěrluše. Wěje z njeje cyle nowy duch młodeje generacije Smolerjoweje — Jordanoweje, kotryž zwobrazuja zawodne hróněka, tehorunja wot Zejlerja:

Trać dyrbi Serbstwo zawostać,
dojž čěšić budže žana mać
kolebać serbske džěcatko,
serbske jom pěsnje spěwajo.

⁸³⁾ Smolerjowe wosebinske zawostajenstwo je so z wulkim džělom zhubito. Štož hišće eksistuje z něhdy tak bohateje wot njeho z wulkej dypknosću rjadowaneje korespondency, je w rukach k. min rad Ad. Černeho w Prahy, kotryž nam hižo w l. 1910 slubi Smolerjowu biografiju, na kotruž mohli so jenož wjeselić, na kotruž wšak dotal podarmo čakachmy. Njeje wustojnišeho a powotanišeho muža za tajki nadawk, hać je to Ad. Černý, po Douše najpilniši a najhlubši pěstowaf česko-serbskich počahow. Bohužel dotal podarmo čakachmy a material leži njepřístupny. Snadž mohł nam na někotrežkuli prašenje, tu stajene, wo mołtwu podać, kotraž dyrbymy ale nětko hišće wotewryene wostajić.

⁸⁴⁾ Tu němski, dla čehož so pola Hanki wosebje zamolwi. Hewak piše jemu zwjetša serbski abo čěski.

⁸⁵⁾ Wuńdžechu něhdy w dec. 1841 abo w jan. 1842. Hancy piše w požnjencu list: — „Ja wudawam přefie listno (!) serbskich pěsničkow za naš lud, zo bychy woni nězabyli, zo serbja su, ha serbski spěwać maja. Wó je bórzy dostanjeće —“ 26. wulkeho rózka hakle pósła Hancy eksemplar, tež Safařikej a Stařikej.

Wo tutej, kaž tež wo přenjej Jordanowej zběrcy pěsničkow w Čas. Česk. Mus. 1839 pojedna z krótka kritiscy M. Hórník w Čas. Mač. Serbskeje 1884, II, 118—123: „Zběrki ludowych pěsničkow J. P. Jordana.“ Podawajo varianty a přirunajo ze Smolerjowymi „Pěsničkami“.

9 ludowych pěsnjow je: 1. Zedleńti tam rubaću; 2. Čyť je tón hólčiči w bježceži; 3. Ha schta je tam Šilžička tramičku žičeč; 4. Služit je hólčiči panitej; 5. Zthilima ko jedleńta; 6. Na motawcu, čana Hanfa spi dženta tu; 7. Hólčiči tón přeni roz za-klapa; 8. Wusche mi Hornoho Wujesda; 9. (Nowa serbšća Pěsnička) ze zody hunow zahrodži. Č. 1 tuteje zběrki = č. 7 woneje zběrki, č. 4 = č. 3.³⁶⁾

Jordan měješe na mysli hišće wjacy tajkich zwjazkow wudac,³⁷⁾ ale njedóndže k tomu.

Projekt „Serbskich Basnjow“.

Ze zběranjom a wudawanjom serbskich ludowych pěsnjow jara přibuzny je wulcy zajimawy projekt, kotryž pada do tuteho časa, kónc l. 1841. Bohužel wšak wosta tčacy w njepřiprawjenych a móličkojnostych serbskich wobstejnosćach.

Nazymu 1841 pytaštaj mjenujey Jordan a Kłosopolski, wobaj w Lipsku přebywacaj, organisować centralne serbske towarstwo, zjednocowace wšě serbske towarstwa do organiskeho cyłka. (Nodrobnišo wo tom pozdžišo.) Mysleštaj hnydom na nadobne wašnje wobstarać tutemu hłownemu towarstwu wěsty financy zakład. Wo tutom zajimawem projektu rozpisuje so w jara dołhim a wobsažnem lišće, napisanem Hancy 15. hodownika 1841,³⁸⁾ kotrehož hłowny džěl wučinja wopisanje zaměrow mjenowaneho towarstwa. Potom piše dale: „Zo bychmy nětko pomalu tež mały kapital jako fond za wudaća projektowaneho hłowneho towarstwa nahromadžili, chcemoj, Kłosopolski a ja, wudać mału knižku snadz 3 listna rjaneho čišća na bělej papjerje, kotraž ma pod titulom: „Přenie kwětke noweho Serbowstwa nawuběrane wot J. P. Jordana a Kłosopolskeho“ wobsahować to najlěpše, štož so dotal njeznate w rukopisach khowaše. To cyle 3 listna sylne ma wokoło 6 slěbornych plaćić a so wěnować „wschém wěrnym Serbowstwa přečelow wo celoj Slawenskoj zemi“.

³⁶⁾ we swojej knize: Z českeho listowanja J. E. Smolerja str. 38.

³⁷⁾ Piše Hancy w požnjencu 1841: Ja wudawam přenje listno arch serbskich pěsničkow za naš lud

³⁸⁾ Tutón list piše němski, kaž scyła, hdyž měješe wjele a spěšnje něšto napisac.

Tysac exemplarow móže tola wunjese sumu 2—3 sta tolerjow, z tym mohli hižo wjaczy započed. Nětko pak je předewšem něšto nuzne. Wšak bych pohnuł jedneho tudomnišeho knihičišćerja, zo by basnje wotčišćał, kaž tež papjeru wobstaral (podał?). Ale wy wěsće, zo, hdyž jemu tute wuměnjenja postaju, hnydom wjele wjaczy žada hač hewak. Z tym rozbrojimy sasy dobytk za dobru wěc. Rozsudził sym so tehodla kusnyč do jara kisaleho jabłuka. Wobroču so mjenujcy jako předsyda lipskeho towarštwu na wšelakich knjezow Serbow we Łužicy, kotřiž su zamožići, zo bychu pak na wěstu ličbu exemplarow tutech basnjow předplaćili, pak předewzaću někotre tolerje požčili na te wašnje, zo za pol lěta po wuńdženju basnjow wot wudawarjow, kotrejž za to rukujetej, zaso dostanu. Nadžijam so, zo na tajke wašnje znajmjeńša něšto nahromadžu, to zbytkne chcemoj ze samsnych srědkow zložić.“

Jordan so potom na Hanku wobroći z próstwu, zo by za Serbowstwo pola „zwučeneje dobroćiwosće knježi presesa Jungmanna, barona Neuperga, hrabje Leo Thuna a snadž hišće někotrehožkuliž drugeho zaklepał, kotřiž bychu so wěsće dali pohnuć wěnować Łužicy 5 fl. złotowsku bankowku. Hanka po zdaću zase přecelnje wupomha, na čož pokazuje kwitowanje w rozprawje wo „Serbskim towarštwje Lipsku“ w Serbsk. Jutničcy I, str. 22: „— Tež dósta towarštwu 17 šesnakow (17 fl. C.M.) pomocy k wudawanju: „Serbskich basnjow“, kiž jeli móžno, hišće lětsa wuńć maju. Za to praji so tymlej dobroćiwym panam tudy wutrobny džak wšeho Serbowstwa“. Tu mjenowany nowy titul projektowaneje knihi je hižo třeci změnjeny. W „Jutničcy“ č. 8 str. 31 čitamy krótku rozprawu wo založenju „Serbskeho Towarštwu“ w Lipsku: „Toholej towarštwu zastojnika [předsyda Jordan a sekretar Kłosopolski] staj sebi zamósliwaj, najlěpše pjesne, basne a basnički, kiž hačž dotal wo Serbskej ryčži napisane su, zhromadzič a je z lačžonskimi pismikami wo nowoserbskej orthografiji (kaž je Smolerjowe „Serbske pjesnički“ a Jordanowa rěčnica maja) z napiskom: „Nowoserbske basne a pjesne“ skefe a lěpe wotčžischčžedž dačž. Peńežny wunoschk z tehelej knižki ma so do wjestoh kapitala hromadzič, wot kotrehož bychu nowoserbske knihe za nasch lud so čžischčželi. Prosy so dale, zo bychu so, dokelž njesu wšě znate, redaktorej Jutnički zapóslali hač do jutrow.“ To běše myšlička woprawdže wužitna a za serbske wobstejnosće jara wažna a moderna, nic jenož, zo by plódnje skutkowała na wozrodženje serbskeho luda, ale

tež na produkciju basniskich talentow. Knižka wšak nje-wuhlada swětlo swěta. Klacaše wěsće kaž přecy na zajimu a podpjerje ze serbskeje strony. A Klosopolski skónči 1842 swoje studije a woteńdže z Lipska a potom čim dale čim bóle woliwkny, Jordana běchu jara zrudne nazhonitosće, kiž dyrbyeše kónč smažnika 1842 ze swojej Jutničku činić, jara wottrašile, tež měješe dosć druheho džěla a starosćow, wosebje ze svojimi „Jahrbücher“. Doucha jako dobry znajer serbskich wobstojnosćow, derje spóznał wěsće a wuznam tajkeho wotpohlada, napominaše hišće w l. 1845 je wudać.³⁹⁾ Tola podarmo, njedóndže k wudaču wubranych serbskich basnjow — hač do džensniša.

Dalše džěla w narodnej poesiji słowjanskej.

Wostanje nam tu hišće z krótka přistajić, štož ma so naspomnić wo jeho dalšej džělawasći we wotrjadu sl. ludoweje poesije. Studowaše a přirunowaše ze serbskeje hižo w léće 1838 ludowu poesiju Polakow, Małorusow (Wukrajncow) a Rusinow, kaž z citowaneho jeho lista Hauptej widźimy. Woprawdže a dokładnje přewjedže tute džělo Smolef we léće 1840, tež hišće 1841.⁴⁰⁾ Wosebje z wukrajnskeje ludoweje poesiju so wjele zaběraše. 15. hodownika 1841 piše Hancy: „Ich arbeite jetzt an: Historische Volksdichtungen des freien Kosakenthums nach Srezńewskis Запорожескай старина und meinen von Srezńewski abgeschrieben Sammlungen. Dazu könnte ich die Sammlungen von Maximowić⁴¹⁾ sehr gut gebrauchen, da Srezńewski sich mehrmals auf dieselben bezieht, ohne sie wiederzugeben, auch sind darin mehrere Lieder, die Srezńewski garnicht hat. Ich wage daher an Sie die freundschaftliche Bitte, mir gedachtes Buch mit der ersten Gelegenheit, am sichersten durch Bretter, zuzuschicken, da ich es sehr benöthige. Auch andere Schriften über die Ukraine und ihre Poesie würden mir sehr nützlich sein —“. Wo samsnem předmjeće reči pozdžišo w druhim lišće Hancy (26. I. 42) Prjedy rozprawuje, što za Bindera

³⁹⁾ W. Čas. Čes. Mus. 1845 III w nastawku: „O postupu narodnosti Srbu Lužických“.

⁴⁰⁾ W lišće Purkynji 10. VI. 41 ze Zhorjelca, hdyž so hižo dočičeše 1 zwjazk jeho Pěsničkow, piše Smolef: „Maće-li Wy žane narodne pěsnje w swojej knihowni, byšće so snadź dať naprosyć a mi je posłať, zo bych je z našimi serbskimi móht přirunać; z džakom je Wam wróću, hdyž do Wrótšlawja přindu. Serbske, słowacske, česke, morawske, tež něšto ruskich a němske sym přirunať, ale pólskich nihdže dóstać nje-móžach —“ (Páta Listowanje str. 32.)

⁴¹⁾ To su: Ukrajinskija narodnyja pěsni (M 1835); Malorossijskije pěsni (1827).

do čišća přeložuje. „Potom pak knižku wotemně napisam: Das freie Kosakentum und seine historische Volkspoesie nach slawischen, deutschen und französischen Quellen bearbeitet von J. P. J. Ale ja newerju, zo budu z tym hač do jutrow hotowy. Tola tež to ničo něškodźi, tola prócować so tola dyrbu. —“

K dokončenju a wudaću tuteje knihi drje njedónđe, znajmjeńša njejsym hač dotal žadne wěste podklady k tomu namakał. Jako nowopomjenowany lektor sl. řečow a literaturow (nazymu 1842, hlej kap. „Lektor“) mysleše hižo we zymje 1842—43 čitač: „Wo Wukrajskej narodnej poesiji publice a wo ruskej literaturje privatissime“ (List Purkynji 7. XII. 1842).

Jordan činješe w swojich studenskich lětach tež někotre pospyty, přeložeč wšelake słowjanske poetiske wupłody do serbsčiny. Pósla jako „filosofa“ Zejlerjej z českeho do serbskeho přeloženu pěseň, wěsće k posudžowanju. Wězo přeložowaše pokazki z Rukopisa Kralowydworskeho do serbsčiny. Namakamy dvě pěsnje w „Jutničcy“ č. 7: „Škowronč“ (R. K. = Krivánek) a „Kokulička“ (= Žezulica).

D. Rečne a pranopisne džěła a prócowanja,

Rěčne studije.

Pódlu ludoweje poesije charakterisuja Jordanowe skutkowanje w tutych lětach studijow a přenjeho wustupowanja jeho rěčne studije a z tym wuzey zwisowace prawopisne prócowanja. Tute steja skoro wot započatka cyle pod hlownym jeho žiwjenskim zaměrom: wšosłowjanskim; najprjedy w Serbach, hdžež wšitke jeho prawopisne reformy a rěčne zasady slědowachn za zaměrom, zjednoćić kath. a evang. Serbow w jednom prawopisu a w jednotnej spisownej rěči a tak wutworić jednotnu serbsku litaraturu, a dale za zaměrum, zbližić ju wostatnemu słowjanstvu.⁴²⁾ W tom, a kak swoje reformy pytaše do žiwjenja prenjesć, jewi so zdobom dalokowidžay, realny a energiski budźićel a tworjeř serbskeho naroda. Pozdžišo pokračowaše w samsnem duchu w swojich prócowanjach wo wšosłowjanski alfabet a wšosłowjansku spisownu rěč.

Wo jeho rěčnych studijach a jeho wulkej wobdajnosći a pilnosći w nich spomnich hižo na str. 14/15. Jordan wupraji so tež sam na někotrych městnach krótko wo tutych swojich studijach a prócowanjach, wosobiće w zawodn

⁴²⁾ Wupraji to na wjacarych městn.: na př. w Gramaticy str. 16/17.

swojeje gramatiki a w swojich „Jahrbücher“ 1845, str. 209 sl.: Die neueste Lausitzisch Wendische Literatur. „Sprachstudien waren von jeher eine meiner Lieblingsbeschäftigungen. Nachdem ich die älteren und einige der neuen Sprachen erlernt, wandte ich mich vor einigen sieben Jahren (piše w zawodu k swojej gramaticy w januaru 1841) zu den Slavinen (-Słowjanskim rěčam). Zur Grundlage nahm ich die Sprache meines Volkes, der Serben in der Lausitz; ihr Studium blieb mir Hauptbeschäftigung, während jene, die ich durch meine Muttersprache unterstützt, leichter erlernte, nur Hilfsmittel waren, in das System dieser Rundung und Vollständigkeit zu bringen. Nachdem ich mir aus dem Studium meiner eigenen und der Vergleichung der anderen slavischen Sprachen eine neue Orthographie gebildet; begann ich meine Untersuchungen über die serbische Grammatik, wobei mich die Vorarbeiten Seilers und Mathäis in vielen Punkten unterstützten.“

A přirunaj z tym, štož wón naspomi w nastawku ho-rjeka mjenowanem w lětopisach: „Vorzüglich und wohl zu allererst geschah dies [Porjedženje prawopisa] in Prag in dem dortigen Priesterseminare, wo unter dem Einflusse des Bibliothekars Hanka der Unterzeichnete [- Jordan] mit seinen damaligen Institutsgenossen sich über die Ausarbeitung einer neuen kurzen Grammatik machte, in deren Folge die Umarbeitung der bisherigen katholischen Orthographie nothwendig wurde. Zu wiederholten Malen änderte der Unterzeichnete sein orthographisches System, je nachdem er selbst tiefer in den Geist der slavischen Sprachen eindrang und sich von slavischen Gelehrten belehren ließ“.

We woběmaj prajenjomaj leži wěsta napřečiwnosć w tom, zo w gramaticy praji, zo wutwori sebi najprjedy nowy prawopis a potom započa ze swojimi gramatiskimi přeprytowanjami a w lětopisach wozjewi to runje nawopak. Tola je to pódlanska wěc a njeběše drje hinak, hač zo na wojojim runjočasnje džělaše. Jordan wuznawa wliw slowjanskich wučnych, to rěka hlownje wliw Hankowy na swoje prawopisne a rěčne džěla. Po zdaću běše Hanka w tom znajmjenska w přerich lětach z jeho jeničkim wučerjom, přetož piše Smolerjej (zap. augusta 1840): „Tedom (hdyž poča na reformu serbskeho prawopisa mysleć) běch ja w Čechach ha njemějach nikoho, po kohož běch rady a trošta, ani sobuželnosće namakał. Jenički knihownik Hanka běše mi pšecel ha radžicel, joho rukam so ja popšach ha lej won mje derje wuwedže na město, džež móžu swojom wot-

cowskom kraju džěl teje džakownosće wopokazać, kotrejež je moja wutroba so nasyćila —“. Tutym rjadkam najlěpje přizamknjemy krótke přispomnjenje Jordanowe w „Jahrb.“ 1845, str. 325: Hižo wokoło lěta 1834 wobdžělach pod Hankowym nawodom jeho „Prawopis“ za swoju maćeršćinu.“ — Z časom zezna so Jordan wězo tež z druhimi čěskimi narodowcami a autoritami a wobroći so na nje, zo bychu jemu radžili a swoje dobrozdaća wuprajili wo jeho džělach, kotrež tež potom wužiwaše, so by swoje stejnišćo krył. Tak piše Smolerjej w mjenowanem lišće, zo so nadžija, „zo to, štož mi Hanka, Šafarik, Čelakowski a druzy pochwalili su, tež po mojich lubych Łužičanow na wilki a wažny zadžěwk nezapadne.“ Swoju gramatiku předpołožil pódla Hanki tež Šafarikej a Palackemu, kotřiž jemu napisachu khwalace posudženja wo tutej gramaticy.

Prawopisna reforma.

Ze swojimi prawopisnymi reformami stupi přeni króc na zjawnosć hižo nalěćo 1837 (Smoleř zawjedže swój „nowy prawopis“ 1838 we Wrótslawskim serbskim towarštwje, kotrež běše runje založil). Tehdom přida Jordan mjenujcy k swojej zběrce serbskich ludowych pěsnjow, wotedatej Zhorjelskemu wučenemu towarštwu, namjet porjedzeneho serbskeho prawopisa. Pastor Körnig wupraji so mjenujcy na kóncu swojeho posudžowanja Jordanoweje zběrki takle: „Was Einsender in einer Beilage über serbische Schreibart sagt, gehört eigentlich garnicht hierher, sondern in eine Grammatik. Daß er sich eine eigene Orthographie gebildet hat, könnte ihm niemand wehren, daß sich aber alle, die wendisch lesen können, nun auch darnach richten sollen, ist viel verlangt. Ich dünkte, in welcher Schreibart die meisten Wenden lesen könnten, — die müßte auch beybehalten werden. Es ist aber entschieden, daß die meisten wendischen Schriften in der Schreibart, in welcher die oberlausitzische wendische Bibel übersetzt ist, vorhanden sind, auch ist kaum zu bezweifeln, daß die meisten Wenden der Oberlausitz nach derselben Schreibart lesen.“

Při mjenowanej reformje prawopisa džěše hłownje wo to, wuprosić serbski prawopis z wotwisnosće na němskej ortografiji, kotraž běše tola za serbsku jako słowjansku rěč, za cyle hinajši rěčny idiom, cyle njepraktiska, njedosahaca, přećiwna. Tuta wotwisnosć běše cyle přirodnje nastala. Samostatneje serbskeje literatury njeběše dotal zcyła było. Přenja literatura (móžemy-li někotre přełožki naboženskich knihow tak mjenować) nasta we zwisku z němskej refor-

maciju, hdyž so někotre naboženske knihi (wosebje katechismus, biblija a khěrlušě) z němskeho do serbskeho přeložowachu. Z tuteje němskeje wotwisnosće pytaštaj serbski prawopis wuprosić hižo evang. farař Michal Brancel (Frencel 1628—1706) a katolski duchowny Jakub Ticin (Tecelin 1660—1693), kotrajž pisaštaj bóle po słowjanskim wašnju. Jeju wuslědki wězo njeběchu dospołne a bohužel tež nie trajace. W l. 1689 wuda mjenujcy evang pastor Zacharias Běrling (1610—1695) knihu „Didascalia seu orthographia Vandalica, d. i. Wendische Schreib- und Leselehre“, w kotrejž zawjědže zase cyle hubjeny, njekonsekwentny prawopis po němskim přikladže. 1721 wuda Matthäi serbsku gramatiku (prěnju čišćanu) po samsnem wašnju; tež počachu we 18. lst. lužiske (němske) stawy do wěsteje měry na Serbow kedźbować, na př. hrabinka z Gersdorfa, podpjerajo přeloženje biblije do serbšćiny. Z jich wliwom wužiwaše so w tutych wudaćach němski prawopis. Tak so prawopis, kiž ewangelsey wužiwachu, w běhu 18. lst. zaso bóle a bóle pohubjenšeše, hač runjež evang. spisowarjo tež w tutom wopačnem zaměru njeběchu doslědni a kóždy pisaše po swojim wašnju, haj samo wšelako. Katolscy pak, prosí tajkeho wliwa, dđeržachu so dale Ticinoweho bóle słowjanskeho prawopisa a tak nasta w běhu 18. lst. rostorhnjenje serbskeho prawopisa a literatury na dwaj džělej: ewangelski a katolski. Knježeše wšak na započatku 19. lst. woprawdžity wšelakopis město prawopisa. Zejleř w swojej gramaticy 1830 wobkhowa evang. (němski), kotryž pak we wšelakim wudospołni a jón doslědnišo wužiwaše.

Wróćimy so nětko k Jordanej. Kajki jeho prawopis w mjenowanej zběrcy pěsni wužiwany, běše, njezhonimy, nimamy z njeho žadne zakhowane pokazki, ale móžemy sebi jón předstajić, hdyž spominamy na to, zo Jordan w lěće 1835 wobdžělaše Hankowy „Prawopis čěski“ pod Hankowym nawjedowanjom za swoju maćernu rěč.⁴³⁾ Po Jordanowem samsnem wuprajenju z l. 1840⁴⁴⁾ běše jeho orthografija „tehdom („před wjacj hač ejomi lětami“) nimale čěska“. Prěnja zakhowana pokazka Jordanoweho prawopisa pokhadža hakle z lěta 1839. Je to hižo mjenowana jeho zběrka 7 pěsnjow, kotruž Doucha dosta wot Jordana 1839 a ju wotěišća w C. Č. M. 1840 „na ukážku, kterakž Lužičané prawopis sobě zlepšili“, potajkim swěrnje po originalu.

⁴³⁾ Hlej „Jahrbücher“ 1845 str. 325.

⁴⁴⁾ W lišće Smolerjej (khowa k. minist. rada Adolf Černý w Prahy).

Jako přenja pokazka noweho serbskeho prawopisa zasłuži sebi, zo tu jako krótki příklad poskićimy 1. strofu 1. spěwa:

Hólčik přeni raz zakłapa.
 „Wstanj wšak ha wotčinj mi, holečo!“
 Holečo z horda wotmołwi:
 To so ći nidy njestanje;
 Ja sym mojom lubom slubiła,
 Zo chcu jom swěrna być,
 Wón je mi slubił, zasy přindź,
 Dyž budže wino za dešćik hić;
 Wino za dešćik ženi wjac nepšindže.

3. strofa:

Hólčik tón čeći raz zakłapa —

Je to wokřewjenje, přirunaš-li wšo dotalne w serbskej řeči pisane z tutym rjanym prawopisom, w kotremž přewjedže potom swoju gramatiku, wudatu 1841, a ke kotremuž hnydom přistupimy. Namakamy wšak hišće dwaj rozdžělaj: 1. mjehkosć woznamjenjuje doslědnje wšudže z „j“ (wo tom hnydom wjacy), 2. rozdžěl je pismik „č“. Doucha běše z nowym prawopisom spokojom hač na tute „č“. Jordan je nawožowaše za „tř“ před wuzkimi vokalemi „e, i, j“ a za dš w komperativach, kotrež pady so w serbskim wupraja jako ts, ds (či za tři; čeći za třeći, mlóci za mlódsi a pod.) Jordan da so tež skónčnje Douše powučić, hačrunjež haji swoje „č“ a „j“ hišće w žnjeńcu 1840. Móžno tež, zo do toho časa hišće njedósta tamny Časopis Českého Museum z mjenowanym Douchowym nastawkom.

Ze započatka žnjeńca 1840 wobsedžimy mjenujcy list Jordanowy Smolerjej, kotryž je w prawopisnem nastupanju jara zajimawy a wažny, jeho předmjet je zcyła serbski prawopis.

Jordan a Smolef.

Z dobom z Jordanom dželaše mjenujcy tež Smolef we Wrótsławju na polěpšenju serbskeho prawopisa. Hižo 1838 zawjedže swoje reformy tamnišim serbskim towařstwje, kiž běše runje založil. Jeho zaměry a cyle běchu při tajkim jeho přecowanju podobne kaž pola Jordana, štož jasnje wupraji w lisće Purkynji z 11. dec. 1839. „To prjene, na čo Łužicach moju přocu zložich, bje to, zo stawy Budyšinskeho a Lipsčanskeho Serbskeho towařstwa přemohł sym, zo nowu orthografiju pšiwzać a tež nydom spóznać ohychu, zo so Serbowstwo hinak zdžeržeć němože, dyšli pšez zjednočenje z drubimi Słowanami.“ — Njenamakamy

wšak tu wuprajeny přeni, Jordanej najwažniši zaměr: zjednoćenje ewangelskich a katolskich Serbow.

Z Jordanom so pak najskerje hišće njeznaješe, njeznaješe jeho samsne zaměry a wulke postupy, kiž běše hižo činil a kotrež Šmolerjowe wo wjele přescěhnychu. Jordan to wobswědči w „Jahrb.“ 1845 str. 210: „Unabhängig von ihm [Jordan] und ganz ohne Ahnung von diesen Veränderungen in Prag (zestajenje noweho prawopisa) entwarf in derselben Zeit J. E. Schmalzer in Breslau unter dem Einflusse des Herrn Purkynje sein orthographisches System.“ Hakle w běhu l. 1839, po tym, hač so z Hauptom k wudaću serbskich pěsnjow⁴⁵⁾ zjednoči, dosta Smoleř wěsće tež Jordanowu zběrku do rukow a tak spóźna Jordana a jeho přócowanje. Zda so mi to čim wěryhódniše, hdyž přirunam, štož piše Ad. Černy⁴⁶⁾, zo běše Jordanowa zběrka pisana w nowem prawopisu, „jak soudíme z listu Smoleřowa ze dne 5. března 1840. V listě tom piše Smoleř Jordanowi o své ortografii a žádá jej o jeho dobrozdání; tímto listem zahájena vyjednávaní mezi oběma mladými Srby o opravě luž. pravopisu. Z této korespondence klademe zde ještě vyňatek z Jordanova listu z počátku srpna téhož roku 1840 —“ Bohužel njebu mi dowoleny pohlad do tuteje korespondency mjezy mladymaj wotročacymaj wjedžerjomaj a budžičelomaj serbskeho naroda, a tak dyrbimy so wobmjezowač na list w mjenowanem nekrologu z džěla wotčišćany, kotryž we wotpisku dostach.

Najzajimawše z tuteho lista je, zo Jordan tu přečiwo Smolerjej haji pódlu swojeho ě (ě) (Smoleř „je“) a swojeho „č“ tež swoje woznamjenjenje mjehkosće z „j“ přečiwo Šmolerjowemu č nad sobuzynkom, a tola w jeho gramaticy, na kotrež tehdom runje sylnje džělaše a kotraž běše w hodowniku samsneho léta hotowa, namakamy „—“ nic „j“. Změni potajkim w tutem času swój system woznamjenjenja jotacije (kaž tež č do ts, ds po Douchowem namjeće), a při tom wosta. Snadž směny w tom spóźnač wěste zblizenje k Smolerjej z wočakowanjom, zo tutón na jeho lépsě „š“ přistupi. Wěmy tola z pozdžišeho jeho zadžerženja a wuprajenjow, zo džěše jemu — nimo přibliženja k wostatnemu, Slowjanstwu — wosebje tež wo to, zo by knježil w Serbach jedyn jednotny prawopis dla zjednoćenja wšěch mocow — ewangelskich a katolskich — k jednotnej literaturje, štož běše jemu njespušćomne wuměnjenje k rozkčěću serbskeje literatury.

⁴⁵⁾ Hlej mój nastawk w Č. M. S str. 65.

⁴⁶⁾ We swojim nekrologu na Jordana w „Zlatej Prahy“ 1881.

Swój nowy analogiski (po česko-ilěrskim a z džěla tež pólskim) prawopis wozjewi a přewjedže Jordan do-
slědnje w swojej gramaticy, kotruž dokónči kónc lěta 1840
a kotraž wuńdže w óišću w jutrowniku 1841. W § 5
„Meine Neuerungen in der serbischen Orthographie“ po-
staji swój nowy alfabet pornjo Ticinowemu (katolskemu)
a Zejlerjowemu (evangelskemu) w přehladnej tabulcy,
kotruž tu podamy, dokelž jasnje pokaže Jordanowy
postup.⁴⁷⁾

Ticin	Jordan	Zejler	Ticin	Jordan	Zejler
j	j	j	l	l, l'	l, lj
i	i	i	w	ł	ł
è	è	je	r	r	r
e	e	e	ř	ř	r, rj
é	y	y	d	d	d
a	a	a	dz	dz	ds
o	o	o	dž	dž	dž
ó	ó	ó	t	t	t
n	n	n	z	z	s
r	r	r	ž	ž	ž
ř	ř	r, rj	s	s	ss
v f	v, f	f	sch	š	sch
b	b	b	cz	č	cz
bb	bb	bj	cz	c	z
p	p	p	tz	ts, tz	ts, tz
pp	pp	p, pj	tž	č	cz, tsch
m	m	m	h	h	h
mn	mn	m, mj	ch	ch	ch
n	n	n	kh	ch	ch, k
ń	ń	nj	g	g	g
			k	k	k

Jordan a Smolef běstaj w zasadach přezjenaj: zo ma
so serbski prawopis přibližić wokolnym nowym słowjanskim,
zo ma so zestajić tajki prawopis, kotryž je za serbski rečny
idiom jako za słowjanski praktiski a přiměrjeny; zo maja
so wužiwać laćanske pismiki město šwabachskich (němskich),
zo ma so zawjesé s, š, z, (ž),⁴⁸⁾ c za ř, (č), (š), ž, dale l.
Jordan (jako katolik) wukhadžeše wězo z katoiskeho (bóle

⁴⁷⁾ Ze smužkami woznamjenich, w čim so přizamkny katolskemu,
w čim evangelskemu prawopiseja z podšmórnjenjom, w čim je zcyła nowy.

⁴⁸⁾ „ž“ so hižo wužiwaše.

słowjanskeho) prawopisa a přewza z njeho é (ě), Smoleř pak džeržeše so špatneho ewangelskeho woznamjenja tuteho serbskeho zynka z „je“. Wobčežnosće činješe tež jotacija (j abo j), Smolerjej bóle hač Jordanej, kiž měješe nawědžiteho wučerja, a kiž běše so tak hižo hač do kónca l. 1840 k wěstemu a doslědnemu skónčnemu systemej předželał. Smoleř pak hišće 1844 wažnje přeměnjowaše swój prawopis (hlej list Douše dale deleka). Přiwza tehdom skónčnje é, dale „j“ město „j“ (kaž měješe to Jordan hač do l. 1840, štož pak potom začisny). Smoleř postupowaše potajkim pomaššo, za to pak tež doslědnišo a přewza hišće „ř“, přečiwo kotremuž potom Jordan w „Jahrbücher“ wótrje wustupowaše. Jordan dželaše, to tu zasy kaž wšudže druhdže spóznamy, jara spěšnje při swojej wulkej wobdarjenosći. Njesměmy však při tom zabyć na tu wokolnosć, zo měješe při tajkim swojim přócowanju wot započatka nawědžitých wučerjow a radžičelow, haj jeho wučer Hanka běše runje česki, haj słowjanski specialist na woprawjenje prawopisa. Smoleř we Wrótslawju tajkich nawědžitých radžičelow njeměješe. Smoleř skónčne postajenje noweho prawopisa w tutých přních 40 ych lětach do wěsteje měry zdžeržowaše, štož sam přiznawa w runje mjenowanem lisće Douše. Najjasnišo zwobrazujemy z krótka postup pola wobeju z přehladnym pornjosebjestajenjom tuteho jeju prawopisneho wuwieća. Džiwamy při tom wězo jenož na charakteristiske pismiki.

Jordan

1.) Zběrka pěsnjow Douše přewostajena w Liebwerdže 1839:

wězo: c, č, ě, s, z, š,

l, pš (za př)

ě (abo é)

mjeħkosć z „j“

wosebitosć je jeho: „č“ (za tř, dž, ds).

2.) List Smolerjej w žnjeńcu 1840 kaž horjeka.

3.) Gramatika započatk lěta 1841: kaž horjeka, jenož za mjeħkosć město „j“ „j“ nad sobuzynkom. Za „č“ ts a ds.

Smoleř

1.) List Purkynji 11. XII. 1839:⁴⁹⁾

wězo c, č, ě, s, z, š

l, pš (z př)

ě a jotacija stej hišće změšanej, njeje sebi hišće jasny.

⁴⁹⁾ Zložuju so tu na Smolerjowe listy, wozjewjene w Pátowem „Z českeho listowanja J. E. Smolerja“, po ertnem wobkrućenju autora wotčišćane swěrnje po originalu.

2.) List Douše 6. X. 1841:⁵⁰⁾ Podobnje kaž pod 1), jenož doslědnišo: „ě“ stajnje „je“, mjehkosé před „e“ njewoznamjuje (negacija „nje“ stajnje „ne“ a: zweselił, podperać, treba atd.) adverbialne kóncowki z „j“ (renje); hewak: dnjach, zwjazk, rjany atd.

W „Serbskej Jutničcy“ I 1843 str. 8 w nastawku: „Serbske prawopisanje“ piše Jordan, zo mamy nětkolej 3 prawopisy: stary katolski, stary ewangelski a „nowy poprawjeny“. Tu pak su „někotre rozpuće. Tak piše Smolef je, Jordan pak ě—. Čim wetša ćeža so zawědženju noweho prawjepisanja na puć staja, čim nuznišo je, zo by poprawěna ortografija čisće jena była. Tehodla smoj so moj z Smolerjom po dolhim dopisowanju zjenočiłoj a budžemoj z nětko tak pišać, zo jedyn wot druhého so nerozdźěli“, mjenujey Jordanowe „ě“, a jotaciju z „j“; kóncowki verbalnych substantiwow a adverbijow wšak z „j“. Tak směmy znajmjeńša z prawopisa Jutnički sudzić. Po „Jahrb.“ 1845, str. 290 wšak so zjednočištaj na Jordanowe „ě“ a na Smolerjowe woznamjenje jotacije z „j“.

Jordan

Jordan wupraji so wo prawopisu tuteje knihi w „Serbskej Jutničcy“ II, str. 62, 63 w referaće wo njej: „— Čehodla kń. Smolef „je“ za „ě“ piše, něwěmy prawje, my mènjachmy, zo budže talej dwojakosé ke kóncej; my winy něwidžimy, čehodla dyrbjale so w tychlej knihach stare „je“ zdžeržeć.“

Smolef:

3.) Němsko-serbski⁵¹⁾ słownik 1843:

4.) List Douše 4. VII. 1844: (po pobyću w Praze w sept.

⁵⁰⁾ Druhe Smolerjowe listy z tuteje doby w Pátowem „Listowanju“ podate, kaž Purkynje z 10. VI. 1841, Hancy z 6. X. 1841, njemóžemy tu přirunać, dokelž njejsu wočišćane swěrnje po originalu, ale po wotpiskach tutech listow w „C. M. S.“ a w „Łužicy“, kotrychž originale njejsu znate.

⁵¹⁾ Njemóžach w Budyšinje dóstać, Narodny musej w Praze namakach zawrjeny a w Universitnej kniharni njeje. Duž dyrbjtu tole wokomik wotewrjene wostajić.

1843) „Runje kaž w Čechach, tak tež pola nas orthografiskeho přeměnjenja hišće kónca nima. A na tym sym pak ja, kaž so. wuznaé dyrbju, trochu wina. Jako ja našu nowu orthografiju založich, stejach ja sam, a nchtó mi radzić njemóžeše. Nazhonjenja pak, kotrež při swojej lonšej podrozy po Čechach činjach a pozdžišo tež pola knjeza Čelakowskeho nawjedžich, přeswědóichu mje, zo ma so do serbskeje orthografije hišće ř, ě (město je) a: je (město e) přijec.⁵²⁾

Praktiske pospyty zawjedženja reformowaneho prawopisa

Jordan budžicel wězo njespokoji so z theoretiskim rozrysowanjom prawopisneho prašenja, znamjenješe za njeho jenož nuzny předskhodzeńk a připrawu k jeho budžicelskim a narodnje organisaciskim wotpohladam. Jednaše so nětko wo to, lud, serbski lud, najprjedy zcyła k serbskemu čitanju přiwućić a při tom jón pomalu nawućić na nowy, prawy a jednotny serbski a słowjanski prawopis. Měješe so wudawać čitanje za lud. To běše nimo měry čezke předewzaće, dokelž njeběše žadneho předkhadneho džěla, steještaj w tutem nastupanju ze Smolerjom cyle na započatku. Kajke zadžewki jeju wočakowachu, k tomu je nam mała ilustracija naspomnjene posudženje Jordanoweho reformneho namjeta při zběrcy pěsnjow wot referenta Kórniga. Jordan naspomnjeny zaměr sam wupraji w Jhrb. 1846, str. 211: „Jednaše so nětko wo to, tu dobyte - (nowy sl. prawopis) sćinić powšitkowne kubło cyleho naroda, tak daloko hač nuzne; a k tomu dyrbješe so němske pismo jeničcy ludej běžne po tutem systemje předžělać. To so sta najprjedy přez podpisaneho, kotryž wuda ke kóncu l. 1841 „Serbske Pěsnički —“. Tam naložena ortografija měješe wěsty překhod tworić z wobeju wobstojaceju k tej, kotraž měješe so něhdy powšitkownje přijec. K tomu cylej wobkhowach katholske c, z, s, ě, a kruće přewjedžich woznamjenjenje mjehkich kons. z „r“; sch

⁵²⁾ Wo dalšim wuwicu serbskeho prawopisa hlej Páta-Listowanje str. 16 a Černý: Michal Hórník (Slov. Sbornik 1887 strona 119 sl.)

hišće wosta za š, a při w zach čz a čz za č a é. Samsna Orthogr. so potom hišće dale mjez ludom rozšěrješe z „Jutničku“. Smoleř w swojim podobnem předewzaću tuteho lěta, swojim „Małem Serbu“⁵³⁾ njezwaži so tak daloko; měješe jenož rozděl čz a čz a ó, hewak pak stare němske: ž, þ, ʃ za c, s, z; ſch za š, je za ě atd. W Jutničcy čuješe so Jordan nuzowany, hišće dale před datymi poměrami na započatku wotstupować a nałożować hišće k tomu ev. „je“ za „ě“, pisaše wšak „jě“ z motmyslom, zo „j“ bórzy wuwostaji. Hižo myśleše w reformje pokračować, hdyž so jemu jeho wulkotna Jutnička zniči — dla jeje prawopisneje pokračowaceje drasty. Hakle w swojej Serbskej Jutničcy I, II 1842, kotruž po tutej katastrofje wudawaše za zdźělanych, móžeše doslědnje přewjesé swój w gramaticy postajeny nowy serbski prawopis. Nadrobnišo wo tym pojednamy hnydom dale deleka.

Ze swojimi řečnymi studijemi w swojej maćeřšćinje a druhich słowjanskich řečach započa Jordan po swojich samsnych wuprajenjach potajkim hižo wokoło l. 1834. Móžno, zo tutu kedźbliwosć njezbudži jenož Hanka, ale zo skutkowachu sobu druhe wliwy. Khodžeše tola na Małostronski gymnasium, hdžež běše sławny česki wótčinc Jungmann z presesom, kiž zaščěpowaše do swojich českich šulerjow lubosć a česćownosć k jich maćeřnej řeči. Tajcy zahorjeni za swoju maćeřšćinu jeho sobušulerjo dowjedžechu wěsće tež Jordana k tomu, zo so započa z českej řeču zaběrać, kotruž zapřimowaše z pomocu swojeje maćeřneje řeče. Spózna při tom wulke njedostatki w znajomnosći tuteje swojeje serbsćiny a tak móže lohcy być, zo zajim wo česku řeč zbudži zajim wo serbsku řeč, z kotrejž so nětko čim dale čim bóle zaběraše; tež jeho serbscy towaršojo w seminaru. Bjerjechu při tom k pomocu Zejlerjowu gramatiku, počachu ju excerpować a tu a tam wosebje w prawopisu porjedžować a dopjelnjować. Tam w předslówje pastora Lubjenskeho čitaše Jordan tež, zo wuda před Zejlerjom Jurij Matthäi hižo w lěće 1721 čišćanu gramatiku, kotruž sebi pozdžišo wobstara a kotruž přestudowa.

Serbske gramatikalne studije.

Předslowo Lubjenskeho, w kotremž tutón nadrobnišo rozprawuje wo swojich přjedawšich řečnych dźělach a wo swojim wobdźělenju při nastaću Zejlerjoweje gramatiki samej, sćini Jordana tež kedźbliwego na tuteho hač do 30tych lět sobu najwuznamnišeho serbskeho spisowacela a

⁵³⁾ Mały Serb, aby serske a njemske rozmolwenja. 1841.

znajerja serbskeje řeče. Jordan powjeda nam („Jahrb.“ 1845, str. 210) sam, zo so wospjetnje na Lubjenskeho wobroči, prošo jeho wo radu a podpjeru. Běše tola z mjenowaneho před-slowa wučitař, zo změje Lubjenski wěšće wjacjy gramati-kalneho materiala z prjedawšich lět, hač to Zejlerjowa gramatika wobsahowaše, kotrejež wobsah dyrbjachu z nakład-niskich přičin wobmjezowač. Tola sčini to podarmo. Stary, w tom času z přewulkim powoławanskim džělom a hišće bóle z čělnym a dušownym čerpjenjom potuleny Lubjenski, nje-zamó so pječa pozběhnyć k wěrje do noweho rozkčěća literatury swojeho naroda.

Tež na Zejlerja so Jordan wobroči, wěšće w samsnej naležnosći, tola tež tu njedosta wotmołwy (hlej list Jordanowy Smolerjej ze započatka žnjeńca 1840). Ze serbskeje strony potajkim njedósta so młodemu Jordanej žadnjeje pomocy a rady. Běše tu pokazany jenož na dotalnej serbskej gramaticy Matthäijowu a Zejlerjowu a na swoje slawistiske studije pod Hankowym wodženjom.

W léce 1839 rozsudži so, zestajeć nowu dospołnu serbsku gramatiku, kotruž potom za hišće nic dvě léce zhotowi. W decembru 1840 mjenujcy předpołoží swój hotowy rukopis Hancy, zo byštaj jón hišće raz přehladałoj a potom Šafarikej a Palackemu. Šesteho žnjeńca 1840 piše Hancy wobšěrny list z Johannisbrunna, kupjelow w sewjernych Čechach blizko Žitawy: „— Ich arbeite sehr rüstig an meiner Gramatik —“ Měješe dospołnje hotowy cyły zawod (12 §§), konjugaciju a nimale deklinaciju, wosta hišće skladba. Widžimy, zo potom jara energiscej a pilnje na jeje do-kónčenu džělaše, zo by hišće do kónca lěta z njej do čišća hotowy byl, „und sollte ich die Nächte dazu verwenden.“ W oktobru přiidže zaso do Prahi.⁵⁴⁾ Najskerje tu wosta, zo by tu swoju gramatiku skončil. Předpołoží potom rukopis Hancy, dale Šafarikej a Palackemu, zo byštaj jemu sobudałoj swoje pisomne dobrozdaće. Wobě běštej tež jara spokojacej.

⁵⁴⁾ Po policiskich aktach, namakanych we wideńskem archiwu min. znutřk. nal. Tute policiske rozprawy praja tež, zo Jordan po wu-stupjenju z kuž. seminara nazymu 1838 so wróci domoj a hakle w oktobru 1840 zasy do Prahi přiidže. Zo po cyłej dobje w Praze přebywaše, kaž so dotal měnješe, přeciwo tomu řeči nimo naspomnjeneje rozprawy tež wokolnosť, zo přebywaše w léce 1839 w Lieberwerdže a w léce 1840 w Johannisbrunnu: Myslu pak, zo mjez tym na čas přebywaše tež w Praze, snadž bjez pasa; cyle wěšće w léce 1839, hewak njemóhl tak porjadnje dopisowač do „Ost u. West“ (hlej str. 17). K tomu trěbny material tola doma njeměješe.

Šafarik napisa jemu sčehowace doporučenje:⁵⁵⁾ Das mir von Hrn. J. P. Jordan zur Begutachtung mitgetheilte Manuskript: „Grammatik der serbischen Sprache nach der Oberlausitzischen Mundart,“ habe ich mit gebührender Aufmerksamkeit durchgelesen, und nehme keinen Anstand meine Meinung über dasselbe dahin zu äußern, daß Hr. Jordan eine sehr verdienstliche Arbeit unternommen und mit rühmenswerthem Fleiß und Geschick vollführt hat, indem er, mit steter Bezugnahme auf Dobrowkýs grammatisches System und alle bisherigen Lausitzischen Grammatiken hinter sich zurücklassend, ein Lehrgebäude der Serbischen Sprache aufstellte, welches sowohl den Eingeborenen zur vollkommenen Kenntniß ihrer Muttersprache, als auch den übrigen Stammesverwandten Slawen und den Deutschen zum gründlicheren Studium dieses interessanten Dialekts treffliche Dienste leisten kann. Mir erscheint daher der Druck dieser Grammatik sehr wünschenswerth, und ich zweifle nicht, dass dieselbe, bei dem jetzt überall bemerkbaren Eifer für slawische Sprachstudien, nicht nur in der Heimath, sondern auh im Auslande eine gute Aufnahme und gerechte Anerkennung finden wird.

Prag, am 16. Dezember 1840.

Dr. Paul Joseph Šafarik,

Mitglied d. k. böhm. Gesellsch. d. Wiss.

Palacký karakterizuje gramatiku jako džělo, „das die Mitte hält zwischen einem rein wissenschaftlichen und einem bloß praktisch-populären Lehrbuche. Ich zweifle nicht, daß dasselbe allen reellen Bedürfnissen entsprechen — wird.“

Hankowe dobrozdaće je hižo za sebje zajimawe, čehoždla tež tute cyle podamy:

Herr J. Peter Jordan hat mich ersucht, die von ihm verfasste „Grammatik der serbischen Sprache nach der Oberlausitzischen Mundart“ durchzulesen und meine Meinung über diese Arbeit kurz aufzusetzen. Ich habe das erstere aufmerksam getan und schreibe hier das Letztere mit wahren Vergnügen; denn ich fand, daß Herr Jordan das Dobrowskysche System, welches als das vorzüglichste für die slawischen Mundarten anerkannt ist,

⁵⁵⁾ Tute pisomne dobrozdaće a doporučenje Šafarikowe, kaž tež Hankowe a Palackeho (z 28. dez. 1840) su we wobsedženstwje Felixa Jordana w Běłohrodže.

begriffen und seine Grammatik in allen Theilen darnach glücklich durchgeführt hat. Dadurch erscheinen die Bildung sowohl als die Flexion und die Fügung in allgemeine Regeln nach Analogien geschieden simpliciter⁵⁶⁾ und klar, für den Lernenden begreiflicher und für sein Gedächtnis behaltbarer, als es in den bisherigen alten und selbst der neuen Grammatik von Seiler war. An dieser Arbeit ist ferner zu sehen, daß Herr Jordan so was zu liefern nebst der vollkommenen Kenntniß seiner Muttersprache, nur durch fleißiges Studium der übrigen slawischen Idiome im Stande war, und freue mich auf das Erscheinen dieses, wenn auch die Mundart eines kleinen Völkchens charakterisierenden, dennoch zum ganzen System des großen slawischen Sprachgebäudes nach allen Dialekten unentbehrlichen Beitrages, herzlich.

Prag, 24. Dezember 1840.

Wenzeslaw Hanka,
Bibliothekar am böhmischen Museum.“

Dobrozdaca nam tež trochu přeradžeja, ke kajkim zaměram běše je sebi Jordan sobu wuprosyl. Mějachu drje tež sobu dobyć nakładowarja, ale hłowne Jordanowe wotmyslenje džěše druhdže. Piše Hancy 6. aug. 1840: „— Ich habe den Wunsch, meine Grammatik unserem Prinzen Johann, der, wie Sie wissen, sich durch den Herrn P. Hrabiete in den slawischen Sprachen unterrichten ließ (abo: läßt), widmen. Sind Sie vielleicht, der Sie doch das meiste dabei zu sagen haben, damit einverstanden? Ich hoffe dadurch auch nicht nur an Ansehen, sondern auch in pecuniärer Hinsicht Vortheile zu ziehen. Den zweiten praktischen Theil, welcher⁵⁷⁾ vielleicht in zwei Jahren beendet sein dürfte, wollte ich dann so frei sein, Ihnen theuerster Freund, als ein geringes Zeichen der Dankbarkeit und innigster Verehrung, die ich gegen Sie hege, zu weihen. —“ (Pódlanscy prajene: widzimy z teho tež, zo Jordan Hanku a jeho česćelakomnosć derje znaješe.) Jordan běše sebi hižo puće připrawil: wěsty dwórny kaplan, jeho znaty, měješe knihu hač k tajnemu radźícelej

⁵⁶⁾ Po wotpisu Felixa Jordana.

⁵⁷⁾ Měni „Čitanku“, na kotrejež subskribciju na wobalcy grammatiki namotwja, tež w „Serbskich Pěsničkach“. Kniha, ke kotrejež zhotowenju jeho Doucha hišće namotwja 1845 (Č. Č. M. 1845, III, 426 sl.), njewuřdže. Hakle M. Hórnik wuda Serbsku Čitanku w léće 1862.

z Miltitz, wyššemu dwórskemu mištrej princowemu přinjesć, z čimž by wotpohlad hižo dobyty był. Widzimy, zo Jordan njebě njelěpy, ale wědzeše wobrótnje a wušiknje sebi pódu připrawjeć za dalše zaměry. Jordan tež dozpě, štož chcyše; čitamy na čole knihi: „Seiner königlichen Hoheit dem Durchlauchtigsten Fürsten und Herrn Johann, Herzoge von Sachsen etc. in tiefster Unterthänigkeit gewidmet von dem Verfasser“. Tute pyšne wěnowanje wěsće malo njepomhaše pozdžišo k lektorstwu a doktorskemu titlej na Lipsčanskej universiće; a z tutym dalšim wotpohladom so tež wěsće wo tute „hnadne“ sanktifikowanje prócowaše. Tež pekunierne Jordanowe wočakowanja so dopjelnichu: Prync Jan pósła 10 louisdorow za wěnowanje a kral sam za jedyn eksemplar 12 tolerjow.

W januaru 1841 běše gramatika k čišću hotowa, we měrcu rozpósła swoju „Einladung zur Subscription auf die Grammatik atd.“ a kónc haprleje⁵⁸⁾ wuńdže z čišćernje džělo, z kotrymž wobzamkny swoje studije a z kotrymž so předstaji swětej jako Slavista. Jeho wučer a přećel Hanka, kotryž běše jeho k tutemu předewzaću pohonjał a z kotrehož radu a podpjeru je tež přewjedže, staraše so tež wo to, zo by w čišću wušla. Hižo w léće 1840 piše Jordan Smolerjej: „Mój přećel Hanka da moju řečnicu čišćeć.“ W decembru 1840 wšak so Jordan hišće wohladowaše za čišćerjom, n. př. pola Reichela w Budyšinje. Skóněnje teho namaka Hanka w Arcibiskupskej čišćerňi a daše 500 eks. čišćeć. Wězo so potom tež z pomocu svojich rozsahlych počahow staraše wo jeje rozpředawanje a z tym wo rozšěrjenje Jordanoweho mjena. Jordan prosy Smolerja wo rozpředanje někotrych eksemplarow. Purkynji džakuje so (22. XII. 42) za wobstarnosć a rozšěrjowanje; Hanka namołwješe tuteho hižo 22. januara 1841 k tomu.

Staněk pósła Winařickemu 17. meje 1841 jedyn eks. „Tuteho Vám odesilám „Grammatik atd.“ — od p. Jordána. My jsme mu slíbili, že je zašleme některým pánům stálcům a proto Vám je odesilám —“ Winařicki jemu na to wotmołwi 1. VII. 1841: „P. Jordanowa Grammatika se mi líbí. Snad něco o ni napiši do Musejníka —“ Nebeski, kiž so wo Łužicu a jeje wocučenju jara zajimowaše a pozdžišo tež Jutničku abonowaše, napisa dołhi přećelny referat wo njej do Kwětow 1841, č. 9.

⁵⁸⁾ Jordan piše lipskemu knihikupcěj Brockhausej 16. haprleje: — „Sie wird Ende dieses Monats fertig“.

Gramatika připósla so tež všem wažnišim redakcijam slowjanskich časopisow a nowin.⁵⁹⁾

Postup Jordanoweje gramatiki přečiwo Zejlerjowej.

Wobhladamy-li sebi Zejlerjowu a Jordanowu gramatiku pornjo sebi, skutkujetej na nas kaž stary a nowy swět. Tutón začiše wuwola z přenja nowy, moderny, doslédnje přemysleny a přewjedženy slowjanski prawopis Jordanowy pornjo němskemu, njedosahacemu, njejasnemu a wobćežnemu Zejlerjowemu. Tola tež cyle znutřkowne a zwonkowne zarjadowanje. Jordanowa gramatika čini moderny začiše, mohla, hdyž ju tak zwjeršnje přehladamy, tež we poslednich lětach wuńć. Zejlerjowa předstaji so hnydom jako „stara“ kniha. A tola leži mjez nimaj jenož 10 lět. Při tom znamjenješe Zejlerjowe džělo za serbsku literaturu wulki skutk a postup. Zda so mi to jako symbolum cyleho Jordanoweho poměra k Serbstwu swjeho časa. Běše hižo předaloko doprědka, přemoderny za serbske poměry, a tuž jeho Serbstwo potom wot so storči jako cuzeho, kotrehož njerozumješe a njemóžeše trjebać.

Jordanowy postup pornjo Zejlerjej njeběše wězo jenož zwonkowny, ale ležeše tež w maćiznje. Njecham podać dokładne přirunanje ze Zejlerjom a Dobrowskim k nadrobnemu postajenju Jordanowych nowosćow, originalnosćow a jeho wotwisnosće na wobě stronje. To by bylo skónčnje thema za małe, specialne džělo za sebje. Ale čeu jón woznamjenić jenož z někotrymi powšitkownymi rysami. Cyle nowe su přenje štyri paragrafy jeho zawoda (1. Das serbische als Dialekt der slowenischen Sprache; 2. Dialekte der serbischen Sprache; 3. Verhältnis des Serbischen zum Polnischen und Čechischen; 4. Geschichtlicher Ueberblick der serbischen Orthographie; 5. Meine Neuerungen in der serbischen Orthographie.) a přeni wobšěrnny wotdžěl wo slowotwaru (62 §§). Hdžež měješe w Zejlerju předkhadnika, přeradží wšudžom wobšěrnije a jasniše wědomosće we serbsčinje a druhich slowjanskich rěčach, z pomocu kotrychž wjele čisěišo zapřimny swoju maćernu slowjansku rěč, a wuńisny z njeje wjele germanismow, kiž Zejleř hišće poskičuje. Wšudže pytnjemy, zo tworješe na zakladze wjele wobšěrnijeho materiala, w kotremž so pak njezhubjuje kaž husto Zejleř, ale z darom praweho gramati-

⁵⁹⁾ Po Jordanowem lišće Brockhausej w Lipsku z 16. IV. 1842.

karja, z wótrym a kritiskim duchom přewidzi material a předstaji jón z někotrymi jasnými pravidlami, hdžež na-
deńdzemy často pola Zejlerja jenož hromadu padow a
příkladow (na př. při přezynkowanju ma Zejler (§ 6)
15 padow, kotrež Jordan (§ 11) zapřimnje w dwěmaj pra-
widlomaj). Njeby-li tež bylo naspomnjenych nowych ka-
pitlow, by Jordanowa gramatika znamjenjala hižo z tu-
tych přičin wulki postup porno Zejlerjowej. Deklinacije
rozdźěluje Zejler jenož po rodach a čini hišće podžěle po
rationalach a irrationalach. Jordan přinjese k rozdźělo-
wanju po rodze hišće rozdźěl twjerdosće a mjehkosće wu-
kónčneho sobuzynka a postaji město Zejlerjowych třoch
sydom deklinacijow, kotrež wšak by najradšo redukował
na 4, zjednočiwiš srjedzny z mužskim rodom. Zejlerjowych
9 konjugacijow redukuje na 7 a zbliži so z tym znamjenice
skónčnje přijatemu našemu systemej 6 konjugacijow cyle
po čěskim systemu.

Jordan přewjedže swoju gramatiku cyle po Dobrov-
skeho systemje. Jako příklad služeše jemu Hankowa pól-
ska řečnica, kiž wuńdže w l. 1839. Džeržeše so jeje kruće
skoro wot započatka hač do kónca, tak daloko hač to ma-
čizna dowoleše, wosebje tam, hdžež běše Zejler slaby. Hižo
zwonkownje: zarjaduje mačiznu cyle kaž Hanka skoro §
po §, tola tež w samych příkladach jeho často slěduje,
haj cituje po slowje pravidla z Hanki, kaž str. 24. (Zo
jako příklady bjerje citaty z Rukopisa Kralodworskeho,
tomu so dale njeđiwamy.) Na wuzki zwizk Jordanoweje
gramatiki z Hankowej pólскеj gramatiku pokazuje nas
tež naspomnjeni hižo wjacy króć list Jordanowy Hancy
ze 6. augusta 1840, hdžež so Jordan jeho wo radu praša, hač
ma syntaktiski džěl swojeje gramatiki wobdželać we
samsnem rozměru, kaž Hanka w swojej pólскеj gramatice,
abo hač ma Dobrowskemu wěrnje slědować, abo jenož wot
němskeho so wotkhiłowace samownosće woznamjenjeć a
dospołuje z příkladami wobstarać? Hanka wěsće k pře-
njemu radžeše a Jordan tež tak činješe. Ke kóncej bych
Jordanowu gramatiku charakterisował jako zbožownu a
wušiknu kompilaciju ze Zejlerjoweje serbskeje a Hanko-
weje pólскеj gramatiki, přewjedženu a dopjelnjenu we
samostatnem a kritiskim duchu na zakladže za swój čas
wžadnje wobšěrnejše znajomnosće serbskeje řeče a druhich
slowjanskich řečow, tak zo pokazuje jednotliwy raz swo-
jeho pilneho a wobdarjeného autora. Zaměr, sebi wotyknje-
ny, běše wěsće docpěl: Studowacym Serbam běše do rukow

data za swój čas jara jasnje, přehladnje a dokładnje spisana řečnica, kotraž jim wotewri duch serbskeje řeče jako slowjanskeje řeče a běše snadna a dobra pomocna kniha k sebjewudospolnjowanju w maćeřnej řeči; te samsne dobre služby móžeše wukonjeć w rukach druhich Slowjanow a Němcow, kiž chcychu tutu řeč nawuknyć a k třěćemu — a tutón zaměr njeběše pola Jordana posledni — serbski kamušk k wšoslowjanskemu řečnemu mosaiku so rjenje a čisće blyšćeše. (Přir. tež dobrozdaća Palackeho, Šafarika a Hanki.)

II.

Jordanowa budžićelska a literarna činność w Serbach a daše skutkowanje w lětomaj 1842/43.

A. Wšelake budžićelske a literarne plany a pospyty.

Běše to najskerje 31. meje 1841, hdyž 23 lětny Jordan wopušeći „matku Prah“, kotraž běše jemu była z woprawdžitej matku, čěšiwiši a nasyčiwiši jeho z bohatymi, wšostronskimi wědomosćemi a — štož běše hišće wažniše — z horliwym zapalom za Słowjanstwo, za kotrehož měšnistwo běše jeho wuswjećila. Ale nie jenož to, wobsedžeše daloko a šěroko rozprěstrjene znajomstwo a počahi, wosobinske a literarne, ze słowjanskimi wótčincami a kapacitetami, wězo wosebje tež w Čechach, ale tehorunja w Pólskej a Ruskej. Štó mohł jemu tehdom lěpje k tomu dopomhać, hač jeho wučer a přećel Hanka, kotrehož sylna strona mohł rjec běše pěstowanje a wutwarjenje wobšěrnych a wysokich počahow wosebje do mjenowaneju słowjanskeju krajow? Jordan tuto wumělstwo tež sam derje rozumješe, kaž smy hižo widželi a hišće dosć spóznajemy. Słušeše to tola tež pozdžišo mohł rjec k jeho powołanju. A hišće třeći pokład wotnjese sebi hižo sobu z Prahi — do kotrejež so za 7 lět zaso wróci — : tak mlody, kaž běše, wjeseleše so hižo mjena dosć a derje znateho w słowjanskim literarnem a wótčinskim swěće, a k tomu dobre doporučenje: pěknú gramatiku, na kotrejež přenjeje stronje blyšćeše so mjeno princa Jana. Jordan, zo bych tak prajił, hodžeše so do žiwjenja, wědžeše so wobrótnje w nim pohibować a wobkhađžować. Tola njeslušeše k tym, kiž cheychu so w nim jenož derje měć a jo za sebje trjebać, ale k tym, kotrychž čěri, žiwjenje budzić a jo škitować. Po wuspěchach, kajkež wupowědachmy, njebychmy so dźiwali, hdy by sebi we Słowjanstwu, kotremuž běše so hižo tak derje předstajił a

w kotremž měješe tajke dobre zwiski, pytał někajke ćopře hnězdaško, snadź w Ruskej. Ale ně! K sewjeru kročeše, wostajiwši Słowjanstwo zady sebje — jako jeje pioněr! To džě běše jeho zaměr, za kotrymž kročeše: być z pioněrom Słowjanstwa k sewjeru a zapadu — a z pioněrom wosta čas žiwjenja!

Jordanowe plany.

Jordanowe mjeno a „sława“ rozšěrješe wšak so hišće na wěstu druhu stronu, štož wšak znamjenješe wulke nje-přijomnosće a njeskónčne zadžěwanja we wšelakich jeho pozdžišich předewzacach:

Z dekretem z 31. meje 1841 žadaše mjenujcy wjěch Metternich, wšehomócný cyłjeje Austriskeje hižo po někotrych lětdzesatkach, Sedlnickeho, presidenta k. k. dwórskeho policaj-skeho hamta (Polizei-Hofstelle), centrale a praweje ruki Metternichoweho policajskeho, reakcionarneho systema wo „ausführliche Notizen hinsichtlich eines zu Prag ansässigen slavischen Gelehrten, [!] Namens J. P. Jordan —“. Tutu nje-přijomnu a w jejnych scěhkwach za Jordana čim dale čim bóte wobćežnu kedźbliwosć tuteho najmóćnišeho Raku-skeje běše bjez dwěla na sebje scáhnył ze swojej gramatiku, dokelž běše so tam pokazał, „jako horliwy přiwisowar Słowjanstwa“.⁶⁰⁾ Pražska policija wšak bjez toho hižo „swoju winowatosć wukonješe“ Jej mamy so „džakować“, zo so nam zakhowa nimo měry wažny dokument, list Jordanowy Brockhausej-Lipsčanskemu z 16. jutrownika 1841. Censura jón tajnje wotpisa. Hromadže z wuskušowan-jemi z tutym nastorkom ze strony pražskeje policije⁶¹⁾ přewjedženymi a nam zakhowanymi, zběhnje nam zawěšk před Jordanowymi zaměrami, za kotrymiž slědowaše po dokónčenju swojeje gramatiki. Dotal móžachmy sebi je kon-struować jenož ze znatych faktow a postupa jeho pozdžišeho skutkowanja. Hižo prjedy, před namakanjom mjenowanych dokumentow, běch na zakładže hlubšeho přepytowanja a wobšěrnišeho materiala přišoł k přeswědčenju, zo njeje sprawny dotalny nahlad (n. př. Ad. Černeho w nasp. žiwjenjo-pisu a w nastawku: Sto let lužického časopisectví), zo so Jordan po dokónčenju svojich studijow wróći do Łužicy

⁶⁰⁾ „— der bei der Herausgabe seiner vor einiger Zeit erschienenen Grammatik der wendisch-serbischen Sprache in der Oberlausitz als eifriger Anhänger des Slavismus aufgetreten ist. —“ Tak čitamy zasy w druhim dekrece z 28. febr. 1842.

⁶¹⁾ Buchu posłane Sedlnickemu do Widna w rozprawje z 24. junija 1841.

z wurjadnje serbskim programom, kotryž so předstaji hłownje w jeho Jutničcy, a zo hakle po jeje katastrofje wopušći Łužicu a wutwori sebi nowe polo skutkowanja we svojich „lětopisach“, snadź jako narunanje za zhubjenu posiciju we Łužicy. Plan založić a wudawać w Lipsku wulki němski pisany časopis za słowjanske zajimy přinjese sebi hižo z Prahi a slědowaše za nim nadobo ze swojimi předewzaćemi za Łužicu. Mjenowane nowe dokumenty z Wideńskeho archiva⁶²⁾ wobkručiću moje mjenje, zo po dokónčenju gramatiki slědowaše hłownje za cylomaj: Profesuru słowjanskich rěčow a literaturow na Lipskej abo druhej němskej universiće⁶³⁾ a wudawanjom němski pisaneje revueje za słowjanske interesy. Tomu so njetrjebamy dale džiwać, ležeše to tehdom mohł rjec w powětrje. 15. januara 1841 wuda mjenujey pruski kral Bjedrich Wilhelm IV. kabinetny přikaz, po kotremž mějachu so založić stołaj za słowjanske rěče a literatury při universitomaj w Barlinje a Wrótslawju. Hanka běše tež tu Jordanej k radže a pomocy a pohonješe jeho, zo by so wo jednu z tuteju založomneju profesurow prócował. Čitamy w Hankowem lisće Purkynji z 21. II. 11: „— Privil jsem mu [Jordanej] také aby se k tomu měl, jest-li v Berlíně a ve Vratislavi slovanské profesury budou: dle mého mínění měla by vláda Pruská zvláště na to hleděti, aby ty dvě stolice, jedna Polaku a jedna Lužičanu se dostala, aby právě poddaným jejím z toho užitek vyplýval. Začež mně prosil pan Jordan, abych Vám jej v té případnosti odporučil, a já o něm ve všem ohledu vše dobře svědčiti mohu. On nejen, že jazyk svůj výborně zná, kakže sotva někdo z jeho krajanů jej v tom předčí, ale i se všemi ostatními slovanskými nářečmi se dobře zeznánil, čemuž se s pravou láskou a snažností oddal.—“ Purkynje by w připadže wěsće doporučil Smolerja, nic Jordana. Tež pola pruskeho knježefstwa by byl Smoleř rozsudnje přeni kandidata. Přizwoli jemu tola tuto stipendium z wuměnjemom, zo by so pripravował za słowjansku profesuru w pruskich službach. (Bližše hlej: Páta: Z českeho listowanja J. E. Smolerja, na str. 30 a druhich). Njewěm kak na tajki namjet džiwaše Šafarik, kotryž měješe w tej naležnosći wěsće wulki wliw, hdyž jeho tola pruska wyšnosć pytaše dobyć za Berlin, štož wšak wotpokaza. Ale zajědže tola w meji 1841 do Berlina a woteda ministrej Eichhornej memorandum: „Ge-

⁶²⁾ Dostach je do rukow w hodowniku lěta 1922.

⁶³⁾ hlej kap. III, A (w přich. číslu).

danken über die Errichtung des slavischen Sprachstudiums auf preußischen Universitäten“. Je-li njeměješe hewak ničo na Jordanu wustaječ, běše drje za profesorske městno tola hišće přemlody. W mjenowanem memorandu pokazowaše Šafarik tež na to, zo budže njezbytnje nuzno wudawać časopis w němskej rěči k spěchowanju studija słowjanskich rěčow a literaturow, k wolóženju wzajomneho wuměnjenja dušownych wudobywanjow woběju wulkeju splahow (słowjanskeho a němskeho), snadź z titlom „Jahrbücher der slavischen Literatur“.[!] Hdyž tež měješe Šafarik po tutem memorandze na mysli časopis ryzy wědomostny, mjez tym zo bě Jordanowy program w lišće Brockhausej wopisany a potom tež kónc l. 1842 njezměneny do skutka stajeny bóle publicistiscy měnjeny, njemóžemy tola hinak myslić, hač zo Šafarik k tutemu Jordanowemu projektej jara blizko steješe. Hewak njemóhl jeho tež Jordan w mjenowanem lišće tak wuzběhnyć, wosebje pak tež nie w svojim sprospektu k lětopisam, kiž rozpósta w žnjeńcu 1842 a hdžež zjawnje wupraji: „Aufgefordert von den ehrenwertesten Gelehrten, einem Šafarik, Hanka, Preis und anderen —.“

Hankowy podžěl na Jordanowem cylem wuwicu a předewzačach wuzběhowach hižo na druhich městnach na dosahace wašnje, zo njeje trjeba, jón tu zase wosebiče wuwjesć. Wo druhich wliwach, wosebje wo wliwje w tutej trojicy mjenowaneho Preiža nimam podkladow. Jordanowy list Brockhausej je z dopokazom, zo běše so wo tutom projektu z mjenowanymi a snadź hišće druhimi słowjanskimi wótčincami a wučencami, (wosebje pak wězo z Hanka) hižo dokładnje radžil. Jordan so ze svojim wotpohladom tež njetaješe, ale zdžěli jón na při. Kłosopólskemu, kiž so w lišće z 6. haprleje 1841⁶⁴⁾ wo nim bliže pola Jordana naprašowaše. Jednaše so nětko wo to, namakać a dobyć nakładowarja a wudawarja. K tutemu zaměrej wobroći so Jordan z mjenowanym listom na wulkeho knihikupca a nakładowarja, lipskeho Brockhause, kotrehož hižo znaješe a ke kotremuž měješe počahi, přetož přinošowaše jemu do jeho nowin: Leipziger Allg. Zeitung.⁶⁵⁾ Wiđžu w tutech zwon-

⁶⁴⁾ List wozjewi Jordan z džěla w „Kwětach“ 1841, str. 134, a tak so nam zakhowa. Kłosopólski piše: — „Wy mi pisaće, zo chceće Słowjanski časopis we němskej rěči wudawać. prošu Was, pisaće mi tola, kajki budže, ha hdy wuńdź ma —“.

⁶⁵⁾ Wot l. 1843: Deutsche Allg. Zeitung (—1879). Jedne z mnohich wulkich časopisowskich a knihikupskich předewzačow bratrow Friedricha a Heinricha Brockhause, synow Friedr. Arnolda Br. (†1823), załožerja tuteje swětoznateje firmy (1805 w Amsterdamje, 1818 přesydljena do Lipska).

kownych náležnosćach potajkim cyle inicinativu Jordanowu, mjez tym, zo jeho wobsah a zaměr zestaji wěsće na zakładze šěršich poradženjow z Hanku a snadź tež druhimi sl. wótčincami. Rozestaja Brockhausej w dolhim lisće najprjedy zakładny zaměr, zwonkowne zřadowanje a podrobniši program časopisa, wo čimž wjacy pozdžišo w pojednanju wo lětopisach samych. Wěsće z wotpohladom, zo by Brockhause skerje dobył, zo by nakładnistwo přewzał, wuzběhnje hnydom na započatku, zo jeho k předewzaću namołwjachu z wjele stron a zo je sebi wěsty sobudźěla wjele słowjanskich wučěncow ze wšěch narodow Ruskeje, Rakuskeje a Pruskeje a podpěry wjele němskich spisowačelow, kiž so zaběraja ze słowjanskimi literaturami. Na kóncu lista hišće podrobnišo wopisuje, kak je so wo přewjedženje tajkeho wulkeho předewzaća hižo prócowal a z posřednistwom svojich přěčelow wjacorych słowjanskich wučěncow za to interesował. „Z mojih wosebinskih znatych (!) su mi slubili scěhowace interesy zastupować: a) za Rusku: Preis — [title atd.], Jwanišew —, Sreznewski —, wyše toho budže bibliothekar Hanka w Prazy profesora Pogodina w Moskwje za to interesować. b) za Pólsku: Cibulski —, Purkynje —, Kaubek — (runjočasnje za Čěsku); c) za Čěsku: kk. Hanka, Šafarik, Palacki, Tyi, Kaubek a wjele druhich. d) za Jlyrsku dobudu na svojim pućowanju [!], tež dostanu doporučenja ke Gajej, Babukičej a druhim wot Šafarika a někotrych přěčelow w Prazy. — Wyše toho je hižo syła němskich mlódsich a staršich spisowačelow přilubiła, zo mje z přinoškami ze słowjanskeho wobstara, zcyła njeboju so njedostatka materiala, ale skerje nadbydka. — Zo budže so tež skónčnje ruska wyšnosć za moje předewzaće interesować, za to njerukuje jenož wokolnosć, zo tukhwilu journal za swoje zaměry w Barlinje załožuje, ale tež doporučenja mojih přěčelow, z kotrychž pomocu přinjesu swoje džělo tež do najwyššich worštow w Pětrohrodze. — [!] Revue (z mjenom „Slawische Vierteljahrsschrift“, pozdžišo za lěto abo dvě měješe wukhadžeć mēsačnje jako „Slawische Monatschrift“) měješe započec wukhadžeć z l. 1842. Jako přiklad za nju pomjenuje jendžělske Quaterly Reviews abo francowske revueje, nic wšak němski štwórelčnik Cottow, „přetož w journalisticy jewitaj tutaj narodaj dobry takt kaž žadyn druhi“. Wuměnjowaše za sebje dospołnje samostatnu redakciju, postajenje nuznych časopisow a korekturu artiklow ze slwj. mjenami. Měni, zo to njebudže čězko, dokeiž změje najskerje w Lipsku přednoški. [!]

Brockhaus (w wotmołwje z 23. haprleje) drje so zdwórliwje za dowěru jemu wuprajenu podžakowa, tola namjet wotpokaza, powołujo so na wobkhodne přičiny a wupraji při tom, zo drje zcyła sčezka namaka wudawarja na tajke předewzaće.

Z Jordanoweho lista a nadrobnišo z rozprawy dwórského policajského hamta z 24. junija 1841 dóstawa so nam zajimawa powjesć, zo měješe młody Jordan wotpohlad, wopytać wšě južnosłowjanske kraje: Slawonsku, Khorwatsku, Bosnisku, Serbiju, Čornohoru, Bołharsku, Wuheńsku a Morawu. Poskićeše so jemu wulkotna skladnosć (kotruž běše jemu wěsće Hanka wobstarał), pućować w bjesadže štyrjoch ruskich a jedneho „illyrskeho“ wučěnca. [?] Pućowanje měješe so nastupić započatk meje a trać hač do augusta. Měješe to być blyšćate wobzamknjenje jeho studijow a móžemy sebi předstajić radostne wočakowanje, z kotrymž młody zahorjeny slawista a wšosłowjan na tajke studijne pućowanje so přihotowaše. Čim wjetše běše jeho wostróbnjenje, hdyž policija, kotrejž jeho serbska gramatika dosahaše, zo by jeho jako podhladneho „Slavomana“ wobstražowała, jemu zapowě pas. To běše přeni jeho konflikt z burokratskim, reakcionarnym, policajskim, Słowjanstwo potłóčowacym režimom, kotryž kčěješe wosebje w Rakuskej. Njewuńdže z tuteho konfliktu skoro po cylem swojim žiwjenju. Přípowědźi jemu bórzy wótry boj, w kotremž njewotstupi a w kotremž je — njezlemjeny — mnoho čerpił a woprował. A hnydom při tutom přenim konfliktu spóznawamy cyłego pozdžišeho Jordana. Njepodwoli so rozsudej Słowjanstwu njepřecelskeje policije, ale hóršeše so na wyšším městnje dla zapowjedženeho pasa — wězo bjez wuspěcha „infolge der über seine verfängliche Persönlichkeit gelieferten Aufklärung.“⁶⁶⁾ („— übrigens gehört Jordan zur Klasse der neueren vorlauten und höchst unbescheidenen Literaten.“)⁶⁶⁾ Haj dósta na swoje wobčežowanje hišće prikaz, zo ma hnydom Prahu wopušćić a so domoj wróćić. Jordan njeposłuchaše, ale pytaše so tomu wuwynýc z tym, zo so khowaše zwonka města w někajkej winicowej khěži.⁶⁷⁾ Tehdomnišej policiji wšak nichtó njewučekny, wobdawowaše kóždu někak liberalisma abo „slavomanije“ podhladnu wosobu z hromadu čušlakow. Tak tež wona wědžeše, zo jeho tam wonka „pilnje wopytowachu čechistojo“. Měješe Jordana jenož za nastroj a mjenodawarja wotnysleneje słowjanskeje revueje, ko-

⁶⁶⁾ Z rozprawy pražského Městkeho hejtmanstwa.

⁶⁷⁾ „In einem Weinberghause außerhalb des Reichsthores“.

trejež — wězo panslawistiski — zaměr a wobsah bychu wobstarali wosebje pražscy znamjeniči slawistoj, z kotrychž mjenuje: Palackeho, Šafarika, Jungmanna, Amerlinga, Čelakowskeho, Tyla, Staňka atd. (potajkim nie Hanku). Tuči běchu nětko pječa dla wotpokazaceje wotmołwy Brockhausoweje jara rozmjertzani, ale Jordan jim w poslednjeje rozmolwje pječa slubi, zo budže, so domojwróciwši, wosobinsey, abo, jeli zo sam do Lipska njeprindže, přez druhich za to skutkować, zo by so nakładowaf za motmyslene předewzaće namakał. Tuči běchu zasy pječa zwólniwi, jeli hinak njeindže, přewzać wěste rukowanje za wotbytk wěsteje ličby exemplarow. Tak daloko mēnjenje policije.

W Lipsku.

31. meje wopušči Jordan Prahu a pučowaše k sewjerej. Zaměri so najskeerje direktnje do Lipska, hdžež jeho hižo před swjatkami nadeindžemy. Wěsće pytaše nakładowarja. Njenamakach wšak wo tym dale žadnych podkladow z l. 1841. Jonož w lišće, pisanem Hancy najskeerje w sep-tembru 1841, (bjez data) naspomni wo wěcy z krótkka tole: „Wo mojej Revue[!] šće něčo wěste niewēm, možno, zo ju byrzu wuwjedu. Wone je to čezko, dyby jeden wědzał, zo by jeden wot Rusow pomoc dostał? Ale to je niewěste. Što sebi Wy wo tym myslíte?“

Jordan wšak zaběraše so w tom času tež hižo z mnohimi druhimi projektami a předewzaćemi najwšelakorišeho raza. To džě běše jeho sylna — móžemy tež prajić slaba — strona.

Projekty z Teubnerom.

Konferowaše mjenujcy, do Lipska přišedši, tež z wulkim knihkupcom Teubnerom, z kotrymž bě tež „dawno hižo znaty“. Tutón poča so wo nakładowanje a čišćenje slowjanskich wěcow, wosebje pólskich zajimować. Snadž běše Jordan sam tutón jeho zajim sobu zbudził. Jordan namjetowaše jemu, zo by wudał mały pólski słownik, kotryž by wón, Jordan, podał. Teubner wotmysleše zeyła rjadować wosebitu pólsku čišćeńju a potom pólske kniže čišćeć a wudawać. Wobroći so na Jordana, hač chce wudawanje tutech pólskich knihow wjesć, štož tutón z radosću na so wza. Teubner přepoda jemu hnydom němsku knihu: Die Gesangskunst oder die Geheimnisse der großen italienischen und deutschen Gesangsmeister atd. von E. G. Nehrlich, Prizig 1841, z nadawkom, zo by jemu hač za tydžeń podał pokazku přeložka. Ale tak to Jordan „njběše mēnil“ — „z němskeho do Pólskeho ja niemóžu přeložeć;

hale to ja jemu tola prawić nesmědžach, da džen by joho celo přédkwzaće hofezběhñene bylo a Slowenjo něbychu žanu pólsku čiščerńu w Lipsku měli, tajku tola nie, kaž ja ju wuwěsě chcu“. — ⁶⁸⁾ „Ja pomyslil, snad, že dostanu někoho, který by mně tu celou knižečku přeložil, ja mu dam honorar, který ja dostanu, a napišu: wydan od Jordana —“⁶⁹⁾

Wobroći so na Hanku, kiž běše jemu „hižo telko króć z nuzy wupomhał“, zo by jemu hnydom žadanu pokazku přeložil. Bórzy wšak namaka čłowjeka w Lipsku (běše to snadž pólski student Sukert, kotryž zastupí kónc l. 1841 do nowozaloženeho „Słowjanskeho towarstwa“), kiž jemu cyłu knihu přeloži. Njenamakach wšak wo tych projektach žane dalše dokumenty.

W juliju běše zaso w Lipsku; w septembru pak přesydlili so trajnje do Lipska a bydliše: Gr. Fleischergasse, Stadt Frankfurt.

We Łužicy.

Jordan při wšitkich tutech mnohostronskich dalokosahacych projektowanjach a wotmyslach njezabu na swoju Łužicu. Přebywaše tam doma zwjetša hač do přesydljenja do Lipska a wobhladowaše sebi pódu, hdže by ze swojim pioněrskim džělom najlěpje zasadził a hdže by to najnužnišo bylo. Kaž smy z dotalnych wuwjedženjow hižo cyle jasnje spóznali, njeběchu jeho budžičelske a organizacijske plany koncentrowane na jeho ródny kraj, kaž pola Smolerja, kotrehož jenička myšlička běše a wosta hač do kónca žiwjenja: kak zbudzić a organisować serbski narod k nowemu žiwjenju a kak wukhować jón zahinjenju. Za Jordana znamenješe serbski program jenož organiski džěl jeho wšosłowjanskeho přewobšěrneho pioněrskeho programa. Z tym wšak njeje prajene, zo njewisaše z wosebitej lubosću na swojej ródnej Łužicy. Ta běše drje hišće słowjanski kraj, ale hišće jara njerodny a skoro njewobdžěłany. Tu mějachu so hišće lěsy pušćeć, pjeńki so wukopować, zo by so mohło porjadnje worać a wusywać. Hibaše so wšak tam wšelake mlódné žiwjenje, kotrež začěrjowaše dotalnu mortwu čišinu, kotraž tam po lětstotkach knježeše. Jordan sam poda krasny zajimawy wobraz wo Łužicy, kajkuž ju domoj přikhwatawši nadeńdže, w naspomnjenem hižo (str. 18) nastawku do „Ost und West“: „Aus der Lausitz“ (č. 69 = 27. aug. 1841). Njewěm ničo lěpšeho, hač jeho zawod

⁶⁸⁾ Z lista Hancy, pisaneho w sept. 1841.

⁶⁹⁾ Z lista Hancy, pisaneho wokoło swjatkow 1841.

tu wospjetować, zo bychmy sebi trochu předstajíc mohli tehdomniše serbske poměry. Jordan však wobhladuje wšitko z čistym zapalom a nutrnym zahorjenjom: „Sym hižom někotre měsacy zaso w mojej lubej Łužicy, ale zwěsćuju Was, luby přećelo, zo so přeco hišće njemóžach cyle zhrabać z radostneho překwapenja wo nowem, młódnem duchu, kotryž je wšitkich mojich serbskich bratrow zahorił z elektriskim plómjenjom a kotryž runje tam najkrasnišo so pokazuje, hdžež prjedy cyle hinajše zaměry knježachu. Ach, hdže běchmy hižo prjedy přišli! Zetkažtaj-li so tu připadnje dwaj abo wjacj Serbow, rěčachu cyle wěsće němscy, njech tež jim Serb bóle na hubu bił. Štóz bě dóstał trochu wyše wuwučowanje, hač na najnižšich ludowych šulach, měješe za hańbu serbski rěčeć. Nětkole widžiš cyle črjódy tajkich młodych ludźi po budyšinskih hasach čahać, a džiwaš so, kak to wjesele a bjez džiwanja so bjesaduja w swojej maćeřnej rěči a spěwaja žortne kuski na svojich přećiwnikow abo wyskace studentske spěwy wo radostnej młodosći. Prjedy njemějachmy w serbskim žadnych tajkich spěwow „wo přirodže, lubosćach a winku“, slyšachmy jenož duchowne spěwy w cyrkwi a starodawne ludowe spěwy na stare hłosy na rejwanskich łubjach — abo po džěle we wsy pod lipu. — Njewinowata naivnosć — tutech narodnych spěwow njemóžeše wězo našich tak mjenowanych zdžělanych spokojeć; swojemu narodej wotcuzbnjeni, ju ani njezačuwachu. — Ale dokelž Serb tola njemóže bjez spěwa žiwy býć, wobroći so naša zdžělana młodźina k němskemu spěwej. Wo scěhwkach toho mjelču. Tajkemu pomačkemu wotemréwanju podležeše Serbstwo hač do poslednich lět. Tu započa so hibać mjez Serbami nowy narodny duch — a wuwi bórzy mocy, wo kotrychž so nikomu před tym njejezda. Ideja tu bě, pobrachowaše jenož słowo a mjeno, ju zadržasíc. Tu postanychu we Wrótsławju a skoro runjočasnje w Budyšinje ličba młodych Serbow a založichu towařstwje, zo bychu hromadžili wšitko, štož běše tworil jich stary narod wot lětstotkow — a zo bychu so předobylu k samsnej narodnej zdžělanošći, zo bychu móhli něhdy swój narod pozběhnyć na wyšši kulturny skhodžeńk. Tajkemu idealnemu prócowanju přizamkny so bórzy wjele druhich a hačrunjež stej hakle dvě léce wot teho časa zajšlej, pokazuja so tola hižo rjane wuslědky a cyle njewočakowane mocy.“ — Wobšěrnje je nětko wopisuje: prawopisne reformy — swoju gramatiku; Smolerjowy Mały Serb, Pjesnički atd.

Wo někajkej staršej generaciji, kiž mlódsu pohonjowaše, njeje tu ani słowa. (Přirunajmy k tomu, štož praju w svojim nastawku w Čas. Mač. Serbsk. 1922 str. 63 srj.)⁷⁰⁾ Młoda naša budzićelska generacija 40ych lět zbudži so bóle ze sebje, je w tom nastupanju bjez wuzkeho organiskeho zwiska z předkhadžacej generaciju; z wulkeho džěla zbudžowaše a pohonjowaše ju kołowokoło mócnje so hibace Słowjanstwo. Znajmjejša to sama sylnje začuwaše, kaž nam tamne rjadki pokazuja. Na čole tuteje mlódeje generacije čěrješe z hobrskimi kročelimi Jordan. Wón sam běše mjez nimi jedyn z přerich, kiž „so předobu k samsnej narodnej (słowjanskej) zdžělanosći, zo by pozběhnył swój narod na wyšši skhodžeńk.“ Rozhladowaše so nětko w narysowanych poměrach, hdže nuzno a dže móžno zapřimnyć a pluh zastajić.

„Serbske pěsnički“ —

Jednu z wažnych přičinow přeněmćenja serbskeho luda widžeše — kaž w citowanem nastawku wuwjedže — w tom, zo mlódzina poča němscy spěwać. Duž so nje-džiwamy, zo najprjedy tu pytaše wotpombawać z wudawanjom serbskich swětnych pěsničkow. Přerňa knižka wuńdže najskerje w oktobru.⁷¹⁾ Měješe, kaž so hižo praji, być přerňa cyłego rjada małych tunich knižkow, přetož běchu wobličene za lud, kotryž wulke drohe knihi njeby kupował, zcyła serbski lud, kiž měješe so na serbske nicnabožne čitanje hakle nawučić, dokelž jo dotal zcyła njeznaješe. To je najwažniši charakteristikum tuteho, haj cyłego Jordanoweho serbskeho a słowjanskeho prócowanja, w kotremž so jewi cyły Jordan budzićel: Ludowe słowjanske masy maja so zbudzić, zdžělać, pozběhować, k wědomnju a póżnaću sebje sameho. Jenož tak móže so Słowjanstwo zakhować. Wěsta literarna aristokracija jo njezdđerži, so sama njezdđerži, njezepjera-li so na šěroke masy. K tutemu jeho słowjansko-demokratiskemu zaměrej so hišće wróćimy

⁷⁰⁾ Tež přirunaj, štož praji J. E. Smolef w svojim samsnem žiwjenjopisu: „Dostawši dowolenje (wot rektora Budyšinskeho gymnasia, zo by móhl swoich sobušulerjow w serbšćinje wuwučować 1831) poda so Smolef ke knjezej Lubjenskemu, přerňemu duchownemu serbskeje evang.-Budyšinskeje wosady. Tón běše tehdom jenički muž, kotryž da dys a dys wočišćeć serbsku knižku, a Smolef so nadžiješe, zo by snadž móhl wot njeho dóstać radu za swoje předewzaće. Ale Lubjenski běše skoro samsneho měnjenja, kaž hlowny gymnasialny rektor. Praješe, zo njeje hódno džětać za Serbstwo, dokelž z teho ničo dale njewukhadža, hač njepřecelstwo Němcow a njeďzak Serbow. —“

⁷¹⁾ Titul: Serbske pěsnički atd.; hlej str. 27.

při skladnosći.⁷²⁾ K zbudžowanju a koncentrowanju mocow šěrokih masow słušeše jako organiski podžěl wutwarjenje a přewjedjenje jednotneho a słowjanskeho prawopisa w Serbach, z čimž bychu so zjednočiłe wšě serbske, katolske a ewangelske mocy a so zbližiłe ze susodnym słowjanstwom k wzajomnemu posylnjowanju. Za podobnym programom slědowaše Smolef. Inicijativny a mužny Jordan nječakaše dołho z praktiskim přewjedženjom tuteho |programa. Jeho serbske pěsnički z jeho překhadnym prawopisom su přenja kročel po tutej drózy. Mysleše w tom času tež wudać: „Rańše a wječorne pačeře na kóždy dzeń cyłego tydženja za podjanskich Serbow,“ w samsnem prawopisu kaž Serbske Pěsnički. Wozjewuje mjenowanu knihu wšak hišće 1842 w „S. Jutničcy“ I. w rubricy: „Čišća so a k čišćenju so přihotuja.“ Tola ženje njewuńdze. W nastawku „Die neueste Lausitzisch-Wendische Literatur“, Jahrbücher 1845, str. 209 a 290 ničo wo njej njenaspomni. Mjez tym wšak připrawješe hižo wot lěća samsneho lěta druhe za swój čas a poměry wulkotne a epochalne předewzaće, kotrež, hdyž tež njebychmy so Jordanej za ničo dale džakować měli, wuzběhnje jeho mjeno k jednemu z najsławnišich w historiji našeho małego serbskeho naroda: běše to jeho „Jutnička — Nowiny za Serbow“, kotraž započa wukhadžeć z l. 1842. Wrócimy so k njej we wosebitym kapitlu.

Tutej předewzaći, kotrejž měrještej so na zbudženje a pozběhnjenje šěrokeho serbskeho luda a jeho zjednočenje do jedneho cyłka, njewučinjatej wšak hišće dospołny wobraz Jordanoweho budźićelskeho a organisatorskeho skutkowanja w Serbach w lětomaj 1841/42.

W swojim horjeka naspomnjenem nastawku jasnje wuzběhnje předwuměnjenje pozběhnjenja luda k wyššej kulturje, to je: narodnje zdžělana a organisowana inteligenca, kotraž ma tamny nadawk přewjesé.

Pospyty dalšeje organisacije serbskeje inteligency.

Hižo naspomnichmy w prjedawšim kapitulu jeho a Kłosopolskeho projekt, wudać „Nowoserbske basnje a pěsnje“, kotryž zwisowaše z organisowanjom „Serbskeho towařstwa w Lipsku“ a „Centralneho serbsko-łužiskeho towařstwa.“

Wuzběhnych hižo, zo su serbske studentske towařstwa sobu najwažniši faktor našeho narodneho zakhowanja a

⁷²⁾ Hlej kapitul: Jahrbücher —, wo nastawku: Was thut uns jetzt am meisten noth?

zbudzenja. Najstarše serbske towařstwo je Lipske „Łužiške Prědařske towařstwo“. 73) Založi so 1716. Lubjenski je 1814 wubudzi k nowemu čilemu žiwjenju. Zwjeseleše so wosebiće rjaneho rozkčěća w Zejlerjowych časach 1826/29. Wittenbergske towařstwo, kiž so wosrjedź 18. l. st. po Lipsčanskim přikladže založi, njeměješe trajaceho wuznama, dokelž zańdže na přečo w l. 1814. 74) 1831 poča młody gymnasiast Smoleř hromadžeć svojich sobušulerjow k wuwučowanju w serbskej rěči, z čehož wurośće 1839 pod nawjedowanjom Mosiga Kłosopolskeho serbske gymnasiálne towařstwo „Societas slavica Budissinensis“. Smoleř do Wrótsławja wotšedši, založi tam 1838 „Akademiske towařstwo za Łužiške stawizny a rěče“ z wosebitej serbskej sekciju. 75) Tute nowe serbske towařstwa, symjениšća našeho serbskeho wozrodzenja 40 ych lět, stejachu, kaž tež hižo wuzběhnychmy, we wuzkim zwisku z pozběhujowacym so zapadnym Słowjanstwom a ze sl. wzajomnosću (Budyšske towařstwo wopyta Lj. Štur, wono dopisowaše sebi tež z Kollarom a dostawaše wot wobeju mnoho knihow). Horliwy. Kłosopólski, zahorjeny za sl. wzajomnosć, přišedši nazymu 1839 do Lipska na prawniske studije, wězo tam pokračowaše w swojej narodnej organisatorskej a budzičelskej činnosći mjez svojimi kolegami, wosebje w zmysłu słowjanskeje wzajomnosće. Zastupi najprjedy do serbskeje sekcije tamnišeho „Łužiškeho Prědařskeho towařstwa“, štož so jemu dowoli, bjez toho, zo do hłowneho towařstwa, zwjetša němskeho, zastupi. Tam wobroći kedźbliwosć svojich towařšow na Słowjanstwo a rozwučowaše jich w tom zaměru, kaž wšelake jeho džěla w tutom towařstwje tež dopokazuja. Wosebje pak pytaše a pěstowaše wobšěrne počahi ze wšěmi w Lipsku studowacymi Słowjanami, kotrychž rěče pilnje wuknješe a tež bórzy derje nawukny. Mosak Kłosopolski je pódlu Smolerja a Jordana najrazniša a najzajimawša postawa młodeje serbskeje generacije wokoło l. 1840. Běše runje kaž Jordan wosebje rěčnje jara wobdarjeny a pilny a dospołnje podaty wšosłowjanskej mysli. Jeho skutkowanje

73) Stawizny towařstwa napisa K. A. Jenč do Čas. Mać. Serbsk. 1867: „Serbske předařske towařstwo w Lipsku w l. 1716–1866.“ Hlej dale: a) Šewčik: „Stawizny serbskeho studentstwa.“ Łužica 1892, 1893, 1894; b) J. Bart-Čišinski: O narodních snahach studentstva lužicko-srbského. Ruch. 1881.

74) Tehdom zańdže zcyła universita. Towařstwo wšak hižo před tym faktiscy wjacy žiwe njebě.

75) Hlej J. E. Smoleř: Wrótsławske serbske towařstwo. Jutnička 1842, č. 16.

a zmyslenje w tutych jeho studentskich lětach (—1842, pozdžišo wšak so čim dale čim bóle zdalowaše) ma so hišće wopisać.

Z Jordanom znaješe so znajmjenša hižo wot započatka l. 1841, najskerje pak hižo prjedy. Je nam zakhowany jeho list Jordanej z 6. IV. 1841,⁷⁶⁾ w kotremž Jordanej do Prahi rozprawješe. Do wuzkich počahow stupištaj jenakaj tutaj Wšosłowjanaj po Jordanowem přesydljenju do Lipska w septembru 1841. Džeržeštaj sebi z čěskich časopisow: Musejnik, (to je: Časopis Českeho Museum) Wlastimil a Kwěty, wěsće tež hišće druge sl. časopisy. Přez Kłosopolskeho zezna Jordan tež słowjanskich studentow samsneho zmyslenja, Kłosopolskeho přečelow, to běchu pódla hišće 4 tam studowacych Serbow (Imiša, Renča, Domaški a Förstera) jedyn Božhar: Kukaňe, jedyn Južny Serb: Magazinowić, jedyn Polak: Sukert a jedyn Rusa: [?] Tući so pola Jordana skhadžowachu.

15. dec. pósła Jordan Hancy dolhu rozprawu wo swojim tukhwilnem skutkowanju (němski, kaž zwjetša, hdyž měješe wjele pisać), w kotremž čitamy na započatku: „Endlich ist es mir gelungen eine Gesellschaft für slawische Sprache und Sache zu constituiren nach meinem Sinne. Vorgestern hielten wir die erste wählige Sitzung, in der ich den Plan zu einem allgemeinen „Serbischen Vereine der Lausitz“ vorlegte. Unter Serbisch verstehen wir allgemein slawisch überhaupt. — Der serbische Verein in der Lausitz ist Hauptverein und hat drei Specialvereine: den serbischen Verein in Leipzig, Budyssin, Breslau. Alle Mitglieder der Spec. Vereine sind zugleich Mitglieder des Hauptvereins.—“ Potom rěči wo nadawku wosebitych towarstwow, jich knihach, časopisach a wo centralnej knihowni. „Von diesen projektierten Vereinen hat sich der Leipziger Spec. Verein bereits constituirt. —“ Jeho sobustawy. „Mich hat man zum Präses, Aehrenfeld zum Sekretär des „serbischen Vereins in Leipzig“ ernannt. Jeden Donnerstag abend ist Versammlung bei mir. Da werden in zwei Stunden allerhand Vorlesungen und Vorträge über Slavica gehalten. Für den laufenden Winter trage ich zunächst čechische Grammatik vor.“ — Dalša činnosć w tutych hodžinach —. Potom wo projektach wudaća „basnjow“, str. 28. sl. hižo naspomnjenych.

Wo samsnem předewzaću rozprawuje Purkynji 22. XII. 41: „— Dowědew se toho [zo je w měsće někotrych hor-

⁷⁶⁾ Hižo naspomjeny str. 52, přisp. 64.

liwych Słowjanow, str. 61 horjeka mjenowanych] hned sem zamyšlil těch powjedených zezváti i Srbsko — Słowánskou společnost zestaviti. Mluwil sem z některymi z nich, přiřekli s rádosti swúj sauděl i tak pozwał sem jedného čtvertka [to běše 12. dec.] všech do mého bydlení. Přišli nemal všichni. I tak ustanowili sme [!]: „Serbske towařstwo w Lipsku“ k naučení se jiných slowánskich nařečí pomocí wzajemného wučowání. Wíce o tom i o wnitřnym postavení naše společnosti dopowí Wašnosti Secretair náš, Kłosopolski. Ja myslím, že snad by se také Wratislawska společnost po našim ustawu uspořádati mohla. Budešinska by musela sledowati našim stopům a tak bychom my tři společnosti jedného ducha i jedného aučelu měli. Že by pak naše Srbowstwo wjce síly našlo, dobře by bylo, kdybychom tyto tři společnosti jen za spezialné měli a wýše ni ještě jednau všeobecnau společnost snad „Lužicko serbske towarstwo“ ustawili. W tom by také jini Slowane, všichni naše panowé pastorowé, i jini počesni lidé učinkowati mohli. [!] Po weliké noci sejdeme se všichni Lužičané we všeobecne zasedání, na pamět ustawení Budešinské společnosti a tam ja wíce o tom ohláším“ — [!] Skónči z postrowom Smolerjej.

Cyla wěc je do wěsteje mōry njejasna: Smoleř mjenujcy piše Hancy hižo 6. okt. 1841: — „W Lipsku studuje 9 Serbow. Z tych su štyrjo serbskeho předařskeho towařstwa stawy. Či druzy pječo su pak lětsa nowe serbske towařstwo založili.“ Po Jordanowem lišće Purkynji založi so tuto towařstwo hakle 12. dec. 1841. Zo Kłosopolski do Lipska přišedši bōrzy na založenje tajkeho towařstwa mysleše, zda so cyle wěste byč Najskerje dóndže hakle z Jordanowym přičinjenjom k faktiskemu dozaloženju na mjenowanem 12. dec. Zo Jordan njehraješe poslednju rōlu, widžimy tola z toho, zo běše z předsydu towařstwa. Tež faktum, zo Jordan přewostaji sekretarej Kłosopolskemu, Purkynji bliže wo wěcy rozprawječ, swědči za to, zo Jordan wěrnoš piše.

We samsnem lišće piše Smoleř dale deleka: — „Mjez wšitkimi towařstwami je Budyšske najwážniše, přetož tuto je srjedza mjez Serbami, a wšitecy horliwi Serbjo, kiž so z akademijow zase do wótcneho kraja wróćeja, zastupuja z tym, zo při knihařni Budyšskeho towařstwa „Serbske čitelstwo“ [!] založić mózachmy, do zwjazka mjez sobu, při-bywaja tak sami na słowjanskich wědžeňstwach a podpjeraja swojich mlódsch Budyšskich bratrow w jich horliwosci.“ —

Tu mamy cyle podobnej předewzaći. Mjenowane „Serbske čitelstwo“ založi so na založeńskim swjedženju Budyšskeho towařstwa 30. haprleje 1841, ke kotremuž Kłosopolski w naspomnjenem hižo lišće Jordanej z 6. haprleje tuteho přeprosey. Tam praji: „Tež mamy zamysl, při tutem swjedženju „Serbsku čitelnicu“ založić.“ — Widźimy, zo so tu podobne zaměry křižuja, zo njebě organiskeho zwiska a jasnosće mjez wjedźerjemi a jich projektami; wězo projektami! přetož to naspomnjenej předewsaći (t. r. „čitelstwo“ Smolerjowe a „Łužisko-serbske towařstwo“ Jordanowe) tola tu khwilu mjenje bóle jenož běštej. Dopokazujetej wšak znajmjeńša to, zo so wažnje džělaše dla organizowanja serbskeje inteligency.

Krótku rozprawu wo založenju „Serbskeho towařstwa“ w Lipsku přinjese Jutnička č. 8 (= 19. februara 1842), hdžež so založenje datuje samo do l. 1842 (!). Rozprawu wo přnim wuwieću namakamy we „Serbskej Jutničcy“ I. (august 1842). Rozprawa je jara zajimawa w nastupanju towařstwoweje knihownje, kotraž so w běhu poł lěta wutwori, a džěłow, kiž jeje sobustawy wotedachu. Jordan poprosy w horjekach naspomnjenem lišće Hancy z 15. XII. 1841 tuteho, zo by towařstwu wobstarał Jungmannowy słownik za tuńšu plaćiznu. Hanka na to wobstara darmo: Jungmannowy słownik, swoju pólsku rěčnicu, swoje pěsnje, Rukopis Kralowejedwórski, Prawopis český a Jmenoslav Kollar. Druzy darichu: Jordanowu Gramatiku, Dobrowskeho Słownik český, Bandtkieho Dzieje Polske a 50 druhich^t kaž: „Greča Čtenja o ruskom jazykie, Smetany fisiologia, Wlěkowa Jliada, Sušila Morawske pěsnje, narodopis Šafarika z mapu, Zaleskiego Poesija, Konopki Krakowiaki Wojćickiego piesnje ludu polskeho i rusinskeho, Zegoty Pawliho piesni polske i rusinske; Korytka pesnje krajnske; Wuka Stepanowića serbske pesme; Kračiča pěsnje, Mušičkeho Stichotworenja, Rusalka Dnestrowaja; Grabowskiego Storožytnosći polskie; Hanuša „slawischer Mythus“, Gerwinusa: Geschichte der poetischen Nationalliteratur der Deutschen atd. Towařstwo džeržeše tež: Tygodnik literacki, Denica — Jutrzenka, Ročniki kritiki literackiej, Časop. Česk. Mus., Kwěty, Wlastimil. Z wudžělanjow towařstwa pomjenuja so: Přehlad słowjanskeje orthografie [wěsće Jordan]; stawizny rusowskeho knježstwa wot Rurika hač do Wladimira Wulkeho; hranicy něhdawšeho Słowjanstwa w poľnócej Germaniji [wěsće Kłosopolski]; kak je něšiške knježerstwo we Łužicach nastale; nowe žiwjenje mjez wšitkimi Słowjanami so zbudžace; dla czego ostatnia revolucya

polska nie zdarzywa się [wésće Sukert]; wopisanje powerchnosće serbiskeho knjažestwa [wésće Magazinowić]; Cygani; Jeli Kyrill tež we Lužicach ewangelion přédowať; a něšto mjenšich basnjow a powjedančkow“.

Woprawdźé: kčějacy wobraz! A wěje z njeho duch časa, rozkčěteje słowjanskeje wzajomnosće, wjedzeneje ze strony Jordana a Kłosopolskeho.

Centralne serbske towarstwo so tak spěšnje njewuwijaše, kaž sebi Jordan mysleše, kiž kaž přeco přemalo z realnymi poměrami ličeše. Tola z myslow jo njespušći. W „Serbskej Jutničej“, I. přinjese projekt z nowa k diskusiji w nastawku: „Serbska Centralna Knihownja. Serbske čitařstwo“: Do Centralneje knihownje měli so zjednočić knihownje jenotliwych towarstwow, tak daloko hač so knihe w towarstwach nuznje njetrjebaja. Wupožčuja so wot tam wšěm sobustawam towarstwow darmo, towarstwa plaća po 2 tol. přinoška, sčelu po wěstem času wšě swoje časopisy, akta atd. do njeje. Wudawař kóždeje knihi ma knihowni jedyn eksemplar darić. Knihi wupožčuja so tež njesobustawam za wěsty penjez abo móža so za 2 tol. na lěto zapisać jako stajni čitarjo. Zeńdže-li so 8—10 „stajnych čitarjow“, založa „Serbske čitařstwo“ [! — Spominaj na horka naspomnjene Smolerjowe „Serbske čitelstwo“] Na wšě wašnje maja so srědky dobywać a wudawać so dobre knihe za lud. —: To je hižo hotowy program Maćicy, kotruž Smoleř 3 lěta pozdžišo do žiwjenja zawoła a kotraž so dozaloži nalěčo 1847. Tu je tež přjedawši Jordanowy projekt ze Smolerjowym do jedneho zlaty.

Hewaša literarna činnosć w Lipsku.

Što pak Jordan hewak w Lipsku činješe? Měješe tam mnoho za džělo. Do noweho Brockhausoweho Conversationslexikona přinošowaše wšelake nastawki.⁷⁷⁾ Kónc lěta 1841 zjednoči so z knihikupecom Binderom k wudawanju Bibliotheki neuer slawischer Erzählungen und Romane. Džělaše w januaru pilnje na 1. 2. zwjazku: Ukrainische Skizzen von Mich. Czajkowski, kotraž měještaj k lipsčanskim jutrownym wulkowikam wuńć, tehorunja 3. zwjazk: Kosaken-Erzählungen von Gogol a 4.: „Hetman Ukrainy“ wot Czajkowskeho „a dal šće newěm“. Potom pak chcyeše přenjoťnu knižku sam wudać: „Das freie Kosakentum und seine historische Volks poesie, nach slavischen, deutschen und französischen Quellen bearbeitet von J. P. J.“ Wo-

⁷⁷⁾ Za Brockhausowy lexikon džělaše tež hišće w l. 1844.

prawdže wuńdžechu w l. 1842 pola Bindera: „Czajkowski's ausgewählte Romane, deutsch bearbeitet von Jordan. Band 1—3: Bilder aus dem Kosakenleben.“⁷⁸⁾

Za „jedneho kniharja“ w Lipsku, kiž choyše wudać: „Malerisches Böhmen,“ pyta wosobu, kiž by molowała zajimawe „městnosće, hrody, cerkwe a tak dale“ a druhu, kiž by text k tomu napisała. Tež rozprawja, što antikwar Armbruster do čišća přihotuje

A to wšo w času, hdyž započa w Budyšinje wudać: „Jutničku, Nowiny za Serbow.“

B. „Jutnička — Nowiny za Serbow“ a „Serbska Jutnička.“

Wuwiče serbskeho časopisowstwa.

Serbske časopisowstwo měješe do teje doby hižo swoju — hdyž tež wězo jara skromnu, tak tola nic njezajimawu — historiju, kotruž nam podrobnje zestaja Ad. Černý w swojim nastawku: „Sto let lužického časopisectví.“ (Kwěty, 1899, str. 211 sč.). Po nim sčiniču přeni pospyt serbskeho časopisa (wšak jenož rukopisneho) w 60ych lětach 18. lst. sobustawy lipskeho Serbskeho Prědařskeho Towarstwa ze swojimi „Nowiznami a Schitkiznami“ kotrychš wšak wuńdžeštej jenož 2 čisle, wupelnjenej z tehdomnišimi zjawny- mi a politiskimi podawkami. Přeni čišćany serbski časopis spytaštaj kandidataj evang. theologije Jan Gusta Jank a Korla Bohukwal Šerach, hdyž wudaštaj w žnjeńcu 1790 w Budyšinje: „Měšćacnje Pišmo k Rošmuczenju a k Bošćewenju. Přjena Stufa, August.“ Běše to njewinowaty časopis, kotryž poprawom ničo nowinařskeho njewobsahowaše. Znamjenješe přeni zaporodk serbskeho zabawnje powučaceho časopisowstwa, kotryž wšak so njemóžeše rozwić, dokelž jón wyšnosć huydom z přenim čiskom zakaza. Štož njebě popřane mjenowanymaj kandidatomaj, poradzi so znajmjeńša do wěsteje měry něhdže 20 lět pozdžišo čěsliskemu mištrej Janej Dejcy. Kónc l. 1808 wozjewi w dwěmaj serbskimaj lětakomaj nowy časopis: „Serbski Wowedar a Kurier. Žene Měšćacnje pišmo, ščitim Serbam

⁷⁸⁾ Wozjewjene w „Jahrbücher—“ 1843, II. na wzadnej wobalcy.

ř Trebnojčji," kotryž wukhadžeše wot l. 1809 hač 1812, hdyž jón zaso wyšnosé zakaza Dejkowy Serbski Powědař a Kurěr běše za swoju dobu nimo měry wulki skutk, a wysocy wobdźiwujemy energiskeho muža z luda z tajkim narodnym wuwědomnjenjom a słowjanskim začuóm a z tajkej dowěru do lěpšeho přichoda swojeho dospołnje wopušćeneho, w najhóršej womorje ležaceho naroda, kajkaž rěči z jeho časopisa, w kotremž wuwi hlubocy zakorjenjeny a přemyšleny narodny program. Stróžimy so skoro, hdyž čitamy, kak wótrje rěči Serbam do swědomnja, kak mužnje stupi před swój narod, zo by jón ze smjertneho spanja wubudził. — Dejka ze svojim časopisom kročeše daleko před swojej dobu, tola wosta předař wołacy w pusćinje. Samo serbska inteligenca, wučerjo a wosebje fararjo stajachu na boku dospołnje apatiscy. Je charakteristiske, zo so Dejka čuješe nućeny, wobroćić so na serbskich fararjow z němskej próstwu, zo bychy tola jeho časopis svojim wosadnikam doporučowali.

Naspomnić maja so tu dale rukopisne „Serbske Nowiny," kotrež Zejler hromadže z Krügarjom w l. 1826 založi a kotrychž so napisa hač do l. 1828 (hdyž Zejler swoje studije w Lipsku skónči) 60 čisłow. Su pomjatke z tym, zo buchu tam zapisane přenje počatki woprawdźiteje serbskeje poesije Zejlerjoweje.

Powšitkowne rozpołożenje a wuměnenja za serbski časopis.

W 30ych lětach poča so to mócnje hibać. Wóhnišćo noweho mlódneho narodneho hibanja a wuwědomnjowanja běše zjednoćenstwo serbskich gymnasiastow na budyškim gymnasiju, kotrychž narodnu dušu běše jich towarš Smoler zbudził. Wottam so rozšěrješe na university we Wrótsławju a Lipsku z wotkhadom tam Smolerja (do Wrótsławja), Kłosopolskeho (do Lipska) a druhich. Je to hibanje, kotrež pak steji hižo we wuzkim a wjeljestronskim zwisku z wokolnym słowjanskim hibanjom, najwuže z čěskim narodnym wozrodženjom: Štur wopyta budyšinskih gymnasiastow a přinjese jich do wuzkeho zwiska ze słowjanskej wzajomosću w poľnem rozkěću so namakacej. Stupja do samych korespondenčnych počahow z jeje wótcem a dušu Kollarom. Do Lipska wotkhadžacy studenća ju tam pilnje dale wutworjachu a pěstowachu pod nawjedowanjom Kłosopolskeho (pozdžišo tež Jordana). We Wrótsławju (wot l. 1836) wukubľuje čěski wóťćine prof. Purkynje Smolerja na Serbo-Słowjana, a w srjedzišću noweho Słowjanstwa, we

Prazy, wukonješe samsny* nadawk Hanka wosebje zna-
přeća Jordanej, kaž smy to tu na dokładne wašnje hižo
wopisali.

Słowjanska wzajomnosť potajkim běše to źorło, z ko-
trehož źorleše naše mlodoserbske žiwjenje 30ych a 40ych
lét: Předstaji so nam we wosobinskih a korespondenčnych
počahach a wliwach, we wuměnjowanju knihow a časopi-
sow. Z nich čerpachu nowe žiwjenje, kotrež tu před na-
šimaj wočomaj nastawać widžimy. W tutych časopisach
čitachu wo nowem so zbudźacem žiwjenju wokolnych sł-
wjanskich bratrowskich narodow. Te cheychu nětko tež
sami w swojim narodku budzić a twarić. Što njeležeše
bliže, hač přeće tuteje mlodeje generaciji, zo by tež wona
měła tajki časopis, w kotremž by swojim bratram powje-
dała wo wotučacem žiwjenju pola Serbow a z kotrymž by
tuto nowe žiwjenječko pozběhowała a rozšěrjowała mjez swój
šěroki lud? Myslička a přeće za serbskim časopisom běše
wokoło lěta 1840 mjez mlodej našej generaciju hižo cyle
powšitkowna, ale nješteješe potajkim tak na historisko-
organiskim zakładze, na wědomju zařdženych časopisow-
skich pospytow, ale bóle, snadź wurjadnje, na słowjanskej
wzajomności. — Tak čitamy we Šturowej wotmołwje ze
17. III. 1840⁷⁹⁾ na njezakhowany list Smolerjowy: „Prawdu
maš, že by lépe bylo, kdybyste se spraw o Slowanstwě
z Wašeho Srbského časopisa doswjdati mohli; ale snad
přiđe čas, kde se to stane. W tomto ohledu my mamy
naděge do Tebe, drahý bratře, a Tobě rovných: Seilera,
Wanaka, Klasopolského, Welana, Markuše a bratrů Bude-
šjnských —.“ (Toho, kiž přeće woprawdže do skutka staji,
wšak njemjenuje, njeznaje). A druhdže, w nastawku: „Ser-
bische Literatur in der Lausitz“ w „Ost und West“ 1840,
č. 34 (= 25 jutrownika) wot B. K.⁸⁰⁾ (= Boleslaw Kłosopolski, to je Mosak Kłosopolski) čitamy: „— Ebenso arbeitet
man an der baldigen Herausgabe einer sorbischen Zeit-
schrift —“

Jordan wozjewuje nowy serbski časopis.

Tak khětre wšak k tomu njeđóndže. Běše mnoho za-
džěwkow, z kotrymiž so nihtó njezwěri měrić. Tu přińdže

⁷⁹⁾ Hlej Páta-Listowanje, str. 26.

⁸⁰⁾ Kłosopolski přiznaje so sam k tutomu nastawkej w lišće Wa-
nakej, hdžež tež naspomni, zo njecha mjenowany być. — Štur we
lišće Smolerjej 17. II. 1840 jeho mjenuje, „Boleslaw Klasopolski.“ Kłosopolski přiđda sebi pot. słowjanske mjeno Bolesław.

w smažniku 1841 třiadvacelilětny Jordan do Lužicy. Hač runjež měješe, kaž smy widželi, w tom času mnoho druhich dalokosahacych projektow, rozsudži so tola hižo bórzy po swojim nawróće, zo založi a wuda serbsku nowinu za cyły serbski lud. Přenju přispomnjenku wo tutom jeho wotpo-
hladže čitamy w druhem (njedatowanem, w smažniku abo prážniku pisanem) lišće Hancy.⁸¹⁾ Wobšěrnišo rozprawuje Hancy wo tutom předewzaću hakle w požnjeću z Lipska.⁸²⁾ Tehdom měješe hižo dowolenje wyšnosće z Budyšina. Z mje-
nowaneho lista widžimy z dobom, kak hluboko běše sebi wědomny wažnosće swojeho počinanja za serbski přichod a kak wisaše z cyłej swojej słowjanskej dušu na swojej nowinje, „našej čerstweje, młódnej jutrniceje, kiž po dolhej noci přeni króć hořestupa na serbske pola a hona. — Pójće“
přiwoła Čecham „z nami won na naše stare hory, džež Česka z Lužiskeje mjezuje; pójće ha zradujće so na tych krasnych čerwěnych zeřach, kiž hoře stupaja na našich serbskich holach a lěsach, čerwene, kaž swobodnosće plo-
ňo, dyž wo nócnej čemnosći ludy hoře woła z tym wulkim slowom: „Pójće tam je nepřecel.“ Tam na našej starej pra-
šicy, tam podajmy sebi bratrowske ruki naše, ha hač nas ruńe hory a kňezstwa džěla: da tola zajuskajo wołamy my: „Milujmy so, my smy jeden lud, jena mać je nas zplodžila, jedyn duch dyrbi nas, budže nas wodzić. —“ Nazymu roz-
pósła němski spisany program: Ankündigungen einer neuen Serbisch-Wendischen Zeitschrift.“ Dokaž wjedžeše, zo so serbski lud, na tajke něšto zcyła njezwučeny a njeprīpra-
wjeny, jenož pomału na časopis domasa, pytaše sebi wěsty zdónk předplaćerjow pola swojich słowjanskich přećelow. Tak pósła swoje zamolwjenje na př. do Čech kk. Šafarīkej, Čelakowskemu, Palackemu, Jungmannej, Hansgirgej, Štul-
cej, Kaj. Tylej, Tomičkej, Douše, Winařickemu, Machačkej, Malemu, Staňkej, Mnaučkej, Weselskemu, Pečirkej, Matějow-
skemu, Nebeskemu, Swobodže staroměstskemu a małostron-
skemu, Čerwinkej, Čerwenakej, Šturej, Kollarej, Holemu; a prosy Hanku wo adresowanje dalších jemu napisanych mjenow, kotrychž adresy njeznaješe a wo dalše rozpósłanja, komuž hišće myslī. Tež w samych „Budyssiner Nachrichten“ 1841, č. 98 (8. hodownika) namakamy mjez nawěškami serbski(!) nawěštk.⁸³⁾

⁸¹⁾ „— Ja wydam serbsku „Jutrnīcku, nowiny za wšitkich Ser-
bow“ z prwnīho Januarie w Buděšīne u Wellera —.“

⁸²⁾ Třeći list ~ njedatowany.

⁸³⁾ „Sa Serbow. We Wellerej knižozcy Namach, jerytovej knižy. (u
runje wuřšće Serbske Bježniczi . . . . Pietra a přebawaja so sa šajelz

Jutnička, Nowiny za Serbow.

Hižo wosrjedź hodownika wuńdže potajkim přenje čisło na pokazku, a porjadnje wukhadžeše wot 8. wulk. rózka⁸⁴⁾ 1842 kóždy tydzeń 4 stronate čisło małego štwórcneho formata. Jordan předpósła w 1. čisle krótki, docyła popularny zawod: „Lubi Serbja,“ podpisany: „Lipsk, nazymnym měsacu 1841. J. P. Jórđan,“ hdžež pokazowaše na to, zo Serb, dotal jenož wšudže hidženy a hanjeny, chcyše-li něšto wjacy nawuknyć, hač swoje pačerje, dyrbeše k Němcam po prošenu khodźić, dokelž tajkich wědomnosćow w swojej řeči ani słowčka njenamaka. „Hale to je bylo“ pokračuje. „Nimo — minyła je so talej čzjemna nóc, kiž serbske hona přikrywaše —. Wzestawali su hižo njekotsi mužojo, wjerne džječzi nascheje serbskeje mačžeře, swjérni podanjo nascheho saksonskoh krala a wołaja njětk pschezemne won do wschitkich serbskich honow: Prečž tulej tupu čzjemnosć —. Wy pak, duchowni a swjětni wučerjo naschoho ludu, a wschicy druzy, kiž to zamóžiče, pojěže a pokazajěže, zo Wy woprawdže nasch lud lubujěže a chceče, zo by wón džen wotedna pschibjerał wo mudrosězi a rozomnosězi, wo zprawnosězi a wjérnej bohabojosězi —“ Jordan potajkim tež derje kedžbowaše na to, koho měješc před sobu a njerozwi z wučenymi słowami cyły swój program, kotryž běše sebi w Jutničcy stajil: přinjesć swojemu narodej kulturu, pozběhować jón na wyšši a wyšši skhodženk narodnje wědomeje kultury, zbudžować jeho serbske a słowjanske wědomnjo a přewjesć zjednoćenje a koncentrowanje wšěch narodnych mocow, katolskich a ewangelskich, dotal literarnje roztorhnyjenych, ze zawjedženjom jednotneho porjedženého, słowjanskeho prawopisa, z čimž by so docpěła jednotna literatura a jeje zbliženje k wokolnym Słowjanam k posylnjenju serbskeje literatury. Njewupraji jón w Jutničcy nihdže wuraznje, ale dopokazuje nam to za swój čas a poměry wěsće wubjornej redigowana nowina wot přenjeho hač do poslednjeho čisla.

Irosčlow. Dale wudawam wot spocěatka noweho ljeta Nowinu, wědžo taj taj našč Němiski „Wochenblatt“ wo Sserbskej ryczi; kóždu tydžen ščtyri stronow sa dwa Irosčlaw. Prjeni list na polašanje budže pschichodnu žobotu pola me a tejj wonka na hašac sa Irosčlaw pschědawanu. Wš tam dostanecže wščelate powedancžta a pschirunanja, pješnicžti a špjewancžta, lešne a šnjejščne, wěšole a žrudne a na kóždu tejj wščitke nowinki, wójny a druhe tajte ščtož žo me žužac Irosčlaw stane.“

⁸⁴⁾ W Historiji serbskeho naroda (wot Bogusławského a Hórnika) piše Hórnik z njeprawom str. 124: — „přenje č. wuńdže 1. febr. 1842 —.“

Prěnje čísla mějachu cyle belletristiski raz z někotrymi powučnymi wěckami za burske hospodařstwo. Namakamy w nich jenož Jordanowe a Borščanowe (— Zejleř) mjeno. Tutón běše potajkim Jordanowy přeni a po cylem wulkim różku tež jenički sobudželaćeř. Prawidłownje přinošowaše do tutych přěních číslow někajku pěśničku, „přirunanje“ (fablu) a powučnu wěcku do burskeho hospodařstwa. Jordan pak podawaše powjedančka, najskerje tež „Směški.“

Ze 7. číslom wobohaći so Jutnička z nowinařskej rubriku samej pod napismom: „Naš čas“, wot 8. čísla potom stajnje: „Što noweho“, kotruž wěće Jordan pišaše. Běše sebi mjez tym najskerje koncesiju na politiske nowinki wudobył, wěće nic bjez napřećiwka privilegowanych dotal k tomu němских „Budissiner Nachrichten.“ Wězo běchu tute nowinařske powěće we wuskim formaće štyristronskeho lista małego 4° tež jara wobmjezowane, pokazaja pak, kaž cyla nowina, kritisku wubranosć a přiměrjenosć. Z dobom přistupichu w druhim měsacu nowi sobudželaćerjo: č. 6 (= 5. małego różka) D[omaška] z basnju: Susodžinka (samsny hišće: č. 8: baseň Wočko; č. 7—9: Lěnja přelča, z Grimmowych basničkow); z č. 7 a 8: Kłosopolski ze znamjenitým nastawkom „Najważniše podawki w Serbach“ w kotrymž chceše podać „historiju najstarších lužiskich Serbow.“ Wosta wšak při přěnim kapitlu: „Z wotkal su Serbja přišli,“ w kotremž so wuzběhuje zwizk Serbow z wulkim słowjanskim narodom w poradženem popularnem podaću. Tež wón wšak so nimo krótsjeje powěće w č. 21 wjacy njewozjewi. Z č. 9: Pful-Lužan z dohlim powjedančkom (9—14): „Hobrski had,“ z kotrymž so tute čísla (9—14) hromadže z Jordanowym: „Što noweho“ we hłownem džěle wupjelnjachu. Z 15. číslom hakle zamolwi so Smoleř-Serbosław z nastawčkom: „Wšelkizny“ hdžež rozprawuje wo Šturowem: „Cesta do Lužic“ (w Čas. Česk. Mus. 1840), a wo tom, kak so tutón nastawk po cylem Słowjanstwe rozšěri a z tym mjena serbskich patriotow. Dale pak z wulcy wažnymaj nastawkomaj: „Wrótsławske serbske towařstwo“ (č. 16, 17.) a „Krótki přehlad Serbskeho pismowstwa“ (č. 20—22) a z přeložkom słowakskeje pěsnje: „Nitra“ (wyše žorta w č. 19 a Wšelkiznow w č. 21).

Z Jordanowych, Smolerjowych a Kłosopolskeho přinoškow wěje do Serbow nowy duch wědomeho słowjanskeho čuća, mjez tym zo Zejleř wokřewjowaše svojich čitarjow ze swojej drje naivnej ale hlubokej a ryzy serbskej dušu.

Hłowny podžěl Jutnički wšak připadnje redaktorej samemu. Zastara ju z powjedančkami: Róžowy pupk (Parabola po Krummacheru) č. 1; Bohaty a khudy [- znate pobožne powjedančko] č. 2, 3; Žid w černjach (z Grimmowych basničkow) č. 5, 6; Přecelstwo (Parabola po Krummacheru) č. 6; Hwězdy [reflexivne powjedanje z přirodospytnje powučnym wukónčenjom]. Dale piše wot č. 7. nowinafske rozhlady „Što noweho?“ a podawa najskerje porjadne směški. Započatk druhého štwórcłěta wozjewi „lubym Serbam“, zo po nazhonjenjach, kiž wón a jeho přeceljo nowiny dotal činjachu, budže podawać w přichodže wjacy politiskich nowinkow a powučnych wěcow do burskeho a domjaceho hospodarstwa. Namakamy wot Jordana tež „Dwě starej českej pěsničcy“ z Rukopisa Kralodworskeho. Wuzběhnjenja zasuža 3 nastawki z jeho pjera: 1. Rozprawa wo knizy Lawa hrabje z Thuna: „Über den gegenwärtigen Zustand der böhmischen Literatur und ihre Bedeutung“ — 1842 (č.18); 2. Serbske a česke pěsnički, (č. 12.), podawajo rozprawa a přirunajo Erbenowe „Pěsnje českeho naroda“ a Hauptowe Smolerjowe „Serbske pěsnički.“ Cituje ze zawoda Smolerjoweje zběrki jeje program a kónči ze słowami: — „a budžetaj-li wonaj wšitko to slubjene wuwjesć, da dža jeju mjena pola wěrneho Serba wóše stać, hač te někotrůžkulišpisaka a knihiwudawarja, kiž „zwar“ a „hegen“ a „habyn“ jara so prócowachu a „tolla“ mało džaka a mjenje wužitka „warbowachu“ [!] Dokeliž jow je wěrne žórlo serbskeje ryče, kiž wo suchoće njewusaknje“. Tu mamy zjawnje wuprajenu antipatiju přećiwu konservativnym spisowacelam, a běchu z tym skoro wurjadnje fararjo, wosebje ewangelscy, měnjeni. Zda so, zo tu w měrcu hižo steješe z nimi w nje-přeceliskim stawje. — A dale čitamy hišće w samsnem nastawku po wuzběhnjenju rjanosće serbskeje pěsnički: „Ale to my tež wo Čechach namakamy; tež tam naši bratřa a naše sotry spěwaja hłosy, kiž z našimi so runaja, tež tam zaslyši přećel Słowjanstwa, wosebje pak naš lužiski Serb słowa a spěwanička, kiž njenadžicy jeho wutrobu hnuja, — zo so jemu zda, jako by wón khodzil po domjacych honach, kaž by so spodžiwny són jemu džal; dokelž je to hinajši kraj, ale nie cuzy, drubi lud, ale nie njeznaty —“. Skónčnje namakamy w Jutničcy w č. 23. (4. smažnika) pod napisom: „Słowjanstwo“ małki nastawěk z přěnim z cyła zjawnym wozjewjenjom Słowjanskich lětopisow tu hišće pod mjenom: „Slawische Revue“. (Wjacy wo tym pozdžišo).

Jordanowa Jutnička běše potajkim časopis drje skromneho hišće zwonkowneho rozsaha, prikazaneho z datymi

poměrami, ale wěšće nadobneho wobsaha, kiž čini wšu časť swojemu redaktorej. Mlódnje kročeše za postajenym zaměrom. Běše zdom mužny, wulcy khwalobny a nuzny naběh k prawopisnemu, literarnemu zjednočenju. Jutnička čišćeše so w podobnem prawopisu kaž Jordanowe Serbske pěsnički; ale Jordan čuješe so nuzowany, za započatk hišće trochu dale wrócestupić ze swojimi reformami před datymi poměrami z tym, zo sčini ewangelskim koncesiju z přewzaćom „je“ za „ě“ abo „ē“, kotrež pak pisaše „jé“ z wotpohladom, z „j“ bórzy wotpadnje; pisaše „sch“ za „š“ a šwabachske pismiki. Měješe to być wězo jenož překhodny, připrawowacy, woběmaj stronomaj koncesije činjacy, ale tola hižo we hłownem slowjanski prawopis: „— Neni možno, cely lid jednem pera machením přewratit. Dočkejte, jak daleko budeme za rok! Uvidíme!“ (piše Hancy, 26. I. 42.)

Jordan započea potajkim swoju Jutničku z wulkimi nadžijemi a zahorjenosću (hlej tež citowane słowa z lista Hancy, str. 68). Jutničky so po zdaću tež materielnje na započatku cyle derje wjedžeše. Tak piše Jordan we znatem nastawku w létopisach 1845, str. 112: „A woprawdže nahromadzi so tež bórzy pěčna ličba wotběraćelow, kotřiž sebi nic cyle wšednu ortografiju lubić dachu.“ A Hancy 26. I. 1842: „...Praenumerantů je okolo 50; očekáváme předplacenj z Čech i z Polské, také z Ruska snad bude jih několik. Možna, že Preis i Srezniewski, také Iwanišew, kterému některé čísla zasláti mínim, to tam trošku u jižnych i severnych našich bratrů rospřostranějí. Ale každodenně odbywa se také mnoho exemplarů po jedynce, einzeln, naše lidé rad se newáží, že by to koupit museli celý rok; za to pak také se postarame. Ja to tak rozpořadam, že by nebylo mnoho pokračování; každý článek wětší ma byti we dwůch čili nejwyš třech číslach zkončeny. Aby zas naši Srbové byli nuceni koupit druhé číсло, když prvnj odewzali, tak to udělám, že jest w každém číslu jeden článek s podpiskau „dokónčene psichodně. —“ Widžimy, kak so na wšelake wašnje wo wotbyće Jutnički staraše a zo běše započatk cyle dobry. A tola — hižo za pol lěta přesta Jutnička wukhadžeć! Hišće w předposlednim číslu (25.—17. smažnika) wozjewi nawěštka: „Jutnička wudawa so tež na nowe pol lěta tak, kaž hač dotal —“ 26. číсло (25. smažnika) pak běše hižo poslednje. Tež tu njeje nič wozjewjene, zo časopis přestanje wukhadžeć. 3. praznika pak wuńdže we

samsnem nakładže, w samsnem formaće a ze samsnym zaměrom nowy časopis: „Tydženska nowina“ pod Zejlerjowym redaktorstwom, ale w starem bědnem němskim prawopisu a w hubjeńšej serbsćinje. Što běše so stało? Čehodla zańdže „Jutnička“, prócowaca so wo reformu prawopisa, a bu zaměnjena z nowym časopisom, pisanim w starem němskim prawopisu? Jednu wotmołwu na tute spodziwne podeńdženja poda nam Jordan sam w nastawku: „Što abo kak“, z kotrymž wotewri přenje čislo noweho w Lipsku wukhadžaceho měsáčnika „Serbska Jutnička“. Piše tam we wobšěrnem a jara hórko pisanim nastawku: „— Za lud smy džělali, — za wšitkich Serbow. A dokeliž my wobeju potřebnosće wobhladachmy, da smy tež na to w našim pisanju keđzbu měli. — Naše pisanja wašnje njebě pak jenož zrozumliwe, wone běše tež jara nuzne —. Naš hornjułužiski lud je tak małoličny. Kak da ma naše pismowstwo rosć, dyž dvojake knihi wudawać nućeni smy? — Njeje to směšno? A tehodla, hdyž cheychmy my nowinu za Serbow wudać, hańbowachmy so, tulej hlupu a žadlawu a samopašnu pšekoru dale wobkhować. — Zo pak by nam tola tež burski muž zrozemil, wumyslichmy sej pisanje, kiž bě z podjanskeho a z luterskeho hromadu zestajene, ale tola tež hižo nowemu, docyła poprawjenemu pisanju so přibližowace. — A hižo počachu naši mlódzencojo toholej pisma so přimać — kóždy wěrný Serb radowaše a wjeseleše so z krasneje nadźije, zo budže kónc — našeje njepřezjenosće. — Ale kak překhwatana bě talej nadźija! Dokeliž zemřel njeje hač dotal stary had, — dokeliž někotsi widžachu, zo so nam snadź poradžić mohło, Serbowstlo zjenoćić, — da kalaše jich to do wočow a woni zestupichu so a prawjachu mjez sobu: „Ně, nie do přědka! — kajke by to džělo było, dyrbjeli my znowa Serbski wuknyć, my, kiž tejkó lět swojemu ludej předužemy [!], zo je Serb dobry čłowjek a zo ma tejkó rjanych knihi, z kotrychž móže „fromny“ a mudry być. —“ a nawabichu jedného ze svojich. — A wón, jene z najlěpšich a najlubowanišich džěći Serbowstwa da so nawabić — a tak wuda so „Tydženska Nowina“. My njewěrjachmy, wot toho slyšiwši, zo mohł knj. Seiler, — kiž nam sam wobswědči, zo nowe pisanje a přezjene pismowstwo jeničcy Serbam dopomhać móže, kiž nam sam přislubi, zo nie jeno nam wo Jutničcy připomhać budže, ale tež ženi z hinajšim dyšli nowym pisanjom pisać njecha, — zo móhl wón wot swojeho junu wobkručěneho zamyslenja tak bórzy wot-

stupić a tu stronu pozběhować, kotruž runje hakle — za Serbstwu přećiwnu a škódnú zpózna a wuzna. —“

Tež Smoleń so wo tutej aferje na wjacorych městnach wupraji, najwěšćišo w swojej autobiografiji, kotraž wšak je spisana hakle w l. 1881 we Wařšawje⁸⁵⁾ a wěc trochu hinak powjeda: „Hižo w pjatem měsacu (wukhadženja Jutnički) napisa Jórdan Smolerjej, zo kónc smažnika wudawanje Jutnički zastaji, dokelž nima dosć předplaćerjow. Smoleń poda so hnydom z Wrótsławja do Budyšina a přiřečeše mjenowanemu knihikupcej (Schlüsselej), zo njeby Jutničcy dał zańć. Tón wšak njechaše wo tym słyšeć, ale praješe, zo Jutnička kryje nakład na papjeru, nic pak na honorar redaktorski. Smoleń woteńdže pytać redaktora, kotryž by časopis darmo redigował. Woprawdže jeho nańdže we wosobje duchowneho we Łazu, to běše we wsy, hdžež běše Smolerjowy nan z wučerjom. Zejleń do toho zwoli, budžetaj-li jemu pomhać wobaj Smolerjej. Taj to slubištaj a tak poča w pražniku wukhadžeć nowy organ z mjenom „Tydžeńska Nowina“. — Njesměmy při tom ale zapomnić, po kak dolhej době a z kajkim zaměrom Smoleń tute słowa pisaše a zo potajkim njeběše jeho wotpohlad, podać někajke nadrobne wujasnjenje cyłeje jara komplikowaneje naležnosće. Ju dospołnje wujasnić, budže z čězka móžno. Wuzběhnu tu jenož někotre momenty: Zejleń běše drje, kaž smy hižo wuzběhnyli, Jordanowy přeni a we wulkim rózku jenički sobudželaćer a horliwje witaše Jordanowe počinanje⁸⁶⁾. Ale hižo po cyłem našem rózku a tež nalětniku pytamy Borščanowe mjeno podarmo we Jutničcy. Jenož kónc nalětnika a započatk jutrownika namakamy zaso někotre Zejlerjowe přinoški, potom pak womjelknje na přeco. Poslednej Zejlerjowej wěcy, pěsni „Rjana Łužica“ (č. 18=30. IV.) a „Sym Serbow serbske holičo“ (č. 19=7. V.) je redaktor najskerje sam wubrał ze Lipskich S. Nowinow a ze Smolerjowych Pěsničkow. Po cyłem rózowniku a smažniku hižo zacpiwaše potajkim Zejleń Jordanowu Jutničku. Steješe z najmjeńša pod wliwom woneje, Jutničcy njepřećelskeje strony, to běchu hłownje wšelacy ewangelscy duchowni. Přenjemu čislu noweje „Tydž. Now.“ předsćeje redaktor (Zejleń) wozjewjenje serbskemu ludej, w kotremž so řeči wo nuznosći

⁸⁵⁾ Hlej Slov. Přehled 1910, hdžež jón poda Ad. Černy w čěskim přeložku. Original bu napisany serbski.

⁸⁶⁾ Přir. tež, što Jordan wo jeju přenjotnem poměru powjeda we nastawku „Što abo kak“ (hlej str. 73.)

serbskeje nowiny, zo je so rozsudžil, tajku wudać atd., wo jeje předkhadniku pak njepiknje ani słowa!!

Hač měješe Jordan wotpohlad, wudawanje Jutnički dla njedostatka wotběraćelow nakhwilnje zastajić, kaž Smolef 1881 piše, abo nic, njemóžemy z wěstosću prajić. Přeciwo tomu řeči wozjewjenje w předposlednim čisle (č. 25—17. VI.), zo so Jutnička w nowem pollěće tak, kaž hač dotal dale wudawa. Ale tež Jordanowe zadźerženje njeje cyle jasne. Tak su na př. wšelake jeho samsne wuprajenja napřećiwne. We swojej — hišće polemiskej — rozprawje wo naležnosći w „Jahrbücher“ 1845, str. 212 praji: „Die Verlagsbuchhandlung — brach mit dem bisherigen Redakteur [Jordan] plötzlich, ganz kurz vor [!] dem Ende des Semesters ab —“ Str. 290, w pokračowanju horneho nastawka, pak praji, zo dosta hakle z přenim čislom „Tydžeńskeje Nowiny“ wozjewjenje nakładowarja, zo je jeho Jutničku spuścił.

W lišće Purkynji z 24. X. 42⁸⁷⁾ wuzběhnje Smolef, zo so dla prawopisa nikomu njelubješe, dokelž ani w starej, ani w nowej ortografiji pisana njeběše. To wězo njeje stejnišćo, kiž móže před historiskej kritiku wobstać a před njej našich serbskich wótcincow wuprosić ze sobuwiny. Prawopisna reforma běše bjez dwěla nuzna a hłowne wuměńjenje pozběhnjenja serbskeje literatury. Na jedyn raz pak njemóžeše so w ludu přewjesć; tak dyrbješe so postupnje zawjesć. Cyla naležnosć wšak je z charakteristiskim zwobrazowanjom bědnych našich narodnych poměrow ze wšěmi jich maličkosćemi, wuzkim horicontom a narodnej njekarakternosću serbskeje inteligency, kotruž representowachu hłownje duchowni. Student Smolef tute wobstejnosće wězo tež njemóžeše přeměnić. Hižo Dejkowy pad tute charakterisuje⁸⁸⁾. Dale spominam na Kōrnigowe wotsudźenje Jordanoweho namjeta k prawopisnej reformje (hlej str. 33). Serbske duchownstwo, hłownje ewangelske, njesteješe w cyłku hač do džensnišeho časa za wjele we narodnem zmyslu — wězo z krasnymi wuwzaćemi. Ewangelscy fararjo čujachu a čuja so přejara jako zastojnicy němskeho stata. Njestawaše so porědko, zo běše fafski dom serbskeho fararja jenički we wsy, w kotremž so němski rěčeše. Čujachu pak so jako jenička inteligenca na serbskim kraju jako powołani wjednicy serbskeho luda,

⁸⁷⁾ Pata—Listowanje, str. 56.

⁸⁸⁾ Hlej str. 66.

ale za ryze narodne jeho potřebované a postup njeběchu wukublowani a njemějachu za nje, na šulach znutřkownje wotnarodzeni, mnoho zrozumjenja, khiba jenož tak daloko, hač to w jich cyrkwinskih a wosobinskih (zastaranje na serbskej farje) zajimach ležeše⁸⁹⁾. Wóhniwy, do přédka čerjacy narodowe Jordan dyrbjese z tutej worštu — kaž sam praji, lěnich — konservativnych „wjedzerjow“ luda bórzy do konflikta přińc. Naš stawiznař Jenč wuzběhuje, zo běchu z džela hižo přećiwo nowinam jako tajkim, „do- kelž so tajke tola zwinyé njemóžachu, Serbam tež něšto druhe k čitanju poskićować, hač jenož nabožne wěcy.⁹⁰⁾ Přirunaj tež Jordanowu kusacu charakteristiku w nastawku „Serbske a česke pěníki“ (str. 71, a w nastawku „Što abo kak“ str. 73) A nětko hišće tajka moderna Jutnička w tajkim revolucionarnem zdrasćenju! Na njezbože běše Jordan hišće katolik, přislušnik mjeńšiny. Bórzy poča šeuwanca tuteje woršty přećiwo Jutničcy. Woni, kiž mějachu hlownje w rukomaj, zo by mloda serbska nowina přišla do luda, ju samo wotradzachu. Čisće prawopisne prašenje wobroći so ze zlej wolu abo z wobmjezowanosću do nabožinskeho. Haj, rozšěrjowaše so samo, zo chce Jordan ewangelskich ze swojim katolskim prawopisom pokatolšić! Widźimy, zo prawopisne prašenja, prawopisne boje dostachu pola nas cyle hinaši pozadk, hač druhdže, na př. w Čechach. Z tym, zo so prašenje čisće literarne sćini prašenje stronisko-nabožinske, běše tež jeje wosud zapječatowany. Tuto z wudaćom „Tydžeńskeje Nowiny“ přewjedzene nowe roztorhjenje našeho narodka čehnješe so potom po cylem 19. lst., haj po prawom hač do poslednjeje doby a dyrbjese čím čezše naslědki měć, čím mjeńše a wobćežniše naše narodne poměry běchu⁹¹⁾. Zo tomu Zejler na tajke wašnje polěkowaše, za, sćinjuje tu — při wšěch jeho idealnych wotpohladach jeho postawu znapřeca Jordanowej, bjez dziwanja na to, hač a kak daloko běše Jordanowa wosobinska powaha a radikalnosć, jeho roztorhanosć na přemnoho a přewšelake přede-

⁸⁹⁾ Řečú wězo jenož wo přerězku, wo masy. Krasne, pozběhowace wuwzaća su powšitkownje znate — ale su to tola wuwzaća, nic prawidlo, wjetšina.

⁹⁰⁾ Hlej K. A. Jenč: Přenje pječ a dwaceći lět našich serbskich Nowinow. Čas. Mač. Serbsk. 1867, str. 586.

⁹¹⁾ Hórnik w Historiji serbsk. naroda wupraji swój wusudk wo tom str. 124/25 takle: „To bě za zjednoćenje Serbow w pismje a za rozwiće pismowstwa škódné —, kotrež dyrbimy z Jordanom wobzarować.“

wzaća a jeho přemala wutrajnosć tajku katastrofu zawinyła. Jordan běše ze swojey Jutničku cyle wěšće na prawem puću a stoji z njej wysoko nade wšěmi swojimi rowjenkami⁹²⁾ „Tydžeńska Nowina“ Zejlerjowa dołho njedoscěhnje Jutničku ani we wobsahu. Hač do lěta 1848 njedospě tež wjetšeho naklada hač 200, kotraž ličba by so za Jutničku při někajkej dobrej woli našich wótcincow a serbskeje inteligency lóhcy zdźeržala, haj drje přetřechiła. Tuta ličba je z najlěpšim dopokazom, zo njemějachu prawje, kiž so na Jutničku hóršachu, a jeje wotstronjenje a zawjedženje „Tydžeńskich Nowin“ běše škódna operacija bjez zaměra. Zacišć, kiž tute nazhonjenja pola horliwego Jordana zawostajichu, njemóžeše hinaši być, hač sylnje poražacy a nimo měry hórki. Jeho nadźija do serbskeho přichoda bě zlemjena a džěło za Łužicu běše so jemu zwohidziło. Hač runjež, kaž smy hižo pokazali, ženje njeběše Jordanowy wotmysl, wěnować so cyle Łužicy, znajmjenješe to tola za khuduški narod nimo měry wulku škodu, zo tajkeho swojeho genialneho syna, kajkehož w tom zmyslu ani wjacý wupłodzil njeje, wotstorkowaše.

Serbska Jutnička.

Smoleř radžeše Jordanej⁹³⁾, zo by Jutničku dale wudawał w analogiskej ortografiji a z lačanskimi pismikami „za přecelow noweje ortografije,“ potajkim jako časopis za serbsku inteligencu. To běše drje dobra rada, ale lóžo wuprajena, hač přewjedžena, spominamy-li jenož na to, kajka tehdomniša serbska inteligenca běše, kajki měješe narodny horicont a wědomjo. Hdyž so Jutnička za cyły serbski lud připrawjena njemóžeše zdźeržeć, kak hakle časopis wobličeny jenož za inteligencu — za tajku inteligencu. Ale Jordanowa dobra wola běše woprawdže přikladna. Započa wudawać „Serbsku Jutničku“ w naspomnjenem zdrasćenju w Lipsku, hdžež dyrbješe najprjedy serbske pismiki leć dać⁹⁴⁾. Wobaj jeničkaj zešiwkaj, kiž z cyla wuńdžeštaj, njesetaj datum „žnjowy měsac“, wuńdžeštaj pak pozdžišo, I. najskerje kónc požnjenea a II. kónc winowca⁹⁵⁾.

⁹²⁾ Přir. tež: Hórnik: Zběrki lud. pěsničkow J. P. Jordana. Cas. Mać. Serbsk 1884, str. 123. ¹⁰⁴⁾

⁹³⁾ Hlej list Smoleřjowy Purkynji z 27. X. 42. (Páta-Listowanje, str. 56).

⁹⁴⁾ „Pismiki late a čišćane wot Bedr. Niesa, Lipsku“ („Serbska Jutnička“ str. 32).

⁹⁵⁾ W lišće Purkynji 31. X. 42. „Jutničky tiskne se druhy a třety [!] svazek —“. Přir. tež „Jahrb.“ 1845, str. 290.

Tež ze svojeje „Serbskej Jutničku“ kroči Jordan před swojimi rowjenkami do přédka, pokazuje nowy zaměr, wukonja pioněrske džělo. Wobě čisle putatej ze swojim zajimawym, wažnym, woprawdžitym razom. Serbska Jutnička je přenja serbska literarna revue, předkhadnik „Časopisa Maćicy Serbskeje“, kotrehož přenje čislo wuńdže 1848.

Wobě čisle spisa z najwjetšeho džěla Jordan sam. Jenož Klosopolskeho přinošk: nastawk: Abraham Frencelius; {a Pfulowy-Lužanowy přełošk basnje „Jaroslaw“ z Rukopisa Kralowejedwórskeho namakamy w přnim zešiwku, we druhim pak Smolerjowy nastawk: „Serbske pomjenowanja někotrych zelow a štomow“.

Raz a zaměr Jutnički spóznawamy najlěpje z přehlada jeje nastawkow. Po nastawku hižo naspomnjenym: „Što abo kak“ (8 stronow) slěduja: 2. „Serbske prawjepisanje“; 3. „Serbska Statystika“. (— „Naši přećiwnicy, to rěka, či Serbja[!], kiž bychu Serbowstwo najskerje a najlěpje wučisnēne mēc chcyli, prawja: — Što chceće Wy ponēmōenju tajkeholej hubeneho a khudeho wostawka stareho ludu zdžeržować? Kak napšēciwo duchej našeho časa so spēdžować, kiž so to žada[!] A kak mōžemy my z dobrej wutrobu jim napřēčo stupić, dyž ani sami ňewēmy, kejko nas je, — dyž sami sej wēsći ňejmy, zo za dostojnu wēc so prócujemy? —“ Tehodla namōlwja k zjednočenemu džělu a wobroći so dla statistiki wosebje na serbskich fararjow k zestajenju serbskeje statistiki po 14 tu postajenych dypkach. — Kajke bēše wobdželenje, mōžemy sebi myslić⁹⁶⁾. 4. „Serbska Centralna knihownja. Serbske čitarstwo“ (hlej str. 59 del.); 5. „Grofa Gero“ (4 přislušne sonety z Kollaroweje Slawy deery z přizamknjenym historiskim pojednanjom); 6. „Serbske ličenje abo rachnowanje“; 7. „Wukrajna literatura“ (= Šafarikowy: Słowjanski Narodopis, 1842 a Hanuschowa: Die Wissenschaft des slawischen Mythus, 1842); 8. „Serbske towarstwo w Lipsku“ (hlej str. 65—70, wosebje str. 63); 9. „Słowjanske listy: 1. list: Do Čech“ („Lubi bratřja Čechowe! Waše nowo wzezkhadžace pismowstwo rosće hladajey a zweseluje kōždeho, kiž Słowjanstwo a narodnosć lubo ma. Ale pšecy tež pola Was pomalu dže, a hačkuliž mocy swoje derje napinaće a žadnejey prócy ňelutujeće, da tola Čechowstwo ňezbēha zo z tajkej čerstwosću, kajkuž by Waš swěrný přēcel žadal.

⁹⁶⁾ Serbsku statistiku dostachmy z džěla hakte w l. 1848, hdyž wudaštaj E. B. Jakob a J. Kučank knižku: „Serbske Horne Lužicy“; dospołnu hakte z Mukowej: „Statistiku Serbow“ — Čas. Mać. Serb. 1884/86.

Tsoje pak zdadža so mi tehelej wěcy winy być. — 1. Wy maće dwojaku Orthografiju (cituje Šafrikowe měnjenje w Narodopisu Słowjanskim, str. 10) — „Najprjódce maja časowe pisma tulej „poprawu“ na so wzać“. — Musejnik, Wlastimil, Kwěty maja na čole kročeć — 2. „Wy maće tež dwojake pismiki; laćonske a šwabachske. — 3. Česka literatura je po svojim znowowožiwjenju jara z khwatkom do předka kročila. Je nastalo wěste aristokratiske pis-mowstwo. Hlubina mjez aristokratiskej a ludowej litera-turu ma so nětkole najprjedy zapjelnić. K temu je trěbne pozběhnjenje českich wjesnych šulow, Česki seminarium za wučerjow a zjednočenje wosebje wšěch fararjow a wučer-jow k wudawanju popularnych knihow a k zarjadowanju ludowych knihownjow“. Swoje namołwjenja skónči ze sło-wami: „— prosymy jeno to jene, zo bychu woni (čěscy „wlastencojo“) naše słowa nic za nadutu hordosć wukładli, ale je dobroćiwje horje wzali za znamjo, zo my Serbjo smy a wostać chcemy našim Čecham wěrní bratsja“); 10. „Abraham Frencelius“ — wažne wědomostne pojednanje wo jeho spisach, wot Kłosopolskeho („Brancel bě přeni wu-čeny Serb, bě přeni Serbo-Słowjan, bě přeni Panslawista!“); 11. „Jaroslaw-Z Kralodwórskeho rukopisa přeloženje Lužana-Pfula“. Zežiwkej přida „Prospectus“ za „Jahrbücher für slawische Literatur, Kunst und Wissenschaft“. II. zešiwk: 1. „Evangeliske serbske spěwanske kniže“ po kń. Krüger-jowym spisku w Lausitzisches Magazin XX. 1. zw. (wěsće podať Jordan); 2. Pokračowanje Jaroslawa (rjadki 65—285); 3. Serbske towarstwo Budeske a jeho knihownja; 4. Serbske poimenowanja někotrych zelow a štomow. J. E. Smoleť; 5. Serbski słownik [wěsće wot Jordana — hlej dale deleka str. 85]; 6. Němsko-serbski Słowničk. J[ordan] (hlej str. 85); 7. Maličkošće: 1. Serski abó Serbski; 2. Hauptowy Maga-zin; 3. Prawo dać; 4. Šafarikoweho „Słowjanskich starožit-nosćow“ němski přeložk Kłosopolskeho —, 5. „Slaven Russen Germanen“. 6. Zejlerjowe: Krótke Khyrluše.

Woprawdže, Serbja w l. 1842 móžachu na tajki ča-sopis hordži być a bychu-li z dosahacej materielnej pod-pjeru jeho dalše wudawanje zwěsćili, bychu we svojim literarnem wuwieću wo wjele dale byli a wosebje we wo-sudnem léće 1848 bóle připrawjeni byli.

Tak pak rozpředa Jordan z wobeju zešiwkow jenož 36 eksemplarow wšodohromady. Jordan wozjewi tutón hanibwy rezultat (w „Jahrb.“ 1845, str. 291) z dobom „wšěm tym jako wotmołwu, kotřiž podpisaneho [Jordana]

zjawnje a privatnje wobwinuja, zo při wšej swojej horliwosći za wostatne Słowjanstwo swój samsny narod tak cyle na bok staja. Powučenje, kiž na tajke wašnje dósta, je jeho, kaž njemóžeše hinak byc, wězo wottrašalo“.

Po zdaću měješe tež po druhim zešiwku hišće wotmysl, Serbsku Jutničku dale wudawać.⁹⁷⁾

Smolerjowe wotmyslenje, ze Serbskej Jutničku pokračować.

Zo měješe Smoleř wo „Serbsku Jutničku“ zajim, na to pokazuje hižo wokolnosć, zo pósła nastawk do njeje. 13. VIII. 1843 piše Douše:⁹⁸⁾ „— Kń. Jórdan w Lipsku, kiž běše započal „Serbsku Jutničku“ po powšitkownym prawjepisanju wudawać, ňeje w tutym hižom khetry čas ničo dale činił. Ja sym tehodla na ňeho pisał a ňjewudawali ju wón wjacy, dha chou dalše wědženje na so wzać, zo bychmy tak nowiny za nižši lud a za nawědžitych měli“. 23. VII. 1844. piše Čelakowskemu do Prahi: — „Z Moskwy sym přez wěsteho K. Hawlička, Čecha, kotrehož tychlej dnjach Prazy widjeć budžeće, dobre nowiny Jutnički dla dostał —“⁹⁹⁾ A Lj. Gajej piše 17. X. 1843: — Wo mašem Serbu. — „Wo to so tež jara njestaram, ale wulcyžnje wažna wěc je mi to, z bychy so naše lužisko-serbske nowiny „Jutnička“, kotrež ja wot noweho lěta wudawam [!], w někotrych exemplarach tež do Ilěrow puć namakale. My je k wobstaću a wutworjenju našeje narodnosće nuznje trjebame, ale to njeje móžno, zo bychy so ze spočatka přez Serbow samych dźeržeć mohle. Tuž dyrbymy sebi w cuzbje pomoc pytać. — Wot spočatka lěta 1844 wuńdže kóždy měsac jedyn, dwělístny tolsty, zešiwk „Jutnički“ a plačizna za cyle lěto je 2 tolernej abo 3 złote slěbora. „Jutnička“, kotrejež je knjez Jordan 1842 jenož 2 zešiwkaj w Lipsku wudał, wukhadža přichodnje dla mojeho přebywanja we Wrótsławju, potom pak, hdyž so zaso do Lužicy wróću, w Budyšinje a to na lěpšej papjerje a w lěpšim čišću, hač dotal a tež w Ilěrsko-čěskim prawopisu. Z džěla budže powšitkowne wěcy, z džěla pak nowinki ze wšitkich słowjanskich zemjow woprijeć. —“ Smoleř wšak swój wotmysl njeprawjedže,¹⁰⁰⁾ to rěka, nic pod mjenom Jutnički.

⁹⁷⁾ Přirunaj k tomu citowane hižo słowa z Jordanoweho lista Purkynji 11. X. 42: „— Jutničky tiskne se druhy a třety zwazek“ — a 7. X. 42: „— Jutničky vyšel druky swazek, třety se tiskne; jde to pomalu, protože ja mam ukrutně mnoho práci —“.

⁹⁸⁾ Páta-listowanje, str. 60/61.

⁹⁹⁾ Páta-listowanje str. 77).

¹⁰⁰⁾ Hišće 4. VII. 1844 piše Douše: „Jutničku přjedy z nowa wudawać nochcu, hač je kužan Pfuhl-Jordanowy słownik wušot. Pře-

C) Njezdar Jordanowego prócowanja na serbskim narodnem polu.

Najzajimawši je přeco za nas poměr mjez Jordanom a Smolerjom. Wuzběhnych hižo, kak wobžaromne za nas je, zo so wobaj njenamakašej k hromadnemu trajacemu přečelstwu a zo sebi Jordan njezamó z trochu wjacj wutrajnosću a koncentraciju pomalu šěršu pódu we Serbach dobyć. Smolerjej poradzi so to tež hakle po mnohich lětach z wulkimi woporami a sebjezapřečom.

Wobaj stejitaj sebi tak blizko we swojej mladostnej zahoritosći, serbsko-słowjanskim zmyslenju a w svojich zaměrach. Ale běštaj tak daloko wot sebje wurostłoj k tomu, štož běštaj a chcěštaj. Njeznaještaj sebje a swoje zaměry, khiba z daloka a zwjeršnje, a wostaštaj sebi cuzaj. Poměr mjez woběmaj drje bě a wosta stajnje korektny, ale tola dosć zymny. Njezwažu sebi při dotalnem materialu prajić rozsudne słowo. To wšak zda so być jasne, zo iniciativny a moderny Jordan njezamó sebi někajku pódu dobyć mjez konservativnej, bóle němscy hač serbsko-słowjanscy myslacej inteligencu, štož přińdže na rub tu-teje woršty. Dale je tež bjezdwołomne, zo we Wrótslawju studowacy Smolef tute wobstejnoscě njemóžeše přeměnić.

Podam hišće někotre data k poměru mjez woběmaj.

W lisće Douše 13. VIII. 1843 piše Smolef, rozprawjujo wo svojim „Němsko-Serbskim Słowniku“ (1843): „Tež to, zo krótke wuloženje powšitkowneho [noweho] prawjepisania přidach, zmeje drje swój wužitk, přetož my hišće ničo nimamy, z čehož by štó nowu orthografiju nawučić móhl—“. Piše potajkim, kaž zo by Jordanowu gramatiku z cyla njeznał. Smolef přispomni w tutom słowniku ke kóždemu słowjesu, ke kajkej konjugaciji słuša po Zejlerjowej gramaticy (!), po starej, z Jordanowej překonjanej.

W nastupanju prawopisneho prašenja naspomnichmy hižo wšelakore w počeznem kapitlu. Hačrunjež běše Smolef přeswědčeny wo nuznosći zawjedženja noweho prawopisa, a za to džělaše (hlej list jeho Purkynji z 11. XII. 1839¹⁰¹⁾), klonješe po zdaću tola při Jutničeynej katastrofje bóle ke konservativnej stronje.

tož, kak móža druzi Słowjenjo serbske nowiny čitać, hdyž nimaja serbski słownik“ „Jutničku habó Nowině za podjanskich Serbow“ wudawaštaj potom Jakub Kučank a Michał Cyž wot požnjenca 1848 hač kónc l. 1880

¹⁰¹⁾ Páta-Listowanje, str. 14.

Najnapadnišo jewi so naspomnjena cuzota w Smolerjowem lišće Douše z 20. X. 1844¹⁰²⁾, w kotremž pada „slubjenu rozprawu“ wo postupu słowjanskeje narodnosće w Hornjej Łužicy, z wočakowanjom, zo by ju Doucha wužil k nastawkej, štož so tež sta w Č. Č. M. 1845. III: „O postupu narodnostni Srbů Lužických“. Doucha tam material w Smolerjowem dopisu podaty pohnje a swěrnje wužiwa, dopjelnuje jón wšak na někotrych městnach z wobšěrnišimi přidawkami ze swojich samsnych dokładnych wědomosćow, a to běchu same wěcy počahowace so na Jordana a jeho skutkowanje, wo kotremž Smoleř mjelči. Zwonkownu příčinu tajkeho Smolerjoweho postupa mamy wšak drje pytać pola Jordana sameho, na což pokazuje faktum, kotryž hišće hnydom dale deleka přispomnju. Smoleř rozprawuje najprjedy wobšěrnje wo založenju serbskeju towarstwow w Budyšinje a Wrótšlawju, tež wo nowem serbskim towarstwje w Lipsku, njezměni wšak so tu wo tom, što při založenju hłownje skutkowaše. Tež wo Jordanowem prócowanju so wo centralisaciju tutech towarstwow nječitamy ničo. Smoleř dale wuzběhuje wliw słowjanskeje wzajomnosće na tuto nowe žiwjenje, kak Štur jich zezna z Čechami a Ilěrami, Purkynje z Polakami a Rusami. Wo počahach a wliwu Dobrowskeho a Hanki na khowancow Serbskeho seminara w Praze, wosebje na Jordana, wón ničo njewě. Podobnje pokazuje so nam Smoleř we swojim lišće Vinařickemu z 5. VII. 1844¹⁰³⁾, hdžež pisa wo zašlužbach, kiž maja Čechojo wo wozrodženje Serbow. „— A zawěsće jara wažne je to, zo Štur Lužicy wopytaše a zo Čěske nowiny na Serbow spominać počachu a hišće spominaja, zo so we Wrótšlawju z knjezom Purkynju a z knjezom Čelakowskim zeznach a zo Lipsku studující Serbjo ze Słowakami, Hali přebywacymi, so skhadžowachu.“ Wo Jordanu a pražskich wliwach ničo. — Doucha měješe za nuzne k tamnym Smolerjowym słowam přistajić: „Při wyčtení těch jednot, cwičení se Srbů w mateřském jazyku za učel majících, nelze pomlčeti ěwičnich hodin jednau za týden w Pražském Lužicko-srbském seminari. — — Nejedni horliwi Srbowé, mezi nimi tež Jórdan, byli žákové téhož semináře“. Njeběše-li sebi pak Smoleř wědomy wažnosće a

¹⁰²⁾ Páta-Listowanje, str. 81.

¹⁰³⁾ Páta-Listowanje, str. 73.

wliwa tutech počahow, je wěsće jednostronske, štož piše potom hnydom wo prawopisnych reformach „Zo by so jim to [póznaće druhich słowj. rěčow a čitanje w nich pi-sanych knihow] ručišo radžiło a druzy Słowjenjo tež lóžši přistup k Serbskej rěči měli, pripravješe Smolef w l. 1838 tak mjenowanu analogisku orthografiju“. Dale ničo. Zna-jemy wobeju dopisowanje wo tutej wěcy w l. 1840. Doucha jednostronske podaće woprawi, přidawši: „Okolo této doby wydal i Jórdan swau mluwnici, která jsauce první oním pravopisem a latinskými čtenkami sepsána, wedlé jiných práci k rozšíření nastalé opravy znamenitě přispěla. Zdáli Jordan při tom samostatně, anebo své náhledy s oněmi Smolera spojiw jednal, na ten čas nám udáti nelze, ač by jeho tehdejší trvání w Praze a zacházení se zdejšími Slawisty pro první mínění hlasovati mohlo“. A dale pojedna Smolef nětko krótko wo Jutničey. Njeje to ničo druge, hač pospyt wujasnić, z čim Jordan zawinowa, zo Jutnička zańdže (= prawopis, kiž so nikomu „njelubješe“). Na to sčěhuje pola Smolerja hnydom jara wobšěrna, rozprawa wo „Tydženskich Nowinach“ a jeje zwonkownem a znutř-kownem rozwiću. Wo wažnosći a wuznamu Jutnički nje-čitamy ničo. Tež tu zasuny Doucha wotstawk, wuzběhujo, zo druzy Słowjenjo Jutničku dosć njepodpjerachu. Wěstu přičinu widži w tom, zo njeběše serbsko-němskeho słownika, na čož powjeda wo tutom Pfulowem-Jordanowem předewzaću a namoľwja k nuznej podpjerje, wot kotrejež dalje wuda-wanje słownika jeničcy wotwisuje. Doucha drje potom doľhu Smolerjowu rozprawu wo „Tydženskich Nowinach“ wotčísća, ale wosłabi tutón njepoměr z přidawkom: „Ačko-liw i před tím hned w Jutničce toto jewení narodního citu jednotliwými dostojnými ukazy se dalo, (W přěnim lět-niku „Tydž. Now. je njenamakamy, kaž Smolef sam praji, hakle pozdžišo pomaľu a skromnje) učinime stopowání to pouze při dotčeném tydenníku „Tydž. Nowin“ hlavně z té přičiny, poněwadž jeho delší i nepřetržité vycházení nám k naznačení onoho powolného postupu wíce whodným býti se widí.“ Na kóncu přistaji Doucha hišće doľhe po-jednanje wo prawopisu a mnohe dobre rady. Dwoje budže nuzne: kroćenje po wěstem srěnim puću w zwonkownem wuhotowanju časopisow [kaž běše to Jordan činił] a spěšne prawopisne zjednoćenje [ke kotremuž Jordan pohonjowaš]. Tež dalje dobre rady su poprawom jenož pokhwalenje Jordanoweho postupa, „zasloužilého wydawatele“. Cituje mnoho z Jordanoweje „S. Jutnički“. Wospětnje napomina

Doucha k rozumnemu, změrníwemu jednanjú a k jednoće.[!] „Nuže tedy, jen opět činně sjednoceni!“ Běše derje začul škódně rozkory we Łužicy a poda z mjenowanými přispomnjenkami Serbam wažne powučenje.

Naspomnjena Smolerjowa jednostronska rozprawa wumolwja pak so — zda so mi — z wosebitym předkhažzacym skutkom: z rozprawomaj w „Ost und West“ 1844: č. 76 (26. VIII.): „Aus der Lausitz“ a č. 73 (= 10. IX.): „Wendisch-Serbische Literatur“, wobě wot wěsteho Mučinka, kotryž Jordana jara wuzběhuje, wosebje we nastupanju słownika, ke kotremuž so hnydom wróćimy, mjez tym, zo so Smolef cyle nazad staji, haj, na bok sunje! Zapóslaf jednaše, kaž so zda, z Jordanowym nastorkom. Smolef napisa swój list něhdže měsac na to.

Differency a napjatós mjez Jordanom a serbskej konservativnej stronu (kotraž wučini skoro cyłu serbsku inteligencu) přenjese so potajkim tež na poměr mjez Jordanom a Smolerjom, kotryž, zcyła konservativnišeje a pomałšeje powahí, hač Jordan, z tutej stronu ličeše a z njej džělać pytaše z wotpohladom, jenož cyle pomału postupować. Jordan běše wěsće wulkorysniši a z tajkim jeho wustupom a skutkowanjom jeho postawa na wokomik imponuje, haj skoro našu sympatiju sebi wužaduje před Smolerjom. Tola njesměmy při dospołnem njedostatku někajkich authentiskich rozprawow, wosebje wo Jordanowem karakteru, překhětrě a lóhcy sudzić po wokomiknych zwonkownych skutkach, ale skerje swój wusudk zložić na dalši postup, skutkowanje, žiwjenje. A tu so nam pokazuje Jordan, čim dale za jeho stopami slědžimy, jako powaha mjenje rigorosna a jako njewobstajny čłowjek pornjo Smolerjej, kotryž drje pomału, za to pak čim dale čim bóle rosće přez cyłe 40 lět hač do swojeje smjerće na serbskeho rjeka a wótea, stojaceho nade cylem narodom, mjez tym, zo Jordan čim dale čim bóle so rozpjerši we wšelakich idejach tež dyrdomdejach. Smolef běše jara wobhladniwy a derje spóznašaje ludźi. Snadž wotstorkowaše jeho Jordanowa powaha. Ke wšemu wšak stupi wěsće hišće wěsta rivalnosć mjez woběmaj tehdom najwjetšimaj serbskimaj mužomaj a budžicelomaj.

Hišće jedyn króć wozjewi so Jordan po zańdženju Serbskeje Jutnički z wjetšim předewzaćom na polu serbskeje literatury: ze swojim serbsko-němskim słownikom, kotrehož pření a jenički zešiwk (A — Duran) wuda 1844 hromadže z Pfulom.

Dokładny serbsko-němski słownik běše nimo měry trěbny, za Serbow a za druhich Słowjanow, na kotrychž pomoc hěchu naši budźićeljo w swojich literarnych předewzačach pokazani, chcychu-li z nimi materielnje wobstać¹⁰⁴). Do teje doby eksistowachu: Swótlkowy lačansko-serbski, čišćany 1621; Schmutzowy hornjoserbsko-němski w špatnej Bosowej redakciji, 1840; rukopisnaj słownikaj fararja Lubjeńskeho a Zejlerjowy¹⁰⁵).

1843 wuda Smoleř mały Němsko-serbski słownik, wo kotremž referuje J[ordan] w „Serbskej Jutničcy“ II, str. 62/63: „zo ma tajkelej džělko nětkolej za mało spomožne. — Nam je najprjedy nuza wo wulki serbskoněmski słownik, bjez toho njemóžemy ničo započec. — Njerozpróšimy tehodla swoje mocy na tajke móličkosće, ale z dobom na cele wulke džělo! —“ Jordan, kiž běše Serbam sobu nowy prawopis, gramatiku, ludowy a wědomostny časopis darił, rozsudži so tež, tuto nowe wulke a wulcy wažne předewzaće do skutka stajić spytać. Prěnju a wobšěrnišu rozprawu wo tutom nowem předewzaću namakamy hižo we Serbskej Jutničcy II, str. 60, 61: „Serbski słownik: „— Tehodla (dokelž je nětkolej němsko-serbski słownik najnužniši) ňebudže nam ničto za zło méc, dyž smy tež w tejelej wěcy my mlódsi w hromadu zestupili a so zjenočili, serbski słownik za štož móžno krótki čas zestawić a čišćec dać. Lipskemu serbskemu towarstwu a Budeskemu smy my hižo rozprawili, kak chcemy to započec. — Tež našim bratram we Wrótsławju smy swoju próstwu a swoje žadanja wozjeweli, a hačkuliž sće wotmlówenje ňedostachmy, tak nadžijemy so, zo woni swoju bratrowsku ruku nam skića“. Za dalšich, kiž bychu chcyli sobu džělać „wopišemy tulej wašnje, kak my serbski słownik hromadžimy“: Kóždy sobudželaćer je sebi serbsku knihu wubrał, kotrejež słowa na cedulki rozpisuje. „— Peńěžny wužitk ničto při tym ňepyta“.

Druhu rozprawu wo tutom wažnem předewzaću poda Jordan w „Jahrb.“ 1844 IV. (njewuńdže do kónca augusta 1844.) str. 153, wozjewjejo wukhadženje přěnjeho zešiwka: „— Nicht als eine vollendete Arbeit, als ein Werk klassischen Werthes wollen wir unser Lexikon hinstellen; nein es ist nur mit dem Bewusstsein ausgearbeitet worden, daß wir in der Lausitz nicht um ein Haar breit weiter kommen,

¹⁰⁴) Hlej list Smoleřjowy Douše z 4. VII. 1841, citat hižo str. 80, přispomnjenka 100.

¹⁰⁵) Starše rukopisne njepřindžechu na wahu.

solange wir nicht ein Lexikon besitzen, das dem gegenwärtigen Standpunkte der slavischen Sprachforschung wenigstens angenähert, die Worte alle enthält, die in unseren Schriften und Journalen vorkommen. Und dies ist nicht möglich, wenn nicht ein umfassender Versuch einer solchen Arbeit gemacht wird, zu welcher die besten Kräfte des Volkes ihren Pflichtteil beisteuern. Wir wollen nichts sein als das Centrum, in welchem diese Steuer sich concentrirt[!] [Pátowy wusudk w Listowanja, str. 72 —, zo „Jordan dželaše na tajkim słowniku, ale w cyłku jara lénje“ njeje potajkim cyle woprawnjeny po tutech Jordanowych słowach, po kotrychž so njewudawa jako wudželaš słownika. Chcyše jenož jeho zestajenje organizować. Swój wusudk złoži tu dr. Páta na Smolerjowe wěšće prawe wuprajenje wo Słowniku (w lišće Douše 4. VII. 1844). „Pfuhl po prawym tutón słownik džela, Jordan je jenož swoje mjeno přidał ¹⁰⁶⁾ Was den Geldpunkt anbelangt, so haben die beiden Herausgeber die Kosten der Ausstattung der ersten drei Bogen getragen, sind aber keineswegs im Stande, den Druck des ganzen Werkes auf ihre Schultern zu nehmen, und sehen sich darum gezwungen, das Mittel der Subscription zu ergreifen. Darum wiederholen wir hier die Worte unserer Ankündigung: „Erst wenn 200 Abonenten gezeichnet haben, werden wir das angefangene Werk fortsetzen. Es ist nicht unsere Absicht, von unserer Arbeit irgend einen Nutzen zu ziehen; der Reinertrag derselben soll vielmehr ganz zur Gründung eines Fonds zur Herausgabe guter, für das wendische Volk in der Lausitz bestimmter Schriften verwendet werden“. Das ganze Werk wird nach den Vorarbeiten, die bereits zu Ende gediehen sind, zu schließen etwas über 20 Bogen stark werden —“. Mjenowany l. zešiwk wuńdže něhdže w jutrowniku 1844 z titlom: „Serbsko-Němski słownik — wudaty wot K. B. Pfula — a dr. J. P. Jordana. I. zwjazk: A.-Duran. Lipsk, w redakciji „Słowjanskich lětopisow“ 1844“. Jordan pytaše słownik wotbyć a jón materielnje zwěšćić wosebje we wostatnem słowjanskim swěće, derje wjedžo, kelko móže z Lužicy wočakować. Pósla jón wěšće do wšěch słowjanskich krajow swojim znatym, tak do Čech na Hankowu adresu z tutom

¹⁰⁶⁾ Smoler nošeše so pozdžišo z mysličku, wudawać sam wulki serbski słownik (hornjo- a delnjoserbski) a dželaše na nim wosebje w lětomaj 1845.46. Žadaše tež pruske ministerstwo wo financnu pomoc (na zymu 1845) a dósta tež 100 tol.

zajimawym přewodzacym listom:¹⁰⁷⁾ „Lubi bratsja Slowieńscy! Z newufeknitej radošću podam Wam tuhlej přeni pokazk wzrostowaceje našeje narodnošće, pšimnožaceho so našeho wukniwstwa: přeni list noweho słownika ryče hornjo-łužizkeje, we kotrejž tež tute rynčki pisam. Wozće je jako zawdawk našeje najwutrobnijeje česćiwošće a lubošće nic jeno k Wam, ale tež k cełemu narodu, kotrehož kwěć a krasnošć Wy sće. Waš, cele Waš J. P. Jordan. — Kńeža Ammerling, Hanka, Jungman Josef, Palacký, Presslej wobaj, Staněk, Šafařík a celo Čechowstwo. Lipsk 20. Aprleje 1844“. 20. žnjenca 1844 prosy Hanku: „— napišće mi swoje wěrne a čiste, Wašeje lubošće a pšěćelnosće ke mje hódne měnenje wo tym samym, zo bych ja wědzał, što pšeměnić, što pšedinić a pšehinać mam. Byli Jungmann swoje měnenje tež wotedał, by mi jara lubo bylo; budźće tak dobry, poprošće jeho wo to —“. Hač je so poslednje stało, njewěm.

Jordan měješe wěsće krutu wolu, słownik dale wudawać. 15. XII. 1844 piše Klácelej: — „Na serbski słownik mam hižo plaćacych wotběrakow, ale nic dosć, tola mysliju za dobry měsac dalši čisk druheho zwjazka započec —“. Doucha w hižo mjenowanem nastawku „O postupu atd.“ jara pohonješe k dalšemu wudawanju nuzneho słownika, wosebje pak k podpjeranju ze strony wšěch Slowjanow, zo by so pokračowanje wudawarjej zmóžniło. Jordan napisa wšelake přispomnjenki k mjenowanemu Douchowemu nastawkej;¹⁰⁸⁾ w nastupanju słownika přispomni: „Die Fortsetzung des Lexikons hängt lediglich von der Teilnahme ab, die wir finden. Der Unterzeichnete hofft trotz der trüben Erfahrungen, die er gemacht hat[!], daß wenigstens dieses Opfer nicht zu den verlorenen gehören werde und gedenkt im nächsten Jahre die Arbeit fortzuführen, die ihm bis diesen Augenblick eben nur Ärger und Verkennung gebracht hat“. To drje je posledna Jordanowa přispomnjenka wo svojim serbskim słowniku. Wostaji předewzaće na boku ležo, a kaž z wjele druhimi serbskimi předewzaćemi, kiž Jordan iniciativnje a mužnje započea bjez dolheho rozmyslowanja, běše tež tu hišće dolha noha, prjedy hač Serbja zamóžachu, wěc zdarnje přewjesć: |Z „Wučaha z protokola přenjeje zhromadźizny Wubjerka Maćicy Serbskeje 12. IV. 1847“¹⁰⁹⁾ zhonimy, zo „chce wubjerk pozdžišo na

¹⁰⁷⁾ Korespondenca Hancy, list 9.

¹⁰⁸⁾ „Jahrb.“ 1845, IX. str. 325.

¹⁰⁹⁾ „Tydz. Now.“ 1847, č. 16, str. 64.

wudaće serbsko-němskeho a němsko-serbskeho słownika swoju kedźbliwosć złožić“. „Hakle w l. 1855 so z nowa wo tutom prašenju jedna w „Serb. Now.“¹¹⁰⁾ str. 389 a prosy so wo podpjeranje wažneho džěla, kotrež skónnje Pful z pomocu M. Hórnik a na zakładže Zejlerjoweho materiala zbožownje skónči l. 1866“ (Páta-Listowanje str. 72.)

Jenož hišće jedyn raz wustupi Jordan po njezdaru tež swojeho słownika na polu serbskeho pismowstwa, a to ze swojej „Denkschrift an das hochwürdige Domkapitel zu St. Peter in Budissin und die wendisch katholischen Geistlichen der Lausitz, so wie an die wendisch katholischen Schullehrer daselbst, die orthographische Frage betreffend“, kotruž wupósła nazymu l. 1845. Z dolheho napisma widźimy, zo so njepočahowaše na cyłe Serbowstwo, ale jenož na katolske. Jednaše so tehdom pola kat. Serbow wo wudaće serbskich knihow (katechisma, bibl. stawiznow a čitanki). Hłowny spěchowar toho běše kaplan Schneider, dale tež serbski tachant Kučank a po jeho smjerći (1844?) němski tachant Dittrich a kanonikus Haška (Serb). Wudyri tež tu prawopisny bój: hač maja so knihe w starej katolskej abo w nowej porjedzenej ortografiji wudawać. Jordan pytaše z mjenowanym pomjatknym spisom rozsud k lepšemu słowjanskeho prawopisa wobroćić. Rozwi w 1. wotstawku „powšitkowne zasady“, w 2. „nuznosć reformy“, w 3. „Kotre samownosće ma přijomna ortografija měć: (1. Ma so tukhwilnej tak kruće hač móžno přizamknyć; 2. tak jednora hač móžna być; 3. tajka, zo njejsu wuhlady, ju bórzy zasy přeměnić dyrbjeć; 4. ma džiwać na cyły naš dialekt, katolski kaž ewangelski). 4. system noweje ortografije (hlowna zasada je: Pisamy runje tak, kaž su pisane Tecelinowe pisma: a) w džiwanju na vokale, b) na konsonanty, c) na dialektiske rozdzěle, d) na pismiki; za bližši čas šwabachske w ludowych knižkach.

Přewahu dosta wšak konservativna strona, a tak wuńdze katechismus 1846 w hubjenem tukhwilnem kat. prawopisu¹¹¹⁾.

Differency a njapjatosć, kotraž knježeše mjez Jordanom a wjetšinu serbskich wotčincow a inteligentow z doby Jutničynej katastrofy, dostanje swój wuraz tež w Jordanowych Lětopisach, wosebje we lětniku 1845; a to hlownje w dlěšim jeho nastawku: „Die

¹¹⁰⁾ Tak překřći Smoleř mjez tym swoje „Tydž. Now.“ w l. 1854.

¹¹¹⁾ Hlej Smolerjowu wotsudžowacu recenziu (z „Nachschrift“ Jordanowej) w „Jahrb.“ 1847, VII., str. 242—246.

neueste Lausitzisch-wendische Literatur“ (1845, VI, str. 209—213 a VII, str. 290—293). Je spisany wosebje z tym zaměrom, zo by wujasnił a hajił swoje stejnišćo a skutkowanje w Serbach, a jako tajki poskićuje nam mnoho materiala k Jordanowemu skutkowanju. Přez cyły nastawk wuzběhuje Jordan swoje prócowanje wo jednotu w rozdwojenych, rozščěpenych serbskich poměrach. W njej widži jeničku móžnosć wukhowanja serbskeho narodka před zahinjenjom. Z toho stejnišća posudzuje a wotsudzuje tež wótrje a z hórkim wostróžbnjenjom wustupowanje přećiwo sebi a swojej Jutničcy. Z toho stejnišća tež zasudzuje „Tydžeńske Nowiny“ a jeje spěchowarjow, zo zapomni a wotstorči wot sebje katolskich Serbow. Str. 291 mjenowaneho nastawka porokuje Jordan „Tydžeńskim Nowinam“ a jeho redaktorstwu: 1) zo pozběhuje k spisownej rěči nic to najlěpše ze wšěch serbskich dialektow, ale jenož jedyn wosebity dialekt, tak mjenowany budyšinski ewangelski, a 2) zo katolskich Serbow wot spočatka wuzamkuje ze swojim dialektom, prawopisom a wobsahom. Porokuje, kak samo katolikow zranjachu z nastawkami, katolsku wěru zACPěwacymi. „Dies ist das Resultat“, skónči, „welches der wahre Freund [Jordan] seiner Nation gegenwärtig vorliegen hat; wir sind durch dasselbe an Hoffnungen ärmer geworden, als wir je früher waren; denn wir haben die Erfahrung gemacht, daß auch mit Opfern eine Vereinigung unter uns nicht erkaufte werden kann. Ob die Nowina ihren Charakter ändern, ob sie endlich anfangen wird, nach dem einzig zum Ziele führenden Mittel einer allgemeinen Richtung sich wenden, ob sie über sich vermögen wird, von der Anwesenheit der katholischen Serben auch nur Notiz zu nehmen, das müssen wir der Zukunft überlassen—“

Z nastorkom k tutomu wobšěrněmu polemiskemu nastawkej běše bjez dwěla powěsć wo založenju Maćicy Serbskeje, kotruž dósta wot někajkeho přećela připóslanu, a kotraž poda w V. zešiwku str. 195, 196 a kotraž skónči: „Sonderbar ist es übrigens, daß untez 50 Anwesenden sich nur ein Katholik befand, weder von der kathol. Geistlichkeit, noch dem Lehrpersonal war Jemand zugegen“. k čemuž připomni Jordan: „Auch wir beklagen diesen Umstand sehr, wenn uns auch die Ursachen[!] nicht ganz fremd sind; noch mehr aber bedauern wir, daß bei der Ankündigung der diesjährigen Versammlung es die Herren, welche sie anzeigten, nicht für nothwendig gehalten haben, ausdrücklich zu bemerken, daß man dabei zur Realisierung

eines auch von anderen Seiten bereits früher so kräftig bevorworteten Unternehmens [!Jordana] schreiten wolle; denn dann wären gewiß noch weit mehr Männer erschienen, welche für die Sache sich interessieren und Katoliken, Geistliche und Schullehrer hätten dabei nicht gefehlt —. Smolef pòsła na to wotmołwu do lètopisow (1845, X, str. 377), w kotrejž tute poroki jako cyle njesprawne wotpokazuje¹¹²⁾. Na zakładže tutech faktow je potajkim nuzne, w tutom zmyslu trochu korigować Černeho mènjenje, zo Jordan „učasnil se horlivě spolu se Smoleřem a jinými pripravných práci k založení lužické Matice —“.

Zpòznawamy z toho, kak spačity Jordan běše a so wotstorkowany a zranjeny čuješe kaž jako serbski narodny prócowar, tak tež jako katolik. Jasnje to wupraji we lišće Hancy z 6. VI. 1846, kotryž citat hišće podam jako dopokaz, kak wysoko běše so z časom tuta napjatosé a hórkosé stupnjowala: — „Wo Lužicach so ničo kmane něčini. Z mojich Ročnikow¹¹³⁾ budže Wam zpòznate, što abó kak sym ja wot tych ludži hoře wzaty. Wšitko, štož jsym ja přeni započal, wo to woni so ani njestaraja, a činja, kaž by tu docyła něbyło. Jutničku ja přeni započach; woni mi ju wzachu. Maćicu ja započach, wudach k tomu 60 tolef — za Pfulowy słownik, z kotrohož wunošk měješe so k Maćicy klasé; ale wo to so ničtò njepostara, štož loni nalèto w Budešinje so započa, bé čisće nowa wéc. Nětk, hdyž su cyło lèto na wustawkach abo statutach džěłali, nimaja ani tak wěle pènez, zo bych u je čišćeli¹¹⁴⁾ Božo mój, dybychu je jenož do Lipska pòslali, mi mamy tu čišćerňow dosć. — Kak so Wam lubi Smolerjowo „ř?“ — Tulej žadlawu mysl jo jim Čelakowský napojil. — Ja sym swoje činił a wěćnie hotowy, to pušćić, štož za nělepo a njeudre so wuznaje —. Dyž tohlej wšitko sej tak rozmyslju, da bych cheył, zo bych so z Čechom abó turkowskim Serbom narodžil. — Štò wě što šće ze mje budže; na lèće snadž budu Serb abó Ilir. Čas a wosudk spodžiwnu kekliju zo mnu hraje, džens tu, jutše tam. Jenož jene njebudže móžno, mje ponéměić —“.

¹¹²⁾ Smolef so tehdom, w febr 1845, z Wrótšlawja domoj wróci. Pućowaje — wězo pěši — we wulkim sněhu, na čož doma čezko skhori a dołho ležeše, tak zo založeniški swjedžen budyšskeho towarstwa, kiž běše přeco srjedu po jutrach, na kotremž měješe so Maćica založić, jemu k woli nimale wo mjesac wotstorčichu Hlej Smolerjowy list Čelakowskemu z 27. V. 45. (Páta-Listowanje, str. 93 sl).

¹¹³⁾ Měni tamny nastawk 1845, 209 sc.

¹¹⁴⁾ Smolef Douše 11. VII. 46. „Wustawki Maćicy so čišća —“.

Jordanowy Poměr k serbskim skutkowanjam we Łužicy, wosebje k Smolerjej, so potom najskerje w běhu l. 1846 k lepšemu přeměni. Smolef pomhaše Jordanej při redakciji lětopisow jako soburedaktor. K tomu zaměrej přesydli so započatk meje 1847 do Lipska¹¹⁵⁾. Woprawdže namakamy hižo w 4. zešiwku lětnika 1847 pjeć Smolerjowych nastawkow (podpiše so z wjetša: „*“¹¹⁶⁾) Přirunaj dale k tomu, štož so praji w kap. III, B, wotstawk: Dalše plany z lětopisami. Skónčnje Smolef 6. jutrownika 1848 z č. 9. „Jahrbücher“ zeyla přewza wot Jordana, wotkhaďaceho tehdom do Prahi.

W rozprawje wo dozałożenju Maćicy Serbskeje (we „Tydź. Now.“ 1847, č. 16—17) čitamy tež, zo „Smolef wustupi a list čitaše, kotryž bě před khwilu wot kn. dr. Jórdana z Lipska přišoť“. Jordan tam skónčnemu založenju zbožo přeje, swój přistup wozjewi¹¹⁷⁾ a knihowni Maćicy slubi wšě knihe, kiž je wudał a redigował, tehorunja wšě zbytkne eksemplary „Serbskeje Jutnički“, zo bychu so sobustawam rozdawali. Žada na kóncu hišće, zo by Maćica nowy prawopis nałožowała a tajke wustawki wustajila, kiž budža cyłemu narodej wužitne. Hórnik (w nekrologu we „Kat. Posole“, 1891, str. 102 sl.) tu cyle prawje přizamkny: „Z tym skónči so jeho skutkowanje za Serbow —. Hdy bychu we Serbach spodobniše wobstejnosće byle, by wón wjele wjacj wudžěłať“.

(Pokraďowanje w přichodnem čisle).

(Porjedženki na kóncu časopisa).

115) Smolef Čelakowskemu 19. IV. 1847.: „— Přichodnu njedzelu do Lipska pojedu. Knjez Jordan najskerje do Prahi pónďze a chce, zo bych w Lipsku na jeho město stupiľ a „Slawische Jahrbücher“ redigowaľ. Ja to lohko dośc na so wozmu, přetož hdyž sym w Lipsku, sym nimale we Łužicach, za 5 hodźin mjenujcy móžu z Lipska do Budyšina dojěď —“.

116) Hlej kap. III, B, wotstawk: Zapis serbskich sobudžětaćerjow.

117) Běše ze sobustawom hač do l. 1850:

Z pomjatnikow Jakubec swójby.

Podal Ota Wiéaz.

We museju města Budyšina khowa so we Jakubec jstwje pječ pomjatnikow, kotrež su něhdy stawam Jakubec swójby słušale. Su to rjane zlěpjene tyzy we něžnem biedermeierowem skladže. We nich leža jednotliwe papjerki ze zlotym wobřezkom. Tute su zwjetša popisane z hrónčkami, z biblijskimi hronami, z přečemi, ze zawěsćenjemi přečelstwa a njekhablaceje swěry. Někotre su debjene z prostymi wołojnikowymi rysowankami. Druhdy je so k wurazam přečelstwa tež hišće tlóčena njezabudka abo pjeršćenk z włosow abo cyle drobne wušiwánko přilěpiło.

Tute pomjatniki słušachu třom sotram, Lydiji, Hedwiji a Emmje, džowkam serbskeho fararja Arnošta Bohuwěra Jakuba we Budyšinje, a studowacymaj Křesćijanej Bohuwěrej Pfulaj z Přišec a Jurjej Arnoštej Wanakej z Njeswačidla. Wobaj staj sej pozdžišo za naše Serbstwo njezachodne zaslužby dobyłoj. Pful je so w léce 1856¹⁾ z Hedwiju, Wanak 1851 z Lydiju woženil; Emma z wosta njewudata. Po smjerći swojemu mandželskeju přesydlištej so wobě sotře do fary swojeho njeloženeho bratra Jurja w Njeswačidle, hdžež stej wobě zemrjelej. Tak su skónčnje wšitke tute pomjatniki ze załostajenstwom poslednjeho stawa Jakubec swójby, fararja Jurja Jakuba, po jeho smjerći w léce 1913, do Budyšinskeho museja přišle.

Pomjatniki su ze wšelakich přičinow jara zajimawe. Pokhadžeju z časa našeho wozrodženja, při kotremž so farar Arnošt Bohuwěr Jakub, ale tež Pful a Wanak ze wšej mocu wobdžělichu. Słyšimy, kak so tute narodne hibanje we dušach zdžělaneho dorosta wothłosuje. Čitamy horliwe serbske zapiski. Zeznajmy so z přečelemi a přečelnicami tuteje młodžiny, serbskimi a němskimi, a z jich duchownym žiwjenjom, wo kotremž tola kóždy zapis swědči. Někotre zapisy su nimo měry wažne pomniki našeho narod-

¹⁾ Za slědowace data džakuju so knjezej fararjej Pawotej Rejdže, nětčišemu naslědnikej Jakuba při Michatskej cyrkwi w Budyšinje.

neho wozrodzenja. Dzakuju so direkciji Budyšskeho mu-seja, wosebje direktorej dr. Biehlej, zo je mi je na krótki čas požčil a mi skladnosć dał, je nadrobnje přehladać.

Pomjatniki třoch sotrow Jakubec.

W tutych pomjatnikach nadeńdzemy při samom je-nož němske zapisy.

Njetrjebamy so tomu přežara džiwać. — Lydka, Hedlka, Emka, tak nan svojim džowčičkam sam rekaše, njeměja-chu drugeho wobkhadzenja. Wopytowachu němsku měš-ćansku šulu a tu mějachu jenož němske towarški abo tajke serbske, kotrež serbscy pisac njemóžachu. Běchu to wšitke džowčički nahladnych měšćanskich swójbow, ke kotrymž měještaj tež jich staršej z wjetšeho džěla towaršne počahi. Dawno hižo su wšitke zemrěle, Hana a Pawlina Lubjens-kec, džowcy Handrija Lubjenskeho, wysocyčesćeneho serb-skeho primarija, Marja Mrózec, džowka fararja Jana Arnošta Mróza we Husey, Mina Grimme, Coelestina Fischerec, Sophia Seibtec, Bianka a Hermina Rietschlerjec, Fanni Heydemanec, Laura z Polenc a Clara z Witzleben, Marja Domšec, Clementina Fahnauerec, Karolina Wičazec a mnohe druge. Zapisy tutych holčkow njejsu mjenje zamudre, sen-timentalne, rozepřjene hač te, kotrež džensa w tajkich džowčich pomjatnikach namakamy. — Mjez nimi su tež někotre zapisy jich wučerjow Borucemanna, Justa, Scherfiga, kiž wo tom swědča, zo so Jakubec džowki ze swojimi dobry-mi počinkami wuznamjenjachu. — Jenički serbski zapis namaka so we zapisniku Emki, kotrež jejny wuj Gustav Adolf Jakub, znaty řečnik a předsyda měšćanskich zastu-pjerjow na dnju 24. hodownika 1848 krasne słowa ze serb-skeje meje zapisuje:

Něhdy sněhi nańdu,
Ličkow róže zańdu,
Róža njewinosće
Wěčnje rjana kće.

Ale nimo tutoho serbskeho zapisa namkamy w po-mjatnikomaj Lydije a Hadwije nimo měry rjanu dopom-njeńku na čas našeho wozrodzenja. Je to originalna kompozicija našeho mištra Kocora, kotruž je wón runje na dnju do založenja Mačicy Serbskeje, po-tajtim 7. haprleje 1847, zestajał a do pomjatnikow zapisał. — Najskerje je to improvizacija! Na tutom naj-wažnišim dnju našich serbskich stawiznow zběhachu so

žolmy narodneho zmyslenja a wjesela vysoko. Po doľhich wuradzowanjach na Trěleřni, při kotrychž²⁾ so Dr. Klin za přenjeho předsydu a farař Jakub za městopředsydu noweje Maćicy wuzwolištaj, podachu so nimale wšitecy na Winicu, hdžež běše so hač dotal w kóždem nalěcu založeński swjedzeň budyšskeho serbskeho towarstwa swječil. Wšitecy naši wulcy wótčincy běchu přítomni, Handrij Zejleř, Kučank Imiš, Smoleř, Wanak, Kocor a dr., wšitecy běchu poľni radosće, zo běše so wulki narodny skutk stał. Mjez nimi běše tež farař Jakub ze swojimaj staršimaj džowkomaj. — A tu je so stało, zo stej tutej našemu mištrej Kocorej swojej pomjatnikaj podaľoj z próstwu, zo by jimaj něšto zapisal. Z wulkeje, ze swjatym narodnym zapalom zahorjeneje duše našeho mištra wuroni so kompozicija a najskerje tež pěseň, kotruž hač dotal njejsym nihdže nadešoľ. Zo Kocor druhdy tež pěsnješe, je při wšelakich skladnosćach pokazal. Jenu krasnu pěsnjeřsku improvizaciju³⁾ wurazy při hosćinje po serbskem koncerće lěta 1847. — Pěseň, kotruž Jakubec džowkomaj zapisa, je nalětni spěw holičcy:

Aj luli, aj luli, ty slónčičko,
 ty krasne a ćopłe, rozjasni so!
 Aj luli, aj luli, wy wětřički,
 Zawějće mi, lube a ľahodne!
 Tež wy, ptački lubozne, zaspěwajće,
 tež wy mi, kwětaški, smějkotajće,
 dla mojej' radosće wulkeje
 dla wulkoh' wjesela duše mojej'!

Tutej cunjej pěsni je Kocor přidaľ hlós z přewodom na klavěrje. Hlós je přelubozny, přewod na klavěrje je samy wuraz najnutrišeje radosće. — Luboznosć serbskeju holčkow, luboznosć nalěca a narodneho wozrodženja, to je dušu našeho Kocora jimało a so wuprajilo we tutej krasnej skladbje, kotraž swojeho runjeća nima, a njech so toho dla tudy wotčiči! —

Kompoziciji je Kocor podaľ napismo:

Holčcyne wjesele;

K dopomnjeću do hudźby zestajane wot

K. A. Kocora, Serbskeho herca.

²⁾ Serb. Now. 1847 str. 61 sl.

³⁾ Serb. Now. 1847 str. 167.

Holčyne wjesele; k dopomnjeću do hudźby
zestajane wot

K. A. Kocora, Serbskeho herca.

Pisane na dnju serbskeho swjedženja 7. 4. 47

Allegretto

p Aj lu - li, aj

lu - li, ty slón - čič - ko, ty

kras - ne a ćo - ple, roz - ja - sni

so; aj lu - li, aj lu - li wy.

wę - tńi - ki za - węj - cę

mi wy lu - be a ła - hod - ne

mf

też wy, ptač-ki lu - bo - zne, za - spě - waj-

će, też wy so mi, kwě - taš-ki,

směj - koj- taj- će dla mo - jej'

ra - do - sće wul - ke - je dla,

dla wul - koh' wje - se - la du - še mo -

The first system consists of three staves. The top staff is a vocal line in treble clef with lyrics. The middle staff is a piano accompaniment in treble clef with eighth-note patterns. The bottom staff is a piano accompaniment in bass clef with chords and a fermata at the end.

jej!

The second system consists of three staves. The top staff is a vocal line in treble clef with the lyric "jej!". The middle staff is a piano accompaniment in treble clef with eighth-note patterns. The bottom staff is a piano accompaniment in bass clef with chords and a fermata at the end.

The third system consists of three staves. The top staff is a vocal line in treble clef, mostly empty. The middle staff is a piano accompaniment in treble clef with eighth-note patterns. The bottom staff is a piano accompaniment in bass clef with chords and a fermata at the end.

Pisane na dnju serbskeho swjedženja 7. 4. 47.

Na tutom dnju wobzamkny so na Winicy, we přichodnej nazymje serbski koncert we hosćencu „Troch Lipow“ wotměć, na kotremž měješe so „Serbski Kwas“ spěwać. Rěčeše so wo wšelakich druhich narodnych naležnosćach a skónčnje přizamkny so wjesoła zabawa; ze spěwami skónči so tutón wažny dzeń. —

Kocorowa kompozicija je trochu wobšěrna a nima městna na jednej papjercy; tuž je Kocor kompoziciju na dvě pisał a kóždej sotře jenu do pomjatnika darił, z tym tež jeju sotrowske hromaduslušenstwo wobkrućejo. Kocorowy rukopis je woprawdže wokřewjacy ze swojej rjanosću a jasnosću. — Tež zwonkownje podawa jeho dar začišć dokonjaneho wumělskeho skutka.

Faraf Jakub kruće na to kedźbowaše, zo jeho džěći we serbskem duchu wotrosćechu a dospolnje serbscy nawuknychu, hačrunjež měješe němsku mandželsku, kotraž pak jemu dospolnje přihłosowaše a jeho hluboku lubosć k Serbstwu stajnje džěleše. — Wšitke džowki rěčachu derje serbscy. — Na kwasu kapłana Hendricha Krygarja z džowku rektora budyšskeho gymnazija Siebelisa w léće 1840 přednošowachu wšitke tři zbožopřejace hróněka we serbskej rěči. Na druhim serbskem koncerće 7. augusta 1846 spěwaše Lydija jako solistka Kocorowy spěw „Při kolebey“ a staji jemu při hosćinje krasny lawrjencowy wěnc na hłowu. Na štwórtem spěwanskem swjedženju 8. oktobra 1847 a na slědowacych spěwaštej sotře Lydija a Hedwija stajnje we khorje sobu, Lydija wustupi druhdy, kaž na wósmem koncerće 1849, hdyž so „Žně“ spěwachu, jako solistka. — Na wšitkich serbskich swjedženjach wobdžěleše so nan ze swojimaj džowkomaj hač do swojeje smjerće we léće 1854. Symjo, kiž je tutón nadobny serbski nan do wutrobow svojich džěći wusywał, je najbohatše plody njesło. —

Lydija je so w léće 1851 wudała na fararja Wanaka; we jejnem pomjatniku namaka so jara zajimawy zapis, kiž wo jejnej serbskej zmyslenosći swědči. —

Někajki němski młodženc, jejny přećel oekonom Hermann Überschaar, wobkrući jej 21. junija 1849 swoje najwjetše počesćowanja. We kućiku papjerki pak dopomina ju na to, kak rjane běchu hodžinki, w kotrychž je jeho we serbskej rěči rozwučowała. —

Wjele bohatše a wažniše za stawizny našeho duchowneho žiwjenja staj pomjatnikaj Wanaka a Pfula. —

Pomjatník Jurja Arnošta Wanaka.

Wanakowy pomjatník přesadza nas runje do doby našeho wozrodženja. Wanak⁴⁾, wobdarjeny wučerški syn z Njeswačidla, narodži so 7. meje 1817 a pósla so na budyški gymnazij, kotryž hač do jutrow 1836 wopytowaše. Z přenjeje cenzuru a z radžineje slěborneje medaillu pyšeny džěše potom do Lipska, zo by tam theologiju studował. We Budyšinje běše z Wjelanom, Konikom a druhimi Serbami rojeńk Jana Arnošta Smolerja, kiž svojich sobuwučomcow wokoło sebje we serbskem towarštwje zhromadźowaše, zo by jich we maćeřnej rěči rozwučował. Hromadže ze Smolerjom wopuści Wanak budyški gymnazij a bu we Lipsku z horliwym sobustawom a pozdžišo tež wodžerjom serbskeho towarštwja Sorabije. — Tu je so we narodnem džěle woprawdže wuznamjenjał. — Pisaše nastawki a pěsnje do rukopisneje Serbskeje Nowiny. Dopisowaše sebi ze Serbami we Wrótsławju. Jeho pěseň: „Młodzenc sedžeše při rěcy“ běše najbóle lubowany spěw lipsčanskich Serbow. — Zzna so tež ze zahorjenym Słowakom Ludevitom Šturom⁵⁾, kiž tehdy we Halli studowaše a jeho dla jehonarodneho prócowanja we jednom ze svojich listow khwali. — Z Wanakoweho gymnazialneho a universitneho časa pokhadžeju zapisy w jeho pomjatniku. — Jeho němscy a serbscy přečeljo njesu pak so jenož z někajkim hróněkom abo přečom spokojili, ale na zadnjeje stronje su zwjetša zapisali dopomnjeńki — memorabilia — na pođeńdženja, kiž běchu jim wosebje wažne a jich z Wanakom zjednočachu. Tak dostawamy zajimawy pohlad do studentskeho a gymnazialneho žiwjenja tehdomnišeho časa. — Wšitko wšak njerozumimy, dokelž so zapis počahuje na podawk, kiž so jenož zkrótka abo tež potajnje podótkny. Mjenuje so nam přeco znowa wjesoła zabawa we serbskem towarštwje, zhromadne wulěty do Njeswačidla, narodne dny, piwowe zabawy we Přišecach, Sčijecach, Čichońcach, na Mnišoncu, šulske swjedženje a pruhowanja piwa we Dobrošecach, Hornjej Kinje, ptakatřenje pola fararja Kőrnya we Rakecach, kermušne swjedženje we Njeswačidle a Přišecach, khutne rozrěčowanja, reje a druge zawjoselenja.

Najwažniše zapisy chcemy tudy podač.

1.) Jan Krušwica, rodženy 1811 we Wulkim Radšowje, studowaše wot 1835 w Lipsku theologiju, běše wot

4) Wo nim Jenč we Č. M. S. XII, 97 sl. Serb. Now. 1887, 200 sl.

5) Jutnička Jordanowa 1842 č. 16 Smolerjowy nastawk.

1844 z fararjom we Dolhej Boršći, wumré 1882, běše jedyn z našich najpińišich kěrlušerjow. — Krušwica pisa:

Wěra, Lubosć, Nadźija,
Te tři sotry jandželske:
Kohož wone přewodža,
Do hańby tón njepríndže. —
Pře wšě swětne bludnišća
Njeh tež tebjě přewodža,
Hač my tamnu stronu rowa
Witamy so jónu znowa!

K přecelnemu dopomnjeću na Tvojeho
serbskeho přecela Jana Krušwica ze
Hućiny; přelazuj druhdy tele słowa.

W Budyšinje, wósmy džeń měrca 1835.

2.) Immanuel Božidař Šolta, narodži so 15. julija 1816 we Khołmje pola Nizkeje, zemré 1863 jako wyšši farar we Połčnicy. Šolta pisa w Lipsku, 27. wulkoróžka do pomjatnika swoje hrono:

Serbski krajo,
Wóteny rajo,
Zbožo njeh we tebi kčěje;
Serbskim honam lužiskim
W našim kraju saksonskim!

3.) Jan Arnošt Konik, rodženy 1818 we Bukecach, studowaše lékařstwo a skutkowaše wot 1850 jako Dr. med a praktiski lékař we Wósporku. Jeho 14 lět starši bratr Korla Bohuwěr běše z fararjom we Klukšu. — Jako lékař we Wósporku je stajnje tež zajim za theologiju a serbske pismowstwo zakhował. Do Misionskeho Posoła je přeložil z hrekskeho Eusebiusowe powjesće⁶⁾, Pliniusowy list na Trajana a mnohe patristiske wěcy. Tež je samostatne nabožne pěsnje pěsnił. W Zionskich hłosach namakatej so wot njeho kěrluš 357: „Lědom slóněko přenje pruhi sćeje“ a kěrluš 368: „Bóh swjaty je a po wšěm swěće ma jeho česć so rozšěrjeć“. Konik pisa jako gymnaziasta w Budyšinje pod 1. měrcem 1836, jako Wanak do Lipska džěše:

So džělić dyrbimoj,
So džělić nječamoj
We naju wutrobach.
Dži z dobrej nadžiju
Nětk prjedy mje.
Hejzo Bóh chce
Ja pónđu za tobu.

Twój bratr.

⁶⁾ Mis. Pos 1870, str. 163 sl.; 1871, str. 109 sl.; 1875, 137 sl.; 1877, 6 sl.

4.) Jara zajimawy je zapis Julijsa Eduarda Wjelana, kiž so 1817 we Slepom narodži a tam 1892 jako wulcy zaslužbny serbski wótčinc a spisowačel zemrě. — Je to mały wumjelski skutk. — Němske, francozske, hrekske, hebrejske a serbske hrona su wumjelscy zrzadowane. — Wosrjedža stoja krasnje pisane lapidarne hebrejske pismiki, nad nimi stoji je krónujo serbske napismo:

Zrudoby mało — wjesela wjele,
Njeh Bóh tón Knjez íi připósćele.

Zapis je pisany 23. februara 1836 we Budyšinje, jako chcye Wjelan do Wrótsławja so podač, zo by tam hromadže ze Smolerjom studował. —

Wulke řečniske a wumjelske dary, kiž je pozdžišo Wjelan jako přeložer psalmow a jako rysowač do služby našeho luda stajił, so na tutej papjercy hižo jasnje jewja a rjane dopjelnjenje lubja.

5.) Wulcy zajimawy je tež zapis Ludewita Štura:

Jeden záměr náš, podejme sobě tady braterské ruky. — Ty synem Lužic, já Tater jsme oba synové Slowanstwa, jenž chceščastné widěti wšecy swoje děti!

W Halle 1839 dne 7. záři.

Na památku
milowanému bratru Slovanskému
psal Ludewit Štúr w. v.
Slowan ode Tatry.

Słowak Ludewit Štúr, kiž w Halli studowaše, je we léce 1839 do Łužicy pučował, zo by tež budyšskich młodych Serbow zeznał. Kajki wulki wuznam měješe tutón wopyt za nich, je hižo Jenč⁷⁾ wopisał. — Z tutoho zapisa pak zhonimy, zo je Wanak jeho po tutom wopyče w Halli wopytał a so z nim spřečelił.

6.) W Halli zezna so tež z delnjołužiskim Serbom M. Nowku. Runje džen prjedy, 6. septembra 1839 je wot njeho zapis dostał. Mato Nowka bě so wot burskeju staršeju we Kózlach narodžił, běše pozdžišo z fararjom we Modłej pola Khočebuza a potom z fararjom w Bukowje pola Hródka, hdžež bu 1860 dla wopačneho swědčenja z jastwom pokhlostany. W jastwje je tež wumrjel. Wón je Nikodemusowy ewangelij do delnjołužiskeje řeče přeložił. We léce 1851 běše hromadže z duchownym Pankom z Lutola a wučerjom Wiéazom ze Škarbošca na spěwańskem swjědženju we Wojerecach. Dla swojeho zrudneho wosuda je

⁷⁾ Č M S. Serbske gymnazialne tow. w Bud. 1865, str. 260 sl.

wulcy wobžarować. Jeho zapis do Wanakoweho pomjatnika je spisany we žadławem pisu a prawopisu, ale swědči wo jeho narodnej zmyslenosći.

Wono se chwali młogi lud, až jo mudry a mocny a nikogo se ňeboji; wono teke se ňeboji pšecej ten zajac: — Naše slawske wóšcy su mocne a strowe, až druge jich hobzawiže; a we tom strowem šele bydli ga rad strowy duch.

Bog bužo naju dere skoro gromadu wjasć.

Halli, 6. sept. 1839.

Twój bratr M. Nowka.

7.) Do Lipsčanskich přećelow młodeho Wanaka słušeše tež pólski studenta Wład Michał Sokolnicki. Tutón zapisa jemu tute hrona:

Minał jak błyskawica czas luby i błogi,
Któryśmy z sobą jak bracia pędzili,
Zbył pędko; nas nalega los okrutny, srogi,
Byśmy na długo siebie porzucili.

A kiedy przeznaczenia nikt zwalczyć niemoże,
Zabierajme się w dwie przeciwne drogi:

Ty do własnej rodziny paść owieczki Boże,

Ja w świat burzliwy witać obce progi.

Żyj więc lat wiele w Twój cichój zagrodzie,

Niechaj Ci szczęście towarzyszy wszędzie!

Pamiętaj zawsze o Słowiańskim rodzie!

A Bóg Ci za to wynagradzać będzie.

Lipsk, d. 4-go Wrz. 1839.

Twój

dobry pólski Przyjaciół

Wład. Michał Sokolnicki

stud. philos.

Mem.:

Ryb., Gulk., Modra, Czarna, Kuchar., Ptaszek, Siostr., Ostrogs., Pich. I i II, H de P.

Mjena, kotrež Sokolnicki jako memorabilia podawa, kiž mējachu za jeho přećelstwo z Wanakom wosebitu ważnosť, počahuja so snano na pućowanje, kiž staj hromadže do jeho pólškeje domizny činiłoj. Je-li snano „Kuchar“ prikrótšeňka mjena Zejlerjoweho přećela Handrija Kuchar-skeho? —

Wězo su tež wšitke druge zapisy Wanakowych přećelow zajimawe. — Němski zapis Jana Augusta Pjelca z Wjelečina, kiž běše krótki čas w Lipsku starši serbskeho towařstwa, ale zložiwši studium theologije so dziwadlownistwu přiwobroći, swědči hižo wo jeho njeměrnem, trochu přepjatem duchu. — Rjany je zapis rektora Siebelisa, kiž swojemu lubowanemu wučomcej słowo z Ilijady sobu na

puš do žiwjenja w hrekskej rěči poda, a to poslednje slowo, kiž Hektor swojemu synkej Astyanaksej do rozsudneje smjertneje bitwy z Achillom praji:

καὶ ποτὲ τις εἰπῆσι πατρὸς ὄγε πολλὸν ἀμείνων

(Přel. Mateja Urbana: „A něhdy něchtó njeh rjeknje ‚tón přetrjehja wo wjele nana‘“).

*οὕτως ἔκτωρ περὶ τοῦ Ἀστυάνακος,
οὕτω καὶ ἐγὼ περὶ σοῦ.*

ἐν Βουδίσσῃ πρώτῃ

τοῦ Μαίου ἔτι 36 μετὰ 1800.

Σειδίλις.

Druhe němske lačanske abo hrekske zapisy su wot fararja Herm. Juliusa Rychtarja z Njeswačidla, Gustawa Jakuba, pozdžišeho rěčnika Mosaka Kłosopólskeho, lubowaneho gymnazialn. wučerja Gebauer a a wšelakich młodźencow, kiž su dokonjawi swoje studije něšto hódneho we svojich zastojnstwach a powołanjach wukonjeli. — Do cyła je zapisow 53. —

Pomjatkow Křescijana Bohuwěra Pfula.

Pful⁸⁾ narodži so 28. měrca 1825 jako burski syn we Přišecach pola Budyšina, dwanaće lět stary zastupi do Budyšskeho gymnazija, kiž jutry 1843 z najwjetšej khwalbu a ze slěbornej radžinej praemiju wuznamjenjeny wopuše, zo by w Lipsku theologiju a filologiju studował. Při wotsalnem swjedženju měješe wotsalny přednošk w hebrejskej rěči, štož so hač dotal hišće ženje stało njeběše. Hižo jako gymnaziasta prócowaše so Pful najpilnišo, zo by so ze swojej maćefnej rěču zeznał. Budyšske gymnazialne towařstwo stoješe tehdy pod staršistwom Michała Domaški a běše sebi narodny wuznam dobyło, kajkiž ženje wjacj docpiło njeje. Dopisowaše sebi z najslawnišimi Słowjanami, wšelake sobustawy wuknychu pola tachantskeho předarja dra. Přišonskeho čěsey, pilnje so wšitecy prócowaču swoje rukopisne „Serbske Nowiny“ wobohaćić. Jedyn z najpilnišich běše Pful. Hižo jako gymnaziasta wobstaraše korekturu knihow, kiž so tehdy znowa wudawachu, běchu to „Cyrkwine kluče“, „Nikodemusowe knižki“ a dr. Po wotkhadže Domaški do Lipska bu Pful po jutrach 1841 ze starším towařstwa, kotrež je z wulkej wustojnosću dale wjedł. W Lipsku je z tejsamej horliwosću w tamnišim serbskem towařstwje skutkował. Tu so spřećeli z wulkim wótcincom Janom Pětrom Jordanom,

⁸⁾ Wo Pfulu nekrolog wot Imiša. Č. M. S. XLV, 47 sl.

kiž tehdy w Lipsku jako docenta słowjanskich řečow skutkowaše a z kotrymž wudawk serbskeho słownika započá. W Lipsku nasta tež Pfulowa rjana studentska pěseň „Hory módre, ja was znaju, ja sym zaso w serbskem kraju“ — wuraz jeho nutrneje zmyslenosće.

Krasny-pomnik tutoho jeho studowańskeho časa je jeho „Pomjatnik“, kiž 62 zapisow wobsahuje, žadyn z jeho blizkich přečelow tu njepobrahuje:

1.. Na dnju 30. meje 1842 wopyta Budyšske gymnazialne serbske towarstwo ruski profesor O. M. Bodjanskij, wulcy zaslužbny maľoruski slawista, horliwy sobustaw Moskowskeho „Spólku za ruske stawizny a starožitnosće“ a redaktor „Čteni“, zo by so ze serbskim ludom zeznał. — Wón zapisa młodemu Pfuloj do „Pomjatnika“ tute ruske hrona, kotrež dla wjetšiny našich čitarjow z lačanskimi pismikami (nie z ruskimi originala) tu podamy:

Něskoliko stichow iz Wseslawjanskoj pěsni.

1. Kogda-to w starýje gody žili
Slawjane bratski mež soboj,
Kak pticy woljušku ljubili
I swoj wo wsem Slawjanskij stroj.

2. Bogatyryam swojim poslušny,
Ljubili gorěčno swojich,
W domu swojem, na polě družny,
Orozoju byli dlja čuždich.

3. No skučno ščastije bez gorja,
Prijełas bratskaja ljubov,
I wot ot morja i do morja
K samoubijstwu slyšen zov.

4. Wragam togo liš tolko nada,
Kak wolki gładny wpopychach,
Terzajut žen, otcov i čada
I wolnyj Slawjanin w čěpjach.

5. Na sěwerje — sluga Tataram,
Na jugě Turok owładěť
W sredině poddatsja Madjaram
I s Němcem wowse oněměť.

6. Liš Russkij iz okow probihsja,
Swoboden wesel, gord, moguć,
W čem duch Slawjanskij wozrodil-
I wot brosjet grom iz tuč. Isja, —

7. No jednim narody nic sklont-
Mongol, Tatarin, Pers, Arab, [lis:
Francuz i Němec osramilis,
A Ottoman — poslušnyj rab.

8. No, ne zabudte, bratcy miły,
Soglasje — wolnosti otec;
Sojedinite waše sily —
I rabotajte, čuždomu konec!

9. Poka leležte wy rodnoje
Ljubite zwučnyj swoj jazyk
W nem naše ščastije prjamoje,
Jim istinno narod welik.

10. I wěrujte, nastupit wremja,
Udarit čas naš dorogoj
Teper pošej liš prosto sěmja
A tam požneš swojej poroj!

2. Korla Petawa narodži so 5. januara 1820 jako syn Khwaćanskeho wučerja Jurja Petawy, kiž je serbske kěr-
luše wudał a 1842 w Khwaćicach zemrěl. Korla zastupi
do Budyšskeho gymnazija a slušeše sobu do tych, kiž
z Mosakom-Kłosopólskim towarstwo založichu; wopušći
pak bórzy gymnazij a skutkowaše jako wučer we Lupoj,
hdžež je hižo 1856 zemrěl. — Zo je so dale k svojim
něhdušim přečelam dđeržal, wo tom swědči jeho zapis:

Twoje zbožo njeh kćěje kaž nalěčo, —
a naju přećelstwo budź njesmjertne kaž naše duše.

Tuto k dopomnjeću na Twojeho najswěrnějšeho
prećela a towařša Korlu Petawu, něhdušeho
přeničkarja w Budyšinje 1843.

3. Jan Korla Mróz, w Hodźiju 1825 rodzeny, běše wot
jutrow 1845 hač 1846 ze staršim gymnazialneho towař-
stwa, je z wulkej swěru a horliwosću skutkował, pozdžišo
běše z kaplanom w Budyšinje a zemrě na wumjeńku, so
zestariwši tež we swojich serbskich nahladach.

Zapisuje we haprleji 1843:

Trać dyrbi Serbstwo zawostać,
Dónž čěšić budže žana mać,
Kolebać serbske džěcatko,
Jom' serbsku pěseń spěwajo.

We swojich memorabilijach pak spomina z džakom
na serbske towařstwo.

4. Michał Domaška z Komorowa, naš najslawnějši
nabožny basnik, narodži so 23. junija 1820 w Komorowje
pola Rakec, zastupi 1835 do budyšskeho gymnazija, a je
sobuzaložer towařstwa. Jako Mosak Kłosopólski na Mi-
chała 1839 do Lipska woteńdže, stupi na jeho městno,
kotrez je hač do jutrow z najwjětšej khwalbu zastarał.
W Lipsku studowaše potom hač do 1845 theologiju. Wě-
domostny žiwjenjopis, kiž jeho wulki wuznam za naš lud
dokładnje rozestaja, hišće nimamy. —

Domaška zapisuje Pfulej tutón epigram a jemu slě-
dowace mysle:

Serbjo potłóčeni nětk z nowym stawaju duchom;

Zo jim dobyće b'dže, — za to so prócuju mi přec!
Štóz z wobhonjenym wokom hluboko do žiwjenja kroči,
jeho zahon sebi wotewri, číše jeho hrje připoslucha;
temu je mudrosć wot Boha data.

Natura da nam jenož byće, wjedženstwa da nam ži-
wjenje, mudrosć da nam dokonjanosć.

W Budyšinje 17. měrca 1841.

Dopomni so Twojeho bratra
Michała Domaški.

5. Michał Cyž, rodzeny z Nowoslic, bu jutry 1844
starši towařstwa, rozwučowaše přeni młódsich wučomcow,
kiž hišće do towařstwa zastupić njemóžachu, we serbskej
rěči, studowaše wot 1845 we Lipsku prawo a je pozdžišo
jako rěčnik we Kamjencu skutkował, hdžež je 4. 7. 1860
zemrěl. Wón je bjez dwěla pola knjeza f. Přihonskeho

čěscy wuknył, štož so w jeho pol serbskem, pol čěskem zapisu pokaza: —

Serbowé nehasnau
 Dokud jazyk žige,
 Magi bytnost jasnau;
 Ale jako zmije,
 Cizota se wije,
 Kde proň city hasnau:
 Duch i Sláva hnije.

W Budešinje, 12. radostnika 1845.

NB. Njeh Twój běh ženje křiwje njeńdźi, kaž tele ryńčki.

6. Do přěnich sobustawow serbskeho towarstwa slušese tež Korla Bohuwěr Žur (Sauer) z Drječina, kiž so 5. augusta 1820 narodži, wot 1841 sem we Lipsku theologiju studowaše, ale po lédma wobstatem pruhowanju hižo 1844 jako kandidata we staršiskem domje zemrě.

Wot njeho pokhadža rjany zapis:

Slóncu teho Serbowstwa skhadža,
 Starajmy so, zo njezakhadža.

Swojemu sobutowašej
 k dopomnjeću pisane 1841.

7. Korla Bjedrich Aug. Hilbrig narodži so we Poršicach 9. junija 1821, je towarstwo sobu založil, skutkowaše pozdžišo jako faraf we Hrodžišću. —

Tež Hilbrig khwali sebi serbske towarstwo 11. haprleje 1843 a připisa hrona:

Njeh kčěje cyle Słowjanstwo
 A štož nas lubuje!
 Njeh kčěje naše dostojnstwo
 A mjeno narodne!

8. Dr. Franc Přihonský zemrě jako kanonik a senior Budyšskeho kapitla Swjateho Pětra 12. jan. 1859. Na njeho dopomina hišće wustaw za spowjednych, kotryž jeho duchowni bratřa 1858 na jeho 71. narodnem dnju založichu. — Přihonský běše rodzeny Čech a dobry přecel serbskich gymnaziastow, kotrychž rady we čěskej rěči rozwučowaše. —

Wot njeho je čěski zapis:

Wře každému srdce po jazyku swém.

W Budešině dne 27. března roku 1843.

9. Rjany zapis je tež podal Hermančanskich Bóršec Jan. — To je pozdžiši wučer Jan Borš we Bofku pola Budyšina, kiž je so 5. aug. 1821 w Rakecach narodžil.

Wón je do přních lětnikow Serb. Now. a Mis. Posoła pilnje dopisował, tež samostatne pěsnje stworił. Wot njeho je we Zionskich hłosach rjany hodowny kěrluš: Budž powitany, Jezuso, Ty přečelo wšěch ludži, č. 4.

Bórs zapisa dvě pěsničky:

Či přeju złote hojbiki
 Stajnje do twojej' móšnički,
 Či přeju strowje najlěpše
 A přeco mysle wjesele.
 Štóž tebjě hani, krjuduje,
 Z tym čert njech z wuhnjom wujědže!
 Štóž pak će česći, lubuje,
 Tón dostań myto njebjeske!

W Rakecach, nazymu 1843.

K přečelnemu dopomnjeću
 na Tvojeho
 swěrneho přečela.

A na zadnej stronje přistaji:

Budž wjesely, hdžež přebywaš,
 A zbožowny, štož spočinaš.
 Njech kčěje slódka lubosć čí.
 Po twojej sprawnej wutrobi.
 A při tym zbožu róžowym
 Mje w pomjatku měj přečelnym.

Pomjatne: Serbske hodžiny. Winica.

10. Jan Korla Rjenč, narodži so 5. nov. 1821 we Skanecach, běše pod Domašku swěrnny pismawjedžeř towařstwa a džěše z nim 1841 do Lipska, zo by tam theologiju studował. Je jako kapłan a farař we Ketlicach skutkował, hdžež je 1888 zemřel. —

Rjenč zapisa čěske a serbske hrono nimo wšelakich druhorěčnych:

Naši otcowé hnigu,
 Ale synkowé žigu,
 Dej Bůh, časy přigdau,
 že slawně žiti budau. —
 Přečelstwo ma złote klučě,
 Kiž te wrota wuzběhnu,
 Hdžež tych mudrych rune puče
 K wšemu zbožu přiwjedu:
 Přečel pyta, štož sej žadaš;
 Wón so z tobu zraduje,
 Hdyž će zbožo pozběhuje;
 Swěrnny čěpí, hdyž ty tradaš:

Wón so horam přiruna,
 Kiž so nihdy njehnuja.
 Budź zbožowny!

K dopomnjeću na Tvojeho Jana Rjenča.

Bud, 7. 3. 1841.

11. Jan Bohuwěr Mučink, naš pilny ludowy spisowacel, wustojny pčolař a swěrný narodowc, z přimjenom Horislaw, zemrě jako wučer em. we Zemicach 24. jan. 1904. Na tutoho zaslužbneho muža so jenož z krótka we časopisu „Lužica“ po jeho smjerći spomni. W léće 1842 jako swój zapis do Pfuloweho pomjatnika poda, běše ze šulskim vikarom we Hnašecach.

Piwo, spěw a holčatka
 Njeh će stajnje wokřewja;
 Zraduj so na tutom swěće
 W kóždem času, w kóždem léće! —
 Wozwol' rjanu Hanku sebi.
 Kotraž česnje lubuje,
 Kotraž tež je swěrna tabi
 Hač do tamnej' wěčnosće.

W. Hnašecach 22. meje 1842.

K dopomnjeću na Tvojeho
 serbskeho přečela

Jana Dowěrbohu Mučinka abo Horislawa.

12. Jan Wićaz bu jutry 1843 Pfulowy naslědnik jako starši towarstwa, běše so we Kubšicach narodził a zemrě jako farař we Rychwaldže w léće 1866.

Wićaz zapisuje na famulaće budyšskeho gymnazija
 20. jutrownika 1843:

Njeh kěje serbske towarstwo
 Za přichod lubozny,
 Tež kěj, ty bratře Lužano,
 Budź kamjeń blyšcaty!
 Zabyć nočeyt Ty mje ženje,
 Ach, to jeničke Če prošu:
 Wostań přečel mój!

K dopomnjeću na J. Wićaza, Kubščana.

13. Sobustaw towarstwa C. Hohlfeld pak zapisa
 12. haprleje 1843 přihódny džěl narodneje pěsnje:

Nětklej mi powjez, přečelo,
 Što je mi čežše kamjenja,
 Kamjenja mlynskeho?

Naju to roznodžélenje:
To je mi čezše kamjenja,
Kamjenja mlynskeho.

Druhe zapisy su wot Pfulowych němskich přečelow a přečelnicow; znate mjena su Bjedrich Ludwik von Süßmilch-Hörnig, Arnošt Theodor Osten, von Metzsch, kiž so tež při serbskem rozwučowanju wodbželeše, Albert Heßler, Siegfr. von Kospoth, Theodor Drache, Richard Petri, E. Dietrich ze Šerachowa, Zeschwitz, Hottenroth, Emil Bornemann, pozdžiši budyšski šulski direktor, a dr.

Podać cheu jenož zapis jeho rektora:

Qui latius diffunditur amnis, minus profundus
esse neque graviora potest ferre navigia.

Budissae Nonis April 43.

Amicitiae causa scripsit Siebelis.

Snano mješe rektor Siebelis tola trochu přičiny, mlodeho přepilneho Pfula k wjetšej koncentraciji pominač.

Zapisy Pfulowych towaršow nałožuja zwjetša jeho přiwwzate serbske mjeno Lužan, spominaju na jeho serbsku džělawosć, a tež na disputacije mjez Serbami a Němcami, kiž so „serbische Kämpfe“ abo podobnje mjenuja, wězo bjez wšeje hidy jako na něšto, štož běše jara rjane, a so njesmě zabyć. — Słuša to do jich memorabilijow na gymnazialny čas. —

Zapisy su drje z džěla samostatne wudžěłki, zwjetša pak wupiski ze swětoweje literatury. Jara spodziwnje je, zo so najwjetši němski basnik Goethe ani jónkróć njecituje, dopokaz tola za to, zo so na budyšskem gymnaziju wjele wo nim njerěčeše, a zo tutym mlodžencam, kiž so tola lohko za něšto zahorja, přewulkosć tutoho basnika a čłowjeka njeje wotkryła. Šiller mjenuje so tež jenož jara rědko, ale za to Matthison, Young, Lessing, Pindar, Theocrit, Horaz, Ovid, Božidar Koerner. —

Nadžijomnje namakaju so hišće druhe pomjatniki tu-teje doby, kiž bychú tute wozjewjenja wudopjelnile.

Wo studiju serbskeho pismowstwa w 1. połojcy XIX. lětst.

Spisał Dr. Jozef Páta. (Přełožil Jan Bryl).

Jako naš P. Jozef Šafařík w zdalenem Nowem Sadže z prócu a wobćežnosću zběraše přinoški za serbski staw svojich knihow: „Geschichte der slawischen Sprache und Literatur nach allen Mundarten“, pytachu Serbja ze samsnej wobćežnosću a prócu za wědomosćemi wo lužiskich knihach a jich spisaćelach. Stare lužiske předařske towarstwo (wot l. 1716) w Lipsku, hdžež studowachu evangelsej lužiscej bohosłowcy, wobnowjene we swoim (serbskem) wotrjedže l. 1814 wot Handrija Lubjenskeho a Adolfa Klina, bě sebi jako přeni nadawk swojeje noweje džělawosće založilo towarstwowu a to po móžnosći dospołnu serbsku knihownju. Ale k tomu běše trjeba wědžeć, kajke knihi a hdže su, to je, běše nuzne zestajeć podrobny zapis serbskich knihow.

Handrij Lubjenski staji sebi sam tutón nadawk, ale bórzy dyrbjese jón spušćić, dokelž w l. 1817 přija diakonske městno při Budyšskej cyrkwi swj. Michała, a to jeho ze spočatka skoro dospołnje zaběraše. Při wšém pak Lubjenski džělaše na serbskej rěčnicy a serbskem słowniku — knihomaj tehdy najnužnišimaj a najpotrěbnišimaj kaž za Lužicu samu, tak za słowjanskich wučencow, kotřiž so tehdy hižo žiwje za Lužicu zajimowachu.

Wjazniwa khorosć, kotraž bórzy na to Lubjenskeho zaja, njedaše jemu ani w tutych džělach porjadnje a wuspěšnje pokračować, a wón zawjedže do nich svojich młodych budyšskich šulerjow, z kotrychž wosebje Handrij Zejleř a Hendrich A. Krygař so nájbole wuznamjenještaj.

A hdyž wobaj młodaj budyšskaj přećelej — Zejleř a Krygař — w l. 1825 do Lipska na theologiske studije woteńdžeštaj, pokračowaštaj hnydom horliwje a njesprócniwje w duchu Lubjenskeho we towarstwowej džělawosći: wuwučowaštaj sebje a svojich towaršow w ródnej serbskej rěči, přednošowaštaj, činještaj literarne pospyty, z kotrychž naj-

bóle poradžene zapisowaštaj do nowozaloženych rukopisnych serbskich towařstwowych „Nowin“ a nimo toho zběraštaj — serbske knihi za towařstwowu knihownju a pokračowaštaj w zapisowanju serbskich knihow wot najstaršeje hač do najnowšeje doby. Měještaj drje za najstaršu dobu hač do lěta 1767 poměrnje dosć dobre zapisy — předešm w Körnerowem spisku. „Philologisch-kritische Abhandlung von der Wendischen Sprache und ihrem Nutzen in den Wissenschaften v. J. 1766, kaž tež w „Kurzer Entwurf einer Oberlausitzwendischen Kirchenhistorie“, wudatem wot serbskich fararjow w l. 1767 a potom wosebje w Knauthowem „Derer Oberlausitzer Sorben-Wenden Umständliche Kirchengeschichte atd.“ z toho samoho lěta 1767 —, ale to jimaj hižo njedosahaše. Běše tola zdžěla w tutych knihach dosć wjele zmylkow a njedostatkow, zdžěla džěchu jenož hač k prohu 2. połojcy 18. stotka. A naši młodži džělačerjo cheychu wobstarać nowy dospołniši a dokładniši serbski knihopis. Do wudokonjenja běše wšak šwarnje daloko.

Mjez tym wuńdže w Pesći l. 1826 spomnjene Šafařikowe džělo, kotrež wšudže zasluženu kedžbnoś wubudži a bu tež poměrnje bórzy we Łužicy znate. Zejlerjej dari tu knihu při swojim mejskim wopyće w Lipsku w l. 1827 naš Palacký a Lubjenskemu pósła ju do Budyšina Hanka, kotryž zdobom za Šafařika prošese wo literarne dopjelnjenki serbskeho džěla. Šafařik mjenujcy samo bjez wótreho posudžowanja serbskeho džěla wot Dobrowskeho (tón wupraji so we swojej recensiji Šafařikoweje knihi we wideńskich „Jahrbücher der Literatur“ 1827, zwj. 37., januar — měre na str. 25, zo je serbski wotdžěl „jara njedokonjany“) sam začuwaše njedospołnoś a słabosć swojeho serbskeho wotdžěla a pytaše žadosćiwje za jeho dowudospołnjenjemi. Ze zakhowaneho dopisowanja Lubjenskeho z Hanku a Šafařikom (wočišćał sym jo w ČMFL. IX., 1922 na str. 30 sl.) je džensa zjawne, zo je Lubjenski Šafařikowe přeće dopjelnił a jemu žadany zapis serbskich knihow pósłał. Njenađzicy wróci so tehdy Lubjenski wot Šafařika pohonjony k swojemu přenjemu lipsčanskemu džělu a poda dosć wobšěrny zapis serbskich knihow wot najstaršeje doby hač do l. 1830; bohužel je zapis jenož hornjoserbski a to hišće dosć krótki. Čelakovský, kotryž so w tom času tež ze serbskimi studijemi zaběraše, wudžěla za Šafařika delnjolužiski zapis, kotryž sym tohorunja w mjenowanem nastawku w ČMFL wočišćał. Tu dočitamy so tež wo zapisu serbskich knihow, wot Zejlerja zestajanem.

Ale Zejler zanjeha tohorunja literarne studije, kaž jeho wučer Lubjenski a po wudaću Hornjoserbskeje rěčnicy w l. 1830 wěnowaše so dospołnje swojemu duchownemu zastojnstwu a basnjenju. Zato zběraše Krygar jara swědomiče a wutrajnje žórła za skladny serbski knihopis, we kotremž so nimale wurjadnje na ewangelske džěła budyšskeje narěče wobmjzowaše. Z plodom jeho džěła běchu tři wobsažne zapisy: 1. Vollständiges und getreues Titelverzeichnis aller in der wendischen Sprache des Budissiner evangelischen Dialectes abgefasster Schriften von 1597 — 1848; 2. Materialien zu einem vollständigen, chronologisch geordnetem Verzeichnisse der oberlausitz-wendischen Literatur Budissinisch - evangelischen Dialects Vol. I., enthaltend diejenigen Bücher etc. welche mit Angabe ihres Jahres erschienen sind, oder von denen es sonst bekannt geworden, in welchem Jahre sie erschienen; a 3. Geschichte der wendischen Bibelübersetzung und Bestimmung ihres Werths. Wšitke tute zapisy zwostachu w rukopisu, a Krygar nje-dónđe hižo k jich wobdžělanju za čišć. Za njeho to sčini zdžěla Korla August Jenč, kotryž je nam tež wo Krygarjowem džěle přenje rozprawy podał w Čas. Mač. Serb. 1877 str. 53.

Ani zapis Lubjenskeho, ani zapis Zejlerjowy a Krygarjowy, njeběchu šěršeje zjawnosći znate. Šafařík njeje zapis Lubjenskeho wužił, dokelž jeho nowe džěła docyla druhdze wotwjedžechu — hačrunjež je so we swojim „Słowjanskem Narodopisu“ we woběmaj wudaćomaj l. 1842 zkrótka wo serbskej rěči a literaturje wuprajil — a tak běše serbski wotdžěl Šafaříkoweje knihi date njedospołny, a zwosta njedospołny samo tež w druhem posmjertnem wudaću Pražskem z l. 1869, hdžež njeje so ani samsnych dopjelnjenkow Šafaříkowych, ani zapisu Lubjenskeho a Čelakovskeho wužiło. A jenak njedospołny běše potom serbski wotdžěl we knizy knjeni Talvj „Historical view of the languages and literature of the Slavic Nations atd.“, zloženej dospołnje na Šafaříkowej knizy a wudatej w N. Yorku l. 1837 přeni króć a w l. 1850 drugi króć, kaž tež w nowej němskej Olbrechtowej wuprawje Šafaříka z l. 1837 a we Brühlowem přeložku 2. wudawka knihi Talvjineje l. 1852. Tu je wšudze serbski wotdžěl nimale dosłownje přewzaty ze Šafaříka a jenož w hornjołužiskem džěle trochu z nowymi datami — a to jara skupje — wudospołnjeny.

Naspomnjene serbske knihopisne zapisy su zawěšće z wopokazom zajimanja za domjacu literaturu, z wopo-

kazom zajima, wuwołaneho z nowym romantiskim hibanjom, z kotrymž bu tež naša Łužica jenak přewzata kaž bu w połojcy 18. lětstotka přewzata z woswěćeńskim hibanjom. Na druhem městnje podrobnišo wo tom napišu. Zajimawe je, zo nimale runočasnje — hačrunjež nic zhromadnje — nimo Lubjenskeho, Zejlerja a Krygarja na serbskej bibliografiji dźěłaše znaty potomnik českeho exulanta Th. & Ph. Dr. Kristian. Ad. Peschek, kiž so pilnje ze serbskej historiju zaběraše. Tutón přeješe sebi w tom času měc skladnu bibliografiju hornjo-serbskich stawiznow a wujasni wo tom podrobnje w „Neues Lausitzer Magazin“ 1827 na str. 395 atd. we nastawku „Plan zu einem geordneten Repertorium der gesammten die Oberlausitz betreffenden Literatur“, w kotremž wróci so zdobom k staremu namjetej Joh. Gottl. Frencla, syna Abrahama Frencla ze Šunowa (Schönau), w Budyšskem traktaće z l. 1770 „ob es nicht zu wünschen, in unserem Vaterlande eine Specialnationalbibliothek oder Special-Landbücherkammer von Personen, Sachen und Handlungen unsers Landes öffentlich beisammen zu haben“, potajkim k namjetej za zarjadowanje serbskeje narodneje knihownje, kotraž je hač do džensnišeho z našim přećom. Njeda so dwělować, zo je Peschek w tej dobje hižo dosć podrobnu bibliografiju pod rukomaj měł a zo je z jeje pomocu cheył w Budyšinje založić centralnu serbsku knihownju. Dokelž so jemu to najskerje njeje radžiło, pósła swój zapis w třicetych lětach Hornjołužiskemu towarštwu wědomosćow w Zhorjelcu, wočiwidno z přećom, zo bychu zapísane knihi byle wobstarane abo znajmjeńša dopomhałe k zestawjenju žadaneje knihownje. Tutón zapis ležeše w rukopisach towarštwu, a bu nadobo w léće 1844 w 2. zwjazku Noweho Łužiskeho Magazina na str. 283—294 wočišćany — bjez wědomja autora a tohodla z wjele čišćeńskimi zmylkami — w nastawku „Literatur über die oberlausitzischen Wenden“. Peschek je tu do šěsć wotdźelenjow zarjadował: 1. powšitkowne dźěla wo Łužicy; 2. stawizny; 3. wopisanje wašnjow, drastow atd.; 4. řeč a literaturu; 5. nabožinu a 6. wustawy a wotkazanja. Peschek hnydom w dalšem lětniku N. L. M. 23, 1846 na str. 29—32 poda někotre najwažniše wuporjedženja a dopjelnjenja.

A tu nam tež wuraznje praji, čehodla so tak wo Łužicu zajima, kotrejž je wón, kaž wěmy z Hirchoweho nastawka w N. Łuž. Mag. 1860, 346—381, hłowny dźěl swojeho žiwjeńskeho dźěla wěnował. Peschek běše mjenujcy po maćeri z lužiskoserbskeje krwě a tohodla čuješe so tež trochu ze Serbom-Łužičanom. „Ich will zugleich auch ge-

stehen, warum ich, obwohl kein Wende, doch für diese mich so interessiere. Die Wenden sind auch mir als Voreltern wichtig, denn meine Mutter, geb. Klien, war eines Wenden Tochter" — tak napisa na str. 29 naspomnjenych „Dopjelnjenjow“ w N. L. M 1846. A Peschek njeprěpušći žaneje přiležnosće, móžeše-li we swojich džělach tež wo słowjanskej Łužicy pisać. Najlěpje je to widjeć z jeho wulkeje studije „Geschichte der Poesie in der Lausitz“, wočišćaneje w N. L. M. 1836, str. 1—97, wudateje tež wo sebiće a wuznamjenjeneje z mytom, w kotrejž Peschek pišaše wo tom, kak so serbski kraj ze swojimi bajkami, legendami, bajemi a z cyłym swojim žiwjołom w němskej poesiji wosebiće wuzběha, ale wón njezaby tež na serbsko-słowjansku narodnu poesiju skedźbnosć wobroćić z pokazanjom na wočišćane hornjo- a delnołužiske narodne pěsnje w Laus. Provinzialblätter a w Nowem Łuž. Magazinje. Z tym pokaza wón znajnjejša puć młodemu J. A. Smolerjej w jeho tehdyšich, hižo jara horliwych džělach wo serbskej narodnej pěśni.

Ale k pisanju stawiznow serbskeho pismowstwa ani Peschek njeđóndže, hačrunjež so to wot njeho wuprosy. A tak běše w tej dobje Šafaříkowa kniha z njezbytym powučenjom wo serbskem pismowstwje tež samym — Serbam. J. A. Smolef we swojich spominanjach „Tempi passati“ (Łužičan 19. lětn. 1879, str. 38) je nam kharakteristiski dopokaz za to zakhował. Mjez němskimi a serbskimi wučomcami Budyšskeho gymnazija na prozy třicetych lět nasta zwada wo starobje słowjanskeje a němskeje biblije: zwadu dyrbyeše Smolef rozsudzić, kiž běše tehdy hižo jara derje wobhonjeny wo domjacej historiji a literaturje. Smolef njezwaži sebi sam tule wěc rozsudzić a tohodla džěše z towaršemi k Zejlerjej do Klukša. Zejler bjez rozmyslenja wučahny Šafaříkowanu „Geschichte der slavischen Sprache und Literatur nach allen Mundarten“ a z pomocu knihi lohko rozsudži tole prašenje k lěpšemu słowjanskeje biblije. Gymnaziasći wupožičihu sebi hnydom Šafaříka a — dajmy samomu Smolerjej rěčeć — „my ze žedziwosću we nej čitachmy a k swojej hanibje spóznachmy, zo muž, kiž je wjele stow mil wot nas daloko zady we Wuheřskej žiwy, wo lužiskich Serbach a jich literaturje tysac króć wjacj wě, dyžli my, kiž w srjedź Serbstwa bydlachmy.“ To je wěste: kniha Šafaříkowa je tu swoje dobre póstlanje wukonjala a je młodych serbskich horliwcow pohonjala k wutrajnemu džělu na domjacej pódže. Založenje

Budyšského gymnazialneho towařstwa za pěstowanje serbskeje řeče a literatury, kaž tež založenje podobneho Wrótsławskeho towařstwa w l. 1838—39 běše z čerstwym płodom tohole zahorjenja a wuznamnym wurazom wozrodźenjeje Łužicy.

Šafařikowa kniha běše džě jara sławna a drohotna. A zajim wo serbsku literaturu rosćeše nic jenož doma, ale tež we wokolnem słowjanskem swěće. A naposledku tež pola Němcow samych pokaza so žadosć za spóznaćom literarneho prócowanja małego słowjanskeho narodka, připowědowaceho so k nowemu žiwjenju. Tutomu zajimu mamy so džakować za zabyty džensa nastawk: „Die neuen Bestrebungen der wendisch-serbischen Literatur in der Oberlausitz“, kotryž běše do Lipsčanskich Brockhausowych „Blätter für literarische Unterhaltung“ l. 1841, zwj. 2, hodownikowych čisłow 357—8 napisał młody serbski džělaćer Jan Pětr Jordan. Jordan mjeješe tehdy hižo dobre mjeno jako serbski spisowaćel, přetož we tom času — po skónčenju Pražskich studijow — wuda hižo pod pseudonymom Wićazec Pětra zběrku serbskich narodnych pěsni a w Prazy w jutrowniku l. 1841 němscy napisanu Hornjo-łužisku řečnicu po systemje Dobrowskeho.

Z wulkim zajimom čitamy Jordanowu studiju, kotraž je z přénim literarno-historiskim započatkovym popytom ze sameje serbskeje džělařnje w l. polojcy XIX. lětstotka. Bohužel Jordan njebě na tajke džělo derje přihotowany: jenož zo by dopjelnił přeće redakcije, naćisny z khwatkom někotre data ze stawiznow Łužicy a jenak khwatnje připowědzi něšto knihopisnych hesłow z najstaršeho časa bjez kajkehožkuli wuložowanja. We swojim khwatku napisa zcyła tež tajke přehladnjenje, zo je Bierling we Łužicy laćanski prawopis po čěskem příkladu zawjedł, štož je pječa wot njeho tež Ticin přejał a po nim dalši katolscy serbscy spisowaćeljo. A při tom Jordan prawje citowaše wudaće Bierlingowych „Didascalia“ z lěta 1689 a Ticinoweje řečnicy z lěta 1679! Potajkim by mohł Bierling skerje Ticina wužić, štož pak so stało njeje, přetož Bierling přećiwu Ticinej zawjedže němski prawopis. Docyła připadne a jenak zwjeršne su dalše Jordanowe přispomnjenja, w kotrychž je najwjetša skedźbnosć wěnowana hlownje Jordanowej řečnicy samej a skónčeno z naspomnjenjom wo Smolerjowem „Małem Serbu“ a wo přénim zwjazku Smolerjowych „Pjesničkow“. Wo serbskem wozrodženju, wo Dejkowych, Lubjenskeho, Zejlerjowych džělach,

atd. njeje tu ani spomnjeŋki. A pytamy-li wotmolwu na „nowe prócowanja w serbskem pismowstwje“, kaž je nastawk pod swojim napisom lubił, namakamy jón snadź jenož w krótkem wotrězku na str. 1443, hdžež rěči so wo wulkem runočasnem zajimu we Łužicy wo Słowjanstwo a rěka tam dale dosłownje; „... ist auch in unserer Lausitz besonders unter der jüngeren Generation ein Eifer für die eigene Sache, ein Streben nach höherer Bedeutsamkeit durch moralische Kraft erwacht, das, alle Adern des Volksgeistes durchdringend, auch in unserer Literatur einen vollständigen Umschwung bewirken muß.“ — Potajkim proste konstatowanje woprawdźitosće — bjez podrobněšeho wujasnjenja a wułożowanja. A „dospoľny přewrót“ — to džě su słowa z Jordanoweho słownika (wšako běše Jordan njeměrnny a revolucijny duch: lěto 1848 nadeńdže jeho mjez přihotowarjemi słowjanskeho zjězda w Prahy) — běše we Łužicy jara měrnny a pokojny. Jordan dopokaza to jenož ze založenjom horjeka naspomnjeneju dweju student-skeju towarštwow we Wrótsławju a w Budyšinje.

Jordanowy nastawk tola, njeđziwajcy swojich nje-dostatkow a runjež měješe jenož bóle rozprawjaceho wašnja, běše jara witany wšěm tehdyšim zajimancam za Łužicu. Hnydom, hdyž běše wušoľ, wočišća jón pólski redaktor Lewestam we wučahu w 19. a 20. čisle swojich „Roczników krytyki literackiej“ (mi, bohužel, džensa mjez tym nje-přístupnych) a z wulkej radosću zarjadowa ju do swojeje ruskopólskeje „Dennice-Jutrzenki“ Waršawski sławolubowc Pětr Dubrowski. A tak čítamy Jordanowy nastawk hnydom w přénjem lětniku Dubrowskeho rewoje i. 1842 w haprylskimaj čis. omaj 7. — 8; na str. 90 atd. po jeje programje kaž ruski, tak pólski paralelnje pódla sebje: „Nowyjše naprawlěnije je serbskej literatury w werchnej Łužicě. — Nowsze dáženia literatury serbskiej w Górnej Łužicy.“ Redakcija wočišća nastawk dosłownje a wuwostaji jenož rozprawu wo Smolerjowych Pjesničkach, wo kotrychž běše hižo w 1. čisle noweje revuje rozprawjała. A dokelž bu nastawk dosłownje přeloženy, zwostachu we nim wšitke nje-dostatki originala a naposledku tež nje-přijomne přehlad-njenje z Ticinom a Bierlingom.

Njeje bjez zajimawosće, zo w tutej dobje a, njemylu-li so, traš z přičiny cyłkownje njedospoľneho pospyta Jord-anoweho z l 1841, zaběraše so wo dvě lěće starši J. A. Smolef — tehdy we Wrótsławju na studijach pola Čelakowskeho — tež ze studijemi lužiskoserbskeje literatury. Přetož w tutom

času, hdyž bu spočatk Jordanoweho nastawka w „Dennicy-Jutrzeny“ wočišćany, pósła Smoleř 2. jutrownika l. 1842 redaktořejrevuje (Dubrowskemu) swój „krótki přehlad serbskeje literatury w Hornjej Łužicy, wot spočatka hač do léta 1767“, kotryž redaktor rad přija a z pokhwalacym přispomnjenjom wo serbskim spisacelu — „we wědomostnem swěće znatem, a znatem wudawarju serbskich pěsni“ — wočišća hišće w jutrownikowem 7. čisle na str. 100–105 po skónčenju Jordanoweho nastawka: „Kratkoe obozřenie serbskoj literatury w werchnej Łužicy. Ot jeja načala do 1767 g. — Krótki przeglad serbskoj literatury w górnjej Łužicy. Od jěj počátku až do 1767 r.“ — tak rěkaše napis. Zda so, zo chceše Smoleř zdžěla na prawu měru zwjesć njedospołne Jordanowe wuložowanje za staršu dobu, zdžěla chceše podać tež přinošk k studiju domjaceje literatury, wo kotruž běše hižo widžomny zajim, ale njeběše pomoekow (pomocnych spisow).

Smoleř započea swój nastawk zkonstatowanjom serbskeho wozrodženja a z wozrodženjom serbskeje literatury, při čimž hnydom přizamkny próstwu wo podpjeru tuteje literatury pola słowjanskich bratrow. Serbska literatura njeby so pječa mohla wudžeržeć bjez přispěnja druhich Słowjanow. Hakle po tutom namołwjenju a připowědženju, w kotremž zjewjuje so cyły pozdžiši Smoleř propagator a agitator k spomoženju małeje Łužicy, narysowa Smoleř skromne započatki serbskeho pismowstwa, w dobje reformacije (Worjehowy Katechismus, Psalmy Martinijowe, džěla Michala Frenela, wudaće Bibije z l. 1728 a druhich nabožniskich džělow, Kancionaly atd), a to, kaž hodži so hnydom spóznać, cyłkownje po znatej Knauthowej „Dospołnej serbskej cyrkwinej historiji“ z l. 1767. Krótke, ale wěcowne narysowanje runočasných a pozdžišich poměrow we Łužicy hač do léta 1767 pokazuje tohorunja na Knautha jako na hłowny Smolerjowy kužoł, k čemuž pokazuje tež přecišć Freneloweho serbskeho lista carej Pětrej Wulkemu na jeho pućowanju přez Němsku w juniju l. 1697, přepisany w cyrillicy z Knautha a přidaty z ruskim a pólskim přeložkom k Smolerjowemu nastawkej; nie mjenje je widžomne, zo je Smoleř hižo tež sam za so studije wukonjał a zo je mnohe z naspomnjených knihow w rukomaj poměl a je derje přehladał. Wón je tež na prawu měru zwjedł mylne Jordanowe wuložowanje wo Ticinowem katolskem a Bierlingowem ewangelskem prawopisu. Zajimawe je, zo je Smoleř tu tehdy přeni raz kedžbnosć wo-

brocił na hesło serbskeho kancionala z l. 1710 „Bohu k česći a Serbam k wužitku“, kotrež bywaše wot tuteho časa skřidlene słowo wšech serbskich džělaćerjow a wot l. 1846 tež z hesłom Pražskeje „Serbowki“ we Małostronskem Serbskem Seminaru.

Nas wšak tu wjele bóle zajimuje Smolerjowe přispomnjenje w mjenowanem lišće redaktora Dennice-Jutrzenki, wočišćanem na čole nastawka, wo porjedže Smolerjoweho literarneho přehlada. Smolef běše jenož spočatk swojeje studije pósłał a slubjowaše pokračowanje w tutych džělach: druhého wot l. 1767 hač 1806, třećeho 1806—1839 a skónčnje štwórtego wot l. 1839 hač do runočasnje doby.

Tole rozdźelenje njeběše připadne. Je wočiwidno, zo šěsćadwacećilětnemu Smolerjej běchu poměrnje hižo derje znate stawizny jeho domizny a literarne rozwiće wot lěta 1767 — to džě su zjewy serbskeje literatury pod wliwom nowych rozswěćeńskich prudow, kiž wukhadžeju z džělawosće serbskeho předařskeho towarstwa w Lipsku a wot džělow Körnera a Knautha, kaž tohorunja z rukopisnych nowinow Lipsčanskeho towarstwa „Sorabia“ a wjedu přez džěla Hórčanskeho, Ponicha, Antona a druhich k Jankowemu-Šerachowemu pospytej wo wudawanje čišćanych serbskich nowin w léće 1790, kaž tež k Mjenjowym basniskim pospytam, wosebje k jeho „ryćerskemu spěwej“ wo serbskej řeči, kiž l. 1806 na prozy noweje doby w znamjenju romantisma wuda jeho syn A. Ph. Rud. Mjeń, sam literat a basnik. Lěto 1806 znamjenja připowědzenje noweje doby we Łužicy, kotruž dale předstawjeju nowinař J. Dejka, H. Lubjenski a jeho wučomcy, kotřiž su Łužicu wozrodźili. Wozrodźena Łužica l. 1839 swoju samownu narodnu džělawosć, kulturnu a tež literarnu započina. Škoda, zo njeje Smolef we swojej džělawosći pokračował; druge džěla, zjednoćene z wudawanjom „Tydžeńskich Nowin“, ze zarjadowanjom 2. zwjazka „Pjesničkow“, z wuhotowanjom serbskich spěwanskich koncertow a potom hłownje ze založenjom „Maćicy Serbskeje“ w Budyšinje, jeho docylnje wotwjedžechu wot džěla, w kotremž ani Jordan dale njezdělaše. Jordan pospyta so w tutom času wo wudawanje samostatneje serbskeje revuje „Jutnička“, kotruž poča w Budyšinje toho samoho lěta 1842 wudawać. A Smolef pósła jemu zakładnje tón samón nastawk kaž Dubrowskemu, w cyłku jenož mało wotkhillny a wudopjelny z dospolnišimi statistikami knihow. Tak čitamy w 20.—21. čisle „Jutnički“ l. 1842 z dnja 14., 21.

a 28. rózownika „Krótki pschehlad Serbskeho pismowstwa. Prjeńe rono. Započžatki Serbskeho pismowstwa a jeho pschibywanje hač do ljeta 1767.“ Poľny podpis Smolerjowy we Waršawskej „Dennicy-Jutrzeny“ nam džensa wotkrywa pseudonymitu Serbosława, za kotrymž bě so tehdy Smoleř krył. Zawod wo słowjanskej pomocy je wuwostajeny a přidate z Mjenjoweho spěwa „Serbskeje ryčžje zamoženje a khwalba heslo (motto) wo krasnośi serbskeje řeče a wo potrěbnośi jeje pěstowanja. Za to je tu wuraz dostało wótčinske wědomjo spisačela, a wótrje so wobroča přečiwo Němcam-njepřečelam, kotřiž cheychu hižo před třomi stami lět serbsku řeč wutupić a „tola so hišće přeco Serska ryčž ryčži“ (podšmórny Serbosław-Smoleř), a ěi sami njepřečeljo hač dotal so prócuja wo zničenje serbskeje narodnośe, ale „po 300 ljetach budže so hišće tak derje serski ryčžeć kaž njetko“. Ze swojim krutym přeswědčenjom cheyš spisačel zawěśe dodać móc a wědomjo swojim čitarjam. Tež k tutomu nastawkej bu přidaty serbski list pastora Michała Frencla carej Pětrej Wulkemu.

Tajkele běchu skromne spočatki samownych literarno-historiskich serbskich džěłow, kotrež založištaj dwaj hłownej serbskej džělačerjej tutoho časa — Jordan na katolskej, Smoleř na ewangelskej stronje, tola wobaj horliwcaj k spomoženju zhromadneje narodneje wěcy, k lepšemu wozrodženeje Łužicy. Tute džěla, kaž sym hižo prjedy rjekł, přispěwachu jara k dobru doma a za hranicami, wosebje we słowjanskem swěće. A tež pola nas. Tež naši wótčincy a literači wobročichu swoju kežžbliwosć k tutym ponižnym spočatkam. We „Kwětach“ l. 1842 w literarnej přiľoży k č. 23 na str. 90 běše rozprawa wo Waršawskej „Dennicy-Jutrzeny“, wo jeje nastawkach a tež wo Jordanowem naćisku a wosebje wo Smolerjowem rozważowanju. „Čehodla mojedla žadýn Čech nam njeje tohole wažneho artikula hišće předwjedł?“ tak prašeše so při Smolerjowem nastawku njepodpisany referent na str. 91 a hnydom w dalšich přiľohach č. 24 a 25 na str. 95 a dr. bu wočišćany přeložk Smolerjoweho nastawka — a to „ze serbskeje Jut'ničžki“ — pod napismom „Krátký přehled lužickoserbského písemnictva. Část první. Počátky serbského písemnictva a jeho zmáhání se až do léta 1767“ dosłownje tež z listom Frenclowym. Spisačel ani přeložeř njejstaj mjenowanaj. Ale z přeložkom Smolerjoweho nastawka a nihdy nic Jordanoweho wupraja so sprawnje jeho wjetša wažnosć.

Spočatk bě so stał, ale k pokračowanju njedosta so ani Jordan, ani Smolef. Jordan přesydliwši so do Lipska wěnowaše so spisowacelstwu a žurnalisticy, a potom wopušći docyła domjacu rolu; Smolef, kaž sym hižo naspomnił, běše dospołnje z druhimi literarnymi a organizacijskimi džělami zadžewany, kotraž wuroścechu do njewšědneje wyšiny w léce 1848 a njepomjeńšichu so ani w dalšich létach. Ale Smolef wobdželeše so tola tež na dale při tworjenju literarneje serbskeje historije, dokaž zwólniwe kaž wosobinscy, tak tež pisomnje podawaše literarne přehłady a serbske rozprawy, a serbske rozprawy docyła wšěm, kotřiž pak k njemu do Łužicy přikhadžachu pak jemu dopisowachu.

A Smolef namaka tež doma prawych pokračowacelow, kotřiž jeho derje zastupowachu, hačrunjež ke skladnemu spisaniu stawiznow serbskeho pismowstwa njedospěchu. To běše wšomnačelětny Budyšski gymnaziast, Čornjowski krajan z Bukečanskeje wosady, Korla August Jenč, kotryž z njewšědnej zahorjenosću so do studijow ródneje literatury zadžela a kotryž w léce 1846 so zaběraše z rukopisnymi Krygerjowymi foliantami, zo by z nich přihotował studiju wo hornjoserbskej ewangelskej literaturje za připrawjenu Mačičnu přiručku Jakubowu „Sserbske horne Łužicy aby Statistiski Sapisk wšebitkich serbskich ewangeliskich a katolskich Wosadow atd.“ Knižka wuńdže w léce 1848 jako wšostronske, byrnjež tež krótke powučenje wo Łužicy wšěm domjacym a cuzym. W dobre, hdyž tež Serbja ze samsnej peticiju so připowědžichu wo runoprawnosć rěče w Němskej w šulach, cyrkwjach a zarjadnistwach, přińdže Jakubowa přiručka, wuhotowana ze Smolerjowej, Kučankowej a Jenčowej pomocu runje w prawem času. Tu předstajichu so Serbja přeni króć sami najšěršej zjawnosći z wuložowanjom wo swojej minylosći a přítomnosći, wo serbskem kraju a ludu, wo jeho naložkach a wašnjach, wo jeho wosadach, šulach a cyrkwjach, z powšitkownymi statistikami, wšitko jara jimace a pohonjowace. Tu je tež w 2. džele jara krótka bibliografija hornjoserbskeje katolskeje literatury, napisana wot Budyšskeho katolskeho kapłana Jakuba Kučanka. Bibliografija započina so ze serbskeje Bibliju z l. 1659 a dže hač do „Jutrownych jejkow“ z l. 1848. Přidate su někotre dodawki wo rukopisach; docyła je zapisanych něhdže 50 čislow, pohodnosćenych znajmjeńša ze swědomitym pomjenowanjom serbskich titulow knihow. Hewak wšak nas Kučankowy přehlad spokojić njemóže.

Wo wjele swědomičišo přikroči k swojemu džělu K. A. Jenč, kotryž je w pjatem džěle knižki podał „Krótki pschehlad sromadneho Pišmowstwa (Literatury) ewangeliskich Serbow“; we nim wočišća nic jenož bibliografiju hornjołužiskeje evang. literatury, založenu na Krygarjowem foliantu „Vollständiges und getreues Titelverzeichnis etc.“ (hlada j horjeka), ale poda tež někotre zawodne paragrafy wo studiju serbskeje literatury a jeho zadžěwkach, načisnywši zdobom krótke stawizny serbskeje literatury, w kotrychž čujemy widžomny wliw a wothłós naspomnjeneho nastawka z lěta 1842. Jenč naliči cyłkownje 305 čisłow serbskich knihow ewangeliskich Serbow (z nich 160 přenjatnych, zbytnje přeložki běchu: z jendželčiny (1), z lačanšćiny (1), z rušćiny (1), z čěšćiny (1), dalše z němčiny); pojedna tež wo serbskich spisowacelach a wudawarjach knihow, wo přečelach serbskeje literatury, wo čišćerňach a knihiwjazarjach, wo napismach knihow a skóněnje tež wo serbskich knihownjach, kotrychž připowěduje zeyla šěsć: Pjehowu, Ponichowu, Faberowu, studentsku gymnazijnego towarstwa „Societas slavica Budissina“ a Mačičnu w Budyšinje a serbskeho studentskeho towarstwa we Wřótsławju. Jenč při tutej přiležnosći staji (na str. 95) wuznamny namjet, hač by móžno było, „z Pomocu tutej Knihownjow Zentralnu Serbsku Knihownju pod sakiťowanjem Maczizy Serbskeje lažozic?“ Potajkim wobnowjenje stareje myslički Frencloweje a Peschkoweje, hač dotal njewuwjedzeneje, hačrunjež za dalše rozwiće studijow we Łužicy nuznje trěbneje. Serbska Mačica ma džensa móžnosć, to we skutku wuwjesć we swojej samsnej knihowni, z kotrejež je trjeba wutworić serbsku Narodnu knihownju, kaž je tomu w druhich słowjanskich zemjach.

Ze wšěch zawodnych wotrězkow Jenčowych je widomne, zo měješe jich spisowať hižo na swój wěk a na swoju dobu nahladnu přiřotowanosć a nahladnu wědomosć za swoje džělo. A to je tež widomne z jeho bibliografije, w kotrejež rozdzěli swoje knihi na dwanaće wotdzělenjow po wobsahu, a w kóždym wotdzělenju sćini hišće wosebite podwotdzělenja, wšudze pak woznamjenješe knihi chronologisce tak, kaž bě sćinił Knauth we swojej knize z lěta 1767. Započa z knihami filologiskimi (z rěčnicami a słownikami; samostatnje kaž „Philosophiske Pfehpytanje Serbkeje Rycže“ přiwjedže horjeka mjenowanu Körnerowu wobronu lužiskeje serbsćiny a słowjanskeje rěče docyła z l. 1766), pokračowaše potom ze šulskimi knihami, z nabožnisko-wukublařskimi,

z knižkami k pozběhnjenju domjaceje pobožnosće, z modlefskimi knihami, z přėdowanjami, z pėsnjami, z biblijemi, z historijemi a biografijemi, ze swėtnymi spėwami, z časopisami a skėnči naposledku ze wšelakorosćemi. Wšudže zapisa so swėdomiće titul serbski, eventualnje tež němski, lėto wudaća, po mőžnosći mjeno spisaćela abo přėložerja, ale nihdže njeje mjenowane městno wudaća, ani wulkosć, ani ličba stronow, w čimž zwosta Jenč za Knauthom, kiž podawaše tež wopisanje knihow a zajimawše citaty z přėdswowa abo z tekstow. Njedziwajcy toho je Jenč njedwėlomnje lėpsu bibliografiju podať hać na př. Lubjenski za Šafařika. Jenčowa bibliografija mőže hišće džensa słužić k nakedžbje (kontrolji) serbskich literarno-historiskich datow bibliografiskich a statistiskich. Wona je docyła najlėpje Jenčej samomu posłužiła, kiž je na stajnosći k njej nawjazowať, stajnje ju wudospolnjať a rozšěrjowať we wobsažnych nastawkach w Časopisu Maćicy Serbskeje, započinajo z dobrymi „Stawiznami serbskeje ryčje a narodnosće“ w ČMS. 1849—1854 hać do „Pismowstwa a spisowarjow delnjołužiskich Serbow“ tohorunja tam w lėće 1880.

Tak připowėdženy nastawk Smolerjowy z lėta 1842, nastawk, kiž je so minyť keđžbnosći dotalnych Smolerjowych žiwjenjospisowarjow, přinjese bohate plody w džėlach Jenčowych a wšėch jeho rojeńkow, z kotrychž Jenčowe nastawki wo literaturje ewangelskich Serbow z l. 1867 wudopjelnješe Handrij Dućman. Smolerjowy nastawk běše z hłownym pohonjenjom a pokazowarjom k nowym literarno-historiskim studijam we Łužicy w l. połojcy XIX. lėtstotka. J. A. Smoleť so nam tež tudy — kaž w mnohich druhich wotrjadach — jewi jako založer.

Smoleť docyła tež dale, kaž sym so hižo přjedy wuprajil, swėdomiće slėdowaše wšitke džėla wo lužiskoserbskej literaturje, pohonjowaše k nim a podawaše zwólniwje potrebne a žadane powuđenja a dokłady. Njedostatk stawiznow lužiskoserbskeho pismowstwa wšak stajnje začuwaše. A tak ruče hać zhoni wo připrawjenem druhem wudaću Pypina-Spasowića: „Исторія славянскихъ литературъ“ woćakowaše je njesćefpliwje. Tehdy přėbywaše runje na pućowanju do Pólskeje a Ruskeje, hdyž we Warsawje wo II. wudaću zwjazka „Stawiznow“ zhoni, w kotremž běše tež serbska kapitola. Haćrunjež běše dospolnje ze wšelakimi starosćemi wobćeženy a hižo trochu khorješe, wobhonjowaše so pjećašėsdžesaćlėtny Smoleť hnydom po žadanem druhem zwjazku Pypina. „Džensa připołdnju běch

pola knjeza Mikuckeho w universitetskej knihowni, zo bych so za druhim tomom Pypinoweje „Historije literatury slovanskich narodow“ prašal — tak napisa we Waršawje dnja 31. 3. (12. 4.) 1881 swojemu přećelej Fr. Jezberje, njenašedši jeho doma a přida próstwu, zo by jemu Jezbera tutón zwjazk wot Waršawskeho slavisty Joz. Perwolfa wupožóil. (Hladaj w mojim wudawku Smolerjoweje českeje korespondency w ČMS. 1916, str. 106 sl. we wosebitem wočišću na str. 160 sl.) Perwolf požči Smolerjej zwólniwje swój wočišć a Smoleř so hnydom do njeho zanuri. A spóznawši wažnosć a wuznam Pipinoweho pojednanja, kotrež jewi so jako přenje, njech tež krótke stawizny lužiskoserbskeho pismowstwa, njedžiwaše na druge džěla ani na swoju khorosć, a w jenom jeničkem měsacu přeloži cyłu serbsku kapitolu hnydom we Waršawje („dopřeloženo we Waršawje 17.—29. meje l. 1881“) a pósła z někotrymi zawodnymi słowami do „Lužičana“, w kotremž w 19. lětniku (1879—1881, na str. 81 sl.) namakamy Smolerjowy přeložk pod napismom: „Stawizny lužisko-serbskeje literatury“. Smoleř njeměješe wězo we Waršawje móžnosć činić někajke wjetše wuporjedženja a dopjelnjenja w Pypinowem džěle, ale znajmjeńša někotre drobne wěcne přehladnjenja pod smužku zwuporjedža.

Tak móžeše Smoleř na samom kóncu swojeho žiwjenja znajmjeńša z cuzymi, ale jenak radženymi a prawymi słowami so wrócić k přním svojim literarno-historiskim džělam z mladosće, w kotrychž drje naćisny program stawiznow lužiskoserbskeje literatury, ale ke kotrehož dokonjenju hižo njedospě. Tola znajmjeńša tak běše Smolerjej popřate wurunać so z džělom, kotrež běše sebi jónu předewzał. Jeho přeložk wukonješe tosamo poslanje kaž w časopisu, tak we wosebitem wočišću, kiž bu hišće w samsnem léće 1881 w Budyšinje wudaty. Je to poprawom hač dotal jenički, dawno hižo ro-ebrany a njeprístupny naćisk serbskeje literatury, podaty we serbskej rěči. Džensniša mloda serbska generacija ma zawěsće wažnu a džakownu winowatosć, w tutom džěle pokračować a přihotować wulke składne stawizny lužiskoserbskeje literatury, džensa wosebje hižo jara nuznje trěbne.

Praha, junij 1923. Slovanský sborník, Praha 1923

(K česći prof. Pastrnka

Wo serbskich swójbnych a wosobinskich mjenach.

Podawa dr. Arnošt Muka.

I. Serbske swójbne mjena

po nastaću, tworjenju a znamjenjenju.

A. Swójbne mjena w Serbach kaž w Němcach hakle nastachu w 13. a 14. lětstotku po Kbr., hdyž započachu wyšnosće (swětne a cyrkwiske) mjena do knihow zapisować. Prjedy toho časa mějachu Serbj a Němcy jenož wosobinske mjena (Personennamen), kotrež so wězo w kóždej rodzinje z kóždej wosobu a z kóždym rodom (generaciju) přeměnowachu. Cyłk wosobow a rodow tworješe rodžina abo rodžinstwo (ně. Sippe, Sippschaft). Rodžina bydleše pola Serbow w jenom sydlišću bromadže a měješe swoje mjeno po mjenje svojeho wótea, wodžerja, wičaza, župana, a tomjeno rodžiny so z kóždym wótecom mjenješe a tohorunja mjeno rodžinstwa. Tak nastachu mjena našich rodžinskich wsow abo rodžinstwow kaž Budestecy, Bukecy, Poršicy, Časecy, Smječkecy, Ralbiccy atd.

Běše-li hdže rodžina wjetša a mějachu-li we wjacorych swójbach rodžinskeje wsy wjacore mužske wosoby samsne wosobinske mjeno, dawachu jim k rozeznawanju přimjena po jich čělnych a duchownych wosebitosěch (dobrych kaž hubjenych) abo po jich powołanju a rjemjesłu, na př. Jaromír abo Jan Suchi, Bolesław abo Pětr Mudry (Mudra), Mječisław abo Jurij Kral resp. Župan resp. Pan, Bogumił abo Bjarnat Krawc atd., tež mjeno wsy so druhdy přidawaše, na př. Jan Brězowski, Ota Hanowski, Pětr Nutničanski, Salowski, Lubjenski, Rabowski (abo Hrabowski). Tele přimjena pak su pola Serbow rědke a njepokazuja na zemjanski pokhad, kaž pola Němcow: von Nostitz, v. Wallwitz, v. Baudissin. Tajke přimjena so zwoprědka z kóždej wosobu zaso minychu a wot nana na syna njepřekhadžachu.

Často so tež wosobinskemu mjenu k rozeznawanju přistaji nanowe mjeno. Tak to wosebje tež činjachu stari

Griechojo, kiž přez wosobinske mjena k swójbny mjenam zeyla dóšli njejsu, na př. *Ἀχιλλεύς Πηλεός (υἱός)* abo *Πηλεΐδης* a často tež jenož *Πηλεΐδης*. Te samsne wašnje knježeše pola Słowjanow a to wosebje pola južnych Słowjanow a Rusow, hdžež je so po času tajke nanowske mjeno (*patronymicum*) husto swójbne mjeno sčiniło; příklady ruske: Michail Alexandrovič — Iwan Michajlovič a pozdžišo so hišće jako 3. přistaja swójbne mjena. Sergej Dmitrijevič Šeremetev (brabja) — Alexander Alexandrovič Šachmatov — Anatol Evgenjevič Gagarin (wjeřch) — Ivan Michajlovič Golan (naškrajan). Pola južnych Słowjanow a wosebje Serbow sčinihu so po času z tutych wosobinskih patronymikow jich mnohe swójbne mjena na -ič a -vič, kaž: Jurič, Dorič, Petrovič, Bradanovič, Milakovič atd.

B. Wo tworjenju swójbnych mjenow, kiž ze staroserbskich (starosłowjanskich) wosobinskih a z křesćianskich křćeńskich mjenow pokhadžeju, ehcu tu k lepšemu dorozumjenju tole zkrótka naspomnić (přir. moje „Bausteine“ str. 262 sl.):

Naše wosobinske a křćeńske mjena pokazuja so nam, runje kaž Němcam jich němske, w jara wšelakorych twórbach; tele twórby su:

1. Dospołna (njepřikrótsěna) twórba, poľnotwórba (ně. Vollform); ta stajnje z dweju zdónkow abo kmjenow wobstoi: Bolibor (najlepší wojowař: bóle a boriti), Wjacław (ně. Jatzlau), Wjeleław a Wjelimir (najwjacy a jara slawjeny: wjacy resp. wjele a slawa: mir). Bartholomäus: Bartramuš a Bartolomej. Matthaeus: Matijaš — Nicolaus: Mikławš.

a) pomjeńšěna poľnotwórba (ně. Kleinform, lać. Diminutivum): Bolibork. Wjacławak (ně. Jatzwauck) Bartramušk. Matijašk.

b) powjetšěna poľnotwórba (ně. erweiterte Vollf.: *Magnativum*) Bol(i)borak, Wjacławak, Bartramšak, Matijašak.

2. Zmoršćěna twórba abo zmoršćěňka (ně. Schrumpfform*): Bosław (z Bogusław), Tešmir (z Tešimir). Bartoš. Matuš.

3. Skróťšěňka (ně. Kurzform):

*) Te němske wurazy (termini technici) su tež zwjetša hakle wote mnje postajene a zawjedžene.

a) Skrótsěnka wo cyly zdónk (einstämmige Kurzform): Ból a Bolo. Rad a Rada (Radosław). Mil a Milo (Mitosław, Bogumił) — Bart a Barto, Mato.

b) Skrótsěnka wo poł zdónka (zweistämmige Kurzform): Boleš (Bolesław), Radoš abo Radoch (Radosław), Miloš abo Miluch (Milosław), Witoš (Witosław).

c) Prědku a zady přikrótsěna abo přitřihana skrótsěnka (ně. Stumpfform): Leš abo Leša (z Boleš: Bolesław; z toho serbske wjesne mjeno Lešawa: sydło, kubło Leša) — Toš (ně. Tosche, Tasche!): Antonius: Drej (Handrej, ds.), Tej (Matej).

4. Rozšěrjena skrótsěnka abo rozšěrjeňka (erweiterte Kurzform)

a) z pomjeňšacymi zložkami: pomjeňšeňka (Kleinform: Diminutivum), z wosebitym pomjenowanjom „pleńčeňka“ (ně. Koseform): Witk, Milk abo Milko (Bohumil), Wěrk abo Wěrko (Bohuwěr), Sławko (Bogusław)-Wjacksa (ně. Jatzke) a Wěcko (ně. Wetzke): Wjacław, ds. Wěcław — Bolko, Witka — Boleško, Milošk, Lešk(a), Toško, Drejka, Tejka (Dejka: Döcke, naš přeni nowinař). Wanko, ds. Wěnko (ně. Wenke) a dvojita pomjeňšeňka Wancko, ds. Wencko (ně. Wanzke, Wenzke, z Wjacyław, ds. Wěcław),

b) z powjetšacymi zložkami: powjetšeňka (ně. Starkform, lać. *Magnativum*), wosebje zložcy -an a -uš: Bolan, Milan, Witan. Drejuš, Tejkuš, Mikuš (z Miko: Mikławš),

c) wosebje z pódłanskim wuznamom puzorjenja abo wusměškowanja: puzorjeňka (Scherzform) a wusměškowanica (ně. Spöttelform): Witak, Radak, Milak — Drejak, Tejkak — Radac, Milac, Tejkac, Drejac (skeps. Drejane).

5. Rodžinske twórby (ně. Sippform, lać. *Patronymica*): jako swójbne mjena a to

a) *Gen. pl.* na -ic a -c: Bojic, Boje (Bojoměr abo Bojosław = slawny wojowař), Bolic, Kubic, Drejic a Dreje.

b) zestajeňki z 2. padom mnohoty (*gen. pl.*), na př. Kubjeńc: Kuba Janec — Bóleńc (ně. Polenz): Bólo Janec, Drejeńc: Handrij Janec. Jurc (Jurije, Jurijec) a z toho skepsane Juriš a Jurš. Wujanc: Wuj Janec — Matšeńc: Matšo Janec. Kobańc = Kubjeńc,

c) často so rodžinski *gen. plur.* znowa wudospołnja z kóncowku -o abo -a: Bólico (Bolze). Kubica. Matica (z Matyjec, Matejc. sc. Jan atd.),

d) abo rodžinska twórba so přetworja do pomjeňšeňki z kóncowku „k“ abo do powjetšeňki z kóncowku -ak

abo -an: Bólick, Bólicko(-a) (ně. Bolitzke, Palitzke). Handrijek (Andricki). Kubick, Drejean. Kubcak a Kubcan.

6. Rědke su proste zestajeńki dweju wosobinskeju abo křčeńskeju mjenow jako swójbne mjeno trjebane: Kuba ŭk, t. j. Kuba Janik město Kubie Jank (abo Kuba Janec). — Kobań a Kobanja = Kob (Jakob) Jan. — Wjelan. Wjeli (Wjeliki, Wulki) Jan.

II. Wosobinske a swójbne mjena

z wukóncom -ch a -š.

Wšitke wosobinske a po nich swójbne mjena na -ch a -š su skrótšeńki z polnotwórbow a to te na -ch wo polny zdónk a te na š wo pol zdónka; k tomu su te na -ch zdobom pleńčeńki (Koseformen). Wułożowanje, tu lóžše, tam ćežše, je ke kóždemu mjenu přidate.

a) Mjena na -ch.

1. Brach (po nim ně. swójbne mj. Brache): bratr.
2. Broch (ně. Broch abo Broche): Bronisław (slawny wojowař a zakitowař wótčeneje zemje).
3. Čach, Čech, Čoch (ně. Zschoch, Zoch, Zoche): pak Česćimil (kiž česć lubuje) pak Čadomil (stsl. Čedomilŭ kiž małe džěci [stsl. čedo, pl. čędęta] lubuje) z pomjeńšeńku: Čěšk; z toho: Čěškecy (wjesne mj., ně. Zischkowitz).
4. Kmoeh (ně. Kmoeh, Kmoche) = kmótr.
5. Lech (stsl. Lach; po nim ně. sw. mj. Lache, Leche): Ładisław = muž, kiž je dla swojeho łady a t. j. swojeje rjanosće, pěknosće slawjeny; z toho pomjeńš. Lešk (ně. sw. mj. Leschke a Löschke).
6. Mach (ně. sw. mj. Mache): Machosław = kiž je z machanjom swojeje hlebije slawny t. j. khrobly wojowař.
7. Pach (ně. sw. mj. Pache a Bach [znate mjeno wumjelca]): pak pachol pak Pakosław (kiž je ze swojej paku t. j. mocu slawny).
8. Pjech a ds. Pěch (ně. sw. mj. Pech, Bech, Beck): Pétr, Petrus; přir. pódlansku twórbu Pitš a Pěťš).
9. Rach (ně. Rache): Radosław = kiž so swojeje slawy raduje, kiž ma slawu rady; k tomu pomjeńšeńki: Rachola, Rachela, Rachla, Rachel.
10. Smich (ně. sw. mj. Schmieche abo Schmiege): Smiliduch t. j. smilny duch; přir. městne mjeno: Smichow p. Prahi.

11. Stach (ně. Stache, Stäche, Steche): Stanisław = muž, kiž je dla swojeho kruteho staća při wojowanju abo dla swojeje wobstajnosće sławjeny; přir. wjesne mjeno: Stachow (ně. Stacha).
12. Wach (ně. Wach, znaty prof.) a Wěch (ně. Wech, Weck, Weche, Wecke): hs. Wjacslaw a ds. Wěcsław = muž, kiž sebi přeco wjacjy sławy dobywa, přispo-
rjeť swojeje sławy.
13. Włoch a Loch, Loch, (ně. Loch čě. Vlach): sts. Włodisław, hs. Włodźisław = čě. Vladislav t. j. muž we knježenju sławny, sławny knježeř.
14. Žděch (skeps. Zdech) a lěpje Ždzěch (ně. Stech, Stich, Steche, Stiche): Ždzěsław = kiž za sławu žedzi.

b) Mjena na -š.

Swójbne mjena na -š pokhadžeju wot wosobinskich mjenow na -š, kotrež su skrótčeňki počnych mjenow na -sław. Su to tele:

1. Běriš (po nim ně. Behrisch): Běrisław = sławny běrka (brać, bjeru, sumere, rapere).
2. Bohoš a Bohuš (ds. Bogoš) a dale skrótšene Boš a Boša (ně. Bosch, Busch, Bosche, Busche, Posch a Pusch): Bogusław = muž, kiž Boha sławi abo ma swoju sławu wot Boha, (ně. Gottlob).
3. Bóliš a skeps. Buliš (ně. Bulisch): Bolesław = muž, kiž je naj-bóle sławny.
4. Boriš, Borš, Borša a po ně. skepsane Broša a Porš, Porša (ně. Borsch, Borsche, Brosche, Bursch, Bursche, Porsch, Porsche, Pursche): Borisław = muž, kiž je w boru t. j. w bitwje sławny, sławny wojowař (stsl. borŭ pugna a slawa gloria).
5. Broniš (ds.) a Bróniš, Bruňš (hs.): Bronisław = muž, kiž je w bronjenju, wojowanju sławny (bronić = škitać).
6. Čaš (staros.): Čadosław (stsl. Čędoslawŭ) = muž, kiž je přez swoje (dobře) džěci, swoju rodžinu sławny (sths. čado = stsl. čędo = džěćo; přir. wjesne mj. Časecy za Čašecy = sths. Čašewici, ně. Zschaschwitz).
7. Dobiš a Debiš a skrótš. Dobš a Debš (po nim ně. Dobsche) z pomj. Dobišk, Debišk (ně. Döbschke): Dobisław t. j. m., kiž je dla swojeje doby t. j. pak dobroty pak spodobnosće sławjeny; přir. wjesnej mjenje Debsecy (sts. Dobišewici = ně. Döbschütz) a Debiškow (ně. Döbischke, Döbschke).
8. Dobroš a Dobraš: Dobrosław = m., kiž je dla

- swojeje dobroty slawjeny; přir. wjesnej mjenje Dobrošecy a Dobrašecy (ně. Doberschütz).
9. Drobiš (ně. sw. mj. Drobisch) per metathesin z Dobriš: Dobrišlaw = Dobrošlaw (hl. 8).
  10. Drogoš a Droguš a dale Droš a Droša (ně. Drosche a Droschau): Drogoslaw (sts. drogi, hs. drohi a slawa) = ně. Teuerruhm.
  11. Chwališ (ně. Fahlisch): Chwalislaw t. j. khwaleny a slawjeny.
  12. Imiš (ně. Immisch): Imislaw = muž, kiž je dla swojeho zamoženja abo mjena slawny (stsl. iměti = měć abo imę = mjeno).
  13. Jariš a Jarš (ně. sw. mj. Jarisch a Jares, Jarres): Jarošlaw t. j. jara abo zahe slawny.
  14. Ładuš, Ładoš a Ladiš: Ładoslaw a stsl. Ladislav = muž, kiž je dla swojeho „łada“, t. j. porjada abo rjanosće slawny (přir. rus. lad, pól. ład, čě. lad = porjad, rjanosć: *ordo, pulchritudo*).
  15. Leš (ně. Lesche a Lösche): Ładislaw (hl. 14).
  16. Luboš a Lubuš, Lubiš, Lubš, dale Libuš, Libuša, Libš (ně. Liebsch a Lipsch): Luboslaw t. j. muž, kiž slawu lubuje abo kiž je dla luboznosće slawjeny.
  17. Lutoš: Lutoslaw = m., kiž je dla swojeje lutosće t. j. khutnosće a krutosće slawjeny.
  18. Měriš, Měrš a pomjenš. Měrišk, Měršik, Měršk (ně. Miersch, Mierischke): Měrišlaw, Mirošlaw = muž, kiž je dla swojeje měrnosće, změrníwosće (ně. Friedfertigkeit) slawjeny (s. měř, stsl. mir *pac*).
  19. Miloš, Miliš, Milš (ně. Milosche, Mielisch, Milsch): Miłoslaw a Milislaw = m., kiž slawu miluje t. j. lubuje (sts. stsl. milovati = lubować).
  20. Paš a pomj. Paško (ně. Pasche a Paschke): Pakošlaw (hl. II 7).
  21. Pribyš a Pribš(a) (ně. Priebisch, Preibisch a Priebisch, Preibisch): sts. Pribyšlaw (hs. Přibyslaw) = muž, kotryž na slawje stajnje přibywa, kotrehož slawa přeco přibywa.
  22. Radiš, Radoš, Raduš a jenokmjenowa skrótšejka: Raš a Reš (ně. Rasch, Rasche, Resch): Radislaw a Radoslaw = m., kiž so swojeje slawy raduje, kiž ma slawu rady.
  23. Raniš, Ranoš, Ranuš, Raňš (ně. Rahnisch, Reinsche) a Ranich (ně. Rahnich): Ranislaw a Ranoslaw = m., kiž je rano t. j. zahe slawny.

24. Robiš a Rebiš (ně. Rohbusch, Rehbusch, Rehbisch): Robisław = muž, kiž je sławny robočan, kiž ćežke džěła rad a zwólniwje džěła a je tohodla khwaleny: sts. stsl. robiti t. j. ćežke džěła džělać (přir. robota: ćežke džělo, „Schwerarbeit“).
25. Staniš, Staňš (ně. Stansche): Stanisław (hl. a 11).
26. Straš (ně. Strasche): Strachosław = wojak, kiž je z rozšěrjenjom stracha wokoło sebe sławny.
27. Suliš (ně. Suhlische, Schuhlis): Sulisław t. j. muž, kiž ma wulku, najwjetšu slawu. (sts. stsl. sulij = lěpši, najlěpši).
28. Swětoš (ně. Schwietosch, Schwetasch): ds. Swětosław (= hs. Swjatosław, stsl. Swětoslawŭ) t. j. muž, kiž je dla swojeje sylnosće sławjeny (stsl. swěty, hs. swjaty, stsl. swětyj = sylny, *validus* a pozdžišo hakle *sacer*, *heilig*).
29. Waš (ně. Wasche) a Wěš (ně. Wäsche): přěńše je hs. město Wjaš a posłědńiše je delnjoserbske: hs. Wjac-sław a ds. Wěcsław t. j. muž, kiž ma naj-wjacjy (ds. nej-wěcej) sławy, je naj-wjacjy (ds. nej-wěcej) sławjeny.
30. Wjeliš, Wjelš a Wiliš, Wilš (ně. Wehlisch, Wilisch, Wels): Wjelisław = m., kiž je wjele (jara) sławjeny.
31. Witoš a Wětoš (skeps. Witaš a Wětaš; ně. Wehtasch, Wehtasche): Witosław t. j. muž, kiž je dla swojeho wicežstwa t. j. dobywanja sławjeny (sts. wit = stsl. witi, *lucrum*, *victoria*).
32. Wójs a Woješ a trochu skeps. Wujš a Wuješ: Wosław t. j. sławny wojowař, sławjeny wojak (stsl. woi *miles*, hs. wojować *pugnare*).
33. Zemiš (ně. Semisch, Sämisch, Sähmitch, Sähnisch): Zemisław t. j. muž, we swojej zemi (s. zemja) sławjeny.

III. Staroserbske wosobinske mjena na -eta, -ota, -ata, -ta we serbskich wjesnych mjenach.

Kóncowka-eta, -ota, -ata, -ta připowěša so skrótšěnkam wosobinskich mjenow a powjetšuje je z tym (čini z nich *magnativa*), runje kaž pola druhich wěcownikow a pola přidawnikow (na př. dohota, große Länge, čichota, große Stille, drěmota, Schlummersucht, nahota, volle Nacktheit. — nohaty, langbeinig, hubaty, großmündig, skalaty felsenreich). — Z tajkich powjetšenych skrótšěnkow tworjachu so wot našich prawótcow wjesne mjena na -tici,

hs. -ćicy (rodzinstwa) a na -tin, hs. -ćin, ds. -šin (ryčerske wobsydstwa). Su to tele mjena:

a) Rodzinstwa.

1. Dołhaćicy (ně. Dolgowitz): sts. Dolgatiei = rodzinstwo Dołgaty; sts. Dołgata, hs. Dołhata: sts. Dołgomił, hs. Dołhomił, čě. Dluhomil t. j. dołholubowany.
2. Dźiwoćicy (ně. Siebitz): sts. Diwotici = rodz. Diwoty: sts. Diwota, hs. Dźiwota: sts. Diwisław, hs. Dźiwisław t. j. čłowjek, kiž ma dźiwnu t. j. wobdźiwanja hódnu a wobdźiwanu sławu.
3. Hruboćicy (ně. Grubtitz): sts. Grubotici = rodz. Gruboty: sts. Grubota, hs. Hrubota: sts. Grubosław, hs. Hrubosław, stsl. Grałoslavü t. j. čłowjek dla swojeje hrubosće t. j. krutosće abo tolstosće a sylnosće sławjeny.
4. Łuwoćicy (ně. Lautitz): sts. Lowotici = rodz. Lowoty: sts. Lowata, hs. Łuwota: sts. Lowosław t. j. sławny lojeř, berühmter Jäger.
5. Małećicy (ně. Maltitz): sts. Maletici = rodz. Malety: hs. Maleta: prawje Mały, Klein jako přimjeno.
6. Miłoćicy (ně. Miltitz): sts. Milotici = rodz. Miloty: hs. Miłota: Miłosław t. j. čłowjek, kiž sławu miluje (lubuje) abo čłowjek dla swojeje luboznosće sławjeny.
7. Nosaćicy (ně. Nostitz): Nosata: Nosiměr, stsl. Nosi-mirü = muž, kiž měr nosy, přinoša.
8. Prawoćicy (ně. Prautitz): Prawota: Prawosław = muž, kiž ma prawu sławu abo kiž je dla swojeje prawdosće sławjeny.
9. Přiwćicy (ně. Preititz): sts. Priwota, hs. Přiwota: město Pribota, Přibota: Pribysław, Přibysław t. j. muž, kiž na sławje stajnje přibywa, přiběra.
10. Smochćicy (ně. Schmochtitz): Smoch(o)ta: přimjeno: muž, kiž wšitko smochta (zmochta), verwirrt, verfitzt (za-mochtać, zmochtać).

b) Wobsydstwa.

11. Wjelećin (ně. Wilthen): Wjeleta: Wjelisław abo Wjelimir = jara sławjeny.
12. Bělošin (ně. Belten, sts. Bělotin): Běłota: Bělimir abo Běłosłow t. j. m. dla swojeje běłoty = bělych, jasnoswěcatych licow sławjeny.
13. Libešin (ně. Lipten): ds. Libeta, sts. Lubota: Lubosław, Lubomir = muž, kiž sławu, měr lubuje.
14. Wjelto w (sts. Weletow za Weletin, ně. Weltho, Gubinski wokr.): sts. Weleta, ds. Wěleta: Wjelisław, Wjelimir (hl. 11).

15. K tomu mjeno hornjołužiskeje rěki: **Lubata** (Löbauer Wasser): jara lubozna woda, rěka (sts. luby lieblich).

c) Přistawk.

Pola nas so při křćeńskich mjenach tale powjetšeńka na -ota, -eta nětko zwjetša wjacy njetrjeba, čím bóle pak w susodnej českej rěči, hdžež je so zložka (-[o]ta do -da zmjehčila a k tomu pleńčacy přizwuk dostała. Tuto -da připowěšuju tam kaž mužskim tak žónskim křćeńskim mjenam. Tajke twórby pak nałožuju so zwjetša jenož na přećiwo džěcom, hdyž chceš so z nimi pleńčić a jim hejčkać.

a) Hólče mjena.

1. Benda: wulki Beneš:	5. Janda: wulki Jan
Benesław, Benedikt	6. Jarda: „ Jaroslav
2. Bohda: wulki Bohumił,	7. Milda: „ Bohumił,
-slaw	-slaw
3. Danda: wulki Daniel	8. Standa: „ Stanislav
4. Emda: „ Emil	9. Tonda: „ Anton-ius

β) Holčace mjena.

Anda: wulka Anna — Cilda: w. Caecilia — Emda: w. Emilia — Fanda: w. Fana, Fannie — Finda: w. Josefina. — Julda: w. Julia — Milda: w. Emilia abo Ludmila abo Bohumila — Manda (město Marda): w. Maria — Monda: w. Monika — Tinda: w. Klementina — Tonda: w. Antonia.

Skóněnje tam tež hišće wot druhich mjenow tajke twórby tworja, kaž na př.

1. strejda = luby wulki strýček (wujk)
2. ospalda = luby wulki zaspanc;
3. ožralda = wulki pijak (kiž so rad wopije);
4. šwanda: luby wulki bajkibajeř;
5. burda: luby abo njeľuby wulki herjekař.

IV. Ludowa etymologija we swójbnych mjenach.

Wšědný němski čłowjek chce sebi njezrozumliwe serbske swójbne mjena zrozumliwe sčinić a tuž je, njemóže-li je kaž mjena „Krawc“ abo „Šewc“ do „Schneider“ a „Schuster“ přeložiť, tak dolho wjerći, doniž njeje něšto jemu zrozumliwe z nich wuskočilo. Husto prostemu ludej při tom tež zdžělani, haj samo wučeni pomhachu, wosebje hdyž běchu jim naše serbske-słowjanske mjena přećiwně. Sym horstku tajkich zajimawych swójbnych mjenow z adresnych knihow města Budyšina a druhich

lužiskich městow zezběrať a je tu předpołożam; njech napominaju k dalšemu zběranju.

A. Zapis tajkich mjenow.

1. Bär, Bähr, Bier: serbski Běr = skrótšeńka z: Běrisław = z branjom a zběranjom sławny.
2. Balg a Balcke: s. Bólk a Bólka t. j. skrótšeńka a pomjeńšeńka z: Bólesław = kiž je najbóle sławny.
3. Beier: hs. Bajef = Fabeldichter, -erzähler.
4. Beule a Beulich: ds. Bólo a Bólik: Bólesław (hl. 2).
5. Bieger: ds. Běgar (hs. Běhař): Läufer.
6. Biernoth: ds. Běrnót (hs. Bjarnat): Bernhard.
7. Bohle: mužak.-s. Bóla abo Bólo: Bólesław (hl. 2).
8. Bräuer (Serb): hs. Brojeř (Verschwender), nic přeložene z: Piwarc.
9. Brühl (= Waldgrund, Sumpf, Bruch; přir. w Lipsku: der Brühl): serbska skrótšeńka z Gabriel.
10. Bulle a Buhl: Bólo: Bólesław (hl. 2).
11. Bursche (Pursche, Borsche): Bórš, Boriš: Borisław = we wojowanju sławny.
12. Butter (pódlá Buder): hs. Budaf = ně. Büdner.
13. Decke (Döcke, Deege, Döge, Dögke, Töcke, Töge): hs. Tejka (ds. Tejko) a skeps. Dejka: pomjeńšeńka přikusnjeje skrótšeńki bibl. mjena: Matej = Matthaues.
14. Dornig (Dorn): s. Dornik z Dwórnik: Hofer, Höfer, Hofmann.
15. Gehtan, Gethan, Gehdann (so hodži, dži potom!!) Gödan, Kethan, Kittan: s. Kitan, Kétan a skeps. Gėdan t. j. Christian; Kette, Kitte, Köthe, Göthe: ds. Kito, Kėto = Christian.
16. Genuß, Geneuß, Gneuß: s. Knjez.
17. Hand a Hande z pomjeň. Handke, Handtke: s. Hanto a Hantko, skrótš. a skrótš.-pomjeň. z Antonius.
18. Handstück: s. Hantšik, skrótš.-pomjeň. z Antonius.
19. Hausding: s. Hawštynk: mały Augustin.
20. Herz, Hertz (nic wutroba, ale): Musikant.
21. Hohlbank: s. Hołbjank: Holb(ie) Jank.
22. Hörnig, Hornig (Horn!): s. Hórnik = Bergmann.
23. Kette (hl. 15).
24. Kochhahn: ds. Kočan t. j. lubowany.
25. Kotze (Kotz, Kohtz, Kötz): sts. stsl. čě. Choc = Chotes, Chots = Chotěslav, Chočěslaw t. j. der Ruhmbegierige, Ruhmliebende.
26. Kraut: hs. Krawe.

27. Krautstück, Krautschik a Grautsich: hs. Krawěik = mały Krawo.
28. Kuhbank: s. Kubańk = Kuba Jank: Kuba = Jakub, Jacobus.
29. Kuhfahl a Kohfall: ds. Kowal = hs. Kowař.
30. Kuhring: s. Khórjeńk, skeps. z Khódnik t. j. khodźeř abo knjejski zastojnik, kiž jako dohladowař po knježich polach a lěsach khodźi.
31. Kutsche (Kotsche, Kotsch, Kötsch): sts. čě. Chotěš, Choteš, Chotě t. j. Chotěslav, kiž chce sławu abo ně. der durch Wollen, Willenskraft, Tatkraft, Berühmte.
32. Latte a Lattke: ds. Łado a Ładko: Ładislaw t. j. ze swojej rjanosću a pěknosću (= sts. ład) sławny.
33. Liter, Litter, Leiter: Lětař t. j. Flieger.
34. Made, Mahde, Mahte: s. Matej = Matthäus; k tomu pomj. Mädchen a Madchen pódla Mättig: Matejk, Mattek t. j. mały Matej.
35. Mittag: s. Mětak t. j. wulki, dołhi Měto (přir. Janak): skrótěš. z Mjertyn: Martin.
36. Mürbe a Mörbe: s. Mjefwa (z Měřwa) = skrótěš. Měriwoj = kiž za měř wojuje.
37. Musik (-ick): s. Mužik t. j. Männlein.
38. Mutter (Muder, Muhder): ds. Mudra t. j. mudry.
39. Pohle a Pohl: s. Bolo a Ból: Bolesław (hl. 2).
40. Pult (w Budyš.): s. Bóleta = powjetšeńka skrótěš. Bolo: Bolesław (hl. 2).
41. Rasch a Rasche: s. Raš(o) t. j. skrótěš. z Radslaw, Radosław = muž, kiž so swojeje sławy raduje.
42. Rehsack: s. Rězak = Sägemühle, -müller.
43. Rissig, Riesig, Reising, Rössig, Rossig, Rosig: Rzyzyk (po serbsku ně. Reisker, hrib).
44. Rohsack: s. Mrozak: wulki Mroz: Ambrosius.
45. Sauer: s. Žur = sts. Šur = Hamster.
46. Schäftstück a Schefschick: s. Šewěik t. j. mały Šewc.
47. Säh(e)ring: s. Zahrjeńk, skeps. ze Zahrodnik (Gärtner).
48. Schipphahn: Ščěpan: Štefan.
49. Schlapke a Schlabke: s. Sławko a skeps. Slabko: pomjeńšeńka skrótěš. Sławo: Wjacław a pod. t. j. muž, kiž ma přeco wjacj sławy sebi dobywać.
50. Schuhmann: Šyman: Simeon.
51. Schuhrath (w Drj. a Lipsku), Schorrath, Schoradt: s. Wšorad = kiž wšo rady čini.
52. Schuhring: s. Žurik, sts. Šurik t. j. mały Šur: žurka.

53. Schütze: ds. Mšyca abo Pšyca = Mücke (hinak w našej hornjej serbšćinje).
54. Schwelle: ds. Šwela = sts. a stsl. wčela = Biene (hs. pčolka).
55. Stange: Stańko, Stańk (čě. Staněk): Stanislaw = kiž je ze swojim staćom t. j. ze swojej wobstajnosću, wutrajnosću sławny.
56. Stieber (swójb. mj. w Bud.; přir. Stiebermuseum): sts. Ctibor, hš. nětko Sćibor t. j. w bitwje, wojowanju česěny abo česć sebi wuwojowacy; přir. Ctimir, Ctislav (= dla swojeje česćownosće sławny); w lišč. z l. 875 sl. mjenuje so wjacj króć serbski wjeřeh a wójwoda Ctibor (sleps. Zistibor, Zicibor).
57. Supphahn: Župan: Gauvorstand.
58. a) Tonne: s. Tono: skrótš. z Antonius, — b) Tunke: ds. Tonko, hš. Tonka, Tunka, pomjeńšeńka skrótš. Tono: Antonius.
59. Wiederwach (serbska burska swójb. w pruskej H. Ł.; k tomu Němcy: die Herren v. Wiederwach u. Wiedebach): s. Wětrowak t. j. Windmüller.
60. Ziehschank: s. Křižank, pomjeńšeńka z Křižan = Christian.
61. Zimmer: s. Čemjera a Čemjeř: skrótš. z Chotěměr (kiž chce, lubuje měr = ně. Friedrich); přir. wjesne mjeno Čemjeřcy: Temmritz.
62. Zornherr: s. Čornjeř t. j. Schwarzmacher, Schwärzer.
63. Zuckhahn: s. Suchan t. j. Suchi abo suchi Jan.
- Prisp. Přirunaj podobnu ludowu etymologiju we wjesnych a ležownosnych mjenach, kaž na př. Leichnam (s. Lichań: Lichoměr). — Stier a Sdier (s. Ždžěr). — Groß-hähnchen, s. W. Wosyk. — Sauhahn: s. Zahon.

B. Wopačne přeložki ze starodawna.

a) Ze serbskeje do němškeje řeče.

Spěchowarjo přeněmčowanja, němscy zastojnicy wyšnosćow a w staršem času tež fararjo při zapisowanju do cyrkwinskih knihow, často serbske mjena přeložowachu, ale wopaki. Tajkich wopačnych mjenow je kopica; podam tu jenož někotre přikłady a prošu, zběrajće sami wjacj!

1. Eißler: s. Łodni, t. j. Schiffer, Schiffner, Schiffsmann.
2. Kranz: sts. Wjenk (-o, -a): skrótš. dimin ds. Węcyslaw, pol. Więcesław, zně. Wenzel (kiž měwa přeco wjacj sławy).
3. Mehl (rjemjeslnik w Budyšinje na zwonkownej lawskej drózy, jeho nan za čas mojeho šulerstwa 1866—74 běše Serb): s. Muka, sts. Muk (tež) t. j. Nepomuk.

4. Mütterlein (hižo 1487 w Khrósčičanskich cyrkwin-
skich knihach: Mitterlein w Lejnje, pradžéd mojeje
wowki Marije Mucyneje we W. Wosyku): s. Matka abo
Mateška a Matuška (pódlá twórbow Matek, Matk, Ma-
tešk a Matuš) = ně. kleiner Matthaeus.
  5. Sommer (mój přečel † Adolf S., wučer w Bud): Lětar
t. j. Flieger.
  6. Strauch: s. Keřk = dim., abo skrótš. z Kerosław t. j.
z kryćom, zakrywanjom sławny (korjeń: ker = sl. kryć).
- b) Ze serbskeje z posrědnistwom němskeje zaso
do serbskeje rěče.

Někotre dobre serbske swójbne abo stare wosobinske
mjena klinča němski a jich nošerjo, dobri zahorjeni Serbja,
abo jich přibuzni abo přečeljo prócowachu so, je w za-
šlych (17. a 18.) lětstotkach z dobrymi serbskimi wuměnič.
Podam tu jenož dwaj kharakteristiskej přikładaj:

1. Broda (ně. Brade, na př. w Delnjej Kinje a Kumšič-
cach): za Bart, štož mějachu Serbja za ně. słowo „d. Bart“. Bart,
Barth pak je runje tak dobre serbske słowo a to skrótšeńka
křćeńskeho (wosobinskeho) mjena Bartholomäus, Bartromej;
přir. pódlanske twórbu swójbnych mj.: Bart(h)o, Bart(h)ow,
Patow a pomjeńšeńki: Bartko, Bertko, Bartkow (ně. Bartke).

2. Smoła (ně. Schmole): To je wopačne přeloženje
tak často přikhadžaceho swójbneho mjena Pjech (ně. Pech),
kotrež mějachu tehdy naši dobri ludžo za němske mjeno
t. j. za němski přeložk mjena Smoła, kaž su Schneider,
Schuster, Metzler atd. přeložki přenjetnych serbskich mje-
now Krawc, Šewc, Slodeńk atd., a tuž sebi je zaso wróćo
přesadźichu na: Smoła. Ale Pjech, Pech je dobre serbske
wosobinsko-swójbne mjeno; je to serbska twórba křćeń-
skeho mjena Pětr (lać. Petrus) a to pleńčaca skrótšeńka
(Koseform), kaž Brach a Kmoch z bratr a kmótr; dale
Cech, Lech, Stach.

3. Podobne njedorozumjenje widžimy w serbskimaj
swójbnyjmaj mjenomaj 1. Pjelic (Kožuch) — ně. Pelz
(swójbna w Bělšecach) štož je skepsanka ze serbskeho: Bělic
(mj. Jan abo Jurij) abo Běliš, Bělš = skrótš. z Bělislaw
(hl. III, 12); — 2) Wobuza (ně. mürrischer Mensch, Ise-
grimm), kotrež je nastalo z Wobza (Webza), Jobza = ně.
Jobst = lać. Jodocus t. j. der Pfeilenaufnehmer, Auf-
bewahrer der Pfeile (Ἰοδόκος, bě mjeno jeneje Amazony).
Podobnje je tworjene mjeno: Lebza z ně. Leberech.

Přidawk. Runje tajki zmylk našich ludži je serbski
přeložk mjenow dweju hasow abo wulicow w Budyšinje:
Reichenstraße a Lauenstraße, [serbski Bohata hasa a

Lawska hasa. Ale mjeno Reichenstraße je poprawom nastalo z Reichenbachstraße t. j. Rychbachska h. (dale wonka: Lubijska dróha), a za Lauenstraße je starša twórba w lisčinach Laubenstraße. Lauben pak je srjedźnowěčna němska twórba za serbsku „Lubin“ (hora Lubin před městom při tutej drózy), ta nětko němski rěka Thronberg, při spočatku 18. lětstotka pak hišće Thromberg t. j. Traumberg abo lužiski Blanik, hdžež ći 12 serbsey wjechojo wotpoćiwaju a sonjo (we snu, wosni) na lěpši přichod swojeho naroda čakaju.

Nekrologi.

Nekrolog IC.

Arnošt Krygař,

Poršiski farař em. w Budyšinje, dolholětny sobustaw M. S.

* 18. VIII. 1847.

† 24. XII. 1923.

Farař Arnošt Krygař bě wurjadna nabožna wosobitosć. Krute kaznistwo a wěčna Boža miłosć stej jeho žiwjenje stworiłej a jo dowjedlej k skónčnemu wokrasnjenju. Na swěće měješe so dosć ćežko bėdźić z najwjetšimi ćěsnosćemi. Přezahe je wosyroćil. Čěło je jemu přečasto swoju službu zapowjedźilo — ale z krutym kaznistwom je so stajnje prócował, wšitke zadźewki přewinyć, a při tom je najbohatšo nazhonil wulku Božu miłosć, kotraž je jemu přeco znowa móc podawała, wšitko přećeřpić. Hižo zahe je wuknył, so jej dospolnje podstajić. A tak je dozrawila jeho nadobna powaha, kotrejež jimace čahi su: hnujaca ponižnosć, čista sprawnosć, pokojna měrnosć, njewustawaca wěra a dowěra. —

Arnošt Krygař je jako duchowny skutkował mjez swojim ludom, předstajejo stare dobre tradicije serbskeho duchownstwa. Jeho přėdowanja bėchu swėdćenja wo Božej miłosći. Z bohatstwom swojeho nabožneho nazhonjenja je skutkował. Běše z mőcnym, swėrnym modlerjom! Tak słuša do ćichich wulkich dobroćelow našeho luda, kiž su ludej podali duchowne žiwjenje z Boha. Jeho wěra wostanje jemu z wěčnym žohnowanjom.

Krygarjowa nadobna powaha je wurostla z podłohi wulcy ćesćomneje serbskeje swójby. Boža miłosć wšak je wobzamkla, zo měješe z jejnym poslednim stawom być. Jako runje patoržicu wječor zemrě, skónći so ćestny běh tuteje swójby, kotraž je našemu ludej we dwėmaj lětstot-

komaj třoch kantorow a šěsć fararjow* darila, kiž su sej wšitecy wo njón wurjadne zaslužby dobyli. W njej ma jeho nabožna mysl zawěšće swój přeni zakład.

Arnošt Krygař narodźi so jako štwórty a posledni syn Poršiskeho fararja Hendricha Krygarja, kiž běše z najwučenišim serbskim duchownym swojeho časa, z wubjernym předarjom, z kěrlušerjom, ze zahorjenym serbskim wótčincem, nutrnje spřeceleny z Handrijom Zejlerjom, Arnoštom Bohuwěrom Jakubom a Janom Arnoštom Smoleřjom. Jeho mać, mandželska Hendricha Krygarja, běše dźowka wučeneho Budyškeho gymnazialneho rektora Siebelisa. Duch klassiskeho humanisma a zbožowna pobožnosť wěrjaceho křesćijanstwa zjednočištej so w Poršiskem farskem domje. Staršej so wuznamjenještaj jako wubjernaj, wutrobnje zdžělanaj čłowjekaj! — To běše džěćacy raj, we kotremž je Arnošt Krygař wotrostł, swěru rozwučowany wot kantora Rothenburka a swojeho nana, kiž jeho we lačanšćinje za gymnazij přihotowaše.

Ale hižo jara zahe wotkry so jemu wěrnosć, zo so zady tutoho rjaneho swěta jenož hróžbna khutnosć khowa. Smjerc doby so do staršiskeho domu a wza jemu horcolubowaneho nana. Lědma běše 11. lěto docpił. Nan zawoła jeho k swojemu smjertnemu ložu, zo by jemu hišće jónu swoju ruku na hłowu položil a wbohu syrotku poručil Božej miłosći. Nihdy njeje to syn zabył. Modlitwa přejaceho nana wusutkowa so nad nim ze spodziwnej posylnjowacej mocu. — Čezke lěta nastachu nětko za njeho. Mać dyrbješe z třomi synami — jedyn běše w třecim lěće zemřel — rjanu faru wopušćić a so do Budyšina přesydlit. Hižo po lěće potrjechi wbohu swójbu nowe wulke horjo. Najstarši syn Wařař, 18lětny, wulcy wobdarjeny wučome Budyškeho gymnazija, kiž so hižo na universitu hotowaše, zemřel na zahorjenje žalow. Z nowa so Arnošt Krygař zatřasy z hrimotom wěčnosće Jeho młoda duša so zaja z khutnosću. Kruće kedžbowaše na swój zaměr. A tak přeńdže za krótki čas z wubjernym wuspěchom Budyški gymnazij. Studowaše we Lipsku theologiju a tež tam wotpožiči bórzy z najwjetšej khwalbu swoje přenje theologiske pruhowanje. Hdyž běše potom něšto časa we Durinskej z domjacym wučerjom pobył, dosta jutry 1874 powołanje za wučerja na Budyški wučerški seminar. Tu doby sebi bórzy připóznaće wučerjow a swojich wučomcow. W lěće 1877 pak wróći so do duchowneho zastojnstwa. Zastaraše

*) Přir. mój nastawk w „Předženaka“ na I, 1925, str. 27 sl.

najprjedy serbske kaplanstwo we Kamjencu, a wot lěta 1880 farstwo we Budyšinku, blisko swojeje ródneje wsy. — Tu woženi so z wučefku Klaru Brothec z Mužakowa, džowku wyššeho hajnika, z kotrejž běše so na Přiwičičanskem zemjanskem kuble při čezkich khorosćach zeznał, jako tam za krótki čas mač z dvěmaj džěscomaj zemrě.

W lěće 1886 wuzwoli so za fararja we Poršicach, potajkim na farstwo, kotrež běše jeho nan hač do lěta 1858 zastarał. A tu je swěru skutkował hač do lěta 1914, hdyž dyrbyeše khorosće dla swoje jemu drohe zastojnstwo zložić. Přičahny do Budyšina a tu je hišće něhdže 10 lět na wotpočinku žiwy był. We wójskem času je často hišće wupomhał.

Po jeho zwonkownem napohladže njeběše widžeć, kajke wulke znutkowne bohatstwa we sebi khowa. Běše woprawdže jako křesćijan žiwy. Tež we najčežšich čěrpjenjach je stajnje Boha khwalił. Wšědnje je so modlił za swoju wosadu. Běše z wobhnadženym modlerjom. A z tutyj swojim darom je našemu ludej słužił. Je jemu zawostajił drohotny pokład — swoje móčne nutrne modlitwy za khorych a mrějacych, za čišć dospołnje přihotowane. Tak wostanje mjez nami žiwy! Wot swojeho nana běše namrěł lubosć k serbskim kěrlušam. Dolhe lěta je džělał na konkordancy serbskich spěwařskich. Słušeše do jich najlěpšich znajerjow a wobdžěleše so swěru hač do swojeje smjerće při džěle noweho wudawka. Wosebje zaběrał je so tež ze spisacělemi kěrlušow, je slědžił za nimi a zawostajił wo nich z wulkej prócu wudžělany rukopis, kiž budže z dobrej podłohu za dalše slědženja. —

Ze swojej wosadu běše najnutrnišo zwjazany we wzajomnej lubosći a dowěrje, štož so na hnujace wašnje wopokaza, hdyž běše na wumjeńku a po jeho smjerći. Wosada sama je jemu pomnik na row stajila. Tu wón wotpočuje při boku swojeho nana, jeho hódny syn. — Zynki serbskich kěrlušow klinča jemu do rowa. Prof. Ota Wićaz.

Nekrolog C.

Dr. Jan Grólmus,

šulski direktor na wotp. w Radworju, něhduši předsyda „Serbskeje Bjesady“ w Budyšinje.

* 23. XII. 1851.

† 17. I. 24.

Krótko po swojich 72. narodninach zemrě we swojej lubej narodnej wjesy w Radworju 17. I. 1924 bywši šulski direktor z Lipska Dr. Jan Grólmus. Narodžiwi so 23. XII. 1851, běše jenički syn prosteho serbskeho ratarja.

Khodžeše z woprědka do wjesneje Radwoŕskeje šule, pozdžišo na tachantsku šulu w Budyšinje a w lětach 1866—71 na katolski seminar tam. Tola hižo jako pomocny wučer skutkowaše na němskich šulach a tak to tež wosta. Wot jutrow 1874 studowaše Grólmus znowa a to w Lipsku na universiće, zložil tam swoje statne pruhowanja a bu na doktora filosofije powyšeny. Wot lěta 1876 skutkowaše potom na wšě 17 lět w Budyšinje jako wučer na katolskem seminaru. Tu je tež swoje najlěpše mocy wostajil. Grólmus je z tajkej wustojnosću seminaristow rozwučował, zo hišće džensa jeho něhduši šulerjo na to z džakownosću spominaju. Mjez tutymi šulerjemi su tež někotři serbscy wučerjo. Tohorunja je zemrěty horliwje w „Budyšskej Serbskej Bjesadže“ džělał. Stajnje wosta swěrný sobustaw „Maćicy Serbskeje“ a to tež w Lipsku, hdžež wot lěta 1893 jako direktor tamnišich katolskich šulow 19 lět pilnje skutkowaše. Pod jeho wjednistwom nastachu 3 nowe twary. Tajke napinace džělo naša jeha žiwjeńsku móc; lěta 1914, krótko do wójny, dyrbjěše swoje zastojnstwo zložić. Swój wotpočink wužiwaše zaso w Radworju, hdžež běše sebi hižo zdawna na svojim ródnem kublešku (Mrózec mjenowanem) pyšny domček natwaril. Posledni čas měješe so wšelako z khoroscemi bėdžić. Jeho druha mandželska bě jemu dvě džowčičcy zawostajila, kotrejž stej nětko tež wotrostlej. Jena je w Kumwaldze z wučerku, druha hišće w Lipsku na universiće wuknje. Grólmus wopytowaše tež „Serbske Blido“ w Lipsku a běše ze svojim přečelom a wótčincom Handrijom Dučmanom sobuzaložer tohole towaŕstwa. Grólmus je tež svojimaj džowkomaj lubosć k Serbstwu do wutroby zašćepil. Mjez Serbami je nětko tež swój posledni wotpočink namakał a to runje w rowje swojeju staršeju.

Budž jemu wótcna zemja lohka, njech wotpočuje we měrje.

J. A.

Nekrolog CI.

Korla Křižan,

farař w Rakecah a pokladnik serb. ev. knihown. towaŕstwa.

* 15. VIII. 1886.

† 27. III. 1924.

Korla Božidar Křižan narodži so 15. žnjeńca 1886 w Hodžiju jako 6. džěćo, 3. syn rzyzy serbskeju staršeju Pětra Wylema Křižana, kublerja w Hodžiju, a jeho mandželskeje Hany Wilhelminy rodž. Valtynec. Kupjel swjateje kŕćeńcy dosta w najstaršej serbskej cyrkwi, w Božim

domje w Hodžiju. Hdyž běše 4 lěta do ludoweje šule we Hodžiju khodžil, bu na Budyšski gymnazij pósłany, kotryž po 9 lětnem wopytowanju z najrjeńšimi wuznamjenjenjemi a připóznaćemi wopušći.

Na to studowaše w Lipsku semester staroklasisku filologiju, kotraž pak jeho njespokojowaše. Přejara jeho wjesne žiwjenje wabješe, a zo by wjacj wuhladow měł na pozdžiše žiwjenje na wsach, sebi wuzwoli studium bohosłowstwa, kotremuž so hač do kónca swojich studijow we Lipsku wěnowaše.

Jako studenta běše wón runjewon z příkladom za kóždého serbskeho studowaceho. Njeběše w žanom akademiskem towarštwje, hidžeše to cyle towarštwowske žiwjenje němskeje akademiskeje młodžiny z jeje kommersowanjom a piwnymi zabawami a džěše čisće samostatnje a njemyleny swój puć, husto wusměšeny jako samotnik. Při tom wón tež njeběše bjez přecelow; swoje znajomstwo pytaše mjez šerb. stud. młodžinu, a jo bohaće namaka na skhadžowankach, kotrež rad wopytowaše. Jow so wón zezna ze serbskimi studowacymi wšěch powoľanjow, a tele zwjazki znajomstwa a přecelstwa jemu zawostachu za žiwjenje, tak zo jedyn serbski katolski duchowny jemu tu česć wopokaza, zo jeho na swój kwas přeprosey, t. r. na swjatočnosť měšniskeje swjećizny. Hnujacy to wuraz narodneje lubosće a přezjenosće. My Serbja smy jedyn lud; wěrywuznaće nas njesmě rozdwojić.

Serbšćinu znaješe a rěčeše wón wot džěćacych lět derje; tuž tež měješe čuće za jeje prawy ualožk a jeje rjanosće. Jako rodženy Serb tež narodnje čuješe.

Z wosebitej wažnosću za jeho pozdžiše domjace a zastojnske žiwjenje bu jeho znajomstwo z njeboh Francom Kralom. Z nim so wosebje zrozymješe a znutrkownje zbližowaše. W swjatočnem wokomiku sebi tutaj 2 młodźencaj slubištaj, zo chcetaj sebi něhdy jenož Serbowku za mandželsku wzać. Francej Kralej wšak njeběše móžno, tole slubjenje dopjelnić: wón dyrbješe za Němcow do wójny čahnyć a tam zrudnu smjerć namaka na krwawnem bitwišću. Korla Křižan pak je swoje slubjenje dopjelnił a swěrnú serbsku mandželsku namaka w pruskej holi. Na swojim kwasnem dnju wón mi, swojemu podpisanemu bratrej, tutón podawk zdžěli a wuzna: „Nětko je moje slubjenje dopjelnjene!“

Swoje bohosłowске studije dokónčiwši bu nazymu 1911 za farskeho vikara do Hućiny powoľany, dosta za lěto duchownsku swjećiznu a bu w lěće 1913 z fararjom

w Hućinje. Runjež so lěto 1914 cyły němski swět a tež w Serbach někotryžkuli duchowny z němskim patriotismom pyrješe, so wón njedaše mylić w sprawnem zmyslenju napřećiwo našim słowjanskim bratram, mjenujcy Rusam, a to tež zjawnje wuznawaše, štož jemu wšelacy knjezykojo za zło wzachu.

W haprleji 1917 so wón jako farań do wulkeje Rakečanskeje wosady powoła a přesydlil, z kotrejž wón do wutrobneho zwjazka zrosće. Jow so woprawdže přidruži „swój k swojemu“.

10. nov. 1919 zastupi do mandželstwa z Marju Wirtec, staršej džowku kublerja Awgusta Wirta w Stróži. Wćipni wosadni běchu hižom so dawno prašeli, hač budže so młody duchowny, hdyž so raz wozeni, wosadže wocuzbnyč abo jej hišće bliže stupić. Wón běše to poslednje wuzwolił. Na swojej mandželskej běše wón wšo namakał, za čimž jeho ideale džěchu. Jeho dom běše ryzy serbski, a jeho džowčicy jenož serbski rozymitej a luboznje serbski powědatej.

Njeboćički běše po svojim wašnju čichi a jednory, ponižny a spokojny. Wšo hawtowanje a wša žadosć za knježenjom běše jemu cuza. Wón wosadu za sobu čehnješe ze svojim příkladom. Jeho sprawnosć a jeho křesćijanske žiwjenje wona česćeše. Tež swojeje swójby a swojeho domjaceho žiwjenja so wón jara wjeseleše. Wot młodosće pak běše jemu přinarodženy zajim za Božu stwórbu a lubosć k ratařtwu. Tuž běše jemu woprawdžita radosć, zo wužiwaše wulki karpjacy hat, a měješe tež trochu drobneho skotu. Wowcy, na příklad, sam třihaše.

Njenadžicy běše jeho zatrašna khorosć napadla: zahorjenje płucow rubi jemu žiwjenje.

Njeh je jemu serbska zemja lohka!

Što běše nětk jeho žiwjenje? Krasne, nadžijow a snow poľne, kějace nalěčo a krótke ćopľe, płody zrawjace lěčo. Potom dyri njewjedro žalostneje khorosće do jeho ćěla a rubi jemu žiwjenje. Ale jeho žiwjenje budže mjez serbskim ludom a wosebje w Rakečanskej wosadže dale skutkować.

Jan Křižan.

Nekrolog CII.

Gustav Kubaš,

farań em. w Njebjelčicach,

prěni a doľholětny redaktor „Serbskeho Hospodarja“.

* 15. XI. 1845.

† 2. VIII. 1924.

„Nestor sakskich kat. duchownych Jurij Gustav Kubaš, farań em. w Njebjelčicach je njebohi!“ Tale powjesć

roznjese so sobotu 2. aug. 1924 spěšnje po Njebjelčanskej wosadže a dale po cyłej serbskej Łužicy. Wón wumrě číše we Worklečanskej khorowni.

Gustav Kubaš narodži so 15. nov. 1845 w Šunowje, hdžež běše jeho nan z blidařskim mištrom. Najprjedy khodžeše do wosadneje šule w Ralbicach a jako 9 lětny hólcec přesydl so do Drježdźan do wojeřskeho wustawa, hdžež nimale serbsku rěč pozaby. Wot tam přińdže na seminar do Budyšina, hdžež 1½ lěta wosta. Potom přińdže 1860 do Prahi na znaty serbski seminar. Tam studowaše na małostronskem gymnaziju a na universiće a słušeše do najbóle wobdarjenych a pilnych wučomcow. Wón běše tež wjacj lět starši „Serbowki“, kiž tehdy rjenje kćeješe. Nazymu 1870 skónči swoje studije a bu 30. nov. toho lěta w Budyšinje na měšnika swjećený. Jeho přenje zastojnske městno běše w Kralowem Haju pola Žitawy. Wot tam bu 1875 za kapłana do Ralbic powołany, 1876 pak přińdže jako kapłan do Njebjelčic. 1890 powołachu jeho za fararja zaso do Ralbic, ale na kóncu samsneho lěta přesydl so jako farar do Njebjelčic. Tu wosta nětko hač do swojeje smjerće. 1. oktobra 1918 poda so po 28. lětnem zastojnskem skutkowanju na wuměnk. 1920 swjećeše pod wulkim wobdźelenjom wosady swój złoty měšniki jubilej.

Daloko a šěroko běše zemrěty znaty, hdyž tež nic po wosobje, to tola dla jeho wosebitosćow a wašnjow, zo zrědka čłowjeka nadeńdzemy kaž jeho. Wón běše jednory a prosty čłowjek, kiž zacpěwši wšu pychu a hordosć, nje-dawaše ničo na zwonkownosć a běše jednory w žiwjenju, drasćenju a samowny we wašnjach, Cuzy njewidžachu we nim wosadneho fararja, ale často Njebjelčanskeho zwónka abo mějachu jeho za něšto podobneho. Wjele dźeržeše do fararja Kneipa a jeho lěkowanja ze zymnej wodu. Skoro wšědnje so we rěcy kupaše abo wobmywaše so ze zymnej wodu. Derje znaješe wšelakore rostliny a jich lěkowansku móc. Při kóždej khorosći wědžeše někajki natureski srědk, a tak tež druhim dobre natureske srědky wukazowaše abo hojace zela poskićowaše. Jako tajki samowny běše ze swojim lěkarjom-lazeńkom, tak zo na lěkařske poručnosće, předpisma a lěkařstwa njeđžiwaše.

Jako měšnik běše wón pobožny a wučeny čłowjek, wobhonjeny we wšěch wědomosćach, wosebje we starem cyrkwinskem prawje. Jeho přědowanja běchu cyle wosebite a originalne, z raznymi přikładami ze žiwjenja wzate. Tohodla lud rady na nje poslučaše. Njezachodny pom-

nik staji pak sebi zemrěty z wobnowjenjom Njebjelčanskeho Božeho domu. Tutón bu po jeho předpismach tak krasnje wumolowany, zo wšitecy wustojni to wobdźiwuja. Na scénach a na wjeřše su wšelake podeřdženja a naložki z nabožneho, narodneho a hospodařskeho žiwjenja Serbow z wumjelskej ruku we wobrazach zwěčnjene. Pod wobrazami stoja serbske napisma ze swj. pisma.

Farař Kubaš doby sebi tež na narodnem polu wulke zaslužby. Wón běše a zwosta we swojich młodych lětach jedyn z najpilnišich serbskich spisowacelow a přidruža so z dobrym prawom našim sławnym wótčincam. Kaž běše so hižo w Praze jako starši „Serbowki“ wuznamjenił, tak počinaše swoje pisomne džěło w Njebjelčicach za čas †redaktora Róle w „Kat. Pósle“. We tutoho khorowatosěi napisa často cyle čisło sam. A tež pod redaktorom †Hórnikom pisaše wjele nastawkow do tohole časopisa. Jara zajimawe běchu jeho nastawki a wuznamjenjowachu so přez originalnosć. Lud je jara rady čitaše, dokelž běchu z humorem a raznje spisane. Kubaš běše tež dobry znajeř ratařstwa a běše přeni, kiž započá so wo hospodařske zbožo našeho luda starać. Dokelž pak Serbam hospodařski časopis pobrachowaše, založi wón časopis „Serbski Hospodař“ a redigowaše jón na wšě 8 lět. Tutón bě za kat. a evang. Serbow postajeny a wukhadžeše tohodla we dwójim prawopisu. Z wulkej radosću přija so jeho „Serbski Hospodař“ a bu tež wot evang. Serbow rad čitany. Wšo, štož we S. H. za jeho redaktorstwo bu pisane, běše z pjera knj. Kubaša. Njebohi měješe tež wubjerne a wobrótné pjero za politiku. Wón wobdžěli so při wólbnem hibanju a jemu mamy so džakować, zo so kn. Kokla-Khrósčanski do sakskeho sejma wuzwoli.

Kn. Kubaš hotowaše tež puće serbskim burskim towařstwam a pjenježnym nalutowařnjam we Raiffeisenowem zmyslu. Pod jeho nawjedowanjom založi so „Serbske burske towařstwo“, kiž wjele dobreho za hospodařske naležnosće w Serbach přinjese. Njebohi je swojeho pisomneho prócowanja dla wjele njeluboznosćow měł, a to tež ze strony ludu; dokelž njepočinki a njedostatki, kiž w dobrych časach we serbskich wosadach knježachu, z wótrym pjerom šwikaše, dyrbješe často hórku ludžacu kritiku slyšeć. Tež wyšnosće duchowne a swětne stupachu jemu často napřećo. Wšo to pak jeho njezamyli, dale za swój lud džělać a so prócować. Wón běše muž kharaktera, kiž je swoje puće kroćił so njestarajo wo swět a jeho měnjenje.

Jako farski wumjeńkar bydleše Kubaš na „starej šuli“. Tam wjedžeše cyle jednore žiwjenje: zahe khodžeše do loža a z kurymi zaso stawaše. Duchownje džělaše nimala hač do poslednjeho wokomika. Na serbskim žiwjenju a hibanju bjerješe najwjetši podžěl. Swěrný, přeswědčeny Serb je wostał hač do swojeho skónčjenja. Husto doprašowaše so za serbskim džělom a skutkowanjom.

Srjedu 6. aug. 1924 bu zemrěty k poslednjemu wotpočinkej položeny na Njebjelčanskem pohrjebnišću do rowa, kotryž běše sebi hižo před 28 lětami připrawił. 17 duchowni bratřa, wučerjo, wulka syła wosadnych a druzy rozžoňowachu so ze swojim něhdušim dušepastyrjom, přečelom, duchownym bratrom; wótěincom. Tam nětko wotpočuje w ěichem rowje wot swojich prócowanjow a bėdženjow, starosćow a wojowanjow w žiwjenju. Serbski lud pak z džaknej myslu na njeho spomina. Tak njech spi w měrje we serbskej zemi, kotruž tak jara lubowaše. Kubaš je morwy, jeho duch za narodnosć pak njech wostanje žiwy mjez nami. Mič.

Towarstwowe naležnosće Mać. Serb.

I. Wućahi z protokolow lěta 1923/24.

1. Hłowna zhromadźizna jutř. srjedu 4. hapr. 1923.

W 1/3 hodź. wotewri předsyda k. tachant Skala zhromadźiznu a powitawši wulku ličbu wopytarjow spomni na smjerć dotalnego předsydy k. fararja Křižana. Po wozjewjenju džeńskeho porjada, běchu najprjedy rozprawy. Sekretar Žur poda hłownu rozprawy, potom rozprawjowaše zarjadnik S. Domu, k. notar Cyž wobžarujo, zo „Dom“ w minjenem lěće dla wothódnosćenja pjenjez a přewulkich dawkow žanohe dobytko měł njeje. — Pokładnik k. Wjerab zdžěli tohorunja, zo z pjenjezami knižneje pokładnicy hubjenje stoji. — Knihownik k. Šolta wobžaruje, zo knihownja njeje hišće dozřadowana, je pak k pomocy dobył k. dr. Wjaesławka, kotremuž so za jeho woporniwe džělo w knihowni džak wupraji. Jako musejownik poda k. Wjerab rozprawy wo museju a k. dr. Muka přispomni, zo je wšelke wobrazy ze serbskeho žiwjenja přinješt, kotrež wón musejej dari. — Knihiskładnik k. Kubjene rozprawješe wo knihiskładze. K. farar Hejduška wozjewi w mjenje předsydy wubjerka, zo buchu zličbowanja přehlādane a za prawe spóznate. Zličbowarjo buchu přez hl.

zhromadźiznu jenohłósnje wusprawneni. — Nětko scěhowachu nekrologi. Wo dołholětnym předsydzje † k. fararju Křižanu ma swjedžeńsku řeč k. farař Domaška. — Zembrěteho k. Michała Koklu-Lisaka w Khrósćicach wopominá k. farař Delan z Bačonja. — Wo † Jakubje Deleńcy, sekretarju w klóštrje Marijnej Hwězdze řeči k. wučer Slodeńk. — Knj. kaplan Kětan poda nekrolog wo † fararju Janu Justu z Ralbic, a wo † fararju kanoniku Bjarnatu Hiecy z Khrósćie farař Cyž z Hajnie. — Dokelž nekrologi tola jara wjele časa hłownej zhromadźiznje zebjeru, so postaji, zo ma přichodnje zcyła předsyda rozsudzić, wo kim ma so nekrolog wotměć. — Na to měješe k. hudźbny direktor Bjarnat Krawe swój přednošk: „Wo lubosći a swěrje w serbskej narodnej pěśni“. Po wulcy zajimawem přednošku dr. Muka wozjewi kooptaciju předsydy tachanta Skale, městopředsydy justicn. rady dr. Herrmanna a wubjerkownika far. Jana Cyža, k čomuž zhromadźizna jenohłósnje přihłosowaše. Za čestne sobustawy buchu namjetowani kk. Žur, Smoleř a moleř Kuba, štož bu tež jenohłósnje přiwwzate, a tohorunja bu do representantneho wubjerka wuzwoleny k. farař Šewčik w Khrósćicach. — Jako nowe sobustawy buchu jenohłósnje přiwwaži: Towarzystwo Przyjaciół Narodu lužyckiego we Warszawje, knježna M. Mašková w Pilznje, twarski mištr Jurij Hauser w Budyšinje, Pětr Hernašt, kubleř w Rachlowje, dr. phil. Jaroslaw Kubista, dir. gymn. w Ústí nad Labem, Viktor Pinkova, farař w Litowelu na Morawje, Jurij Šudak, wučer w Ketlicach, Beno Symank, asešor w Budyšinje, Robert Kěto, kubleř we Wjeselu, Jan Křižan, ratař we Wysokej, Pawoł Króna, wučer w Rachlowje, Anna Černochová, wučerka w Drježdźanach, Jan Leinert, wučer w Delnim Wujezdze, Jan Rychtař, kubleř w Kołwazy, Wětcela listnik w Kubšicach, Max Wencel, překupc w Budyšinje, Arnošt Paleř, rěznik w Koprcach, Jan Wirt, kubleř w Rachlowje, Pawoł Kasper, žiwnosćeř w Poršicach a Arnošt Waker z Łomska.

Postrowy, kotraž so přečitachu, běchu pósłali kk. Parczewski, Černý, Kuba a kapl. Nowak, k. dir. Kubista z Ustí wupraji postrow z Čech a radosć na džělawosći Serbow, wosebje nad hudźbnymi wupłodami. Ze spěwom: „Naše Serbstwo z procha stawa“ bu zhromadźizna wječor $\frac{1}{2}$ 7 hodž. skónčena.

2. Posedženje předsydstwa a wubjerka 25. IV. 1923.

Přitomni: kk. Skala, dr. Muka, Wjerab, Cyž, Mjeřwa,

Šolta, Kubjenc, Smoleř a Źur. Předsyda wotewri $\frac{3}{4}$ 3 hodž. posedženje a wozjewi, zo ma so najprjedy jednać wo k. dr. Šlecowem lišće dla jeho bydlenja w Maćičnem domje. Po dolhim jednanju dla mnohich wobćežnosćow njemóžeše so přeće tak dopjelnić, kaž bu žadane. Na to jednaše so wo konjencu w „Serbskem Domje“, kotryž ma najeńk Hennersdorf wuprózdnić, dokelž družstwo Smolerjec čišćeńnja te rumnosće nuzno trjeba. Dale ma so na městnje kólnje w Maćičnem dworje přitwark za čišćeńnju natwarić. To ma so stać pod mjenom Maćicy, družstwo pak ma k tomu pjenjezy wobstarać a zadanić.

3. Posedženje předsydstwa a wubjerka 3. V. 1923.

Přitomni: kk. Skala, Muka, Kubjenc, Herman, Domaška, Smoleř, Reda, Kral, Mjerwa a Źur. Po 3 hodž. wotewri předsyda posedženje. Po wšelkich nastorkach wot hlown. zhromadź. wobzamkny so hišće jónu, zo so nekrologi jeno hišće dđerža wo najzasľubnišich sobustawach M. S., a to krótke, najwjacy 10 mjeńšinow trajace, hewak so jeno mjena mjenuja. Rozprawy we Časopisu maju so wo wjele skrótšić, dokelž čišć přewjele plaći. Wobzamkny so, zo móža tež žónske rjadne sobustawy być. Na to čitachu so wustawki wšelakich fondow. 1) knižneho fonda, kotryž wučinja 2060 hr. ze wšelkich wotkazanjow a kotrychž dań ma M. S. k wudaću knihow nałožiť; 2) krala Albertoweho fonda, za wudowy po serbskich wučerjach; 3) Gagarinoweho fonda, (8000 hr.) za serbskich studowacych spisowacelow; 4) Jakuba Hermanoweho a Jenčoweho fonda za serbskich spisaćelow (20000 hr.) sobu za twar Domu nałožený; 5) Handrija Zejlerjoweho fonda, wot dr. Jos. Páty založeného.

4. Posedženje předsydstwa 17. septembra 1923.

Přitomri: kk. dr. Muka, Wjerab, Šolta, Cyž, Źur; k tomu Bart a prof. Kuba jako hosćaj, Mjerwa z wubjerka a pozdžišo tež dr. Herman. Po 5 hodž. wotewri dr. Muka posedženje. Najprjedy so jedna wo nazymskej hlownej zhromadźiznje, kotraž ma być srjedu 3. oktobra w 2 hodž. w Maćičnem Domje ze sčehowacym porjadom: přednošk, namjety a wustajeńca wobrazow k prof. Kuby. Na to sčehowachu wšelke jednanja dla hóršenja susodow Fišera a Brückneroweje, zo je nowotwar za čišćeńnju přewysoki. Bart rěči wo sadženju lipy w dworje Maćičneho Doma a wo wudložbowanju dwora, štož chce Smolerjec družstwo

přewzać. Tuž so to přizwoli. Tež někotre porjedjenja na Domje so přizwolichu, kaž małeje wěže k wječoru. K. dr. Herman porěča dla wobydlenja Fričoweje za k. dr. Šlecu a Fričowych klamow, kotrež měla dostać Serbska ludowa banka. Tónsamy spomina na hubjenstwo Serbow w Delnjej Łužicy. Dokelž bě pozdže, bu pokračowanje posedjenja na srjedu 19. septembra postajene, hdžež so potom tež wosebje naleźnosć wobydlenja Fričoweje dojedna a hdžež tež zhonichmy, zo smy do Hennersdorfowego bydlenja noweho najeńka, wěstoho Nowaka připokazaneho dóstali.

5. Nazymska hlowna zhromadźizna 3. oktobra 1923.

Předsyda wotewri $\frac{1}{3}$ hodź. zhromadźiznu a powitawši přítomnych poda wobraz zrudnych wobstojnosćow „S Doma“. Po porjedže měješe najprjedy přednošk kn. prof. Kuba, kotryž najprjedy wšelke rozjasnjenja k swojim wobrazam poda a potom rozestaja, kak je serbska drasta z ludu wurostla, pokazowaše na wumjelstwo tuteje drasty a spominaše na to, kak je wosebje žónska tu byla zakhowařka naroda. Předsyda podźakowa so k. Kubje wutrobnje za jeho razny a zajimawy přednošk. Druhi řečnik, musejownik Wjerab, přednošowaše „něšto wo prastarej kulturje indoeuropskich ludow“. Z džakom přeješe sebi městopředsyda, zo by so přednošk wočišćał. Kn. prof. Wićaz wuwjedowaše nětko hišće wulkotne nadobne džěla k. prof. Kuby, kotremuž so wuspěwa z džakownosću tři-króćna slawa. Městopředsyda naspomni na to, zo přichodneho 10. měrca k prof. dr. Muka swój 70lětny narodny džěń swjeći a namjetowaše, zo by so k tomu dnjej swjedžeńska zhromadźizna M. S. zarjadowała. K. prof. Wićaz spomina na k. dr. Pátu a jeho najuowšu knižku „Łužica“. Mnohe namjety so hišće činjachu, wosebje dołho wopominášo so, kak by so wšelakim serbskim njedostatkam a wosebje narodnej nuzy Delnjo-Łužiskich Serbow wotpomhać hodžalo. K. prof. Wićaz doda k tomu, zo móže Maćica jako wědomostne towařstwo na tutón a wšelke druge narodne nuzy pokazować a tež pokiwy dawać, što ma so dale stać. Skóněnje městopředsyda znowa na to pokaza, zo maju so tola namjety, kaž je postajene, něšto njedžel prjedy zapósłać, jeli ma z nich wužitk nastać. Hlowna zhromadźizna skónči so po 6 hodź. ze spěwom: „Hdže statok mój“.

6. Posedženje předsydstwa a wubjerka 22. XI. 1923.

Přitomni: kk. Skala, dr. Herman, Wjerab, Rjeda, just. r. Cyž, faraŕ Cyž, Šolta, Smoleŕ a Žur. Po $\frac{1}{3}$ wotewri předsyda posedženje a wozjewi, zo ma so najprjedy jednać wo hospodaŕskich wěcach. Smoleŕ je sebi praŕ, zo by so jemu jeho bydlenje zaso najprjedy na 6 lět zwěsćiło, k čemuž so přibłosowaše, haj, po móžnosći tež hišće na dalše časy. Jednaše so dale wo balkonje při Smolerjec bydlenju, wo konjencu, kotryž ma so skónčnje cyle wotstronić, wo klavěrje a wo sobustawskem přinošku.

7. Posedženje předsydstwa a wubjerka 5. februara 1924.

Přitomni: kk. Skala, dr. Muka, just. r. Cyž, Smoleŕ, Kubjenc, Hejduška, Šolta, Domaška, Rjeda, Kral a Žur. Po wotewrjenju posedženja $\frac{1}{3}$ hodž. spomina dr. Muka, zo w knihowni wšelke lětniki serbskich časopisow brachuja, knihownik Šolta postara so za wudospołnjenje. Přinošk sobustawow za lěto 1924 postaji so na 4 hr. Dowěrnik M. S. k. Změškal w Praze bu za zakładneho a k. faraŕ Ungar we Wojerecach za rjadneho sobustawa M. S. přijaty. Wo hłownej zhromadžiznje so postaji, zo ma so na spočatku spěwać: „Rjana Łužica“ a na kóncu: „Naše Serbstwo“. Skónčnje pojedna so wo wšelikich njedostatkach na nowotwarje za stajerjow, štož ma so Smolerjec družstwu předpožić.

8. Wurjadna zhromadžizna M. S. wotmě so w Serbskim Domje 10. měrca 1924 jako swjatočne woswjećenje 70. narodninow čestneho předsydy dr. Arnošta Muki.

Protokol wězo žadyn pisany njebu, wopisanje wulcy wažneho a swjatočneho swjedženja čta so w „Serbskich Nowinach“, 11. měrca 1924 č. 60 a we „Łužicy“ 2. zešiwku 1924.

9. Posedženje předsydstwa a wubjerka 10. IV. 1925.

Přitomni: kk. Skala, dr. Muka, Reda, Hejduška, Smoleŕ, Wjerab, Domaška, just. r. Cyž a Kral. W 4 hodž. wotewri předsyda posedženje a wozjewi, zo ma so najprjedy postajić porjad hłowneje zhromadžizny, kotraž ma so, kaž přeco wotměć jutrownu srjedu 23. hapryla pop. w 2 hodž. Porjad je kaž hewak, powitanje, rozprawy, přednošk 1. k šulsk. rady Krawca wo serbskich šulach a 2. k f.r. Křižanka wo našich starožitnosćach, nekro-

logi a namjety. Wječor ma być koncert na Trěleřni (k. Slodeńk). Potom pojedna so hišće wo někotrych hypothe-
kach a jich pohódnosćenju a skóněnje so hišće zdźeli, zo
je susod Fišer swoju skóřžbu dla nowotwara w Maćičnem
dworje přehrał.

Wučahnył M. Žur, sekretarž.

II. Rozprawa wo knihowni M. S. na l. 1923/24.

A. Dary za knihownju.

W l. 1923 a 1924 darichu do knihownje:

I. Jenotliwcy:

1. K. stud. radž. prof. dr. Muka: a) Lužica 1923 a
1924. — b) Kralowna Esther, dźiw. zběrka č. 27, pripravil
Feliks Hajna 1924. — c) Naše Zahraniči, Roč. I, č. 1 1919,
Roč. I, č. 2 a 3 1920, Roč. IV, Svazek 1 a 2 1923. —
d) Národopisné oddělení, Slov. Výstavy v Praze 1914. —
e) Národní Rada Česka a naše obranné organizace 1918.
— f) Slovo o záduze. Janu Gebauerovi k šedesátým na-
rozeninám, nap. J. Peisker. — g) Literatura, Roč. I 1923,
Roč. II 1924. — h) Jahresbericht d. Sächs. Altertumsvereins
1922/23. — i) Festschrift z. 100jähr. Jub. d. Sächs. Alter-
tumsvereins 1824—1924. — k) Neues Archiv f. Sächs. Ge-
schichte u. Altertumskunde 1923 u. 1924. — l) Die Mär-
kische Stadt Trebbin i. Wort u. Bild 1902. — m) Schrift-
sprache u. Volksmundart (1883).

2. K. prof. Jan Bryl: Serbski dom w Budyšinje.

3. K. wyšši wučer kantor Symank: a) Pierer, Uni-
versal-Lexikon, č. 2—34. — b) Finische Geschichten v. Yrjö
Koskinen 1874. — c) Griech. Geschichten v. Ed. Engel 1887.

II. Towarstwa:

1. Družstwo Smolerjec knihičišćeřnja a kni-
hařnja: a) Serbske Nowiny l. 1923 a 1924. — b) Pombaj
Bóh l. 1923 a 1924. — c) Wotročk — powučaca knižka, do
hornjoserb. přeł. K. W., do delnjoserb. řeče Mina Witkoje,
1924. — d) Kwasne přednoški wšelakich spisowacelow, ze-
zběrał M. Nawka, 1923. — e) Boža nóc, W. J. m. 1924. —
f) Dobry Wječor, 34 nar. spěwow, wobdźělał Dr. J. Pilk,
1924. — g) Mały Katechismus, 7. wudawk, 1923. — h) Nowy
Missionski Posoł, 1923, 1924. — i) Pratyja za dolno-łuži-
skich Serbow 1925. — j) Ota Wićaz: Dr. Arnošt Muka, 1924.

2. Tow. ss. Cyrilla a Methoda: a) Katolski Posoł,
1923 a 1924. — b) Krajan, 1923 a 1924.

3. Zjednoćenstwo serb. katol. wuđerjow: Třeći wudawk Hórnikowych Bibl. stawiznow, předźelał dr. theol. Jakubaš.

4. Domowina: Njewjesćina nadoba. Wjeselohra, přełožil M. Žur (1924).

5. Polska Akademia Umiejętności w Krakowie (přez k dr. Muku): a) Witold Taszycki: Imiesłowy czynne teraźniejszy i przeszły I. w języku Polskim, 1924. — b) Dr. Józef Reiss: Przyczynki do dziejów muzyki w Polsce, 1923. — c) Józef Rostafiński: Wpływ przeżyć chłopięcych Mickiewicza. Na obrazy ostatnich dwu ksiąg Pana Tadeusza 1922. — d) Stanisław Windakiewicz: Teatr kolegjų Jeźuickich w dawnej Polsce, 1922. — e) Eugenjusz Kucharaki: Chronologia komedyj i niektórych pomniejszych utworów Al. Fredry. 1923. — f) Adam Kleczkowski: Nowoodkryte fragmenty starosaskiego przekładu Psalmów z epoki Karolingów, 1923. — g) Tadeusz Lehr: Ze studjów nad akcentem słowjańskim, 1917. — h) Edward Klich: karzece wsi Borki Nizińskiej, 1919. — i) Henryk Gaertner: O zadaniach stylistyki, 1922. — k) Sprawozdania z czynności i posiedzeń, Rok 1923, Rok 1924 (1—6).

6. Jugoslawenska Akademia Znanosti i Umjetnosti v Zagrebu: a) Knjiga 204 Matemat.-Přirodosloveni 1914. — b) Kn. 205 Razredi hist.-filolog. i filozof.-juriđički.

7. Česká Akademie Věd a Umění v Praze: a) Studie o Českém Vidu Slovesném nap. Fr. Trániček, 1923. — b) Glossy Kosselské podává Dr. K. Titz, 1923. — c) Věstnik, red. Dr. K. Kadlec, roč. 1919—20. — d) Věstnik, red. Dr. Karel Vrba, 1914. — e) Sbornik Filologický, 1917.

8. Oberlausitzer Gesellschaft der Wissenschaften in Görlitz: Neues Magazin, 1923, 1924.

B. Nakład M. S.: Literarny fond wuda:

1. Bjarnat Krawc: a) Wulka lubosć — 30 serbskich spěwow, 1923. — b) Welika lubosć, delnjoserbski wudawk, 1923.

2. Dr. J. Wjaesławk: Katalog serbskeho wotdźěla knihownje Maćicy Serbskeje, 1924.

4. Protyka „Předženak“, 1923 a 1924.

C. Za knihownju M. S. kupichmy dale:

1. Adolf Černy: Lužická Otázka. V Pilzni 1918.

2. Dr. Józef Páta: Sokolstwo a Słowjanstwo, přełožil dr. M. Krečmař, 1924.

3. Dr. T. G. Masaryk: Słowjenjo po wójnje, přeložil J. Wićaz, 1823.

4. Jos. Maštálko: Lužići Srbové, 1924.

5. Českolužická knihovnička, pořadá dr. J. Páta. — Č. 2. J. Skala: Wo serbskich prašenjach, 1922. — Č. 3: Jos. Páta: Handrij Zejleř, 1922. — Č. 4. Jos. Volf: Lužické oddělení v knihovně narodního musea v Praze, 1923. — Č. 5. Jos. Páta: Ludvík Kuba, 1923. — Č. 6. Vlad. Zmeřkal: Patnácet let českoluž. Spolku „Adolf Černý“, 1923. — Č. 7. Bjarnat Krawc: Smetana a Lužice, 1924. — Č. 8. Kuba, Krečmař, Páta: Arnořt Muka, 1924. — Č. 9. Sedláček, Tichý, Krečmař, Páta: Adolf Černý, 1924.

6. Robert Pohl: Sagenbuch d. Kreis. Rothenburg, 1923.

7. Karl H. Meyer: Die slovenischen protestantischen Drucke bei den Lausitzer Wenden, 1924.

8. Robert Pohl: Heimatbuch des Kreises Rothenburg (O.-L.), 1924.

9. Scholz, Heimatbuch des Kreis. Hoyerswerda, 1925.

10. Józef Páta: Handrij Zejleř, 1923.

11. Ludvík Kuba: Píseň Srbů Lužických, 1922.

D. Rozprawa.

Kaž druhe lěta wopytachu tež w zańdženem léce mnozy našu knihownju. Zwjeselace je, zo běchu najwjacy wopytowarjow sobustawy Maćicy Serbskeje. Štož wupoźenje knihow nastupa, pak dyrbjtu tu na wšelake njedostatki pokazać. Požčene knihi z knihownje Maćicy dyrbjta so po wěstem času zaso wróćić! Dale je so stało, zo je tón abo tamny požčenu knihu dale wupožčił, knihownik pak ničo wo tom njezhoni. To je jara njelubozna wěc. Knihi Maćicy su drohe kubło. — Kaž je znate, ma knihownja nětko wosebity katalog. Po tutom dyrbjachu so knihi zřjadować. Tež tuto džěło so bórzy dokónči a potom mamy serbski džěl knihownje w porjedže.

Wšitkim darićelam a sobudžělaćerjam wuprajam tu w mjenje M. S. najwutrobniši džak.

W Budyšinje, 15. jan. 1925.

Jurij Šořta,
knihownik.

III. Rozprawa wo knihiskładže na lěto 1923.

Z knihiskłada buchu wudate tele knihi po telko eksemplarach:

40 Kocor, 6 Spěwow; — 20 Kocor, 15 spěwow; — 70 Kocor, 4 hl. mužske chory; — 100 Kocor, 4 gl. spiwa-

nja; — 5 Kuba, Slovanstvo v svych spěvých; — 10 Černý, 1. zběrka serbsko-łuž. pěsni; — 10 Černý, 2. zběrka atd.; — 10 Černý 3. zběrka atd.; — 50 Krawc, Hubogi plějař; — 200 Towaršny spěwnik; — 500 Spěwna radosć; — 132 Časopisow M. S. wšelakich lětnikow; — 10 Zapiski M. S.; — 10 Dr. Pfuhl, Rěčnica; — 40 Robinson; — 40 Křižne wójny; — 40 Bitwa pola Budyšina; — 25 Serbski kraj, krasny raj; — 25 Wopomnjeňki; — 25 Šibakec nan; — 20 Hród na Landskrónje; — 20 Genofeva; — 20 Nadpad pola Bukec; — 20 Worješki; — 20 Jan Manja; — 20 Bohusław z Dubowina; — 20 Trójniki; — 20 Zabawki; — 15 Za dušu a wutrobu; — 10 Jutrowne jejka; — 10 Kral, Zahrodnistwo; — 10 Najwužitniši přećeljo ratařstwa; — 10 Oberlin; — 10 Róštlinske mjena; — 3 Kral Přibysław; — 20 Wobraz njeboh J. A. Smolerja; — 500 Bibliske stawizny; —

Protyka Předženak, wot kotrejež je so 5000 eks. čišćało, njeje hakle na skład přišla, ale je so hnydom wot Smolerjec knihařnje předawała. Mjenowana ličba je so dospołnje rozpředała.

R. Kubjenc, knihiskładnik M. S.

IV. Rozprawa wo „Serbskem Museju“ na l. 1923.

I. Dary za musej:

W lěće 1923 wobohaćichu naspomnj. knježa naš serbski musej z darami:

1. Kn. konrektor n. w. st. r. prof. Dr. Muka: a) Mukowu kartu Hornjeje a Delnjeje Łužicy z l. 1886; b) G. Hey: Die Döbelner Landschaft vor 1000 Jahren mit den urspr. wend. Namen, (do knihownje přepodał). c) dvě fotografiji ze Salzwedela: Limborska serbska nawjes a Limborski serbski kwasny čah z l. 1901.

2. Kn. tachant praelat J. Skala: Zaramowany karton z 8 pisanimi (akwarelowymi) wobrazami mištra Hinrichsa z Lipska. Kartony wobjimaju serbske wobrazy z Njebjelčanskeje cyrkwy.

3. Kn. překupe Maks Strympa: a) Zaramow. wobraz ruskich wojeřskich uniformow. b) Taler z wobrazom Handrija Zejlerja; c) Tři dalše talerje po načisku mol. Hajny zhot. a to: 1. „Maći stara, neswařčo, až naju lubosć tak wělika jo“, 2. „Družka ze serbskeje hole“ a 3. „Blunjanska holca we swjedžeňskej drasće“.

4. Kn. wumjele J. Hajna tudy: Koprowy wotčišć jeho wobrazu: Michałska cyrkew a stary wodowód.

5. Knj. Marja zwud. Koklina ze Zejic: Staru trodlu na kwasny kij.

6. Podpis. musejownik: a) Tři wobrazy wumjełca M. Nowaka, a to 1. Slepjanski dudak, (mištr. Bola), 2. Płon sad strážujo a 3. Žitny zmij. b) šěsć wumjełskich talerjow zhotowj. po načiskach M. Nowaka a to: 1. Serbski křižeř, 2. Serbski husleř, 3. Serbski braška, 4. Staroserbski braška, 5. Serbski dudak a 6. „Nětko ćichi z radosću na tu jenu zhladaju“. c) dwaj wot k. Měrc. Nowaka mol. plakataj za wustajeńcu.

II. Dary za archiv:

1. Kn. prof. Dr. Muka: 3 walčki „hłosy wo Serbach a serbskich wótčincach“.

2. Musejownik: Hłós z kašubskeho časopisa za † Janom Křižanom.

Wopyt museja běše spokojacy a mějachmy tu wjele cuzych hośi, wosebje ze susodnych Čech, čemuž bjez dwěla naša špatna waluta polěkowaše.

W Budyšinje, hody 1923.

M. Wjerab, musejownik.

V. Zličbowanje knihowneje pokładnicy M. S. w 77. lěće (1923).

A. Dokhody.

1. Zbytk z l. 1922	58 107
2. Přinoški sobustawow	14.040 783 690
3. Dobrowólne dary, 80 kč. a	30 000
4. Dań atd.	1 810
5. Wunošk z knihow	61.154 191
6. Druhe dokhody	1.144 945 304 980
	<hr/>
bromadže	1.159 047 332 778
wurunane	1.160 000 000 000

B. Wudawki.

1. Za Časopis 1922	475 000
2. Za musej	1.124 000 940 200
3. Za wozjewjenja atd.	60.033 750
4. Za wšelakore wudawki	10.213 510 211
5. Za akcije Serbskeje ludoweje banki	162.000 000
	<hr/>
bromadže	1.134 436 959 161
wurunane	1.130 000 000 000

C. Přirunanje.

Ličba dokhodow	1.160 000 000 000
Ličba wudawkow	1.130 000 000 000

zbytk 30 000 000 000
 = 3 zlot. pjenježkow.
 nimo toho 64 Kč.

D. Wo zamoženju knihowneje pokładnicy

so tukhwilu rěčeć njehodži.

Protyka „Předženak 1924“ je jako swójstwo Mać. S. wušta, nakład a předawanje wobstara pak Smolerjec družstwo. Wo čistym wunošku budže předsydstwo po rozpředaću naklada z družstwom jednać.

W Budyšinje, hody 1923.

M. Wjerab,
pokładnik M. S.

VI. Zličbowanje Serbskeho Domu wot 1. januara 1923 hač do 1. jan. 1924.

Wšě dokhody	138.9	Billion. hr.
Wšě wudawki	130.1	„ „

Čisty wunošk 8.8 Billion. hr.

Njeje nam móžno, dospołne zličbowanje lěta dać wotčišćeć dla nje-směrnje wulkich ličbow, kiž je nam lěto 1923 přinjesło.

Michał Cyž, zarjadnik.

Nuzne porjedženki z džela:

Dr. J. P. Jordan.

str. 5, rjadka 2 ma rëkać: na českej universiće Karlowej
w narodnem Museju —

- str. 6, rj. 12 ma rëkać: Purkynji
- „ 6, „ 19 „ „ „rjad“ město „rjadu“
- „ 10, „ 31 „ „ „Accedentium
- „ 10, „ poslednja ma rëkać: Premlo tertio donatus
- „ 12, přisp. 6 ma rëkać: Páta-Listownje a Neznámé listy
H. Zejlerja do Čech, Č. M. Sl. 1924.
- „ 15, rj 24 ma rëkać: wocućenje
- „ 16, přisp. 14 ma rëkać: Hlej str. 22 delka
- „ 18, kap. C, rj. 2 ma rëkać: wo serbskej nar. poesiji
- „ 21, wotst. 3, rj. 6 „ „ Předležace zbërki
- „ 22, „ 2, „ 16 „ „ „pohromadže“ město „hroma-
- „ 24, „ 2, „ 9 „ „ „sčěhwk“ město „sčěh“ [dže“
- „ 24, „ 2, „ 24 „ „ (pro Němce)
- „ 24, přisp. 28 „ „ J. E. Smolerja
- „ 25, wotst. 1, 4. spěw ma rëkać: Šla je Hlžička
- „ 26, přisp. 31 „ „ 157 sl.
- „ 27, „ 33, rj. 1 „ „ z wulkeho džela
- „ 29, wotst. 1, rj. 13 „ „ To je za pól lëta
- „ 31, kap. D „ „ Rěčne a prawopisne-
- „ 33, wotst. 1, rj. 7 „ „ a wobroći so na nich
- „ 35, „ 2, „ 8 „ „ naložowaše
- „ 37, „ 1, „ 8 „ „ pokazuje
- „ 40, „ 1, „ 3 „ „ jako jeho pioněr
- „ 55, „ 1, „ 9 „ „ wotmyslene
- „ 59, „ 1, „ 2 „ „ wutworjenje
- „ 65, kap. B, „ 17 „ „ časopisowstwo
- „ 67, přisp. 80 „ 1 „ „ přiznawa
- „ 68, „ 7 „ „ rozprawuje
- „ 71, „ 15 „ „ zaslužeja
- „ 76, „ 10 „ „ „zminyć“ město „zwi-
- „ 82, „ 30/31 „ „ wopyta [nyć“

Wobsah lětnika 1924.

	Strona
Jordanowe žiwjenje a skutkowanje. Spisał dr. H. Šleca	3
Z pomjatnika Jakubeo swójby. Podał prof. Ota Wićaz	92
Wo studiju serbskeho pismowstwa w 1. połojcy XIX. lětst. Spisał dr. J. Páta	111
Wo serbskich wosobinskih a swójbných mjenach. Rozprawjuje dr. Arnošt Muka	125
Nekrolog IC (Arnošt Krygař z podobiznu)	138
Nekrolog C (Dr. Jan Grólmus z podobiznu)	140
Nekrolog CI (Korla Křižan z podobiznu)	141
Nekrolog CII (Gustav Kubaš z podobiznu)	143
Towařstwowe naležnosće a rozprawy M. S.	146

Ze swojim nakładom je Maćica Serbska wudała:
Čo. 138. Protyka „Předženak“ na lěto 1925. Spisał stud. direktor prof. Ota Wićaz-Stolberkski.

Wo zaplaćenje lětných přinoškow

(kóždolětnje 4 zł. hr.) a wo dary za „Serbski Dom“, za Maćičnu knihownju a za Serbski Musej M. S. najpodwolnišo prosymy. Pokładnikowa a musejownikowa adresa za póst je: Oberlehrer Michael Werab, Bautzen (Sachsen), Lauengraben 2III, Serbski Dom. Tola móža so lětne přinoški a druhe pjenježne posylki tež woteda wać pola k. G. Janaka w našej „Serbskej kniharňi“ abo slać na konto Maćicy Serbskeje do „Serbskeje Ludoweje Banki“ abo na konto pokładnika při Giro-kasy (Giro-Konto 513) w Budyšinje.